ปาฐกถาธรรมไตรมาส ๒๕๑๔

ของ

พระราชนันทมุนี

วัดชลประทานรังสฤษฎ์

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการในงานฌาปนกิจศพ

นางมณฑา บัววิรัตน์

ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ปาฐกถาธรรมไตรมาส ๒๕๑๔

ของ

พระราชนันทมุนี

วัดชลประทานรังสฤษฎ์

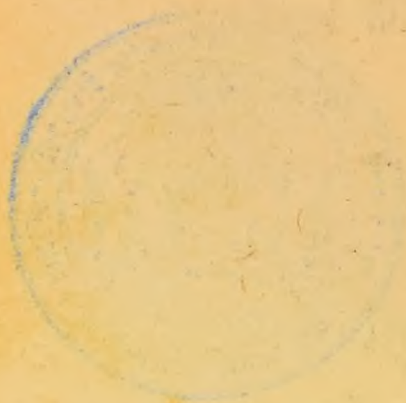
พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

ในงานฌาปนกิจศพ

นางมณฑา บัววิรัตน์

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

คำนำ.

คณะเจ้าภาพงานฌาปนกิจศพคุณเฉลิม[illegible]
ได้มาขอบทความทางธรรมที่อาตมาได้ปาฐกถาแก่ชาว
คริสต์, เพื่อพิมพ์แจกเป็นธรรมทานแก่ผู้มา
ร่วมงานตามประเพณีนิยม. อาตมาได้ทราบแล้ว
อนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามประสงค์.

ชาวโลกสมัยนี้กำลังขาดธรรมะ เป็นประการที่
สำคัญยิ่ง. สิ่งใดก็ตามที่เป็นทุกข์ของสังคมนั้น
เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากขึ้นบ่อยๆ. มีทางใดที่
จะได้ช่วยกันประกาศธรรมแก่ชาวโลก. เพื่อเป็น
แสงสว่างของชีวิต ก็ควรทำกันนี่. เพื่อช่วยโลก
ให้พ้นจากยุคเข็ญ

คณะเจ้าภาพในงานนี้ ได้ทำการประกาศธรรมโดย
พิมพ์ธรรมะแจกแก่ผู้มาร่วมงาน. นับว่าเป็นการช่วย
กันให้แสงสว่างแก่ชาวโลกโดยแท้.

ขออำนาจแห่งกุศลกรรม ธรรมทานที่เจ้าภาพได้กระ
ทำในครั้งนี้ จงเกิดประโยชน์แก่ชาวโลกทั่วไป
ทุกเมื่อเทอญ.

ปัญญานันทภิกขุ
วัดชลประทานรังสฤษฎ์
อ. ปากเกร็ด นนทบุรี

๑ ก. ค. ๑๔.

คุณแม่มณฑา บัววิรัตน์

ชาตะ วันอาทิตย์ เดือนยี่ ปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑

มรณะ วันเสาร์ที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔

ประวัติ

คุณแม่มณฑา บัววิรัตน์ เป็นบุตรนายตี๋ นางฮวด เกิดวันอาทิตย์ เดือนยี่ ปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ ที่บ้านตำบลบางแพเหนือ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๔ คน.

๑. นางมาลัย อินทศิริ (ถึงแก่กรรม)
๒. ขุนขจรรังวัดการ (นายสูน สันธิศิริ)
๓. นายฮะ สันธิศิริ (ถึงแก่กรรม)
๔. นางมณฑา บัววิรัตน์

ได้สมรสกับคุณพ่อ ร.ท. แก้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ มีบุตรด้วยกัน เป็นชาย ๖ คน ปัจจุบันมีหลานย่า ๑๓ คน เหลน ๔ คน

บุตร ๑. ว่าที่ ร.ต. ชาญ บัววิรัตน์
๒. ด.ช. แดง (ถึงแก่กรรม)
๓. พ.ท. ชลอ บัววิรัตน์
๔. ด.ช. ฉลาด (ถึงแก่กรรม)
๕. นายชนะ บัววิรัตน์
๖. นายณรงค์ บัววิรัตน์

คุณแม่ เป็นกำพร้าบิดามารดามาแต่อายุ ๑๒ ปี ได้เติบโตมาด้วยการอุปการะของพี่สาว พี่ชาย เมื่อแต่งงานแล้วจึงได้แยกครอบครัวไปอยู่กับคุณพ่อซึ่งรับราชการทหาร ในกรมทหารช่างที่ ๑ รักษาพระองค์ บางซื่อ ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นกรมทหารสื่อสารทหารบก จนถึงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๘ จึงได้ออกมาสร้างบ้านอยู่ในซอยร่วมสันติ ถนนประดิพัธ

เนื่องจากเคยต้องลำบากตรากตรำในการสร้างฐานะและความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวมามาก คุณแม่จึงเป็นผู้รู้ค่าของเงิน มีความขยันขันแข็งในการหา รู้จักวิธีการรักษาและการหาประโยชน์ให้เพิ่มพูนขึ้นได้เป็นอย่างดี สำหรับตัวเองแล้วเป็นผู้มัธยัสถ์อดออมระมัดระวังการใช้จ่ายสำหรับส่วนตัวมาก แต่สำหรับการกุศล และเพื่อการช่วยเหลือบุตรหลาน ญาติพี่น้องและผู้เดือดร้อนที่บากหน้าเข้ามาขอความช่วยเหลือแล้ว มักเอื้อเฟื้อหยิบยื่นให้ไม่ค่อยขัด

คุณแม่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาเป็นที่สุด ได้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดี ได้เข้าวัดรักษาศีลพระอุโบสถทุกวันพระมิได้ขาดมาตั้งแต่ยังสาว

โดยสับเปลี่ยนไปมาระหว่างวัดใกล้ๆบ้าน ได้แก่วัดประชาระบือธรรม วัดธรรมาภิรตาราม วัดไผ่ตัน วัดราชาธิวาส และวัดอื่นบ้างเป็นครั้งคราว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้บวชชีรักษาพรหมจรรย์อยู่ที่วัดธรรมาภิรตารามจนตลอดไตรมาศ มาก่อนถึงแก่กรรม ๒ – ๓ ปีนี้ชรามาก เจ็บป่วยหูตาไม่ดีเดินเหินไม่สะดวก ลูกหลานจึงต้องขอให้งดการไปวัดเสีย คงสวดมนต์ภาวนาอยู่แต่ในบ้าน

คุณแม่มีความศรัทธาในการสร้างและบูรณะถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาเป็นพิเศษ ได้สละทั้งทุนทรัพย์และแรงงานอุทิศให้แก่วัดวาอาราม และการสาธารณะประโยชน์อยู่หลายแห่งหลายคราว เป็นต้นว่า

๑. อุทิศตนเป็นอุปัฏฐากในกิจกรรมต่างๆของวัดที่ได้ไปอาศัยจำศีลภาวนาเป็นประจำ ได้แก่วัดประชาระบือธรรม วัดไผ่ตัน วัดธรรมาภิรตาราม ฯลฯ ทั้งในด้านการบริจาคทุนทรัพย์และการสละแรงงาน แล้วแต่จะเป็นการทำบุญ หรือการก่อสร้างอะไรแล้วแต่จะมีโอกาสและความสามารถ

๒. อุทิศที่ดินให้ขยายเขตที่วัดและที่ดินเพื่อสร้างถนนสร้างโรงเรียนให้แก่วัดอ้อเกาะ ตำบลคลองถนน อำเภอบางเขน

๓. มอบที่ดินและถนนในซอยร่วมสันติ พญาไท ให้แก่เทศบาลนครหลวง เพื่อใช้เป็นทางสาธารณะประโยชน์สำหรับบุคคลทั่วไป

๔. สละทรัพย์ส่วนตน และเป็นหัวแรงชักนำญาติมิตรในการซื้อที่ดินอุทิศให้วัด สร้างพระอุโบสถรวมทั้งพระประธานพระอัครสาวกและเสนาสนะ สร้างกุฎี ศาลา และโรงเรียนให้แก่วัดทุ่งเหียง และวัดเขาช่องมะเฟือง จังหวัดชลบุรี

๕. สร้างศาลา ถังน้ำ ให้แก่วัดศรัทธาวราวาส จันทบุรี

๖. ตั้งทุนบำรุงพระภิกษุอาพาธ โรงพยาบาลสงฆ์

นอกจากนี้ก็ได้บริจาคร่วมกับผู้อื่นในการสร้างและทะนุบำรุงวัดอื่น ๆ อีกมากมายหลายแห่ง รวมทั้งการรับเป็นผู้อุปการะการอุปสมบทพระภิกษุ และรับเป็นผู้อุปัฏฐากพระภิกษุที่มิใช่ญาติอยู่ก็หลายรูป

แต่ก่อน คุณแม่เป็นคนแข็งแรง มีสุขภาพดี มีโรครบกวนอยู่เพียงโรคโพรงจมูกอักเสบ เป็นหวัดเรื้อรังอยู่อย่างเดียว เมื่อเข้าวัยชราเกินกว่า ๖๐ ปีแล้วจึงมีโรคอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ตาเกิดเป็นต้อกระจก สายตาเสื่อม และมีอาการเหน็บชา ไขข้อ

เข่าแห้งขาไม่มีแรง โดยที่เป็นคนรูปร่างสมบูรณ์มีน้ำหนักตัวมาก จึงทำให้เดินเหินไม่สู้ถนัด เคยล้มและเคยประสพอุบัติเหตุตกบันไดศีรษะฟาดพื้นสมองถูกกระทบกระเทือนอยู่ ๒–๓ ครั้ง ในบั้นปลายของชีวิตจึงมีความจำเลอะเลือนอยู่บ้าง แต่สำหรับเรื่องเก่า ๆ บุคคลเก่า ๆ แล้วยังจำได้แม่นยำมาก สามารถจำเสียงพูดและเรื่องราวของญาติมิตรเก่า ๆ ที่ไม่ได้พบกันเป็นสิบ ๆ ปีได้อย่างแม่นยำ

ในปี ๒๕๑๒ ก้อนต้อกระจกในนัยน์ตาดำขยายตัวโตขึ้นกดเยื่อตา ทำให้รู้สึกเจ็บในดวงตามาก ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า โดยเป็นคนไข้พิเศษของนายแพทย์สุชาติ ศุภสินธุ์ หลังจากได้รับการผ่าตัดแล้วอาการดีขึ้น ไม่มีอาการเจ็บปวด และมีความหวังว่าจะกลับเห็นได้อีก แต่บังเอิญเคราะห์ร้าย วันหนึ่งอยู่ลำพังกับหลานเล็ก ๆ เกิดอุบัติเหตุตกบันไดลงมาอีกครั้ง คราวนี้ชอกช้ำมาก เลยทำให้สุขภาพส่วนอื่น ๆ ทรุดโทรมลงไปด้วย เพราะชราลงไปมากแล้ว ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๑๓ เป็นต้นมาก็ช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องมีผู้คอยประคับประคองลุกนั่งป้อนอาหาร ตลอดจนถึงวันล้มป่วยครั้งสุดท้ายเมื่อ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๑๔

เช้าวันที่ ๒๐ ก.ค. ๒๕๑๔ เวลาประมาณ ๙.๐๐ น. หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว คุณแม่สำลักเสมหะขึ้นพ้นหลอดลม หายใจไม่ออก ผู้พยาบาลต้องช่วยล้วงเสมหะออกให้ หลังจากนั้นก็มีอาการเหน็ดเหนื่อยอ่อนเพลียมาก นายแพทย์สรวง บุนนาค ซึ่งเป็นแพทย์ผู้คุ้นเคยให้การรักษาพยาบาลกันอยู่ได้มาตรวจอาการ เห็นว่าอาการเข้าขั้นอันตราย แนะนำให้นำส่งโรงพยาบาลในวันนั้น คุณแม่มาถึงโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าเวลาประมาณ ๑ ทุ่มเศษ ขณะที่มาถึงโรงพยาบาลอาการหนักลงมาก นายแพทย์เวรได้รีบนำตัวเข้าห้องฉุกเฉินให้การช่วยเหลืออย่างรีบด่วน ได้ให้ทั้งเลือดและอ๊อกซิเจน คุณแม่ได้รับการดูแลอยู่ในห้องฉุกเฉินต่อมาอีก ๓ วัน จนถึงวันที่ ๒๓ ก.ค. อาการดีขึ้น จำญาติที่มาเยี่ยมได้ และรับประทานได้บ้าง จึงได้ย้ายออกจากห้องฉุกเฉินมาอยู่ในห้องสำรองคนไข้หนัก จากการรักษาพยาบาลอาการค่อย ๆ ดีขึ้น จนถึงวันที่ ๒๗ ก.ค. จึงย้ายมาอยู่ห้องพักคนไข้หญิง ตึกออมสิน อาการไข้ทรงอยู่ ยังรับรู้การทักทายเยี่ยมเยียนได้ จนถึงวันพฤหัสบดีที่ ๒๙ ก.ค. กระทบไอฝนเนื่องจากบ่ายวันนั้นฝนตกมาก ในคืนนั้นเอง คุณแม่มีไข้สูงขึ้น ในตอนเช้าเริ่มเกิดเสมหะเหนียวในลำคออีก อาการไข้เริ่มหนักขึ้นตั้งแต่นั้นจนถึงคืนวันศุกร์ไข้ยิ่งสูงขึ้น มีเสมหะมากขึ้น

และมีอาการหอบ เช้าวันเสาร์อาการดีขึ้นเล็กน้อย แต่แล้วก็กลับหนักลงในตอนบ่ายมีไข้สูงขึ้นอาการหอบก็แรงขึ้น จนถึงเวลา ๒๐.๐๐ น. ตรง คุณแม่ก็จากไปโดยสงบ สิริรวมอายุได้ ๗๔ ปี

ประทีปดวงหนึ่งของครอบครัวได้ดับไปแล้ว คงไว้แต่คุณงามความดีไว้ให้ลูกหลานได้ระลึกถึงด้วยความเคารพบูชาต่อไปชั่วกาลนาน.

คุณแม่มณฑา บัววิรัตน์

เมื่อบวชชีถือพรหมจรรย์ พ.ศ. ๒๕๐๘

คำไว้อาลัยจากพี่

พวกเราพี่น้องต้องเป็นกำพร้าทั้งบิดามารดาด้วยกันตั้งแต่ยังเยาว์ มีความใกล้ชิดกันมาก โดยที่นางมณฑาเป็นน้องคนสุดท้อง พี่สาวและข้าพเจ้าจึงได้ประคับประคองเลี้ยงดูกันเองโดยใกล้ชิด มีความรักใคร่ผูกพันกันมาก เมื่อเติบใหญ่แล้วจึงต่างแยกครอบครัวไปทำมาหากินสร้างหลักฐานกัน ไปตามสติปัญญาความสามารถ

นางมณฑามีความกตัญญูรักญาติพี่น้องมาก ได้เป็นที่พึ่งพาของญาติพี่น้องโดยให้ความอุปการะมากบ้างน้อยบ้างอยู่เสมอมา เมื่อมาจากไปโดยไม่มีวันกลับดังนี้ ข้าพเจ้ามีความเศร้าใจ และมีความอาลัยมากอย่างยิ่ง โดยผลแห่งคุณความดีที่นางมณฑาได้ปฏิบัติมาจนตลอดอายุ ขอให้อานิสงส์แห่งคุณความดีนั้น จงดลบันดาลให้วิญญาณของนางมณฑาให้ไปสู่ที่สุคติในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

ขุนขจรรังวัดการ

คำไว้อาลัย

วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เวลา ๒๐.๐๐ น. เป็นวันที่ข้าพเจ้าต้องได้รับความเสียใจ ด้วยความเสียดายอย่างที่สุด ในการที่แม่ของครอบครัว "บัววิรัตน์" ต้องจากไปโดยไม่กลับคืน แม่มณฑาเป็นแม่บ้านที่ดีที่สุดที่ผู้ชายคนหนึ่งจะพึงหาได้ เป็นผู้รอบคอบในกิจทุกประการ รู้จักหาและรู้จักจับจ่ายใช้สอยเก็บงำ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่มีความท้อถอยเห็นแก่เหนื่อยยาก ไม่เคยหันแหไปในทางที่ชั่ว ตั้งตนเป็นหลักเป็นที่พึ่งของลูกหลานได้เป็นอย่างดี ถือศีล ถือสัตย์ มีความเมตตากรุณา ให้การอนุเคราะห์แก่ญาติพี่น้อง ผู้คุ้นเคยใกล้เคียงเป็นอย่างดี มีความปรารถนาดี ช่วยเหลือให้ทุกคนมีความสุขความเจริญ ไม่ประพฤติตนเอาเปรียบเบียดเบียนผู้ใด มีนิสัยมุ่งไปในทางบุญทางกุศล ตั้งใจสร้างหลักฐานถาวรวัตถุ เพื่อประโยชน์แก่การพระศาสนา ได้อุทิศถวายที่ดิน สร้างวัด สร้างพระอุโบสถ เสนาสนะให้แก่วัดวาอารามต่าง ๆ ดังเห็นอยู่ที่วัดอ้อเกาะ วัดทุ่งเหียง วัดเขาช่องมะเฟือง และที่อื่น ๆ ดังปรากฏเห็นเป็นประโยชน์อยู่ทุกวันนี้ ตัวเองก็ถือศีล ถืออุโบสถตลอดมาตั้งแต่สาวจนสู่วัยชรา

ความดีส่วนที่แม่มณฑาทำไว้ให้แก่ตัวข้าพเจ้านั้นมีมากมายเหลือจะกล่าวได้ ข้าพเจ้ามีความภูมิใจหาที่สุดมิได้ที่ได้แม่มณฑามาเป็นภรรยา ข้าพเจ้าถือว่าข้าพเจ้าเป็นชายโชคดีที่สุดคนหนึ่งที่ได้เป็นสามีของแม่มณฑา โดยความสามารถและคุณงามความดีในตัวของแม่มณฑา ข้าพเจ้าไม่เคยต้องมีความกังวลในภาระทางบ้าน ข้าพเจ้าสามารถมอบให้แม่มณฑาจัดการไปโดยผู้เดียวได้ การที่ข้าพเจ้าสามารถหลีกเลี่ยงความชั่วความหายนะเช่นที่ผู้ชายทั่ว ๆ ไปชอบประพฤติปฏิบัติกันอยู่ได้ ก็โดยเห็นคุณงามความดีของแม่มณฑานี้เอง โดยเหตุนี้เราจึงตั้งครอบครัวมีความสุขความเจริญมาได้จนทุกวันนี้

ตามปกติ แม่มณฑาเป็นคนแข็งแรง จนเข้าวัยชราอายุล่วง ๖๐ ปีมาแล้วจึงมีโรคต่าง ๆ รบกวน เช่น ตาฟาง เหน็บชาขาเข่าไม่มีแรง จึงทำให้มีการพลัดตกหกล้มหลายครั้ง ร่างกายก็อ่อนแอลงจนกระทั่งถึงวันล้มป่วยคราวสุดท้าย เมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ และได้ถึงแก่กรรมในวันที่ ๓๑ เดือนเดียวกัน เวลา ๒๐.๐๐ น.

แม่มณฑาสิ้นบุญไปแล้ว เป็นการสูญเสียอย่างที่สุดของข้าพเจ้าและครอบครัว แม้ข้าพเจ้าก็ทราบดีอยู่ว่าเป็นธรรมดา

ของโลกที่จะต้องพรัดพรากจากกันในวันหนึ่งก็ตาม แต่ก็สุดที่ข้าพเจ้าและลูกหลานจะระงับความโศกเศร้า เสียดาย อาลัยรัก และระลึกถึงแม่มณฑาไว้เสียได้ แม่มณฑาได้อยู่กินเป็นสามีภรรยามากับข้าพเจ้าตลอดเวลายาวนานถึง ๕๕ ปี เมื่อต้องจากกันโดยไม่มีวันกลับคืนดังนี้ ข้าพเจ้ามีความเสียใจอาลัยถึงเป็นที่สุด.

ร.ท. แก้ว บัววิรัตน์

หลานรำลึก

สังขารสัตว์โลกล้วน อนิจจัง
แปรเปลี่ยนห่อนจีรัง คู่ฟ้า
เกิดแก่เจ็บตายขลัง ยิ่งสิ่ง ใดนา
มวลมนุษย์ ทั่วหล้า ห่อนพ้นชีพปลง

พุทธองค์จำนงให้ สาธุชน
สร้างสิ่งบุญกุศล มากไว้
กรรมดีย่อมเป็นผล ดีตอบ สนองนา
อกุศลกรรมทำให้ จิตร้าวเศร้าหมอง

ควรครองตนเยี่ยงผู้ ทรงศีล
เป็นชนเห็นมลทิน อย่าข้อง
ความสัตย์ซื่อเขายิน– ดีร่วม รักนา
ดีทั่วกายใจต้อง มั่นด้วยคุณธรรม

ในยามครองกายด้วย วิญญาณ
ควรส่งกุศลทาน แผ่ให้
สรรพสิ่งบริขาร ควรแก่ ศาสน์นา
ชีพจักเป็นสุขได้ เพราะด้วยผลทาน

ใคร่ขานท่านหนึ่งผู้ ใจบุญ
"มณฑา" เปี่ยมการุญ หลากล้น
เผื่อแผ่และเกื้อกูล มวลหมู่ หลานนา
ท่านด่วนลาโลกพ้น จากห้วงสงสาร

เปรียบปานประหนึ่งไม้ ใบหนา
ปวงวิหคนานา ร่มเร้น
แฝงกายร่มพฤกษา เป็นสุข
ใบร่วงหล่นฤๅเว้น จิตเศร้าเผ้าหมอง

ท่านครองสุขยิ่งด้วย คุณธรรม
เยาว์วัยพี่ท่านนำ สุขให้
จวบใหญ่เมื่อท่านดำ- เนินชีพ สุขนา
กตเวทีพี่ไซร้ ตอบให้หลานแทน

ท่านแหนท่านห่วงถ้วน ทั่วหลาน
สอนสั่งพึ่งคำขาน เพราะพริ้ง
ส่งเสริมวิทยาการ ควรแก่ หลานนา
หลานห่อนเคยทอดทิ้ง ท่านให้เดียวดาย

หมั่นใกล้หมั่นนอบน้อม เยือนหา
หมั่นกราบหมั่นอาสา ช่วงใช้
หมั่นนึกรำลึกหา คุณท่าน เสมอนา
หมั่นอาราธน์พระให้ ปกป้องคุ้มกัน

มิทันหลานทั่วหน้า ตอบสนอง
พระคุณสมดั่งปอง จิตไว้
ท่านด่วนจากไปครอง สุคติ- ภพนา
ขอวิญญาณท่านได้ สู่ชั้นสรวงสวรรค์

แม้ขันธ์ท่านดับพ้น สงสาร
มวลหมู่ผู้เป็นหลาน สุดเศร้า
รำลึกพระคุณกาล ก่อนทั่ว ถ้วนนา
กตเวทิตาเร้า จิตให้ไฝ่ถึง

ใจตรึงต่อท่านผู้ มีพระคุณ
ขอส่งกุศลหนุน เนื่องให้
ชาติหน้าบาปอย่าหมุน เวียนห่าง ท่านนา
ขออยู่เคียงชิดใกล้ เพื่อได้สนองคุณ

ด้วยความเคารพและรำลึก

จาก

หลาน

แด่คุณแม่

ครอบครัวของเรา เป็นครอบครัวแบบเก่า มี พ่อ แม่ ลูก หลาน รวมกันอยู่ใกล้ชิด มีคุณแม่เป็นจุดศูนย์กลางของครอบครัว ให้ความคุ้มครองปกปักรักษา ให้ความอบอุ่นร่มเย็นแก่ลูกหลานตลอดมา คุณแม่เป็นร่มไม้ชายคา เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นทุกสิ่งทุกอย่างของลูก การจากไปของคุณแม่ เป็นการสูญสิ้นอย่างใหญ่หลวงของลูก เสมือนกับการสูญสิ้นของเหล่านกกา เมื่อต้นไม้ใหญ่ที่ให้ทั้งร่มเงาได้อาศัยทำรังพักพิง รวมทั้งได้อาศัยผลเลี้ยงตนและครอบครัวอยู่ได้โค่นล้มไปฉันนั้น ลูกไม่มีความสามารถที่จะพรรณนาถึงความรู้สึกเสียใจเสียดายและความว้าเหว่ในการจากไปของคุณแม่ได้ทั้งหมด ลูกเชื่อว่าลูกทั้งหลายที่ได้สูญเสียคุณแม่ของตนไปแล้วทุกคน คงมีความรู้สึกต่อความสูญเสียและความอาลัยร่วมไปกับลูกด้วย

ในที่นี้ลูกขออ้างบารมีของคุณพระรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งและด้วยกุศลผลบุญที่ลูกได้ปฏิบัติสร้างสมมา จงดลบันดาลให้คุณแม่ จงประสบความสุข ความสวัสดี มีความเจริญบริบูรณ์ด้วยประการทั้งปวงในสัมปรายภพนั้นเทอญ.

จากลูก

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๑

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๔ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ณ วัดชลประทานรังสฤษฏ์ ปากเกร็ด นนทบุรี

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟัง ตามสมควรแก่เวลา

ระยะนี้เป็นระยะใกล้การเข้าพรรษา เราจะได้ยินข่าวการอุปสมบทอยู่บ่อย ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์ ว่าคนนั้นบวชที่วัดนั้นคนนี้บวชที่วัดนี้ ถ้าหากว่าบ้านอยู่ใกล้ถนนบางสายก็จะได้เห็นขบวนแห่นาคไปวัดกันบ่อย ๆ เหมือนกับการแห่กฐินเหมือนกัน การกระทำกิจเกี่ยวเนื่องกับการบวชนาคนั้นทำกันทั่วๆ ไปในประเทศไทยเราในระยะนี้ คนไทยเรามีธรรมเนียมบวช

ชั่วคราวไม่เหมือนกับประเทศอื่นที่เขาบวชกันนาน ๆ เช่นประเทศลังกาไม่มีการบวชชั่วคราว แต่บวชกันเลยทีเดียว

ชาวลังกาในวันบวชนาคนี้ พ่อแม่ พี่น้อง ร้องไห้กันเป็นการใหญ่ เพราะว่าลูกที่ตนรักจะต้องจากไปไกลแล้ว ไม่กลับมาบ้านอีก แต่เมืองไทยเรานั้นไม่มีการร้องไห้อะไรกัน เพราะรู้ว่าไม่กี่เดือนก็จะกลับมาบ้าน มีแต่เรื่องสนุกกัน ตีฆ้อง ตีกลอง เต้นระบำรำฟ้อน แห่แหนกันสนุกสนานตลอดเวลา เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องสนุกไป

การกระทำสนุกเนื่องด้วยการบวช เราทำกันต่าง ๆ ตามแบบของท้องถิ่น แต่รวมแล้วทำไปเพื่อความสนุกสนานในงานนั้น ๆ ความสนุกนี่ความจริงก็จำเป็นอยู่บ้าง แต่ว่าในบางเรื่องก็ควรจะตัดไม่ให้มันสนุกจนมากเกินไป เราควรจะทำกันแต่สิ่งที่เป็นเนื้อ ๆ เพราะว่าสิ่งที่เป็นความสนุกในสมัยนี้นั้นหาได้ง่าย มีอยู่ทั่ว ๆ ไปในประเทศไทย โรงหนังก็มีทุกตำบลทุกอำเภอแล้ว ลิเกก็แสดงกันมากแล้ว และเรื่องอะไร ๆ ก็มีมากทั่ว ๆ ไปทุกหนทุกแห่ง คนที่อยากสนุก จะสนุกเมื่อไรก็ได้ จะไปดูหนัง ดูลิเกเมื่อไรก็ได้ ไม่ไปดูที่ไหน ดูที่บ้านก็ยังได้ เพราะโทรทัศน์มันก็ออกลิเก โขน หนัง อะไรกันทุกคืน ใคร ๆ

ก็ดูได้ทั่ว ๆ ไป จึงไม่สู้จะจำเป็นนัก ในเรื่องงานบุญงานกุศล ถ้าว่าเราทำบุญเอาบุญเอากุศลกันอย่างแท้จริง

สมัยก่อนนั้นมันคนละเรื่องกับสมัยนี้ สังคมในสมัยก่อนนั้นไม่ค่อยมีเรื่องสนุก คนอยู่ตามบ้านตามเรือนตามบ้านนอก ปีหนึ่งจะได้ดูหนังก็มีงานนี่แหละ ได้ดูลิเกสักครั้งก็มีงานนี่แหละ เช่นบวชนาค มีงานศพ หรือมีงานอะไรขึ้นก็ได้ไปสนุกกันครั้งหนึ่ง ได้ระบายอารมณ์กันบ้างนาน ๆ จะมี แต่มาในสมัยนี้อาตมาสังเกตดูแล้ว ความสนุกในบ้านเมืองนี่มันล้น เรียกว่าเป็นการล้นไปแล้ว เพราะสนุกกันเหลือเกินในเรื่องอะไรต่ออะไรมากมาย เพราะฉะนั้นจึงควรจะตัดเรื่องที่สนุกออกไปเสียบ้าง เพื่อเอาแต่เนื้อแท้ ๆ ให้เป็นบุญเป็นกุศลกันอย่างแท้จริง

ในงานบวชนาคทั่ว ๆ ไป เราจะต้องรู้ว่าเราบวชกันเพื่ออะไร ? พ่อแม่ที่เข็นลูกชายให้เข้ามาบวชนี่เพื่ออะไร ? ต้องรู้ความหมายว่าบวชกันเพื่ออะไร ? ก็ตอบว่า **บวชเพื่อการศึกษา** เพื่อการปฏิบัติขูดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากเครื่องเศร้าหมอง อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ **เป็นจุดหมายที่เราต้องการ คือบวชเพื่อการศึกษา เพื่อขูดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากสิ่งเศร้าหมอง**

ขอให้ญาติโยมจำหลักนี้ไว้ให้ดี คือว่าเราจะทำอะไรทุกอย่าง ต้องรู้ความมุ่งหมายของการกระทำว่า เราทำเพื่ออะไร ? เราจะได้อะไรจากการกระทำนั้น ? และเราจะกระทำโดยวิธีใด ? อันนี้เป็นเรื่องที่จะต้องคิดก่อนที่จะทำสิ่งนั้นลงไป ถ้าไม่รู้ว่าเราทำเพื่ออะไร ? เราจะได้อะไร ? โดยวิธีใด ? แล้วการกระทำก็มักจะเป็นไปในทางสุรุ่ยสุร่าย งมงายหลายเรื่องหลายประการอันไม่ได้สาระแก่นสาร แต่ว่าเป็นการสิ้นเปลืองเงินทองไปไม่ใช่น้อยในงานนั้น ๆ

ปีหนึ่ง ๆ พุทธบริษัทนี้ใช้จ่ายเงินทองไปในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง แต่พูดว่าเป็นการทำบุญสุนทานไม่ใช่น้อย ถ้าเอาตัวเลขทั้งหมดมารวมกันเข้าแล้ว เป็นเงินหลายร้อยล้านที่ทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไป เรื่องอย่างนี้ไม่มีใครค่อยคิด เพราะว่าต่างคนต่างทำต่างคนต่างว่ากันไปตามเรื่อง แต่ถ้าหากว่ามีการประชุมกันรวมตัวเลขเข้าแล้ว เราจะตกใจว่าสูญเสียเงินทองไปในเรื่องที่ไม่เป็นสาระนั้นปีหนึ่ง ๆ ไม่ใช่น้อย อันเป็นเรื่องเนื่องด้วยการบุญทั้งนั้น ชาวไร่ชาวนาที่มีฐานะไม่ค่อยจะดี ถ้าบวชลูกถึง ๓ คนแล้วก็ฉิบหายกันไปเลยทีเดียว ต้องขายกันเกือบหมดเนื้อหมดตัว เพราะต้องไปกู้ไปยืมเขามาเพื่องานบุญงานกุศล คนบางคนก็อยาก

จะทำบุญแต่ไม่มี อยากจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ไม่มีเงินจะทำ ต้องไปกู้เขามาทำ

มีอยู่รายหนึ่งเขาเล่าให้ฟัง คือคนที่เล่าแกเป็นเจ้าของนา แถวบ้านพาชี มีนาให้เขาเช่า วันหนึ่งคนที่เช่านามาที่บ้าน แล้วก็บอกว่าจะมากู้เงินสัก ๕,๐๐๐ บาท แกถามว่ากู้เอาไปทำอะไร เขาบอกว่าตั้งแต่เกิดมายังไม่ได้ทอดกฐินเลยสักครั้งเดียว อยากจะทอดกฐินสักครั้งหนึ่ง แต่ว่าเงินไม่มี ขอกู้สัก ๕,๐๐๐ บาทก่อน แล้วเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วก็ค่อยเอาข้าวใช้กันต่อไป

คนที่เป็นเจ้าของเงินคนนี้แกเป็นคนธรรมะ เป็นผู้มีความคิดในทางประหยัดอยู่ เลยก็บอกว่าบุญที่จะทำนั้นมันมีหลายอย่าง ไม่ใช่มีแต่บุญทอดกฐิน บุญรักษาศีลก็มี บุญภาวนาก็มี บุญจากการฟังธรรมก็มี หรือบุญเกิดจากการละเลิกอะไรต่าง ๆ เช่นว่าเรามันชอบดื่มเหล้า ดื่มน้ำกระแช่ ลองทำบุญเลิกเหล้า เลิกดื่มน้ำกระแช่เสีย เลิกเล่นการพะนัน เงินทองมันก็จะเหลืออยู่บ้าง สำหรับที่จะเอาไปทำบุญอย่างอื่นต่อไป ฉันสังเกตดูเรานี่ไม่ได้เลิกอะไรที่เป็นความชั่ว แต่คิดจะทอดกฐิน ไม่คิดจะเลิกเหล้า เลิกการพะนัน อันเป็นเรื่องที่เหลวไหลไม่เข้าเรื่อง พูดให้ฟังแล้วก็ไม่ยอมให้ยืม

คนชาวนาก็ฟังไม่เข้าใจ เพราะมีความยึดถืออยู่ว่า ทอดกฐินนี่แหละเป็นเรื่องสำคัญ เลยไปกู้คนอื่น คนอื่นเขาอยากได้ดอกเบี้ยเขาก็ให้ แกกู้ไปแล้วก็เป็นทุกข์อยู่หลายปี เพราะไม่มีดอกเบี้ยจะให้เขา ส่วนที่นาของตัวก็ไม่มี ทำนาได้ข้าวต้องเอาไปให้เจ้าของนารายนี้ แล้วต้องเฉลี่ยเอาไปให้ค่าดอกเบี้ยรายโน้น ทีนี้ตัวก็เดือดร้อน ทีหลังไปเที่ยวบ่นเพ้อว่า แหมทำบุญแล้วบุญไม่เห็นช่วย ทอดกฐินแล้วไม่เห็นอะไรมันดีขึ้น พูดกันอย่างนี้มากเหมือนกัน ที่เป็นเช่นนี้เพราะทำบุญไม่ถูกบุญ ทำบุญอยากได้อะไรบางอย่างตอบแทนจากการทำบุญนั้น เลยไม่ได้ดังใจ เมื่อไม่ได้ดังใจตัวก็มีความทุกข์ความเดือดร้อน

อันนี้เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นว่า การกระทำของบุคคลนั้นไม่ถูกเรื่อง ไม่เข้าใจว่าทำเพื่ออะไร เราจะได้อะไร โดยวิธีใด ไม่มีความเข้าใจในเรื่องอย่างนี้ ทำตามเขาว่า ทำตามเขาบอก ทีนี้คนบอกบุญบางคนเขาเก่งในทางการพูด ไปล่อเอาจนได้ ไปถึงพูดอย่างนั้นอย่างนี้ ฟังแล้วเพลิน พอฟังเพลินก็เลยบริจาคออกไป แต่ว่าคนที่รับแล้วเขาจะเอาไปไหน เราก็ไม่รู้ เอาไปทำอะไร ทำจริงหรือเปล่า เราก็ไม่รู้ อันนี้เป็นเรื่องที่เรียกว่าขาดทุน ไม่ค่อยได้ผลคุ้มกับที่เราลงทุนลงไป

ญาติโยมที่มาฟังเทศน์ที่นี่ อาตมาไม่อยากจะให้ทำอะไรลงไปในรูปที่งมงาย ที่เรียกว่า ตื่นตามเข่าว่า หรือในรูปที่เรียกว่าทำไปตามอารมณ์ ต้องการให้ใช้ปัญญา ใช้เหตุผลในเรื่องอะไร ๆ ทุกสิ่งทุกประการ เพื่อจะได้เกิดประโยชน์จากการกระทำอย่างแท้จริง แล้วก็เป็นการประหยัดด้วย

ขอให้เรารู้ไว้อันหนึ่งว่า คำสอนในทางพระพุทธศาสนานี้ เขามีหลักตัดสินธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า คือมีข้อตัดสินอยู่อันหนึ่งว่า **ธรรมเหล่าใด การปฏิบัติอันใด ที่เป็นไปเพื่อความสุรุ่ยสุร่าย อันนั้นไม่ใช่พุทธศาสนา ธรรมหรือการปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการประหยัด นั่นแหละคือพระพุทธศาสนา** อันนี้สำคัญ ขอให้ญาติโยมทั้งหลายจำไว้ให้ดีว่า เรื่องของพระพุทธศาสนานั้นต้องเป็นไปเพื่อการประหยัดไม่สุรุ่ยสุร่าย แล้วก็ต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์จากการกระทำนั้นด้วย ไม่ใช่ทำสักแต่ว่าทำไป ๆ ส่วนผลที่เกิดจากการกระทำนั้นไม่มีอะไรที่เป็นสาระแก่นสาร ทำเพียงเพื่อให้ได้บุญ แต่ไม่รู้ว่าบุญนั้นคืออะไร บุญนั้นอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ แต่พูดว่าเอาบุญเอากุศลหน่อย ทำอย่างนั้นได้บุญมาก ทำอย่างนี้ได้บุญน้อย แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เอาคำนี้ไปใช้พูดกันจนกระทั่งว่า เป็นคำตลาดไปจนไม่มีราคาไม่มีความหมาย

เราทั้งหลายที่เป็นพุทธบริษัท เป็นลูกศิษย์ของพระ-พุทธเจ้า ก็ควรจะได้เข้าถึงความหมายอันแท้จริงของสิ่งเหล่านี้ว่า เราทำอะไรนั้น ทำเพื่ออะไร ได้อะไร โดยวิธีใด ถ้าคิดไว้ในรูปอย่างนี้แล้วการกระทำอันนั้น ก็จะไม่เป็นไปเพื่อความยุ่ง ไม่เป็นไปเพื่อความสุรุ่ยสุร่าย แต่เป็นไปเพื่อความประหยัดอย่างแท้จริง

ตัวอย่างเช่นเรื่องการบวชนาค ญาติโยมทำการบวชลูกบวชหลาน บางคนบอกว่า ปีนี้บวชไม่ได้ เงินไม่พอ ถามว่าโยมต้องการเงินใช้สักเท่าไรในการบวชนาค ต้องการสัก ๕–๖ พันบาท เอาไปทำอะไร ถามต่อไป บอกว่ามันต้องทำให้มันสมน้ำสมเนื้อหน่อย เงิน ๕–๖ พันบาทนั้น ความจริงใช้ในเรื่องการบวชนี้ไม่เท่าไร

อาตมาลองให้นาคที่มาบวชที่นี่ เอาเท่าที่จำเป็นจริง ๆ มีผ้าไตรชุดหนึ่ง แล้วก็มีสบงจีวรเผื่อซักอะไรสักชุดหนึ่งครึ่งไตร เรียกว่า ผ้าอาศัย บาตรใบหนึ่ง ย่ามอีกใบหนึ่ง ของที่จำเป็นเพียงเท่านี้ ราคามันก็ไม่แพงเพียง ๔๕๐ บาทเท่านั้น ทีนี้ถ้าจะใช้ส่วนตัวอีกเล็กน้อย เสื่อปูนอนผืนหนึ่ง ไม่มีก็นอนได้ บวชเป็นพระแล้ว ใช้ผ้าปูนอนก็ได้ หมอนสักใบ รองเท้าสักคู่ ช้อนซ่อมสักคู่ กาน้ำสักใบหนึ่ง ก็ยังไม่ถึง ๑,๐๐๐ บาท เสียด้วยซ้ำไป

เขาบวชกันต้องการเงิน ๕–๖ พันบาท เพื่อเอาไปบวชนาค เอาไปใช้อะไร เอาไปจ่ายค่าลิเก ค่าเครื่องขยายเสียงจ้างมาวงหนึ่ง เอามาถึงก็ติดมันเข้าที่บนยอดสนโน้น ไม่ได้นึกว่าชาวบ้านเขาจะรำคาญ หนวกหูจากเพลงที่ไม่เข้าเรื่องทั้งหลาย เราไม่ได้คิดอย่างนั้น ส่วนคนที่เปิดก็เปิดเรื่อย ตั้งแต่หัวค่ำยันสว่าง เปิดอยู่ได้ มนุษย์ทั้งหลายเขาจะหลับจะนอนก็ไม่ได้หลับไม่ได้นอนกัน นี่มันเรื่องอะไรกัน ทำอย่างนี้มันไม่ได้สาระแก่นสาร คนไทยเรานี่อดทนมากเกินไป คือไม่ไปบอกตำรวจเสียบ้าง ความจริงเปิดเครื่องขยายเสียงดังเกินไปนี่มันผิดกฎหมาย แต่ก็ทนฟังอยู่ได้

ได้ทราบข่าวคราวหนึ่งที่สวรรคโลก มีคนแก่อายุ ๗๐ ปี กำลังป่วย ข้างบ้านเขามีงานบวชนาค เขาหันลำโพงไปที่บ้านนั่นแหละ คนแก่หนวกหูตายคืนนั้นเลย คือตายกับเสียงลำโพงที่เปิดดังนั่นเอง อาตมาไปเทศน์ที่นั่น เขาเล่าให้ฟัง บอกว่ายายคนหนึ่งที่บ้านนี้ตายวันบวชนาค เพราะหนวกหู ไม่ใช่เรื่องอะไร เราทำอะไรนี่ต้องคิดว่าอย่าให้ใครเดือดร้อน อย่าให้ใครรำคาญ แม้การทำบุญนี่ก็ต้องอย่าให้ใครต้องเดือดร้อนต้องรำคาญ ตามวัดวาอาราม เวลามีงานแล้วเปิดเสียใหญ่เลย เปิดเครื่องขยายเสียงดังไปนอกวัดนอกวา แล้วไม่ใช่เปิดของดีอะไร เปิดแต่เพลงชนิดที่เรียกว่า เพลงสิบเปอร์เซ็นต์ทั้งนั้น ไม่ใช่เพลงเต็มบาท

อะไรหรอก ฟังแล้วมันก็หนวกหูแทบแย่ไป อันนี้มันเรื่องอะไร สุรุ่ยสุร่ายไม่ได้สาระประโยชน์ที่เป็นสาระแก่นสาร เราควรจะทำมุ่งเอาแก่นสาระสักหน่อยจากการกระทำนั้น

ตามปกติเวลาบวชนาค เขามีการทำขวัญกัน ปีก่อนนี้ไปในงานหนึ่งเขานิมนต์ไปเทศน์ เขาทำขวัญแล้ว แต่นิมนต์ให้ไปเทศน์ อาตมาไปฝนตกฟ้าร้องนั่งเรือหางไปกว่าจะถึงบ้าน พอขึ้นไปบนบ้านแล้วไปนั่งปลงอนิจจังตัวเอง นึกว่านี่เขานิมนต์มาทำอะไรก็ไม่รู้ เพราะว่าไม่มีใครสนใจ ไปนั่งอยู่อย่างนั้นแหละ ความจริงเขาจะให้นั่งกับพื้น แต่ลูกศิษย์ที่ไปด้วยบอกว่า เอาเก้าอี้มาให้ท่านนั่งสักตัวเถอะ เลยได้นั่งเก้าอี้ ไม่มีใครสนใจมาถามมาสนทนา มีคนแก่อายุ ๖๐ ปีกว่านั่งอยู่ข้างเก้าอี้คนหนึ่ง ลูกหลานเข้าไปถามว่า คุณปู่จะฟังเทศน์ไหม บอกว่ากูฟังไม่ไหวแล้ว กูมันเมาเต็มที่แล้ว อายุ ๖๐ ปีกว่าแล้วยังไม่ได้เรื่องอะไร กินเหล้าในงานบวชนาค เมาแล้วบอกว่าฟังไม่ไหวแล้ว จะไปนอนแล้ว ส่วนคนอื่น ๆ ก็ไม่ได้สนใจมาหาพระ เขาสนใจเรื่องอื่น เลยให้อุบาสกที่ไปด้วย ไปดูข้างหลังว่าเขามีอะไรกัน อุบาสกที่ไปด้วยแอบไปดู เขาเปิดไฮโลกัน โปปั่น อะไรต่ออะไรกันทั้งบ้าน ทั้งชั้นบนชั้นล่าง มีไม่รู้สักกี่วง บวชนาคเล่นการพนันเต็มบ้าน

เจ้านาคก็ไม่ได้สนใจ เดี๋ยวไปคุมบ่อนโน้นบ่อนนี้ วิ่งไปตรงนั้นตรงนี้ แต่งตัวนาคแล้ว แต่วิ่งไปดูบ่อนอยู่ตลอดเวลา

อาตมานั่งปลงอนิจจังอยู่ตลอดเวลาว่า มันทำอะไรกัน อุตส่าห์นิมนต์ท่านปัญญามา มันจะได้อะไรกันแน่ นั่งทนอยู่จนถึงเวลาเทศน์ ความจริงเทศน์ก็ไม่มีคนฟังก็คนหรอก แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องเทศน์ไปตามเรื่อง คืนนั้นไม่ได้เทศน์เรื่องอะไรนอกจากด่าเจ้าของงานเท่านั้นเอง นั่งด่าเสีย ๔๕ นาที เสร็จแล้วก็ให้เขาเอาเรือมาส่ง ถ้าขืนนอนอยู่แถวนั้น ก็กลัวว่าศีรษะมันจะไม่เรียบร้อย ก็เลยรีบกลับวัด เห็นแล้วมันปลงอนิจจังอย่างนี้ เราจะบวชนี่มันไปเล่นสนุกกันอย่างนี้ จะได้อะไรที่เป็นสาระ

เรื่องการทำขวัญนาค เดี๋ยวนี้ก็พัฒนาไปแล้ว สมัยก่อนนี้เขาทำขวัญ หมอทำขวัญเขาแต่งตัวเรียบร้อย นุ่งผ้าโจงกะเบน ใส่เสื้อนอก แล้วมีผ้าเฉวียงบ่า นั่งสงบเรียบร้อย ไม่กินเหล้าเมายา คนแก่ ๆ ทำขวัญนาค แต่ว่าเดี๋ยวนี้ไม่อย่างนั้น หมอทำขวัญนาคไม่ใช่คนเดียวมี ๔ คน นุ่งกางเกง อาตมานั่งดู เอ! ไหนหมอ เห็นเข้าไปนั่งจุดเทียน นึกว่าทำไมหมอทำขวัญยังไม่มา ความจริงพ่อหนุ่มนั่นเองเป็นหมอ พ่อหนุ่มสองคนไม่ใช่สองคน มีผู้หญิงสาวอีกสอง ผู้หญิงสาวสองคนนั้นแต่งตัวสมัยใหม่เปี๊ยบเลย นุ่งกระโปรงสั้นจู๊ดจู๋ ไปนั่งทำขวัญนาค อาตมานึกในใจว่า ไปนั่งให้เจ้านาคฟุ้งซ่านเปล่า ๆ เข้าไปนั่งพินอบพิเทาหน้าเจ้านาค แล้วก็ทำขวัญด้วยเหมือนกัน คือผู้ชายว่าแล้ว

ผู้หญิงว่า ว่ากันเป็นเพลงไปคล้ายกับเพลงของนายอะไรในวิทยุ อย่างนั้นแหละ

นั่งนึกในใจว่า การทำขวัญนาคเดี๋ยวนี้พัฒนาไปไกล ต่อไปมันต้องทำกันบนเวที เอาเจ้านาคขึ้นเวทีแล้วก็มีฉาก หมอก็ออกมาเป็นชุด ๆ ชุดนุ่งน้อยห่มน้อย นุ่งมากห่มมาก ออกมาทำขวัญนาค นี่มันไปเสียอย่างนี้ แล้วมันจะได้อะไร แล้วถามว่านี่หมอทำขวัญที่หามานี่ ต้องจ่ายเงินไปเท่าไร จ่ายเข้าไปตั้งสองสามพัน เรื่องทำบุญไม่มาก แต่เอาไปจ่ายเรื่องเหลวไหลไม่ได้สาระนี่มันมากขึ้นทุกวันเวลา มีแต่ความก้าวหน้าไปในทางอย่างนี้

ฉะนั้นใคร่จะให้แนวคิดว่า การกระทำในรูปเช่นนี้ ไม่ได้สาระอะไร นี่ถ้าหากว่าเราจะทำในรูปนั้น สมมุติว่าเรานัดญาติสหายมา ประชุมกันที่บ้านในงานบวชนาค ไม่ควรจะเลี้ยงของเมา เลี้ยงตามธรรมดา อาหารไปซื้อมาจากตลาด แกงขึ้นสักกะทะหนึ่ง ข้าวก็หุงขึ้นรับประทานกัน เมื่อเสร็จแล้วสมมุติจะทำขวัญนาค เราไม่เอาหมอ แต่ว่าเรานิมนต์พระไปเทศน์ให้ญาติโยมฟัง ให้ญาติโยมได้รู้ได้เข้าใจว่า การบวชนี่มันคืออะไร บวชทำไม แล้วจะได้อะไร มาในงานบวชนาคนี่เขามากันเพื่ออะไร ญาติโยมจะได้ลืมหูลืมตา จะได้เกิดความรู้ความเข้าใจ

ที่ทำกันนั้นไม่ได้ทำเพื่อให้ญาติโยมลืมหูลืมตา ทำเพื่อเอาพลาสเตอร์ คือความหลงไปปิดหูปิดตาญาติโยมหนักเข้าไปทุกวันทุกเวลา จนมองอะไรไม่เห็น ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรเสียหมดแล้ว อันนี้แหละคือความเสื่อมของพระศาสนา ที่เราทำกันโดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว ว่ากำลังทำความเสื่อมให้แก่พระศาสนาอยู่ อันนี้น่าคิด ในฤดูกาลบวชนาคนี่มันน่าคิดอยู่ในเรื่องเช่นนี้ จึงเอามาฝากญาติโยมทั้งหลายไว้บ้าง เผื่อว่าเรารู้จักกับญาติสนิทมิตรสหาย เขาจะทำอะไรก็แนะเขาบ้าง ว่าควรจะทำอย่างไรจะได้เป็นไปในทางที่ถูกที่ชอบ อันเป็นเรื่องที่เหมาะที่ควร ตามสมควรแก่ความเป็นพุทธบริษัท นี่ประการหนึ่ง

ครั้นเวลาเอานาคมาวัด ตามปกติทั่ว ๆ ไปก็มีแห่แหนกัน มีกลองยาว คนตีกลองยาวก็เมากันทุกคน ไม่มีสักคนที่จะไปกันเรียบร้อย พวกเป่าแตร พวกเต้นรำ พวกเต้นรำก็คนผู้หญิงไม่ใช่สาว คนแก่อายุ ๓๐–๔๐ ปี เต้นกันไปเมากันไปตลอดทางไปถึงวัดแล้วก็ไม่หยุด ตีกลองไม่หยุด แม้เจ้านาคเข้าโบสถ์แล้วก็ยังไปตีอยู่ข้างโบสถ์ อุปัชฌาย์จะสอนนาคก็ฟังไม่รู้เรื่อง เพราะพวกตีกลองมันตีไม่หยุด อันนี้เรียกว่า เรื่องน่ารำคาญที่เป็นเหตุให้เกิดความไม่ได้ประโยชน์ในการเข้าไปทำกิจในพระศาสนา

เรื่องการเข้าวัด อยากจะแนะนำญาติโยมว่า เรามาวัดเพื่ออะไร มาหาความสงบใจ มาหาความรู้ทางธรรม มาเพื่อขูดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากเครื่องเศร้าหมอง ในวัดก็ต้องมีสิ่งที่จะช่วยให้เกิดความสะอาด ความสงบในทางใจ ให้เกิดความสว่าง มีปัญญาในทางด้านจิตใจ ในวัดจึงไม่ควรมีอะไรที่จะทำให้วุ่นวายยุ่งยากเดือดร้อน อยู่บ้านโยมวุ่นวายเดือดเนื้อร้อนใจมาพอแล้ว พอเข้ามาในบริเวณวัด ให้มันโล่งใจสบายใจ เช่นเห็นสถานที่สะอาดเรียบร้อยราบรื่น ดูไปตรงไหนก็ไม่ขัดหูขัดตา นั่งในโบสถ์ในศาลาก็นั่งได้สงบ ๆ อย่างนี้เป็นยาแก้โรคทางใจ ทำให้จิตใจสบาย หายใจคล่อง สะดวก ความคิดอ่านก็ปลอดโปร่งแจ่มใส สถานที่ภายในวัดมีความมุ่งหมายอย่างนี้ มุ่งให้เกิดความสะอาด สว่าง สงบทางด้านจิตใจ

ญาติโยมที่มาวัดควรคิดไว้ว่า เราไม่ได้มาเพื่อความสนุก แต่มาเพื่อขูดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากสิ่งเศร้าหมอง เพราะฉะนั้นจึงควรมากันอย่างเงียบ ๆ เช่นเวลามาบวชนาค ไม่ควรจะมีการแห่แหนให้เป็นการวุ่นวาย เพราะการแห่มานั้นมันวุ่นวาย เจ้านาคตั้งสติไม่ได้ จิตใจฟุ้งซ่าน เวลาเข้าไปในโบสถ์ก็ทำอะไรไม่ถูกไม่ต้อง เพราะอารมณ์ไม่อยู่กับเนื้อกับตัว เข้ามาในวัดก็เข้ามาเงียบ ๆ

ครั้นเข้าไปในโบสถ์ก็เหมือนกัน เราเข้าไปในโบสถ์ เข้าไปทำอะไร เราควรรู้ว่าเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เราถือว่าโบสถ์นั้น เป็นที่ประทับอยู่แห่งคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าที่เป็นเนื้อเป็นหนังนั้นไม่มีแล้ว แต่พระพุทธเจ้าที่เป็นธรรมคำสอนยังมีอยู่ แต่ว่าตัวธรรมะที่เป็นคำสอนนี้มองด้วยตาเนื้อไม่ได้ เขาจึงทำรูปขึ้นไว้แทน คือองค์พระพุทธรูปนั่นแหละ ทำสวย ๆ งาม ๆ ให้น่าดู เอาไปประดิษฐานไว้ ก็เพื่อให้คนที่เข้าไปในโบสถ์นั้นได้เพ่งพิจารณา เอาพระพุทธรูปสำหรับเพ่งตาดูไปที่พระพุทธรูปนั้น แล้วก้มลงกราบลงไหว้ เสร็จแล้วก็ควรจะอยู่ในอาการสงบตลอดเวลา ไม่พูดไม่คุยกัน พอเข้าไปในโบสถ์เราก็นึกว่า เรานั่งอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่ออยู่เฉพาะพระพักตรของพระองค์ จะไปพูดไปซุบซิบอะไรกันได้หรือ จะไปสูบบุหรี่ดื่มน้ำชาไม่ได้ทั้งนั้นเป็นเรื่องไม่สมควร เราจะต้องฝึกฝนความอดทน การบังคับตัวเอง ความสงบทางกายวาจาใจในที่นั้น การเข้าไปในที่นั้นจึงจะมีความหมาย มีประโยชน์

ญาติโยมที่มาที่วัดนี้ เวลาเข้าไปใน โบสถ์อาจจะอึดอัดใจนิดหน่อย เพราะว่าถูกบังคับให้นั่งนิ่ง ๆ ไม่ให้พูดกัน ไม่ให้สูบบุหรี่ คนที่กินหมากก็ต้องกลืนทั้งน้ำทั้งเนื้อ เพราะไม่มี

กะโถนไว้ให้ ท่านก็จะอึดอัดใจ แต่ที่ทำเช่นนั้นไม่ใช่เพื่ออะไร พูดตรงไปตรงมาก็เพื่อตัดสันดานเท่านั้นเอง สันดานที่เคยตัวในเรื่องการตามใจตนเอง ไม่เลือกที่ กินไม่เลือกที่ ทำอะไรไม่เลือกที่ ญาติโยมบางคนมือถืออาหาร ปากก็คาบบุหรี่ตุ้ยไปอย่างนั้นแหละ ขี้เถ้ามันจะหล่นลงไปในจานเมื่อไรก็ไม่รู้ อันนี้ไม่เป็นการเคารพคารวะ ไม่สมควร

คนอินเดียถือนักหนาเรื่องบุหรี่ อาตมาไปที่เมืองปัตนะ เข้าไปในโบสถ์ของพวกซิกส์ ที่บ้านของโควินทสิงห์ ที่บ้านของโควินทสิงห์ที่นั่น เวลาเข้าไปในโบสถ์ เขาถามว่าท่านสูบบุหรี่หรือเปล่า ความจริงเขาก็เห็นอยู่แล้วว่าไม่สูบ แต่เขาถามไปถึงว่า เมื่อก่อนนี้สูบบุหรี่หรือเปล่า ถามไปถึงขนาดนั้น อาตมาเลยบอกว่าไม่เคยสูบ พอบอกว่าไม่เคยสูบ เขาบอกว่าเข้าไปได้ ให้เข้าไปเดินในบริเวณโบสถ์ของเขาได้ ไปดูไปชมอะไรได้ แต่ว่าพอจะเข้าไปหัวไม่ได้สวมอะไร เพราะพระไม่ได้สวมหมวก เขาเอาผ้าเช็ดหน้าให้ผืนหนึ่ง แล้วก็คลุมหัวให้ด้วย ถามว่าทำไมต้องคลุมหัว เขาบอกว่าธรรมเนียมบ้านนี้เขาอย่างนี้ เวลาเข้าในโบสถ์ต้องคลุมหัว เลยต้องคลุมผ้าเช็ดหน้าสี่เหลี่ยมผืนน้อย ๆ แล้วก็นึกขำตัวเองว่า เออ เรามันเข้าเมืองตาหลิ่วก็ต้องหลิ่วตามเขาหน่อยหนึ่ง แต่ว่าเรื่องบุหรี่นี่

เขาถือหนักหนา ในเทวสถาน ในโบสถ์ ในสถานที่สำคัญทางศาสนา สูบไม่ได้เด็ดขาด เขาไม่สูบเข้าไป

พระสงฆ์เราที่ไปอยู่อินเดีย เป็นนักสูบอยู่มาก เรียกว่าเป็นพระขี้ยาหลายองค์ ไปไหนสูบเรื่อย ครั้งที่นำญาติโยมไปนมัสการพาพระไปด้วย ต้องคอยห้ามตลอดเวลา บอกว่าขอทีเถอะทนเอาหน่อย มาเมืองแขกอย่าสูบ เวลาเดินอย่าสูบให้แขกเห็น เพราะเห็นแล้วเขาไม่เลื่อมใสศรัทธา ให้คุยธรรมะจ้อสักเท่าไรก็ตาม พอหยุดพูดเอาบุหรี่มาสูบ เขาลุกขึ้นหนีไปเลย แล้วเขาไปพูดว่าพูดธรรมะอะไร ขี้ยานิดเดียวยังทิ้งไม่ได้ แปลว่าเราพูดธรรมะเท่าใดหนึ่งชั่วโมงไม่มีราคา เพราะไปสูบบุหรี่ให้เขาเห็น มันเสียหายอย่างนี้ ชาวอินเดียเขาเคร่งในเรื่องนี้ ในเมืองไทยเราไม่ค่อยถือ เข้าในโบสถ์ก็สูบบุหรี่กัน เอาไปถวายพระเสียด้วย

อยากจะขอร้องญาติโยมว่า อย่าเอาบุหรี่ถวายพระ ของอื่นถมไปที่จะถวายพระได้ ทำไมจึงเอาของมึนเมาไปถวาย หมากนี่ก็เมากินแล้วติด บุหรี่ หมากเป็นของเสพติดให้โทษไม่ควรถวาย ญาติโยมที่คุ้นกับวัดนี้ ถ้านิมนต์พระที่วัดนี้ไปทำบุญก็ไม่ได้จัดไว้ เพราะรู้ว่าพระที่วัดนี้ไม่สูบบุหรี่ไม่กินหมาก

ความจริงอยากจะบอกให้ญาติโยมรู้ว่า การต้อนรับพระที่บ้าน ด้วยการถวาย บุหรี่ หมาก เป็นการต้อนรับที่ไม่สมควร เพราะเอาของเมามาถวายพระ

โยมลองนึกดู โยมกินหมาก ถ้าไม่ได้กินสักชั่วโมงเป็นอย่างไร หาวกันใหญ่เลยทีเดียว นี่แสดงว่ามันเป็นของเสพติดให้โทษ พอไม่ได้กินแล้วมันเดือดร้อน บุหรี่ก็เหมือนกัน ถ้าไม่ได้สูบสักชั่วโมง อารมณ์ชักจะไม่ดีแล้ว แต่เราไม่ค่อยถือ พากันเอาไปถวายพระ โดยนึกว่าเขาไม่ห้าม ความจริงมันมีในศีล แต่เราไม่ได้แปลให้ละเอียด ศีลข้อห้าว่า **"สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี"** – สุรา นั้นหมายถึงเหล้า เมรัย หมายถึงของที่ไม่ได้กลั่น เป็นน้ำเหล้าประเภทต่าง ๆ มัชชะ นี่มันคือของเมา อันนี้มีอยู่ในศีลแล้ว เพราะว่ามันของเมาเหมือนกัน ทีนี้เราไม่ค่อยรู้ เพราะว่าพระเราบางองค์ก็สูบจัด เราไม่ควรจะถวายพระสงฆ์องค์เจ้าอย่างนั้น คือช่วยให้ท่านได้งดเว้นจากสิ่งที่มันเป็นโทษ แล้วเราก็ได้บุญกุศลด้วย เพราะช่วยคนอื่นให้งดเว้นเลิกละจากสิ่งชั่วทั้งหลายได้ ถวายของอื่นก็ได้ จึงสมควร

พระไปที่บ้านก็ถวาย น้ำร้อน น้ำชา น้ำแข็ง น้ำเย็นใส่ยาอุทัย ไม่ใส่ของเสพติด ดื่มแล้วสบายใจ เอาบุหรี่ถวายนี่

ไม่ชอบไม่ควร จึงอยากจะขอแนะนำ เวลามีการบวชนาคก็เหมือนกัน บางคนซื้อของมาถวายพระซื้อบุหรี่มาด้วย บางคนซื้อมาห่อใหญ่เชียว อาตมาเห็นเข้าถามว่าอะไร บอกว่าบุหรี่บอกว่าถวายไม่ได้ บวชแล้วไม่ให้สูบ อันนี้เป็นของไม่ควรจะถวายพระ เราควรจะซื้อหนังสือตำหรับตำราให้พระได้อ่านได้เรียน แล้วจะได้เกิดปัญญา ซื้อบุหรี่มาถวายพระ ก็นอนพ่นบุหรี่ ไม่ต้องเรียนอะไรกันเท่านั้นเอง

เวลาเราเข้าไปนั่งในโบสถ์นี้ ต้องนั่งด้วยอาการสงบ ทีนี้จะนั่งอย่างไร เราก็**นั่งนึกถึงตัวเราว่า เราเป็นคนนับถือพระพุทธศาสนา** นับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ **ในตัวเรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์หรือเปล่า** หรือว่ามีอะไรอื่นในตัวเรา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ให้ประโยชน์แก่เราอย่างไร เราใช้พระรัตนตรัยเป็นเกราะคุ้มกันตัวเราให้พ้นจากบาปอกุศลได้ขนาดไหน เป็นเรื่องที่ควรจะได้นั่งพิจารณาในขณะนั่งอยู่ในโบสถ์ เพราะว่าเวลาอื่นนี่ไม่ค่อยมีเวลาว่าง มีเวลาที่จะคิดเรื่องงานเรื่องการเรื่องโน้นเรื่องนี้อะไรหลายเรื่อง เวลาไม่ค่อยมี แต่เมื่อมีโอกาสเราก็นั่งสงบใจ

ครั้นใจสงบแล้วก็พิจารณาดูว่า เรานี่กับพระพุทธเจ้าอยู่ใกล้หรือไกลกัน เรามีธรรมของพระพุทธเจ้าอยู่ในตัวบ้างไหม ในชีวิตประจำวันของเรานี่เป็นอย่างไร เรามีความทุกข์เพราะอะไร เรามีความสบายใจเพราะอะไร นิสัยใจคอของเราเป็นอย่างไร เช่นบางคนขี้โกรธใจร้อนใจเร็ว บางคนมักริษยา หรืออะไรอื่นเราก็นั่งพิจารณา ตรวจตราให้รู้จักตัวเอง

คนเรานี้แม้จะเรียนเรื่องอะไรมามากหลายเรื่องหลายประการจบอะไรก็ตามทีเถอะ แต่ถ้ายังไม่รู้จักตัวเองแล้ว ก็ชื่อว่ายังเรียนไม่จบ เพราะฉะนั้นต้องหาโอกาสเรียนเรื่องตัวเอง โดยเฉพาะเวลาเรามาวัดเข้าไปในโบสถ์ เราเข้าไปนั่งเรียนเรื่องตัวเอง ศึกษาสภาพจิตใจ ความนึกคิด การกระทำในชีวิตประจำวันของเรา ว่าเรามีการเป็นอยู่อย่างไร ชีวิตในครอบครัวเรียบร้อยไหม การงานที่ทำอยู่เรียบร้อยไหม มีอะไรที่เรียกว่าไม่ดีไม่งามอยู่ในตัวของเราบ้าง หมั่นตรวจสอบในขณะที่นั่งอยู่

ครั้นได้เห็นความบกพร่องของตัวแล้ว เราก็ควรจะได้งดเว้น เพราะว่าเรามาในงานบวชนาค ต้องให้ได้ผลจากการบวช คำว่า "บวช" นั้นหมายความว่า งดเว้นจากการกระทำความชั่ว เราช่วยให้คน ๆ หนึ่งงดเว้นได้

งดเว้นจากความชั่วเข้าไปสู่ผ้ากาสาวพัตร ตัวเราก็ต้องงดเว้นด้วย ต้องบวชด้วยนั่นเอง บวชกายไม่จำเป็น แต่ว่าเราบวชใจ คืองดเว้นจากเรื่องที่เราเคยกระทำ สมมุติว่าเราเคยเป็นนักดื่ม เราก็งดเว้นจากการดื่ม เราชอบเที่ยว ก็งดเว้นจากการเที่ยว เราเป็นคนชอบญาติมิตร ก็งดเว้นเสียบ้าง อย่าไปมั่วสุมดูกระดาษลาย ๆ กันบ่อย ๆ เหล่านี้เป็นต้น เขาเรียกว่าตั้งใจงดเว้น ในการมาบวชนาคให้ตั้งใจจริงๆ เอาสิ่งไม่ดีไม่งามออกจากตัวจริง ๆ

ออกจากโบสถ์กลับบ้าน ให้เราได้ชีวิตใหม่ ได้ชีวิตใหม่ ปัญญาใหม่เกิดขึ้นในใจของเรา ด้วยการเลิกจากสิ่งนั้นสิ่งนี้ พอจะคุยกับใคร ๆ ได้ว่า ฉันไปในงานบวชนาค ได้บวชสิ่งนั้นแล้ว ได้ละเลิกสิ่งนี้ แล้วถ้าไปบ่อย ๆ ละบ่อย ๆ จากสิ่งที่ไม่ดีไม่งาม เราก็เป็นคนดีขึ้น คนเรามีอายุมากเท่าใดก็ควรมีปัญญามีสติมากขึ้น ละเลิกจากสิ่งไม่ดีมากขึ้น จึงจะเรียกว่า "เป็นผู้หลักผู้ใหญ่" แต่ถ้ายิ่งแก่อายุมากขึ้นยิ่งเลอะเทอะมากขึ้น ก็เรียกว่าไม่ได้เรื่อง ตัวโตแต่ใจไม่โต ยิ่งเป็นเด็กลงทุกวันทุกเวลาก็ไม่มีราคา อันนี้อยากจะฝากเตือนไว้ว่า มาบวชนาคให้งดเว้นจากสิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่เราเคยกระทำ ตั้งจิตอธิษฐานเลิกละเสีย เรียกว่าได้กำไรจากการมาบวชนาคได้อย่างหนึ่ง นี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง **เรื่องเอาของมาถวายพระในวันบวช** อาตมาสังเกตดู บางคนญาติมิตรมากของมากเหลือเกิน **ต่างคนต่างเอามาถวายมากมาย จนกระทั่งว่าในกุฏิไม่มีที่จะวางของ** ดูที่ไรแล้วรำคาญ รำคาญว่า **การบวชเพื่อต้องการจะให้ของมันน้อยแต่กลับมากขึ้นไป** เพราะต่างคนต่างเอามาถวาย แล้วโดยมากเอามาถวายซ้ำๆกัน เพราะต่างไปซื้อโดยไม่รู้กัน ผ้านเสาชิงช้าก็เอามาห่อหนึ่ง เขาเตรียมเอาไว้ให้เรียบร้อย ผ้าสบงนุ่งไม่ได้ผืนหนึ่ง พับเป็นดอกบัวสวยๆ กระดาษชำระ ไม้จิ้มฟัน แปรง ยาถูฟันอันเล็กๆ ซื้อมาถวาย หรือบางทีก็มากกว่านั้น เราไปซื้อไปจัดมาถวายกันเป็นการใหญ่ เสร็จแล้วก็ขนไปที่กุฏิก็เลยรกไป พระบวชใหม่จะได้สะดวกสบายก็เลยไปนั่งกังวลอยู่กับของเหล่านั้น อันนี้เป็นภาระยุ่งยากอยู่

ทีนี้จะทำอย่างไร? ญาติโยมนึกว่าจะให้ทำอย่างไร? เราไปช่วยเขานี่จะทำอย่างไร? เอาอย่างนี้ดีกว่า พูดไปแล้วมันดีขึ้นหน่อย คือว่า สมมุติว่าเราจะไปในงานบวชนี่ พ่อแม่เจ้านาคต้องมีใจเป็นกุศลเสียก่อน ใจที่เป็นกุศลก็คือว่า ถ้าใครมาช่วยเราในวันบวชแล้วเราไม่เอาไปบ้าน เราจะไม่เอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัว แต่ว่าจะอุทิศสิ่งนั้นถวายวัดต่อไป ให้เป็นสมบัติกลางของวัด เช่นสมมุติว่ามาบวชที่วัดนี้ ญาติโยมรู้จักเจ้านาคก็มา

แทนที่จะเอาของมาถวายมาก ๆ เอาปัจจัยมาถวายดีกว่า ถวาย ๕๐ บาท ๑๐๐ บาทตามฐานะ ใส่ซองไว้เขามองไม่เห็นหรอก บางคนลำบากใจให้น้อยก็ไม่สมหน้า ก็ใส่ซองเสียอย่าให้มองเห็น แล้วก็ไม่ต้องเซ็นชื่อด้วย ไม่เอาชื่อเอาเสียงกันละ ไม่ต้องให้เขาประกาศ ทำบุญเอาชื่อนี่มันก็ได้ชื่อเสียแล้ว เลยเนื้อแท้มันไม่ได้ ที่นี้ใส่ซอง เอาซองไปมอบให้เจ้านาค เรียกว่าทำบุญร่วมกับการบวชนาค

บิดามารดาเจ้านาคเมื่อได้รับเงินจำนวนเท่าใด ก็บอกว่าเงินจำนวนนี้อุทิศถวายเป็นสมบัติกลางของวัดต่อไป ยกถวายวัดไป วัดก็ไม่เอาไปไหนหรอก เอาไปบำรุงกิจการของพระสงฆ์ ค่าภัตตาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเสนาสนะที่ชำรุดทรุดโทรมที่จะต้องซ่อมต้องแปลง อย่างนี้มันดีหรือไม่ ญาติโยมลองคิดดู มันจะเกิดประโยชน์ขึ้น ดีกว่าที่จะเอาของมาทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ไม่ได้ประโยชน์อะไรมากมาย

พระที่เป็นอุปัชฌาย์นี่ได้ของมาก เทียนแพนี่กองเป็นพะเนินเทินทึก แต่ที่วัดนี้ห้ามแล้ว ไม่ให้โยมเอาเทียนแพมา เพราะมันมากไม่รู้จะเอาไปไหน เลยก็บอกว่าไม่ต้องซื้อมา ธูปก็ไม่ต้องซื้อ เพราะว่าเอามาแล้วก็ไม่รู้จะเอาไปไหน โดยมากที่บวช

ที่นี่ก็ไม่มีสิ่งเหล่านี้ ให้จัดของง่ายๆ ดอกไม้ใส่กรวย อวดฝีมือ หัดลูกหลานให้ทำแบบไทยๆ เอาใบตองมาเจียนเป็นรูปอะไรๆ หัดเด็กให้รู้จักศิลปะวัฒนธรรมเสียบ้าง หัดทำ จัดดอกไม้ใส่ลงไป ดอกไม้ก็ไม่ต้องเอาแพงๆ ถ้าเป็นบ้านที่เล่นดอกไม้ ดอกมะลิ ดอกกุหลาบที่ปลูกไว้ที่ข้างบันได ก็เก็บเอาตรงนั้นเอง ไม่ต้องไปซื้อไปหา เอามาใส่กรวยเข้า แล้วเอากรวยครอบเสีย พานแก้วที่วัดมี ไปถึงก็ใส่พานเอาไปประเคน

ความจริงสิ่งเหล่านี้มันเป็นเพียงเครื่องประกอบเท่านั้นเอง แต่ว่าทำนิดหน่อยไม่ต้องไปซื้อเทียนแพใหญ่ๆ สวยๆ มา เพราะเอามาแล้วไม่รู้จะเอาไปไหน นอกจากจะกองๆ ไว้ แล้วนานๆ ก็เอาไปทิ้งเอาไปเผาเสียทีหนึ่ง มันเสียดายไม่รู้จะเอาไปทำอะไร อันนี้เลยบอกญาติโยมว่าไม่ต้อง เอาแต่ของที่จำเป็นเท่านั้นก็พอแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องมีอะไรมากไปกว่านั้น อันนี้เป็นของที่สิ้นเปลืองอยู่เหมือนกัน จึงแนะนำว่าควรจะทำอะไรที่มันเกิดประโยชน์มากยิ่งกว่านั้นแก่ผู้ที่เข้ามาบวชในวัด สุดแล้วแต่เราจะทำ คืออย่าทำเอาแต่ว่า เออ สะดวก เอานี่ไปช่วยเขาเถอะ เลยกองเป็นพะเนินเทินทึก จนไม่มีที่จะเก็บจะวาง

เวลามาบวชนี่ เราจะซื้อของอะไรถามพระเสียก่อน เพราะบางทีไปซื้อของไม่จำเป็นมาหลายอย่าง ที่นี่ตัดออกไปเยอะ

ที่ไม่จำเป็น เช่น ตาลปัตร คือพัดที่ใช้บังหน้า พระบวชใหม่ไม่ได้ไปสวดมนต์ที่ไหน ไม่ได้มีโอกาสไปสวดมนต์บังสุกุลที่ไหนหรอก ไม่ให้ไป เพราะไปก็สวดไม่ได้ ไม่ได้เรื่องอะไร ต้องการแต่จะให้เรียนธัมมะธัมโม หากซื้อมาแล้วก็เอามาทิ้งเฉยๆ ไม่ได้เรื่อง บอกว่าโยมไม่ต้องซื้อมา แต่โยมบางคนก็อุตส่าห์ไปซื้อมา เขาบอกว่าต้องมีด้วย เขาว่า ไม่ใช่ฉันว่านี่โยม ถ้าไปเชื่อเขาว่าแล้วมันเสียสตางค์ไม่เข้าเรื่อง อันหนึ่งมันเท่าไร ๑๕ บาท เอาไปซื้ออย่างอื่นได้มากกว่านั้น ซึ่งมันไม่จำเป็นอะไร เราไม่ต้องไปซื้อตาลปัตรนั้นมาให้พระใช้ เพราะว่าไม่ได้ใช้

ยังมีของอื่นอีกบางประการ ไม่จำเป็นก็ตัดออกไปเสีย ถ้าไปซื้อที่เสาชิงช้า คนขายเขาเก่งใส่ให้เรื่อย นั่นบ้างนี่บ้างบริการเยอะแยะเลยไม่ได้ใช้ แต่ก็ต้องจ่ายสตางค์ทั้งนั้น ฉลาดเป็นอย่างนี้ ถ้าเราจะซื้อของมาถวายวัด ควรจะมาสืบมาถาม วัดนี้ขาดอะไร ต้องการอะไร มันจะได้ประโยชน์ ซื้อมาแล้วเป็นคุณเป็นค่า สมมุติว่าวัดนี้มีจานไม่พอใช้ ต้องการจาน เราก็ซื้อจานมาถวายโหลสองโหล แก้วไม่มี ซื้อแก้วมาถวายในงานบวชนาค หรือว่าของอื่นที่จำเป็น เช่น สมมุติว่า วัดต้องการหนังสือชื่อนั้นจำนวนเท่านั้น โยมซื้อให้ได้สัก ๑๐ เล่ม ก็ซื้อมา คนอื่นก็ให้อีก ๑๐ เล่ม ๒๐ เล่ม ซื้อมาไว้เป็นของกลาง เป็นหอสมุดวัด

พระที่บวชก็จะได้อ่านจะได้ศึกษากันต่อไป ทำอย่างนี้โยมจะไม่สิ้นเปลือง คือให้มาปรึกษาก่อน ว่าจะซื้ออะไรจะทำอะไร

แม้จะไปซื้อจีวร โยมไปซื้อเอาเองตามชอบใจ พลาดมาหลายปีแล้ว ปีนี้ไม่ให้ซื้ออย่างนั้น จัดให้เสร็จ สั่งมาขนาดเดียวกัน สีเหมือนกัน เรียบร้อย มันไม่ยุ่ง บางคนเรียกว่าไม่สนใจมาถาม ไปซื้อมาเอง เล็กไปบ้าง นุ่งไม่ได้ ห่มไม่เรียบร้อย สีก็ไม่เข้าท่า ไปซื้อมาเอง นี่มันก็เสียสตางค์ไปโดยไม่คุ้มค่ากับประโยชน์ เพราะฉะนั้นทำอะไรต้องปรึกษา แล้วสิ่งใดไม่จำเป็น ท่านก็จะบอกว่าสิ่งนั้นไม่จำเป็น ก็ขอให้เชื่อ ไม่ต้องเอา อย่าไปเชื่อคนข้างบ้านว่า ต้องอย่างนั้นอย่างนี้

ชาวบ้านนี่ ขออภัยเถอะเรื่องมันมาก ถามคน ๑๐ คน มันก็ ๑๐ เรื่อง ไม่มีทางที่จะหมดเรื่อง เหมือนที่เขาเล่าไว้ว่าสมภารวัดหนึ่งเอาไม้มาท่อนหนึ่งจะทำด้ามมีดจักตอก แกลั้งทำได้เกลาแล้ววางไว้ คนหนึ่งมาเห็นบอกว่าไม่สวยผมจะแต่งให้ คนนั้นก็แต่งแล้วก็วางไว้ อีกคนหนึ่งมาเห็นบอกว่า โอ้! ตรงนี้ยังไม่ดีแต่งเสียหน่อย คนนั้นก็แต่งอีก อีกคนหนึ่งมาเห็นบอกว่ายังไม่ดี ผมแต่งเอง ผลที่สุดไม้อันนั้นใช้ไม่ได้ แต่งกันจนหมดไปเลย คนนั้นขูดทีคนนั้นขัดที จนเป็นไม้ที่ใช้ไม่ได้

เพราะว่าหลายคนแต่ง มันยุ่งอย่างนี้ ทีนี้เราจะต้องปรึกษากับคนที่ควรปรึกษา รับเอาคำแนะนำ ถ้าจะไปบวชที่วัดไหนก็ถามพระวัดนั้น ท่านจะให้จัดให้ทำอะไรบ้าง ตามสมควรแก่ฐานะ

โดยเฉพาะที่วัดนี้ อาตมาไม่ชอบเรื่องสุรุ่ยสุร่าย ชอบการประหยัด ให้โยมใช้จ่ายแต่น้อยในการที่จะทำเรื่องที่ไม่เข้าเรื่อง เคยแนะนำอย่างนั้น ญาติโยมก็รู้สึกพอใจ แต่บางคนยังรำคาญอยู่ ไม่สนุก ถ้าต้องการสนุกก็ต้องไปบวชที่วัดอื่นที่เขาสนุกกัน แต่ถ้ามาบวชที่วัดนี้แล้ว ไม่ใช่เป็นวัดที่สนุก แต่เป็นวัดที่สงบ ต้องการให้เรียบร้อยไม่ให้ยุ่งยาก เรื่องมันเป็นอย่างนี้ เป็นข้อคิดที่นำมาเล่าให้ญาติโยมฟัง

เมื่อนาคของเราบวชเสร็จแล้ว โยมอย่ามายุ่งกับพระให้มากเกินไป อุตส่าห์เยี่ยมเสียจริง ๆ ไม่ต้องมาเยี่ยมบ่อย ๆ หรอก มาอาทิตย์ละครั้งก็พอ ใครที่เป็นแฟนกับพระใหม่ก็อย่ามาเยี่ยมให้มากนัก ไม่เป็นไร หลวงพ่อเฝ้าไว้ให้เรียบร้อยไม่ให้ไปไหน ไม่ต้องมาเยี่ยมบ่อย ๆ มาเยี่ยมแล้วก็อย่าคุยกันนาน ๆ เสียเวลาการศึกษาเล่าเรียน ถ้านั่งคุยอยู่นานมันทำให้เสียเวลาของพระท่าน คนโบราณเขาสอนว่า **"ไปไหนอย่านั่งนาน การงานมีให้เร่งคิด"** เรามานั่งนานเสียเวลา อย่ามายุ่งบ่อย ๆ มาวันอาทิตย์ก็พอ มาวันอาทิตย์ก็เห็นแล้ว สมมุติว่าเรามานั่งฟังเทศน์ พระ

ใหม่ก็ลงมาฟังเทศน์ เราก็ดูออกว่าท่านเรียบร้อยอยู่ ยังหายใจเข้าออกดีอยู่ มันก็เท่านั้นแหละ พอแล้วไม่ต้องมีเรื่องอะไร หรือเข้าไปถามท่านนิดหน่อย มีความต้องการอะไรบ้าง ก็จัดมาให้ เสร็จแล้วเราก็ไป สามเดือนที่ท่านบวชอยู่นี้ ให้ท่านเป็นตัวเองอย่างแท้จริง อย่ามายุ่งเยี่ยมเยียนให้ท่านวุ่นวายมากเกินไป พระจะได้ตั้งหน้าเรียนปฏิบัติขูดเกลาจิตใจ เพราะเวลามันมีน้อย ถ้ามัวแต่นั่งคุยกัน เวลามันก็ไม่พอที่จะศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติธรรมะ จึงขอฝากให้ญาติโยมได้คิดไว้ในเรื่องเหล่านี้

วันนี้มีเรื่องเกี่ยวกับบวชนาคก็เลยพูดเล่าสู่กันฟัง วันนี้พูดมาก็พอสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๒

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟัง ตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันอาทิตย์แรกของการเข้าพรรษา การจำพรรษาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ได้เริ่มต้นเมื่อวันแรมค่ำหนึ่งเดือนแปด ตรงกับวันที่ ๘ พฤหัสบดี วันนี้เป็นวันอาทิตย์ตามปกติที่ศาลานี้ได้มีการแสดงปาฐกถาธรรม เป็นประจำตลอดปีแม้ปีนี้ก็ไม่ได้หยุดหน้าร้อน ปีก่อนนี้เมื่อเดือนเมษาหยุดไปเสียบ้าง แต่ปีนี้ไม่ได้หยุดเลย ได้พูดติดต่อกันมาตลอดเดือน ญาติโยมบางท่านที่ไม่ได้เคยมา ก็อาจสงสัยว่ามีการแสดงธรรมทุก

วันอาทิตย์หรือ จึงใคร่ที่จะบอกให้ญาติโยมทั้งหลายทราบว่า แสดงทุกอาทิตย์ตลอดปี เวลา ๙.๓๐ น. ถึง ๑๐.๓๐ น. ทุกวันอาทิตย์ ท่านผู้ใดที่มีความสนใจในการศึกษาธรรมะด้วยการฟังก็มาประชุมกันฟังได้ ณ สถานที่นี้

โดยเฉพาะฤดูนี้เป็นฤดูของการเข้าพรรษา อันเราถือกันว่าเป็นฤดูกาลที่สำคัญเพราะเป็นฤดูที่จะได้ทำอะไร ๆ กันอย่างจริงจัง ตลอดสามเดือนในพรรษา พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษานั้นท่านได้มีการอธิษฐานใจ ว่าจะได้ปฏิบัติอย่างนั้นอย่างนี้ตลอดสามเดือนในฤดูกาลเข้าพรรษา

พวกเราที่เป็นพุทธบริษัทชาวบ้าน ก็ควรจะได้มีความตั้งใจ ว่าจะทำอะไรที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่ก้าวไปข้างหน้า ในเรื่องที่เกี่ยวกับปฏิบัติขูดเกลาจิตใจเพื่อให้สะอาด สว่าง สงบขึ้น ตามสมควรแก่ฐานะ **ในฤดูกาลเข้าพรรษาสามเดือนนี้ ไม่ควรจะอยู่อย่างเปล่าๆ โดยไม่ได้ทำอะไร หรือโดยไม่ได้ก้าวไปข้างหน้าในการปฏิบัติธรรมะ** เพราะว่าชีวิตของคนเรานี้เกิดมาอยู่ในโลก ตกอยู่ในกฎของอนิจจัง คือความไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เราอาจจะถึงความแตกความดับลงไปเมื่อไรก็ได้ พูดอย่างนี้

ญาติโยมอย่านึกว่า พูดสิ่งที่ไม่เป็นมงคล เพราะเป็นการพูดถึงเรื่องการแตกดับ ความแตกดับนั้นเป็นเรื่องที่เราควรจะพูดกันบ่อย ๆ เพื่อจะได้เกิดความสำนึกรู้สึกตัวในหน้าที่ในชีวิตที่เรากำลังเป็นกำลังอยู่

คนเราที่ได้ประมาทเมามัวหลงใหลไปในอะไรต่าง ๆ ก็เพราะไม่ได้คิดว่าชีวิตนี้จะต้องแตกต้องดับ ชีวิตนี้เป็นของน้อยของสั้น ไม่มีอะไรมั่นคงถาวร ไม่ได้คิดในรูปนี้บ่อย ๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดความประมาทในการเป็นการอยู่ ปล่อยจิตใจไปตามอำนาจความอยากความปรารถนา ไม่พยายามที่จะยกระดับจิตใจของตนให้สูงขึ้นเท่าที่จะยกขึ้นได้ ความเสื่อมโทรมในชีวิตก็เกิดขึ้นด้วยประการต่าง ๆ อันนี้เป็นเรื่องความเสียหายในชีวิตประจำวัน

เพราะฉะนั้นเมื่อเรามาสนทนากันหรือพูดกัน ในเรื่องว่าชีวิตนี้เป็นของไม่เที่ยง มีความเปลี่ยนแปลง ก็เท่ากับว่า เป็นการเตือนบอกให้รู้ความจริงของชีวิต ว่าเราทุกคนมีสภาพเช่นนั้น เราหนีจากความเป็นเช่นนั้นไปไม่ได้เป็นอันขาด ที่เรามีชีวิตผ่านพ้นมาได้โดยสวัสดีในรอบปีนี้ จนกระทั่งถึงวันเข้าพรรษาเข้าอีกครั้งหนึ่งนั้น เราควรจะถือว่าเป็นบุญลาภสำหรับชีวิตของเราที่ได้ผ่านพ้นมาได้โดยปลอดภัย

เมื่อชีวิตผ่านพ้นมาได้โดยปลอดภัยเช่นนี้ เราก็ควรคิดว่า ในพรรษานี้เราจะอยู่ได้ตลอดสามเดือนสี่เดือนในฤดูฝนนี้หรือไม่ มีพระพุทธภาษิตบทหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนไว้ว่า *"คนพาล คนเขลาย่อมจะคิดว่าเราจะอยู่ตลอดสามเดือนในที่นี้"* หรือว่าเราจะอยู่ยั่งยืนไปในที่นี้ การคิดอย่างนี้ พระองค์ถือว่าเป็นความเขลาเป็นความไม่ฉลาดในเรื่องของชีวิต เพราะไปคิดตรงกันข้ามกับความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของสังขารทั้งหลาย ท่านจึงไม่ให้คิดไปในแง่นั้น แต่ให้คิดว่า เราจะอยู่นานสักเท่าไร ชีวิตของเรานี้จะยืนยาวนานไปได้สักเท่าใด หรือว่าจะอยู่ไปตลอดเดือนได้หรือไม่ ตลอดปีได้หรือไม่ ควรจะคิดไปในแง่อย่างนั้น คิดไปในแง่อย่างนี้ จะได้เป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจ ให้เกิดความสำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดี จะได้รีบเร่งแก้ไขปัญหาชีวิตอันเกิดขึ้นด้วยประการต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ชอบตามสมควรแก่ฐานะ

ฉะนั้น ใคร่ที่จะขอเตือนญาติโยมทั้งหลายว่า **ในฤดูกาลเข้าพรรษา ให้เราถือว่าเป็นฤดูกาลพิเศษสำหรับชีวิตของเรา เป็นฤดูกาลแห่งการทำจริง แห่งการก้าวไปข้างหน้า แห่งการชำระชะล้างขูดเกลาจิตใจของเราให้สะอาดปราศจากสิ่งเศร้าหมอง**

เมื่อพูดว่าให้ชำระชะล้าง หรือให้ขูดเกลาจิตใจให้สะอาดปราศจากสิ่งเศร้าหมอง ญาติโยมก็คงจะคิดว่า สิ่งไม่สะอาดนั้นมันเกิดมาจากอะไร ? ทำไมจิตใจเราจึงไม่สะอาด มีสิ่งเศร้าหมองเข้ามาเกาะจับอยู่ในใจ ? **อันความเศร้าหมองที่เกิดขึ้นในใจของเรานั้น เกิดจากความหลงผิด จากความเข้าใจผิด** ความหลงผิด ความเข้าใจผิดก็เนื่องมาจากว่า ไม่ได้ศึกษาในเรื่องนั้นให้เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง เมื่อไม่มีการศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นตามที่เป็นจริง เราก็ไปหลงผิดในเรื่องนั้น รับไว้ผิดในเรื่องนั้น เมื่อหลงผิดรับไว้ผิดก็เกิดอะไร ๆ ขึ้นในใจของเรา เช่น เกิดความโลภ อยากได้ เกิดความโกรธ ประทุษร้ายต่อสิ่งนั้นต่อบุคคลนั้น เกิดความหลงความมัวเมาในเรื่องนั้น ๆ หรือว่าเกิดความริษยาไม่อยากให้สิ่งนั้นดีเจริญก้าวหน้า หรือว่าเกิดความตระหนี่หวงแหนในสิ่งนั้น ๆ ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นของตัวตลอดไป อาการที่เกิดขึ้นในใจอย่างนี้เรียกว่าเป็นสิ่งเศร้าหมองใจ ทำใจของเราให้ขุ่นมัวไป ด้วยอำนาจของกิเลสอันเกิดขึ้นเรื่อย ๆ

ความจริงธรรมชาติของจิตไม่ได้เศร้าหมองอย่างนั้น จิตดั้งเดิมแท้ไม่ได้เศร้าหมองอะไร ยังไม่ได้ขุ่นมัวด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่ง **มันเป็นธรรมชาติผุดผ่องสะอาดอยู่**

แต่ว่ามนุษย์เราไม่รักษาธรรมชาติ อันเป็นตัวเดิมของสภาพจิตไว้ เอาอะไรต่ออะไรมาปกปิดธรรมชาติลงไปอย่างมากมายตลอดเวลา ก็เหมือนกับร่างกายของมนุษย์เรานี้ เวลานี้มนุษย์เราก็เปลี่ยนแปลงธรรมชาติของร่างกายอยู่เรื่อยไป ด้วยการปรุง ด้วยการแต่ง ด้วยการเสริมอย่างนั้นอย่างนี้ ก็เรียกว่า มีการเปลี่ยนในด้านวัตถุ เป็นการเปลี่ยนในทางฝ่ายกาย เปลี่ยนในทางฝ่ายกายเท่านั้นยังไม่พอ เรายังมีการเปลี่ยนแปลงในทางจิตของเราด้วย

การเปลี่ยนแปลงในทางจิตก็คือว่า จิตเดิม หรือว่าธรรมชาติของจิตของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่เรียกว่า ผ่องใสไม่มีอะไรเศร้าหมอง แต่เราก็พยายามเอาสิ่งเศร้าหมองไปใส่ไว้ในใจของเรา ด้วยอำนาจหลงผิด ความเข้าใจผิดมีประการต่าง ๆ เก็บสะสมไว้เรื่อย ๆ ตั้งแต่ตัวน้อย ๆ มาจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ การเก็บการสะสมสิ่งต่าง ๆ ไว้ในใจของเรา หรือในห้วงความคิดของเรานั้น เราทำโดยอาศัยสิ่งแวดล้อมบ้าง อาศัยโดยผู้ใหญ่แนะนำบ้าง เพราะว่าผู้ใหญ่ก็แนะนำให้เด็กยึดถือในเรื่องนั้นเรื่องนี้เหมือกกัน ตัวอย่างเช่น

เราสอนเด็กว่าอันนั้นของหนู อันนี้ของหนู เด็กก็ยึดถือว่าของฉันขึ้นมา ถ้ามาหยิบเอาของนั้นไปเด็กก็ร้องไห้ขึ้นมาทันที เพราะมีความรู้สึกว่าถูกเขาแย่งเอาของตัวไป แล้วเด็กก็รู้ว่า

แม่ของฉัน พ่อของฉัน พี่ของฉัน น้องของฉัน ตุ๊กตาของฉัน อะไร ๆ ของฉันตลอดเวลา พอเกิดความรู้สึกว่าของฉันขึ้นในสิ่งใด ความยึดถือในสิ่งนั้นก็เกิดขึ้นทันที เมื่อมีความยึดถือก็มีความตระหนี่ มีความหวงแหนในสิ่งนั้น ๆ ไม่อยากให้ใครมาจับ มาต้อง ไม่อยากให้ใครมาเอาของเราไป

เราสังเกตเห็นง่าย ๆ เช่น เด็กเขามีอะไร ก็ไม่อยากให้ใครมาแตะต้อง มาเอาของของตัวไปเป็นอันขาด เช่น เขามีตุ๊กตาอยู่ตัวหนึ่ง เขาจะต้องอุ้มอยู่ตลอดเวลา เวลากินอาหารก็เอาไปวางไว้บนตักด้วย เวลานอนก็เอาไปนอนกอดไว้ด้วย เด็กบางคนติดตุ๊กตานอนไม่หลับ ถ้าไม่มีตุ๊กตามาวางไว้ข้าง ๆ อันเรื่องนอนไม่หลับของเด็กนั้นมันเรื่องอะไร ก็คือเรื่องความยึดถือในตุ๊กตาตัวน้อย ว่าตุ๊กตาของฉัน แล้วต่อไปเขาก็ยึดถืออะไรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดเวลา โดยการสอนให้ยึดถือในเรื่องนั้นเรื่องนี้

เมื่อไปโรงเรียนไปเป็นนักศึกษา ก็มีการสอนให้มีการยึดถือติดพันในเรื่องอะไรต่าง ๆ เช่น ให้ยึดถือในเรื่องชาติ ให้ยึดถือในเรื่องภาษา ให้ยึดถือในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีของตัว แล้วคนที่เป็นนักเรียนก็ได้รับการอบรมบ่มนิสัยมาในเรื่องให้ยึดให้ถืออยู่ตลอดเวลา ความยึดถือนี้ถ้ารุนแรงมาก

เกินไป ก็กลายเป็นความบ้าคลั่งขึ้นมา ซึ่งเราจะเห็นว่าในคนบางชาติมีความบ้าคลั่งในเรื่องชาติในเรื่องภาษา ในเรื่องศาสนา ในเรื่องวัฒนธรรม แม้ในเรื่องการแต่งตัว ก็ยึดถือรุนแรง ว่าเป็นของตัว เป็นเรื่องของชาติตัว ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงในเรื่องนั้น ๆ แล้วก็เป็นเหตุให้เข้ากับคนอื่นไม่ได้ เป็นเหตุให้กีดกันตัวเองไว้ในวงอันแคบ ไม่สามารถจะเข้ากับใครได้ อันนี้คือการอบรมที่ผิดในสังคมของมนุษย์ คือ อบรมมาในเรื่องความเห็นแก่ตัว ให้มีความยึดถือติดพันมาในเรื่องนั้น ๆ โดยประการต่าง ๆ แล้วก็เป็นเหตุให้เกิดความรู้สึกในใจ ว่าเป็นตัวเรา ของเรา มากขึ้นทุกวันทุกเวลา

แม้เข้าไปบวชเป็นนักบวชในศาสนา ความจริงศาสนาทั้งหลาย ต้องการจะให้ทำลายความเห็นแก่ตัว ไม่ว่าศาสนาใดมีคำสอนที่ให้ทำลายความเห็นแก่ตัว ให้ทิ้งตัวของตัวให้หมดแล้วก็ให้ไปถึงอะไร ๆ สักอย่างหนึ่ง เช่น ให้ถึงพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาที่มีพระผู้เป็นเจ้า ในทางพระพุทธศาสนาก็สอนให้ทำลายความเห็นแก่ตัวจนหมดสิ้นไม่มีอะไรเหลือ ไม่มีตัวจะถือไม่มีอะไรจะถือ จิตก็จะว่างปล่อยวางภาระลงไป คำสอนหรือหลักการมันก็มีอยู่เช่นนั้นแหละ ในทุก ๆ ศาสนา

โดยความจริงแล้วผู้ที่นับถือแต่ละศาสนา ไม่ค่อยจะได้เข้าถึงจุดนี้กันเท่าไร กลายเป็นเดินทางไปเพียงครึ่งค่อนแล้วก็ไปติดอะไร ๆ กันเสีย ทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในอะไร ๆ ต่าง ๆ จนเป็นเหตุให้รบราฆ่าฟันกันแม้ในระหว่างศาสนา ดังที่เราได้เห็นในประวัติศาสตร์ว่า สงครามศาสนา เช่นสงครามครูเสดบ้าง สงครามร้อยปี หรือว่าสงครามประเทศอื่น ๆ แม้ในยุคนี้ สมัยนี้ที่ชาวไอริชมีการต่อต้านกันอยู่ ในระหว่างพวกหนึ่งถือศาสนาโรมันคาธอลิก พวกหนึ่งถือโปรเตสแตนท์ ก็เลยรบกันอยู่ตลอดเวลา ตั้งป้อมค่ายคูประตูสู้กันอยู่ ไม่มีการหยุดยั้ง นั่นมันไม่ใช่เป็นจุดหมายของพระศาสนา ไม่ใช่ความประสงค์ของพระผู้เป็นเจ้าที่จะไปให้มนุษย์รบกันทะเลาะกัน

พระผู้เป็นเจ้าท่านสอนว่า **ให้รักตัวเอง ให้รักเพื่อนบ้าน แต่กลับไม่มีความรักอย่างนั้น** มีความเห็นแก่ตัวหลายเรื่องหลายประการเกิดขึ้นในใจ จนเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายด้วยประการต่าง ๆ สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนในสังคม อันนี้คือความหลงผิด ความเข้าใจผิด ที่มีอยู่ในสังคมของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป อันเป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากทางจิตใจอยู่ไม่ใช่น้อย อาตมาจึงกล่าวว่า จิตใจของมนุษย์เรานี้ มันถูกครอบงำด้วย

อะไร ๆ ต่าง ๆ ซึ่งเราเรียกตามภาษาธรรมว่า "ทิฏฐิ" หรือว่า "มานะ" นั่นเอง

อันตัว **ทิฏฐิมานะนี่เป็นตัวสำคัญ ที่สร้างความยุ่งยากให้เกิดขึ้นในชีวิตของคนเรา** คนเราที่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ตกลงกันไม่ค่อยจะได้ ในเรื่องปัญหาต่าง ๆ ถ้าพิจารณาดูแล้ว ความจริงปัญหาที่ทะเลาะกันนั้น ไม่ใช่เรื่องใหญ่โตสลักสำคัญอะไร เป็นเรื่องเล็ก ๆ นิดเดียวเท่านั้น แต่ว่าเป็นเรื่องไม่ยอม อันเรื่องไม่ยอมนั้นเกิดมาจากอะไร ? ก็เกิดมาจากทิฏฐิมานะความถือตัว ว่าฉันนี้มันก็หนึ่งเหมือนกัน เมื่อเขาไม่ง้อฉัน ฉันก็ไม่ยอมเขา ตั้งข้อเข้าหากัน เตรียมอยู่ตลอดเวลา ที่จะงัดข้อกันด้วยเรื่องนั้นนิด เรื่องนี้หน่อย คิดดูแล้วปัญหามันเรื่องเล็กน้อยเท่านั้นเอง ไม่ใช่เรื่องมากมายอะไร

ฉะนั้นเมา**คิดในแง่ธรรมกันเสียบ้าง** คือคิดว่า **คนเรานี้เวลาเกิดมาก็ไม่ได้เอาอะไรมา เวลาจะจากโลกนี้ไปก็ไม่ได้เอาอะไรไป** สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เรามี เราใช้เรากินกันอยู่นี้ เป็นของธรรมชาติ เราเอามาใช้เพียงชั่วครั้งชั่วคราว เราก็ต้องจากสิ่งนั้นไป สิ่งนั้นไม่ได้ไปกับเรา เราก็ไม่ได้เอาสิ่งนั้นไป

สมมุติว่าเรามีที่ดินที่บ้าน เขาจะตัดถนนผ่านที่ดินของเรา เขาต้องการเอาไปทำถนนรุกเข้ามาในที่ดินของเรา มีเนื้อที่กว้างสักหนึ่งเมตร แต่ว่ามันยาวไปตามถนน ถ้าคิดแล้วก็ราวสัก ๑๐ ตารางเมตรหรืออะไรขนาดนั้น เจ้าของที่ดินอาจจะไม่ยอมก็ได้ เพราะคิดว่าที่ดินของเรา เราจะให้เขาทำไม ความคิดเช่นนั้นเกิดขึ้นจากดวงใจดวงไหน เกิดขึ้นจากดวงใจที่เต็มไปด้วยความเศร้าหมอง มีความเห็นแก่ตัวเป็นมูลฐาน ไม่ได้คิดว่าถนนเป็นสิ่งที่คนจะต้องใช้สอยเดินไปมา รถผ่านไปผ่านมา ตรงไหนมีถนนบ้านเมืองมันก็ดีขึ้น ตรงไหนที่มีสิ่งสาธารณะ ทุกคนก็จะได้อาศัย ได้รับความสุขความสบาย ความคิดเช่นนั้นไม่ได้เกิดขึ้นแก่คนผู้นั้น เพราะมีความคิดยึดถือว่า แผ่นดินของกู–แผ่นดินของกู อยู่ตลอดเวลา ไม่ได้คิดว่าแผ่นดิน ๑๐ ตารางวานี่ เอาใส่ข้างโลงไปไม่ได้ ถ้าขืนใส่ไปก็หามไม่ไหวมันหนักแผ่นดินเต็มที ไม่ได้คิดอย่างนั้น มีแต่โมหะเข้าครอบงำจิตใจ จนเป็นเหตุให้มองความถูกไม่ได้ มองความเป็นธรรมไม่ได้ ความเสียสละก็เกิดขึ้นในใจของตนไม่ได้แม้แต่น้อย อันนี้เรียกว่ามีอยู่ในสังคมทั่ว ๆ ไป

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ถ้าเราไปที่โรงศาล แล้วนั่งดูคดีพิพาทต่าง ๆ แล้ว ก็รู้สึกว่าเริ่มต้นมันมาจากน้ำผึ้งหยดเดียวแบบน้ำผึ้งหยดเดียวทั้งนั้นแหละ ไม่มีเรื่องอะไรมาก แต่ว่าต่างฝ่าย

ต่างแข่งดีกัน ไม่ยอมกัน แล้วผลที่สุดก็งัดข้อกันจนล้มไปทั้งสองข้าง ต่างคนต่างก็หมดเนื้อหมดตัวไปตาม ๆ กัน ด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ อันนี้เป็นความผิดที่เกิดขึ้นในใจ ถ้าเราเป็นนักธรรมะไปวัดไปวาฟังธรรมรักษาศีล เราก็คิดได้ว่า เออ! ความเสียสละนี้ มันเป็นปัจจัยสำคัญ ในการที่จะขูดเกลาจิตใจของเราให้สะอาด

คนเรานี้ควรจะมีอุดมคติ ในการที่เรียกว่า **อยู่เพื่อให้ ไม่ใช่อยู่เพื่อจะเอา อยู่เพื่อชำระชะล้าง ไม่ใช่อยู่เพื่อพอกพูนให้มันหนา**ขึ้น ๆ ตลอดเวลา ถ้าเรามีความคิดในรูปอย่างนี้ มีอุดมการในรูปอย่างนี้ เราก็ไม่มีเรื่องที่จะไปทะเลาะเบาะแว้งกับใคร ๆ เพราะว่าเรายินดีในการที่จะให้ เรายินดีในการที่จะชำระชะล้าง กิจการอันใด การกระทำในรูปใด ที่เป็นไปเพื่อการขูดเกลา เป็นไปเพื่อการชำระชะล้าง เราก็จะทำในกิจการนั้นๆ อันจะช่วยให้ตัวเราเจริญขึ้น แล้วก็พลอยให้คนอื่นเจริญก้าวหน้าไปด้วย การกระทำในรูปเช่นนี้ ถือว่าเป็นการกระทำที่ชอบที่ควร เป็นลักษณะของการชำระชะล้างอย่างแท้จริง ถ้าเราไม่ชำระชะล้างขูดเกลาจิตใจของเราเสียบ้าง เราก็มีแต่เรื่องพอกหนาเข้า ทีนี้จิตใจก็เต็มไปด้วยสิ่งเศร้าหมอง พัวพัน อยู่ในใจตลอดเวลา เป็นปัญหาสร้างความทุกข์ ความเดือดร้อนแก่ตน

แก่ท่านด้วยประการต่าง ๆ จึงแนะนำญาติโยมว่าในฤดูกาลเข้าพรรษานี้ ควรจะได้มีการชำระชะล้างจิตใจของเราให้ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว

การชำระชะล้างจิตใจนั้น จะทำด้วยวิธีใด ? ด้วยวิธีการหลายอย่าง :– เช่น **ทำด้วยการให้ทาน ด้วยการรักษาศีล ทำด้วยการเจริญภาวนา** ล้วนแต่เป็นเรื่องชำระชะล้างทั้งนั้น

ที่เรียกว่าการให้ทานเพื่อชำระชะล้างนั้น **เราให้ทานอย่างไร** ในการทำทานเพื่อบำรุงศาสนาก็ดี เพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ที่ตกทุกข์ได้ยาก อันมีอยู่ทั่วไปในโลกนี้ก็ดี จุดหมายของการกระทำนั้น สำคัญอยู่ที่ :–

๑. ต้องการให้คนเหล่านั้นพ้นไปจากความทุกข์ความเดือดร้อน เพราะเราถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยกัน คนเราเมื่อช่วยตัวเองได้แล้วก็ควรจะช่วยคนอื่นด้วย เมื่อเรามีความสุขความสบายแล้ว ก็ควรคิดถึงคนอื่นที่มีความทุกข์ ความเดือดร้อนอยู่บ้าง เราพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บแล้ว เราก็ควรนึกว่า มนุษย์อีกจำนวนมากยังตกอยู่ในภาวะแห่งความเจ็บไข้ได้ป่วย เราจะทำอย่างไรให้คนเหล่านั้นได้มีความสุขความสบายตามสมควร

แก่ฐานะ ความคิดเช่นนี้เขาเรียกว่า ความคิดของบุคคลผู้มีใจใหญ่ เป็นความคิดของบุคคลที่เราเรียกว่า พระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์ที่เราได้ยินพระท่านเทศน์บ่อย ๆ นั้น เป็นบุคคลประเภทที่มีอุดมการในทางเสียสละ แม้ชีวิตของตนก็ยอมให้ได้เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่บุคคลอื่น อันนี้เป็นอุดมการของพระโพธิสัตว์ อุดมการในรูปอย่างนี้ควรจะเพาะให้เกิดขึ้นในสังคมของมนุษย์เราให้มากยิ่งขึ้น เพราะถ้าบุคคลในโลกนี้มีจิตใจประกอบด้วยอุดมการแบบของพระโพธิสัตว์ ก็จะมีความคิดในการให้อะไร ๆ แก่บุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา ความเสียสละแก่กันและกันก็เกิดขึ้น คือต่างคนต่างให้ เมื่อต่างคนต่างให้ก็หันหน้าเข้าหากันได้ อยู่ด้วยกันได้ แต่ถ้าต่างคนต่างจะเอาก็จะเกิดแย่งชิงกันในปัญหานั้น ๆ ในเรื่องนั้น ๆ ความสุขมันจะเกิดได้อย่างไร ขอให้เราทั้งหลายได้พิจารณา เพราะฉะนั้นในเรื่องทานที่เราได้ทำลงไปนั้น ก็ทำเพื่อสงเคราะห์เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายที่ตกทุกข์ได้ยาก ให้มีความสุขความสบายตามสมควรแก่ฐานะ ที่เราจะพึงกระทำได้ นี้ประการหนึ่ง ที่เรียกว่าเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่ง

ประการที่ ๒ ที่นับว่าสำคัญอีกอันหนึ่งก็คือว่า **เราให้ทานเพื่อขูดเกลาตัวเราให้สะอาด** เพื่อชำระจิตใจของเราให้สะอาด ให้ถือว่าทานนั้นเป็นเหมือนกับมีดเล่มหนึ่ง ที่จะช่วย

ขูดเกลาจิตใจของเราให้สะอาด ปราศจากความเศร้าหมองประเภทเห็นแก่ตัว ประเภทความตระหนี่ถี่เหนียว ยึดมั่นถือมั่นในเรื่องอะไรต่าง ๆ ให้หมดไป แล้วใจก็จะได้สะอาดขึ้น เพราะฉะนั้นในการให้ทุกครั้ง เราต้องนึกว่าให้เพื่อชำระชะล้าง ไม่ใช่ให้เพื่อการพอกพูนสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้รกขึ้นที่ใจ

ในการสอนธรรมะแก่ประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับการให้ มีการสอนผิดอยู่อย่างหนึ่ง คือว่าสอนผิดกันมาเป็นเวลาร้อย ๆ ปีแล้ว สอนผิดในรูปอย่างใด ? คือสอนเอาสวรรค์มาเป็นเครื่องล่อจิตใจญาติโยม เพราะว่าการเทศน์อานิสงส์ประเภทต่าง ๆ ที่เขาแต่งไว้ในหนังสือโบราณ ๆ นั้น ไม่ใช่เรื่องในยุคพระพุทธเจ้า แต่เป็นหนังสือที่พระแต่งขึ้นในตอนหลัง พระที่แต่งหนังสือเหล่านั้นเขียน ก็เรียกว่าใช้จิตวิทยา รู้จักจิตใจมนุษย์ทั้งหลายอยู่เหมือนกัน คือท่านรู้ว่ามนุษย์นี้ทำอะไรแล้วอยากได้สิ่งตอบแทน ถ้าทำอะไรแล้วไม่ได้อะไรตอบแทนก็ไม่อยากทำ อันนี้เป็นวิสัยของมนุษย์ทั่ว ๆ ไป เป็นเรื่องธรรมดาของคนที่ยังมีกิเลส ทำอะไรก็อยากได้ผลตอบแทนเสมอ

พระท่านรู้ว่าคนมันอยากได้ เมื่อคนอยากได้ก็ต้องมีอะไรให้เขาหน่อย ให้เขาได้ตามความต้องการ ท่านก็แต่งหนังสือ

ประเภทอานิสงส์ขึ้น แล้วก็ในหนังสือประเภทอานิสงส์นั้น ลงทุนนิดเดียวแต่ว่าได้ผลมากมาย สมมุติว่าไปสร้างเสาธง ไปสร้างส้วมที่วัด หรือว่าไปสร้างสะพาน สร้างบ่อน้ำ อะไรต่าง ๆ นี้ ตายแล้วต้องไปเกิดเป็นเทวดา อยู่ในวิมานสูงมากมาย เรียกว่าสูง ๒๐ โยชน์ ๕๐ โยชน์

ถ้าเราคิดว่าโยชน์หนึ่งมี ๔๐๐ เส้น วิมานเทวดาสูง ๕๐ โยชน์ นี่มันสูงขนาดไหน มันสูงกว่าตึกระฟ้าในนิวยอร์คหลายร้อยเท่าทีเดียว แล้วเทวดาแกขึ้นไปอยู่นั้นแกอยู่กันอย่างไร เดินขึ้นเดินลงมันก็แย่แล้ว เพราะว่าตึกมันสูงเต็มที่ กว่าจะไปถึงยอดลงมาถึงบันไดชั้นล่างได้ก็คงจะแก่งอมไปแล้ว แต่ว่าคนฟังก็ชอบใจ เพราะว่าวิมานมันใหญ่โต ไม่ใช่มีแต่เพียงวิมานเฉย ๆ เท่านั้น ท่านยังเอานางฟ้า ๕๐๐ คนเข้าไปไว้ในวิมานนั้นด้วยมากมายก่ายกอง ทีนี้เราก็อยากได้วิมานกัน อยากจะมีนางฟ้ามาก ๆ อยากจะได้แก้วแหวนเงินทองทรัพย์สมบัติในแง่นั้นแง่นี้ ก็เลยทำบุญสุนทานกัน

เวลาทำบุญสุนทานก็มีความปรารถนากำกับไปด้วยตลอดเวลา กำกับไปด้วยว่า ด้วยอำนาจแห่งทานหนึ่งบาทของข้าพเจ้านี้ ขอให้ข้าพเจ้าสำเร็จไปเกิดเป็นเทวดา ขอให้ได้อยู่วิมานชั้นฟ้า ขอให้ได้อย่างนั้น ให้ได้อย่างนี้ เงินบาทเดียวเท่านั้นแหละจะเอา

อะไรเสียมากมายเหลือเกิน อย่างนี้มิเป็นการลงทุนน้อยเอากำไรมากไปหรือ ถ้าเราคิดดูแล้วก็เห็นว่าค้ากำไรเกินควร- เพราะว่าทำบุญหนึ่งบาทเอาอะไรมากเต็มที่ อธิษฐานกันนานเชียว จนพระผู้นั่งรับทานนี่เหนื่อยใจว่า แหม! โยมอธิษฐานอะไรนานอย่างนั้น อธิษฐานแล้วอธิษฐานอีก บาทเดียวเท่านั้นไม่ใช่มากมายอะไร นี่แสดงให้เห็นว่ายังมีความโลภ ความอยากได้กำกับอยู่ การทำทานในรูปเช่นนั้นเขาเรียกว่าทำทานเพื่อเอา ไม่ใช่ทำงานเพื่อจะให้

พระพุทธเจ้าท่านสอนเราในเรื่องทาน นี่ท่านสอนอย่างไร? **ท่านสอนให้ทำทาน เพื่อให้ ไม่ใช่ทำเพื่อเอา** คือว่าให้แล้ว ให้ให้หมดความยึดถือเลย ให้วัตถุแล้วให้กิเลสออกไปเสียด้วย คือทำลายความตระหนี่ความเห็นแก่ตัวที่เกิดขึ้นในใจของตัวให้มันหมดไปเสียด้วย ไม่ใช่ว่าให้ไปหนึ่งบาทเอาความเห็นแก่ตัวเพิ่มเข้ามาแทนอีกร้อยบาท อย่างนี้เขาเรียกว่า ค้ากำไรเกินควร แล้วกำไรที่ได้นั้นก็ไม่ใช่ว่าเป็นกุศล ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ประเสริฐเลิศค่าอะไร เป็นการพอกพูนความเศร้าหมองให้เกิดขึ้นในใจของตนเองมากมายก่ายกอง

วิธีการแสดงธรรมในรูปอย่างค้ากำไรนี้เทศน์กันมานาน แม้เมื่อสมัยเป็นพระหนุ่ม ๆ น้อย ๆ ก็เคยได้ฟังบ่อย ๆ แต่ว่าฟังแล้ว

ก็ไม่เคยเอาไปใช้ ตั้งแต่เริ่มเป็นนักเทศน์มานี่ไม่เคยเทศน์ในรูปอย่างนั้น เพราะโดยน้ำใสใจจริงแล้วไม่เห็นด้วยกับการเทศน์ในรูปอย่างนั้น มักจะเทศน์ในรูปชี้แจงแสดงเหตุผลให้เห็นว่าจำเป็นอย่างไรที่เราจะต้องสร้างสระน้ำ สร้างโรงเรียน สร้างโรงพยาบาล หรือว่าสร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ ให้ญาติโยมเห็นว่าประโยชน์ที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์นั้นมันเป็นอย่างไร ญาติโยมก็เห็นด้วยในการกระทำเช่นนั้น แล้วก็ช่วยกันบริจาคสร้างสิ่งนั้นขึ้น ไม่ได้เอาสวรรค์วิมานมาล่อญาติโยมให้หลงใหลมัวเมาในเทพธิดานางฟ้าทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่งเป็นการพอกกิเลสให้แก่มนุษย์เปล่า ๆ ไม่เข้าเรื่อง อันนี้คือความผิดในสมัยก่อน ๆ ที่ทำมา

เพราะฉะนั้น ในสมัยนี้ก็ควรจะได้แก้ไข ให้ญาติโยมได้เข้าใจตามความเป็นจริงว่า เราทำทานไม่ใช่เพื่อจะเอา แต่ทำทานเพื่อชำระชะล้างจิตใจของเราให้สะอาด ถ้าเราจะอธิษฐานใจ เช่นว่าทำบุญยกมือขึ้นประนมอธิษฐาน อย่าอธิษฐานเพื่อให้ได้อะไร ๆ เรียกว่าเป็นไปเพื่อความทุกข์ เพื่อความเวียนว่ายตายเกิด ในสังสารวัฏฏ์ แต่เรา**ควรจะอธิษฐานว่า ด้วยอำนาจแห่งทานที่ข้าพเจ้าได้ให้นี้ ขอให้ข้าพเจ้ามีสติปัญญา ขอให้ข้าพเจ้ารู้แจ้งเห็นจริง ในสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นจริง ขอให้ข้าพเจ้าได้หมดจากกิเลสในชาตินี้** อย่าไปรอเอา

ชาติหน้า เพราะเกิดชาติหน้ามันจะลำบากกว่านี้ ขอให้โยมรู้ไว้เถอะ ยิ่งไปเกิดข้างหน้านี่ยิ่งลำบาก บ้านเมืองยิ่งสกปรกมากขึ้น คนมากขึ้น ถนนหนทางมากขึ้น ปัญหาการจราจรคับคั่ง อากาศก็จะสกปรก น้ำก็จะสกปรก เชื้อโรคมันก็จะมากขึ้น ไม่น่าจะมาเกิดกันอีกแล้วในชาติหน้าต่อไปนี้ เพราะมันเดือดร้อนวุ่นวาย

เราทำบุญ ทำทาน ก็ให้มันถึงนิพพานกันเสียในชาตินี้ดีกว่า ไม่ต้องมาเห็นบ้านเมืองถูกระเบิดลูกใหญ่ ๆ มาทิ้งปึงปัง ๆ แล้วก็เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนกันไปเปล่า ๆ อธิษฐานใจก็ควรจะได้อธิษฐานในรูปนั้น อธิษฐานเพื่อให้หมดกิเลส คนโบราณบางทีเขาเขียนคำอธิษฐานว่า *"นิพฺพานปจฺจโย โหตุ อนาคเต กาเล"* ที่ว่า นิพพานปัจจโย โหตุ นั่นดี แต่ว่ามันไปเสียตรง อนาคเต กาเล โน้น หมายความว่าให้ถึงนิพพานในกาลข้างหน้าโน้น มันนานเหลือเกิน ข้างหน้าโน้น ตัดออกคำนั้น เราเอาคำว่า นิพพานปัจจโย โหตุ แล้วก็อย่าไปใส่คำว่า อนาคเต กาเล ข้างหน้าเข้าไปเลย เอาในเวลานี้กันดีกว่า ให้มันได้เห็นผลทันตา

มีอยู่อีกแห่งหนึ่ง ที่อาตมาฟังแล้วตะขิดตะขวงใจทุกที ญาติโยมทำบุญถวายสังฆทาน ถวายอะไร ๆ ยังไม่ทิ้งความเห็น

แก่ตัว คนเขียนก็ยังเห็นแก่ตัว คนนำว่าก็ยังเห็นแก่ตัว ผู้ให้ก็ยังเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวอยู่ที่ตรงไหน? ที่ตอนท้าย *"อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย"* ลงตรงนั้น เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน อันนี้แหละเรียกว่าเห็นแก่ตัวแท้ ๆ คำนี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้า นี่มันไม่ตรงกับหลักความจริง เราไม่ได้ให้เพื่อตัวเรา แต่เราให้ ให้คนอื่นเป็นสุข ทีนี้เมื่อคนอื่นเป็นสุข จะไปคิดถึงตัวทำไม เมื่อคนอื่นเป็นสุขเราก็เป็นสุขเอง ไม่ต้องแสดงออกมาเป็นลายลักษณ์อักษร ให้น่าเกลียดในรูปเช่นนั้น แต่เขาว่ากันเช่นนั้น พอลงท้ายแล้วว่า "อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย" พระก็รับว่า สาธุ ทีเดียว ดีอกดีใจกับญาติโยมทั้งหลายที่มีความเห็นแก่ตัวคั่งค้างอยู่อย่างนั้น อันนี้ฟังดูแล้วมันก็รุงรังเต็มทีจึงอยากจะให้โยมตัดตรงนั้นออกเสียเลย ถ้าอาตมามานำแล้วไม่ว่าเลยตรงนั้น เอาออกเลย เพราะฟังทีไรแล้ว แหม! ยังเห็นแก่ตัวอยู่คำนี้

ต่อไปไม่เอาคำนั้นตัดออกไปเลย ถวายแล้วก็หมดเรื่องไป ไม่ต้องเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้า ถ้าจะพูดหน่อยก็พูดว่า เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายอย่างนี้ค่อยสละสลวยขึ้นหน่อย เพราะว่าเรามีใจกว้างเห็นประโยชน์เห็น

ความสุขของผู้อื่น ไม่เกี่ยวถึงตัว คนเราถ้าทำให้คนอื่นเป็นสุขแล้ว เราก็เป็นสุขเอง ไม่ต้องการให้ตัวเป็นสุขมันก็ได้ ไม่ลำบากยากเย็นอะไร หลักการมันเป็นอย่างนี้ แต่ถ้าหากว่าเรามีความเห็นแก่ตัวมาก เวลาเราทำอะไรมันนึกถึงตัว ถ้าตัวไม่ได้ ตัวก็จะไม่ทำ ได้น้อยก็จะไม่ทำ ที่นี้เคยฟังอานิสงส์ว่า จะได้อย่างนั้น จะได้อย่างนี้ เลือกจะทำอะไรก็ทำอย่างนั้นแหละ ถ้าเปลี่ยนไปนิดหน่อยก็ไม่เอา เพราะกลัวจะไม่ได้ดังใจ อันนี้ ก็เรียกว่าใจยังเศร้าหมองไม่ผ่องแผ้ว ยังมีอะไรที่คอยขวางจิตขวางใจ ไม่ให้ก้าวไปข้างหน้าในการปฏิบัติธรรมะที่สูงขึ้นไป

เพราะฉะนั้น เมื่อญาติโยมเข้าใจในแง่นี้ โดยเฉพาะในเรื่องการให้ทานนี้ ขอให้เรารู้ว่าให้ทานเพื่อสละวัตถุแก่ผู้อื่นแล้ว เพื่อสละความยึดมั่นถือมั่นอันอยู่ในใจของเราให้เบาบางออกไปด้วย เรามีหน้าที่ให้เท่านั้น ส่วนการรับนั้นไม่มีหน้าที่แล้ว ให้แล้วก็หมดธุระ ขอให้เราให้ด้วยอาการอย่างนี้ ทุกครั้งที่เราบริจาค ขอให้เรามีใจสะอาด สว่าง สงบขึ้น มีปัญญารอบรู้ในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงขึ้น การทำอย่างนี้เรียกว่าชอบ ว่าควรตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา การให้ทานก็เป็นเครื่องขูดเกลาเราได้อย่างนี้

เรื่องให้ทานเป็นเครื่องขูดเกลานี้ เขามักจะใช้ศัพท์ว่า "จาคะ" คือมันมีอยู่สองคำ คำว่าทาน แปลว่าการให้ แล้วคำว่า

"จาคะ" แปลว่า บริจาค แปลว่าให้หมดด้วยประการทั้งปวง หมายความว่าให้วัตถุแล้วยังให้ความเห็นแก่ตัวออกไปเสียด้วย ไม่มีความหวังอะไรที่จะตอบแทนแก่ตัวในรูปวัตถุ หรือในรูปที่เห็นนามธรรมในทางจิตใจ ต้องการชำระชะล้าง เพื่อให้จิตใจสะอาดสว่าง สงบขึ้น นั่นเป็นการให้ที่ถูกต้อง เป็นการให้เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่บุคคลอื่น

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้แล้วใคร่จะขอเตือนอีกหน่อยหนึ่ง คือใน**เรื่องการให้นี้เราต้องพิจารณาเหตุผลสักหน่อยหนึ่ง ว่าอะไรควรอะไรไม่ควร** อะไรควรทำเวลาใด ควรทำกับใครสถานที่ใดต้องพิจารณา การพิจารณาดังในรูปที่กล่าว จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ได้รับ คือให้สมควรกับผู้ที่ได้รับ ถ้าเราไม่ได้พิจารณาเราก็ไม่ได้รู้ว่า สิ่งนั้นจะเป็นประโยชน์หรือไม่ เพียงสักแต่ว่าให้ไปๆ บางทีการให้เป็นสิ่งส่งเสริมสิ่งไม่ดีขึ้นในสังคมได้เหมือนกัน

ตัวอย่างที่เห็นง่ายๆ ถ้าเราใจดีเกินไป มีคนมาขออะไรก็ให้เสียเรื่อย ทีนี้จะเพิ่มจำนวนคนขอมากขึ้น เพิ่มนักเรี่ยไรมากขึ้น บ้านไหนใจดีก็มีนักเรี่ยไรเข้าบ่อยทีเดียว เพราะรู้ว่าบ้านนั้นใจดี มักให้ เขาก็เลยไปขอบ่อยๆ คนอื่นรู้ก็มากันอีกเลยยุ่งกันใหญ่ ทำให้เกิดเดือดร้อน มีปัญหา

เราควรจะพิจารณาคนที่มาขอ ว่าเอาไปทำอะไร สิ่งนั้นมันจำเป็นแก่สังคมในโลกนี้หรือไม่ เป็นประโยชน์หรือไม่ ชาติบ้านเมืองต้องการด้วยสิ่งนั้นหรือไม่ วงการพระศาสนามีความจำเป็นต้องการด้วยสิ่งนั้นหรือไม่ ถ้าเราเห็นว่าไม่จำเป็น เราก็ไม่ช่วยไม่ส่งเสริม เวลานี้การกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่เรียกว่ามันเกินความจำเป็นไปมีอยู่ไม่ใช่น้อยในประเทศไทยเรา ที่เกินความจำเป็น

ที่เรียกว่าสร้างเกินความจำเป็น คือว่ามันใหญ่โตเกินขนาดไป เกินกำลังของคนในท้องถิ่นนั้นจะทำได้สำเร็จ สร้างแล้วก็ไม่ค่อยจะได้ใช้ประโยชน์ในทางพระศาสนา นอกจากว่าสร้างไว้โก้ ๆ หรู ๆ เท่านั้นเอง สำหรับให้นักทัศนาจรเดินไปชมเล่นอย่างนี้มากขึ้น ก็เพราะว่ามีคนพอใจในการให้ โดยไม่ได้คิดเหตุผล แต่ถ้าหากว่าชาวพุทธเราฉลาดขึ้นในการให้ เราก็พิจารณาว่าสิ่งนั้นไม่ควร เราก็ไม่ให้ ไม่ให้แล้ว พระสงฆ์องค์เจ้าที่คิดจะสร้างของใหญ่เกินตัว ท่านก็หยุดเอง สร้างไปทำอะไร เพราะว่าคนไม่ช่วย ผลที่สุดก็ไม่ได้สร้าง แต่ถ้าเราเห็นว่าอะไรมันจำเป็นแล้วก็เป็นประโยชน์แก่สังคมมาก ๆ เราก็ช่วยกันสร้างสิ่งนั้น ๆ สิ่งที่เราสร้างนั้นก็จะเป็นประโยชน์เหมาะกับกาละเทศะอันนี้เป็นเรื่องสำคัญ อยากจะขอฝากไว้ให้ญาติโยมได้พิจารณา

ในฤดูกาลเข้าพรรษานี้ว่า อะไรจำเป็นอย่างไรด้วย ให้ท่านก็เป็นการขูดเกลาจิตใจของเราได้ในแง่นี้

ในเรื่อง**การรักษาศีล จะเป็นการขูดเกลาจิตใจได้อย่างไร?** เรามาพิจารณากันก็จะเห็นว่า เรื่องการรักษาศีลนั้น เป็นการขูดเกลาโดยตรงทีเดียว เพราะว่าแต่ละข้อที่เราสมาทาน เช่นเราสมาทานว่าจะไม่ฆ่าสัตว์เอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า, ไม่ลักเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นไปลัก, ไม่รับซื้อของโจรอันเป็นการส่งเสริมการลักการขโมย, ไม่ประพฤติผิดในทางกาม ไม่ส่งเสริมให้มีการประพฤติผิดในทางกาม, ไม่พูดคำโกหกหลอกลวงใคร ๆ, ไม่ดื่มกินของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ไม่ส่งเสริมให้มีการดื่มกินของมึนเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทด้วย แต่ละข้อในศีลที่เราได้สมาทานห้าประการนี้ ก็จะเห็นว่ามีการขูดเกลาอยู่ในตัวแล้ว เช่น

รักษา**ศีลข้อหนึ่ง ขูดเกลาความเหี้ยมโหดความดุร้าย** ความไร้เมตตาปรานีในใจของเราให้หมดไป ทำให้เรามีน้ำใจประกอบด้วยความรัก ความเมตตา มีความปรารถนาความสุขความเจริญแก่เพื่อนบ้านตลอดถึงสัตว์เดรัจฉาน โลกนี้จะอยู่เย็นเป็นสุขได้ ก็โดยที่มนุษย์ทั้งหลายมีน้ำใจประกอบด้วยเมตตา พระพุทธเจ้าพระองค์จึงตรัสว่า "*โลโก ปตฺถมฺภิกา*

เมตฺตา” เมตตาเป็นธรรมค้ำจุนโลก คือรักษาโลกให้อยู่ด้วยความสุขสงบ เรารักษาศีลข้อหนึ่งก็ขุดความเหี้ยมโหดดุร้าย ความไร้เมตตาปรานีออกไปจากใจ เรามีน้ำใจเต็มไปด้วยความเมตตาปรานีต่อบุคคลต่อสัตว์เดรัจฉาน ความสงบสุขก็ย่อมเกิดขึ้นในสถานที่นั้น

เมื่อเรารักษา**ศีลข้อสอง เราก็ขูดเกลาความโลภออกไป** เพราะว่าความโลภนั้นก็หมายถึงความอยากได้ในทรัพย์สมบัติของผู้อื่น คนเราที่ทำมาหากินเช่นว่า ค้าขาย ทำนา ทำสวนด้วยความขยันขันแข็ง ตื่นแต่เช้ารีบประกอบกิจการงาน อันนี้เขาไม่ติไม่ว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ติ ไม่ได้ว่าเลยสักหน่อยหนึ่ง เพราะไม่ได้เป็นความเสียหาย ทุกคนทำงานได้ตามหน้าที่ที่พึงมีพึงกระทำ แล้วการลุกขึ้นแต่เช้าก้าวไปข้างหน้าทำงานแข่งกับเวลานั้นเป็นการประพฤติชอบตามหลักธรรมะอยู่แล้ว ไม่มีอะไรเสียหาย ความเสียหายมันอยู่ที่ว่า อยากได้ของคนอื่น เห็นเขามีอะไรเราอยากได้ของเขา เหมือนนักจี้ทั้งหลายที่จี้คนบนรถเมล์บ้างเข้าไปจี้ถึงในบ้านบ้าง อันนั้นมันเกิดจากโลภะในใจ อยากได้ของคนนั้นของคนนี้ แม้คนที่จับคนไปเรียกค่าไถ่ก็เป็นจำพวกที่เรียกว่ามีความโลภมากเกิดขึ้นในใจ ไม่ทำมาหากินเป็นล่ำเป็นสันคอยแต่จะฉกชิงวิ่งราวยื้อแย่ง เอาของคนอื่นมาเป็นของตน

จิตขณะนี้เรียกว่าโลภะ โลภะนี้เป็นอันตรายแห่งความดีทั้งปวง คนเราถ้าจะทำความดีต้องไม่ให้โลภะเกิดขึ้นในใจ ขณะใดมีความโลภครอบงำใจ ใจก็มีสิ่งเศร้าหมองเกิดขึ้น ความดีทั้งหลายก็หายไปจากชีวิตจิตใจของเราหมด ท่านจึงถือว่าเป็นสิ่งชั่วสิ่งร้าย ถ้าเรางดเว้นจากการถือเอาของคนอื่นมาเป็นของตัว ก็เรียกว่าขุดเกลาเอาความโลภออกไปจากจิตใจ อันนี้ก็เป็นการขูดอยู่ในตัวแล้ว

รักษาศีลข้อที่สาม คือไม่ประพฤติผิดในทางกาม ผู้อยู่บ้านอยู่เรือนก็พอใจแต่ในคู่ครองของตน มีคู่ครองแล้วก็พอใจเท่านั้น เรียกว่ามีสันโดษ มีความพอใจ สมัยนี้ความสันโดษอย่างนี้มันน้อยลงไปทุกวันทุกเวลา เพราะว่าโลกนี้มันเจริญด้วยการตกแต่ง การปรุงการแต่ง มนุษย์ก็มีกิเลสมากขึ้นในใจ ยับยั้งชั่งใจไม่ค่อยจะได้ เลยก็ไปเที่ยวทำยุ่ง ๆ โดยประการต่าง ๆ เกิดเรื่องเสียหาย ยิงกันตาย ฆ่ากันตายมีบ่อย ๆ นี่มันเรื่องอะไร เรื่องไม่ถือศีลข้อที่สามนี่เอง บางคนเป็นไปได้อย่างนั้น

วันหนึ่งมีคนหนึ่งมาถาม สุภาพสตรีเขามาถามว่า คนเขามีสามีภรรยาแล้ว แล้วเราก็ไปอยู่กับเขา ไม่ใช่จะไปแย่งอะไร

เขาหรอก แต่ว่าไปเพื่อความสนุก นี่จะผิดศีลหรือไม่ ถามอย่างนั้นถามตรงไปตรงมา อาตมาก็บอกว่าลองคิดดูสักหน่อยก็แล้วกันว่า ถ้าของเรานี่คนอื่นมาแย่งเอาไป ใจมันจะเป็นอย่างไร แกก็ตอบว่าไม่ได้ เอาไปอย่างนั้นก็เกิดเรื่อง แล้วเราจะไปทำกับคนอื่นมันไม่เกิดเรื่องหรือ นี่เรามันไม่ค่อยได้คิดในเรื่องอย่างนั้น เขาเรียกว่าไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา

คนเราถ้าไม่เอาใจเราไปใส่ใจเขา เอาใจเขามาใส่ใจเราแล้ว ก็มีความเห็นเข้าข้างตัว เพราะมีความอยากเกิดขึ้น แล้วก็ทำอะไร ๆ ลงไปตามอำนาจความอยากนั้น เป็นเหตุให้กระทบกระเทือนเกิดปัญหาสังคม ทำให้เกิดความเดือดร้อน คนบางคนก็เรียกว่ามีความรู้ความสามารถ พอจะทำอะไรเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติได้ แต่ว่าอาจจะมาตายเสียด้วยเรื่องอะไร ๆ อย่างนี้ก็ได้ เป็นเรื่องน่าเสียดาย อันนี้ก็เป็นการแสดงอยู่ในตัวว่า คนเรียนมากแต่ว่าไม่มีธรรมะเป็นเครื่องคุ้มครองใจยังไม่ดีพอ ขาดศีลขาดธรรมเป็นเครื่องค้ำใจแล้ว วิชาความรู้ที่ตนมีไว้ ตำแหน่งสูงที่ตนมีไว้ ก็จะอำนวยให้กระทำความชั่วมากขึ้น ถ้าไม่มีห้ามล้อเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจ

เราควรแนะนำลูกหลานหญิงชายทั้งหลาย ที่ได้เล่าได้เรียนอยู่ในสมัยนี้ **เรียนสูงขึ้นไปเท่าใด** ก็ขอให้เขามีธรรมะ

มากขึ้นเท่านั้น ด้วยการแนะนำชักจูงให้เข้าวัดเข้าวา เอาหนังสือทางศาสนาประโลมจิตใจไว้เสียบ้าง อย่าเอาสิ่งอื่นประเล้าประโลมใจมากเกินไป สมัยนี้มีความทุกข์แล้วก็เอาเหล้าประโลมใจ ดื่มเหล้าแล้วก็หายทุกข์ไปตาม ๆ กัน เขาโฆษณาอย่างนั้น เด็กหนุ่มก็เข้าใจว่าหายกลุ้มก็เลยเข้าไปดื่มกัน ผลที่สุดขาดศีลธรรมประจำใจ มีความรู้แต่ไม่มีศีลธรรม ความรู้นั้นจะมีราคาที่ตรงไหน มันก็ไม่มีราคาค่างวดอะไร

เราเป็นครูเป็นอาจารย์ เป็นผู้ปกครองเด็ก ให้เห็นโทษของการเป็นอยู่ในเวลานี้ว่าคนที่ขาดศีลธรรมนั้นมันได้อะไร ชีวิตเป็นอย่างไร เอามาเป็นเครื่องพิจารณา เหตุการณ์อันใดเกิดขึ้นก็ยกมาเป็นตัวอย่าง พูดให้ลูกหลานฟังทุกวันทุกคืน เด็กก็จะได้รู้ได้เข้าใจว่าอะไรเป็นอะไรขึ้นมาบ้าง แล้วก็จะได้จำใส่ใจไว้ รักษาศีลข้อสามก็ขูดความมักมากอยากได้ ขูดความสุขความสนุกในทางกาม จิตใจก็ดีขึ้น

ถ้าเราถือ**ศีลข้อที่สี่**ได้ **ก็เว้นขาดการพูดพร่อย ๆ คำไม่จริงไม่แท้ได้** คำพูดที่ยุให้คนเกลียดกันชังกันทะเลาะเบาะแว้งกัน ทีเขาเรียกว่า หยิกท้ายมดให้มันกัดกันนั่นแหละ มันไม่ได้เรื่องอะไร ถ้าเราถือศีลเราก็ไม่มีเรื่องอย่างนั้น จิตใจก็สะอาดขึ้น

ถ้าเราถือ**ศีลข้อที่ห้า**ได้ ก็เรียกว่า **ขูดเกลาป้องกันไม่ให้เป็นคนเสียสติ** ไม่ให้พลั้งเผลอในเรื่องอะไรต่าง ๆ มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีประจำตัวตลอดเวลา จะทำอะไรลงไปก็พิจารณาอย่างรอบคอบ ว่าการกระทำอย่างนี้มันจะเกิดอะไรขึ้นลดราคาตัวเองหรือว่าเพิ่มราคาให้แก่ตัวเอง มีสติมีสัมปชัญญะกำกับ เรื่องมันก็ไม่เสียหาย เพราะอาศัยศีลเป็นเครื่องขูดเกลาจิตใจของเราอยู่อย่างนี้

เราอย่าเห็นว่าการรักษาศีลเป็นเรื่องไม่สำคัญ แต่ควรจะเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญ ที่จะช่วยชำระชะล้างจิตใจของเราให้สะอาด สว่าง สงบขึ้น เพราะคนเราถ้าไม่มีการล้างมันก็วุ่นวาย ดูร่างกายของเรานี่ก็แล้วกัน วันหนึ่ง ๆ ไม่ต้องอะไรมาก ออกจากบ้านนั่งรถไปตามถนนในกรุงเทพ ฯ ถ้าไม่ใช่รถติดแอร์ ไปถึงบ้านเอาผ้าขาวมาเช็ดที่ต้นคอดู เช็ดหน้าเช็ดมือดูเถอะ มันดำไปทันทีทีเดียว

อาตมาเคยสังเกต ออกจากวัดเข้าไปกรุงเทพ ฯ กลับมาถึงแล้วเอาผ้ามาเช็ดหน้าดู ผ้าขาว ๆ เช็ดหน้าดู พอเช็ดเข้าแล้วเอามาปลงอนิจจังได้เลยว่า เออ! มันปฏิกูลจริงเมืองบางกอกนี่ ขี้ฝุ่นขี้เถ้ามาแต่ไหนก็ไม่รู้ มาจับอยู่ตามเนื้อตามตัวเปื้อนไปหมด เสื้อ

หรือจีวรที่เรานุ่งก็คงจะเปื้อนไปด้วย จึงต้องมีการซักมีการฟอก อยู่ตลอดเวลา ยิ่งอยู่ในสังคมใหญ่ยิ่งต้องล้างต้องฟอกมาก ๆ เพราะสิ่งสกปรกมันมาก เชื้อโรคมันก็มากฉันใด ทางกายเราทำอย่างนั้นฉันใด ทางใจเราก็ต้องทำอย่างนั้นฉันนั้น คือต้องคอยหมั่นชำระชะล้างบ่อย ๆ

การที่จะทำได้บ่อย ๆ นั้น อยากจะขอแนะนำว่า ในฤดูกาลเข้าพรรษานี้ เราควรจะมีเวลาอย่างน้อยก็สัก ๑๐ นาที ๒๐ นาทีในเวลากลางคืน ก่อนจะหลับจะนอน สมมุติว่าก่อนจะนอนนี่เราเข้าไปในห้องพระ ถ้าเรามีห้องพระประจำบ้าน ถึงไม่มีก็ไม่เป็นไร ในห้องที่เรานอนนั่นแหละ แต่ว่า**ก่อนที่เราจะนอน เรานั่งสงบจิตสงบใจเสียก่อน** นึกถึงพระพุทธเจ้าว่าพระองค์มีพระคุณต่อชาวโลกอย่างไร สวดมนต์เสียหน่อยก็ดี สวดนโม อิติปิโส พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ว่าดังๆเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจ แล้วก็นั่งสงบใจ **นั่งสงบใจแล้วก็พิจารณาว่าเรานี่ วันนี้เรื่องมันเป็นอย่างไร ชีวิตจิตใจเป็นอย่างไร ความเห็นแก่ตัวเพิ่มขึ้นหรือว่าลดลง** ความโลภเพิ่มขึ้นหรือว่าลดลง ความโกรธเพิ่มขึ้นหรือว่าลดลง ความริษยาเพิ่มขึ้นหรือว่าลดลงไป เราได้ทำอะไรผิดพลาดไปบ้างในวันนี้ เราไปทะเลาะกับใครบ้าง เราไปโกรธ

กับใคร เราไปทำท่าเขม่นเข่นเขี้ยวกับใครบ้าง เราเป็นยักษ์กี่ครั้ง เป็นมนุษย์กี่หน

พิจารณาดู เวลาใดเข่นเขี้ยวเคี้ยวฟัน ก็เป็นยักษ์วัดแจ้ง เวลาใดใจสงบก็เป็นมนุษย์ไป ทีนี้มานั่งตรวจสอบตัวเองว่าเป็นยักษ์กี่ครั้ง เป็นมนุษย์กี่หน เป็นพระเท่าใด เป็นมารเท่าใด ตรวจดูอย่างยุติธรรม ไม่เข้าข้างตัว ไม่เข้าข้างความชั่ว แต่เข้าข้างสัจจธรรม นั่งพิจารณาด้วยความเที่ยงธรรม เพื่อให้เห็นตัวเอง

ถ้าจะมีกระดาษสมุดเขียนไว้ก็ดี เขียนเรื่องความชั่วของตัวเองไว้ ว่าวันนี้ไปโกรธใครบ้าง ไปด่าใครบ้าง ไปคิดประทุษร้ายในทางจิตใครบ้าง เขียนประจานตัวไว้ในสมุดของตัวนั่นแหละ ไม่ต้องให้ใครอ่านเขียนไว้อ่านเอง เจ็ดวันก็เอามาอ่านเสียครั้งหนึ่ง ดูว่าเรานี่มันเป็นอย่างไร พิจารณาอย่างนั้น การอ่านตัวเองพิจารณาตัวเองอย่างนี้ จะทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้นแล้วก็จะเห็นความบกพร่องของตัวได้มากขึ้น

เมื่อเห็นความบกพร่องของตัวแล้ว จะทำอย่างไรต่อไปก็เหมือนกับเห็นสิ่งสกปรกติดเสื้อผ้านั่นแหละ เราต้องรีบส่งไปให้คนใช้ซักฟอกทันทีฉันใด เมื่อเราเห็นอะไรที่เป็นความบกพร่องในชีวิตของเรา เราก็ต้องรีบชำระชะล้างเอาสิ่งนั้นออก

ฉันนั้น อย่าช้าเป็นอันขาด ขืนช้าไม่ได้ ช้าเพียงนาทีเดียวก็ไม่ได้ เพราะถ้าช้าแล้วมันเจริญงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ การไม่เอาออกนั้น จะทำให้สิ่งนั้นเจริญขึ้นงอกงามขึ้น แล้วเราก็จะกลายเป็นผู้มีนิสัยอย่างนั้น เช่นเราหัดโกรธบ่อย ๆ เราไม่รู้ว่าเราเป็นคนขี้โกรธ หัดโกรธบ่อย ๆ เข้า ผลที่สุดก็เรียกว่า เป็นคนมีนิสัยมักโกรธไป ใจร้อนใจเร็ว กระทบนิดกระทบหน่อยก็ไม่ได้ เดี๋ยววู่วามเป็นฟื้นเป็นไฟขึ้นมาทันทีทันใด มันเสียหายทั้งนั้น ไม่ได้ประโยชน์อะไร

พระพุทธเจ้าท่านบอกว่า สิ่งที่เป็นเศษนี่ไม่ค่อยดีนัก อะไร ๆ ที่เป็นเศษนี่ต้องเอาออกไป เช่น สนิมต้องขัดออก เศษนี่ก็ต้องขัดออกเหมือนกัน เศษเวรเศษกรรมคือการกระทำของเราก็ต้องขัดออก ต้องรีบเอาออกโดยเร็วไม่ต้องชักช้าให้เสียเวลา เราควรเป็นผู้ไม่ประมาทในการจัดการกับตัวเอง พยายามที่จะตรวจดูตัวเองในรูปอย่างนี้ทุก ๆ คืน

ในฤดูกาลเข้าพรรษา**ให้อธิษฐานจิตไว้ว่า เราจะต้องตรวจสอบตัวเองทุก ๆ คืนก่อนนอน** แล้วเราก็พยายามแก้ไขตนเองเมื่อตื่นขึ้นในเวลาเช้า และเมื่อตื่นนอนตอนเช้าแล้วก็ต้องบอกตัวเองว่า วันนี้ต้องให้ดีกว่าเมื่อวาน ต้องให้ก้าวหน้ากว่าเมื่อวาน อย่าเดินซ้ำรอยเก่ามันจะเสียหาย ให้ตั้งใจอย่างนั้น ครั้นตั้งใจแล้วต้องมีสัจจะซื่อสัตย์ต่อความตั้งใจนั้น การซื่อสัตย์

ในทางที่ดีนี่แหละ ชื่อว่าซื่อตรงต่อพระ และพระก็จะอยู่กับเรา คุ้มครองเรา รักษาเรา ทำให้ชีวิตของเรามีความก้าวหน้า มีความเจริญไปในทางที่ชอบที่ถูกที่ควรได้ ถ้าญาติโยมได้ชักชวนกันปฏิบัติในทางอย่างนี้ ก็จะได้ชื่อว่าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเนื่องในฤดูกาลเข้าพรรษา อันเป็นฤดูที่ผ่านเข้ามาสู่ชีวิตของเราในรอบปีนี้ อันนี้เป็นข้อเตือนจิตสะกิดใจแก่ญาติโยมทั้งหลาย

ในวันอาทิตย์นี้ ก็พอสมควรแก่กาลแก่เวลา จึงขอยุติไว้เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๓

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟัง ตามสมควรแก่เวลา

การที่เรามาวัดฟัง**พระธรรมเทศนา** จะเป็นวันพระหรือวันอาทิตย์ หรือว่าจะไปฟังในสถานที่ใดๆ ที่เขาพูดธรรมะให้เราฟังนั้น ความมุ่งหมายสำคัญของการที่เราไปฟังนั้น เราฟังเพื่ออะไร ? ก็ตอบได้ว่า ฟังเพื่อเอามาใช้ในชีวิตประจำวัน **ฟังเพื่อเอาธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวัน** ทำไมเราต้องใช้ธรรมะในชีวิตประจำวันของเรา ? **ก็เพราะว่าธรรมะเป็นสิ่ง**

จำเป็นสำหรับทุกชีวิต ที่ยังมีความทุกข์ความเดือดร้อน ถ้าหากว่าไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน ก็เรียกว่าไม่ต้องใช้ธรรมะก็ได้ แต่ว่าบุคคลที่ไม่ต้องใช้ธรรมะนั้น ในโลกนี้หาไม่ได้

ผู้ที่ไม่ต้องใช้ธรรมะ ก็ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอรหันต์ พระอรหันต์นั้นท่านไม่ต้องใช้ธรรมะแล้ว เพราะว่าจิตใจท่านหลุดพ้นไปจากเครื่องผูกพันทั้งปวง ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนในปัญหาใด ๆ อีก แต่สำหรับชาวโลกเราทั่ว ๆ ไปนั้น อยากจะกล่าวว่า จิตยังมีความผูกพันในสรรพสิ่งต่าง ๆ หลายเรื่องหลายประการ ทั้งที่เป็นบุคคล เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ เรามีจิตเข้าไปผูกพันอยู่กับสิ่งนั้น ๆ ตลอดเวลา

การผูกพันจิตด้วยสิ่งใด สิ่งนั้นก็ทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน การปล่อยวางจากสิ่งใดได้ ทำให้เรามีใจสงบอยู่ตามธรรมชาติของมัน **ความสุขที่เกิดตามธรรมชาตินั้นคือการที่จิตไม่พัวพันด้วยสิ่งใด ๆ** ไม่เข้าไปติดไปข้องอยู่ด้วยเรื่องอะไร นั่นเรียกว่าเป็นความสุขตามธรรมชาติ คนเราไม่ค่อยจะรู้จักความสุขตามธรรมชาติ และไม่เห็นคุณค่าความสุขอันเกิดตามธรรมชาติ เรามักจะเที่ยวแสวงหาความสุขประเภทปรุงแต่งอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น ชาวโลกทั่วไปจึงมีความวุ่นวาย

ความวุ่นวายในสังคมมนุษย์ เกิดจากความต้องการความสุขนอกเหนือไปจากธรรมชาติของจิตใจ ต้องการสิ่งมาประกอบปรุงแต่ง เพื่อให้เกิดความสบายใจด้วยประการต่าง ๆ เราจึงได้วิ่งเต้นขวนขวายแสวงหาสิ่งนั้น ๆ ถ้าได้มาสมใจ ก็เพลิดเพลินไปชั่วครู่ชั่วยาม แต่ว่าสิ่งทั้งหลายนี้มันตกอยู่ในกฎของธรรมดา คือไม่มีอะไรที่จะยั่งยืนอยู่กับเราตลอดไป มันต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของมัน เมื่อสิ่งนั้นไม่เหมือนใจ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพ จิตเราไม่ยอมให้สิ่งนั้นเปลี่ยนแปลง เราเข้าไปยึดถือพัวพันอยู่ในสิ่งนั้น จึงได้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตประจำวัน

ความทุกข์ความเดือดร้อนนี้เป็นโรคอย่างหนึ่งในจิตของมนุษย์ เป็นโรคที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ใครเมื่อใดก็ได้ ถ้าหากว่าบุคคลนั้นไม่รู้อะไร ๆ ตามที่เป็นจริง ไม่ใช่เรื่องตามที่มันเป็นจริงอยู่ และเราก็เข้าไปจับฉวยเอาสิ่งนั้นว่าเป็นของตัว เราก็ต้องมีความทุกข์มีความเดือดร้อนด้วยเรื่องนั้น ๆ แล้วมนุษย์เรานี่เรียกได้ว่า เป็นผู้ที่ไม่เข็ดไม่หลาบ ไม่เจ็บไม่จำในเรื่องอะไรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา

เราเคยทุกข์เคยร้อนด้วยเรื่องอะไร เคยมีความลำบากในทางจิตใจด้วยเรื่องอะไรมาแล้ว เราก็ไม่จำสิ่งนั้นไว้ ว่าสิ่งนั้น

ทำให้เราเจ็บช้ำใจ ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยปัญหาต่าง ๆ เราก็ไม่ได้จำไว้ในใจ แล้วก็ไม่ได้พิจารณาเพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจ กลับไปทำได้ง่าย ๆ ไม่ยึดไม่ถือ

ให้เราดูเด็กร้องไห้ มันร้องไห้ประเดี๋ยวเดียวมันก็หยุด พอหยุดแล้วก็หัวเราะได้ต่อไป มันลืมแล้ว อะไรต่ออะไรที่เกิดขึ้น สมมุติว่าเด็กสองคนมันตีกันหยอกกัน แล้วคนหนึ่งก็ร้องไห้แง แต่ประเดี๋ยวมันก็หยุดร้อง พอหยุดร้องแล้วมันก็เล่นกันต่อไป เล่นหม้อข้าวหม้อแกงอะไรต่ออะไรไปตามเรื่อง เราไปเห็นเด็กแล้วน่าจะจำเอามาเป็นบทเรียนบ้าง ว่าเด็กมันร้องเพราะถูกเพื่อนตี แต่ว่าประเดี๋ยวมันก็หยุดร้อง เมื่อหยุดร้องมันเล่นกับเพื่อนคนนั้นได้ต่อไป มันไม่มีความพยาบาท ไม่มีความโกรธนาน ๆ แบบผู้ใหญ่ เพราะเด็กนั้นยังไม่เก็บอารมณ์ จิตของเด็กยังไม่รับอารมณ์มาพกไว้ในใจเหมือนกับเราที่เป็นผู้ใหญ่

เราที่เป็นผู้ใหญ่นี้ เขาเรียกว่า ยิ่งโตก็ยิ่งเลอะเข้าทุกวันทุกเวลา พูดอย่างนี้ญาติโยมก็นึกว่า ท่านเจ้าคุณแกว่าเราเสียหาย ความจริงมันเป็นอย่างนั้น คือว่ายิ่งโตก็ยิ่งเลอะขึ้นทุกวันทุกเวลา มันเลอะในเรื่องอะไร ? เลอะในเรื่องที่เรียกว่ารับอารมณ์เข้ามาใส่ไว้ในใจล้วนแต่อารมณ์ที่ไม่ได้เรื่อง ขอให้เรา

คิดดูแต่ละคน ยิ่งอายุมากเข้ายิ่งรับเรื่องมากเข้า เมื่อก่อนนี้เรื่องตัวคนเดียวไม่ยุ่งเท่าใด ต่อมาสองคนมีครอบครัว ต่อมามีลูกห้าคนหกคน แล้วต่อมามีหลานเข้าไปอีกสี่คนห้าคน เรื่องตัวมีไม่มากหรอก มีแต่เรื่องลูกเรื่องหลาน ถ้ามีอายุเข้าไปถึง ๙๐ ปีก็จะมีเรื่องเหลนเข้ามาแถมอีก

ภาระที่เราเก็บเข้ามาไว้ในใจนั้น มันเพิ่มขึ้น ๆ มากมายก่ายกอง จนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เรื่องทั้งบ้านทั้งเรือนนั้นตัวต้องเก็บมาไว้หมด ต้องเป็นภาระเป็นหน้าที่ไปเสียทั้งหมด แล้วก็คอยแต่นั่งกลุ้มใจ เป็นลม โรคประสาท ความดันโลหิตสูง อาหารไม่ย่อย เรื่องอย่างนี้มันไม่ได้เกิดจากอะไร แต่เกิดจากไปรับอะไร ๆ ต่าง ๆ มาใส่ไว้ในตัว จนร่างกายน้อย ๆ นี้ไม่สามารถแบกไว้ได้ เลยมันโทรมคือนอนแบอยู่นั่นเอง นอนแบอยู่กับที่ ลุกขึ้นไม่ไหวแล้ว ที่ลุกขึ้นไม่ไหวนั้นเพราะอะไร เพราะความทุกข์มันโจมตีเอา จนกระทั่งลุกไม่ขึ้น อันนี้เขาเรียกว่า ยิ่งเลอะเข้าไปทุกวันทุกเวลา สู้เด็กน้อย ๆ ไม่ได้

เด็กน้อย ๆ เราดูดวงตาใสแจ๋วไม่มีขุ่นมัว ไม่มีการเก็บอารมณ์ประเภทใดประเภทหนึ่งไปไว้ในใจ เรื่องเกิดที่ตรงนี้ของเด็กมันก็ดับที่ตรงนี้ ถ้าไปเกิดที่ตรงโน้นมันก็ดับที่ตรงโน้น

ไปเกิดที่สนามหญ้ามันก็ดับที่สนามหญ้า เด็กไม่ได้เอาเรื่องที่สนามหญ้ามาที่บ้าน ไม่ได้เอาเรื่องที่บ้านลงไปที่สนามหญ้า เรื่องของเด็กนั้นเกิดที่ใดดับที่นั่น ไม่มีความยึดถือรุนแรง แต่ว่าเราที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่นี้ เรื่องเกิดที่ตลาดเอามาที่บ้าน เรื่องเกิดที่โน้นก็อุตส่าห์เก็บเอามาที่บ้าน เรื่องเกิดสามเดือนแล้วก็อุตส่าห์เก็บเอาไว้ นี่เขาเรียกว่าชอบสะสมชอบเก็บ เหมือนคนแก่ชอบเก็บวัตถุนั่นแหละ

เราไปดูที่อยู่คนแก่ ๆ ชอบเก็บพะรุงพะรังไปหมดเลย ไม่ว่าของอะไร เชือกยาวแค่คืบ เหล็กศอกหนึ่ง อ้ายนั่นนิดอ้ายนี่หน่อย เจออะไรไม่ได้ ต้องเก็บเอามาสะสมไว้ จนกระทั่งว่าเต็มไปหมดในสถานที่นั้น ถ้าใครมาเห็นก็นึกในใจว่า เออ ! ทำไมจึงเก็บมากอย่างนี้ หัวเราะไปอย่างนั้นแหละ แต่ว่าพอตัวแก่เข้าก็รับมรดกคนแก่ต่อไป เก็บอย่างนั้นอีกเหมือนกัน ไม่มีผิดทีเดียว อันนี้เป็นวิสัยของมนุษย์เรามันเป็นอย่างนั้น แต่ไม่ใช่ธรรมชาติเดิมของจิต เป็นสิ่งที่เราแต่งให้มัน เพิ่มเติมให้มัน

เมื่อเรารู้ว่าสิ่งนั้นไม่ใช่ของเดิมของเรา ไม่ใช่ธรรมชาติดั้งเดิมที่มีอยู่ในจิตของเรา เราก็สามารถแก้ไขเอาสิ่งนั้นออกได้ด้วยการพิจารณาด้วยปัญญา ในปัญหานั้น ๆ ที่เรากำลังมีอยู่ใน

ใจของเรา แล้วเราก็จัดการแก้ปัญหานั้นออกไป การที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ จะใช้เรื่องอื่นมันก็ไม่เหมาะ **เราจึงต้องใช้ธรรมะเป็นเครื่องแก้**

หลักธรรมะในทางพระศาสนา ที่ท่านสอนให้เราปฏิบัติ ขอให้ญาติโยมเข้าใจไว้ส่วนหนึ่งว่า **หลักคำสอนที่ท่านสอนให้เราปฏิบัติมันมีอยู่สองแง่** คือคำสอนในขั้นธรรมดาสามัญอย่างหนึ่ง สำหรับให้คนทั้งหลายอยู่กันด้วยความสุขความสงบในสังคม ซึ่งเราเรียกว่า เป็น**ธรรมะขั้นศีลธรรม** เช่นว่า ไม่ฆ่ากัน ไม่ลักของกัน ไม่ประพฤติผิดต่อกันในอะไรต่าง ๆ ไม่พูดจาโกหกหลอกลวงเหลวไหลอะไรต่อกัน อันนี้เรียกว่า เป็นปัญหาในสังคม ของคนที่อยู่เกี่ยวข้องกันในเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ เราก็ต้องทำไปตามเรื่องอย่างนั้น

อีกอย่างหนึ่ง ถึงแม้เราจะได้ปฏิบัติดีในปัญหาเหล่านั้นเรียบร้อยแล้ว เราก็ยังมีปัญหาคือความทุกข์ความเดือดร้อนในทางใจ ความทุกข์ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในทางใจนั้น มันไม่ใช่ปัญหาของสังคม แต่เป็นปัญหาที่ฝังลึกอยู่ในใจของเรา **ปัญหาที่ฝังลึกอยู่ในใจของเรานี้ เรามีธรรมะอีกประเภทหนึ่งเป็นเครื่องแก้สิ่งนั้น ธรรมะส่วนนั้นก็คือ เกี่ยวกับ**

สัจจธรรม สัจจธรรมนั้นเป็นหลักความจริงที่พระผู้มี**พระภาคได้ตรัสสอนไว้** เพื่อให้คนนำไปเป็นยาเพื่อแก้โรค**ทางใจ** แก้ปัญหาชีวิตอันเกิดขึ้นทำให้ความยุ่ง ๆ ยาก ๆ มีด้วยประการต่าง ๆ เราจึงต้องศึกษาหลักสัจจธรรม ให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง

ในเรื่องเกี่ยวกับสัจจธรรมที่เราควรศึกษานั้น ขอให้ญาติโยมเข้าใจอีกอันหนึ่งว่า เราไม่ได้เรียนไกลออกไปในภายนอกอะไร แต่ว่าเราเรียนจากตัวของเราเอง การเรียนธรรมะในพระพุทธศาสนานั้น ยิ่งเรียนก็ยิ่งใกล้ตัวเข้ามาทุกวันทุกเวลา ยิ่งเรียนมากก็ยิ่งเรียนรู้เรื่องของตัวมากขึ้น ไม่ใช่เรียนไกลออกไปทางภายนอก ไม่เหมือนวิชาในทางโลกที่เขาเรียนกัน เรียนเรื่องไกลออกไปไกลออกไป จนกระทั่งว่าออกไปนอกโลก เรื่องจักรวาล เรื่องท้องฟ้า เรื่องดวงดาวอะไรต่าง ๆ มากมายเรียนกันใหญ่ จนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรเหมือนกัน แต่ว่าในการเรียนธรรมะเราไม่ได้เรียนออกอย่างนั้น แต่เราเรียนเข้ามา

เราเรียนเข้ามาที่ตัวของเรา เพื่อให้รู้จักตัวของเราเองให้รู้จักสิ่งที่มันเกิดขึ้นในตัวของเรา **ให้หาสาเหตุของสิ่งนั้นว่ามันเกิดขึ้นจากอะไร** แล้วเราก็ต้องรู้ต่อไปว่า **จะปรับปรุง**

แก้ไขสิ่งนั้นด้วยวิธีใด อันนี้เป็นเรื่องของการเรียนธรรมะ อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวเราโดยเฉพาะ คนเราแม้จะมีการศึกษาสูง มีเงินมีทองมากมาย มีเพื่อนฝูงมีข้าคนบริวารเยอะ แต่ว่ายังมีความทุกข์ความเดือดร้อน ยังมีปัญหานานาประการ ผลที่สุดช่วยตัวเองไม่ได้ บางทีถึงกับทำลายตัวเอง หรือทำลายคนอื่นที่เกี่ยวข้องกับตัวเสียด้วย การกระทำในรูปเช่นนั้นเพราะอะไร ก็เพราะความไม่รู้จักเรื่องราวที่เกิดขึ้นในตัวของตัว ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรถูกต้องตามความเป็นจริง ไปเที่ยวนึกคิดออกไปนอกลู่นอกทาง เลยตัดสินปัญหาด้วยวิธีเขลา ๆ เช่นการยิงกันตายดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ นั้น เรียกว่าเป็นความเขลาที่สุดที่ได้กระทำลงไปในรูปเช่นนั้น

ถ้าเป็นคนที่ได้ศึกษาธรรมะ มีความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมบ้างพอสมควร เขาก็จะไม่ใจเร็วด่วนได้ แต่มาคิดอย่างรอบคอบว่า อะไรมันเป็นอะไรตามความเป็นจริง แล้วก็คิดแก้ปัญหานั้นต่อไป หรือมองเห็นว่าอะไร ๆ มันเกิดขึ้นแล้ว แต่เราจะตัดสินใจด้วยการฆ่าตัวตาย หรือว่ายิงคนอื่นให้ตายเสีย เราจะได้อะไรบ้าง เพราะการยิงเขาเราก็จะถูกยิง หรือไม่ถูกยิงก็ถูกกักตัวอยู่ในที่อันจำกัดเช่นอยู่ในคุกในตรางชีวิตก็ไม่มีราคาไม่มีความหมาย เราไม่สามารถจะใช้ความรู้ความสามารถเท่าที่ตนมีนี้

เพื่อประโยชน์แก่คนอื่น เพื่อประโยชน์แก่ครอบครัวแก่มารดาบิดา หรือใคร ๆ ที่เรารักเราชอบใจได้ อันนี้เป็นความคิดที่ผิดไม่เข้าเรื่อง เหมือนกับข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์เมื่อสองปีก่อน

เด็กไทยคนหนึ่งไปเรียนอยู่ที่อเมริกาแล้วก็เกิดอุบัติเหตุรถชนกันถึงแก่ความตาย คู่รักเขาอยู่ที่กรุงเทพฯ มีความรู้ คือเป็นนางพยาบาลรักษาคนไข้ แต่ไม่เคยรักษาตัวเอง พอรู้ข่าวว่าแฟนที่อเมริกาตายเท่านั้นแหละ ตัวก็เลยทำการฆ่าตัวตายเสียด้วย คือยิงตัวตาย ได้อ่านข่าวนี้แล้วสงสารวิญญาณน้อย ๆ ของหนูคนนั้นเหลือเกิน ว่าทำไมจึงคิดสั้นอย่างนั้น คิดในทางที่ไม่ควรจะคิด ไม่รู้ว่าชีวิตมีราคามีความหมายอย่างไร เกิดมากว่าจะเติบโตเรียนวิชาการได้สำเร็จนี่ต้องใช้เวลานานเท่าไร เขาไม่ได้คิดได้ตรองในเรื่องอย่างนั้นเลย คิดอย่างเดียวว่าเราขาดสิ่งที่เราต้องการ คือขาดแฟนคนนั้นไป ก็เลยไม่อยากจะอยู่ในโลกต่อไป แผ่นดินนี้มันคับแคบเต็มทีแล้ว เลยฆ่าตัวตาย ความคิดอย่างนั้นเรียกว่าเป็นความคิดที่คับแคบและสั้นที่สุด ไม่ควรที่จะเกิดขึ้นในใจของบุคคลที่มีการศึกษา แต่ว่าการศึกษาที่เขาเรียนมานั้นมันไม่สมบูรณ์ คือศึกษาแต่เรื่องวิชาการสำหรับทำมา

หากิน แต่ไม่ได้ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตของตนตามความเป็นจริง จึงไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรถูกต้อง เลยทำลายอย่างนั้น

ถ้าเป็นคนที่ได้เรียน ธัมมะ ธัมโม มาบ้าง ก็นึกได้ว่า แฟนของเราตายไปแล้ว เราก็ไม่ควรด่วนตัดสินใจตายไป เพราะการกระทำเช่นนั้นมันไม่ได้ประโยชน์อะไร ชีวิตของเรามีราคา มีความหมาย เรามีวิชาเรามีความรู้ เราควรจะอยู่ต่อไป แต่ว่า ถ้าเรามีใจรักคนนั้นอย่างแท้จริง เราก็ตั้งจิตอธิษฐานว่าในชาตินี้ เราจะไม่แต่งงานกับใครต่อไป เพราะว่าคนที่เราตั้งใจจะแต่งด้วย เขาลาโลกไปเสียแล้ว แต่ว่าเราจะแต่งงานกับกิจการที่เราทำอยู่นี้ เขาเรียกว่า แต่งงานกับกิจการงานที่ตนทำ เช่นว่ามีอาชีพเป็น นางพยาบาล ก็แต่งงานกับงานพยาบาลนั่นแหละ มีอาชีพเป็นครู ก็แต่งงานกับงานครูนั่นแหละ มีอาชีพเป็นหมอก็แต่งงานกับงาน หมอนั่นแหละ มอบชีวิตจิตใจให้กับงานนั้น คือเอางานนั้นเป็น สิ่งปลอบประเล้าประโลมใจ ไม่ให้ว้าเหว่ เช่น เป็นนางพยาบาล ก็ถือว่างานพยาบาลนี้ เป็นสิ่งที่ข้าพเจ้ารักที่สุด หวงแหนที่สุด แล้วเราก็ทำงานนั้นด้วยหน้าชื่นตาบาน

ถ้าเราเป็นครูสอนเด็ก เราพลาดหวังจากที่เราต้องการ เราจะไปตายเสียทำไม เด็กที่น่าเอ็นดูยังมีอีกเยอะแยะ เราอยู่

ช่วยเด็กนั้นให้พ้นจากความโง่ความเขลาเป็นกุศลมากกว่า แล้วเราก็ตั้งหน้าตั้งตาทำงานโดยไม่ต้องห่วงอะไรต่อไป ไม่ต้องกังวลอะไรต่อไป เพราะเราเป็นตัวคนเดียวในโลกนี้แล้ว แล้วเราก็ตั้งใจทำงานครูต่อไป ทำงานหมอต่อไป หรือว่าถ้าเป็นผู้ชายอกหักอย่างนั้นก็มาบวชเสีย แต่งงานกับพระธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วเราก็ตั้งใจศึกษาธรรมะ แล้วไปสอนคนให้เข้าใจธรรมะต่อไป ชีวิตมันก็จะมีราคามีความหมาย ดีกว่าที่จะไปตายเสียด้วยวิธีการอันไม่เข้าเรื่อง ดังที่เป็นข่าวกันอยู่ในหน้าหนังสือพิมพ์ในสมัยนี้ ซึ่งล้วนแต่เป็นความโง่ความเขลาทั้งนั้น คนอย่างนั้นที่ได้ทำอย่างนั้นไม่ใช่เพราะอะไร เพราะว่าไม่เคยหันหน้าเข้าวัด ไม่เคยเข้าไปในโบสถ์ ไม่เคยเข้าไปนั่งใกล้พระใกล้เจ้า จึงไม่มีความคิดอะไร ที่เกี่ยวกับปัญหาที่จะช่วยตน มีแต่ความคิดในเรื่องเหลวไหลอยู่ในสมองตลอดเวลา จึงเอาตัวไม่รอด นี่มันเป็นอย่างนี้

คนผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีลูกมีหลาน จึงควรจะคิดแก้ปัญหานี้ให้เขา ด้วยการนำเขาเข้าวัดเสียบ้าง ให้อ่านหนังสือศาสนาเสียบ้าง ให้ได้ฟังธรรมะคำสอนที่ถูกที่ชอบเสียบ้าง ไม่ใช่นำไปหาหมอดูสะเดาะเคราะห์ ไปรดน้ำมนต์ หรือไปทำเรื่องเหลว ๆ ไหล ๆ นอกเรื่องนอกราว แต่ว่าเรานำมาให้ศึกษาปัญหาชีวิต

ที่ถูกต้อง ตามทัศนะของพระพุทธเจ้า เด็กก็จะมีปัญญาเกิดขึ้นในตัว มีความคิดอ่านที่ถูกต้อง แม้ว่าจะมีปัญหาอะไร ๆ เกิดขึ้น เขาก็จะสะสางปัญหานั้นด้วยการใช้เหตุผล ไม่สะสางปัญหาด้วยการใช้อารมณ์

คนเราถ้าแก้ปัญหาด้วยอารมณ์แล้ว ก็แก้ด้วยวัตถุทั้งนั้น เช่น กลุ้มใจก็ไปดื่มเหล้า กลุ้มใจก็ไปเที่ยวดูหนังฟังเพลง หรือว่ากลุ้มใจหนักเข้า ก็เอาชนิด ๙ ม.ม. ประเคนเข้าที่ขมับ อย่างนี้เขาเรียกว่า แก้ด้วยวัตถุ ไม่มีทางที่จะแก้อะไรได้ แล้วก็ไม่มีอะไรเป็นกำไรแก่ตัว แก่ญาติ แก่ชาติ แก่ประเทศเลยแม้แต่น้อย เราควรจะใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ยิ่งไปกว่านั้นก็ด้วยเอาธรรมะมาเป็นเครื่องแก้

การที่จะเอาธรรมะมาเป็นเครื่องแก้นั้น จะแก้อย่างไร ปัญหามีต่อไปว่าจะแก้ในเรื่องนี้อย่างไร ก็หลักธรรมะที่พระท่านสอนให้เราพิจารณาเป็นเครื่องสะกิดใจนั้นมีอยู่หลายสิ่งหลายประการ ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ เช่น สอนให้เรารู้ถึง **กฎความจริงสามประการ** ที่เราได้ยินได้ฟังกันบ่อย ๆ ที่ว่า สิ่งทั้งหลายมันไม่เที่ยงแท้ถาวร, สิ่งทั้งหลายมันมีแต่ความทุกข์, สิ่งทั้งหลายไม่มีอะไรที่เป็นตัวตนยืนยงคงที่ ซึ่งเราเรียกว่า

" อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา" อันนี้เป็นหลักที่ช่วยแก้ปัญหาได้มาก ถ้าเราได้พิจารณาให้ซาบซึ้งในหลักทั้งสามประการนี้ เช่นในเรื่องของความไม่เที่ยงนี่ช่วยได้มาก

ความจริงคนไทยเราทั่ว ๆ ไปนั้น ได้เอาหลักปัญญาเกี่ยวกับความไม่เที่ยงนี้มาใช้อยู่มาก เราจะเห็นได้ว่านิสัยใจคอคนไทยเราโดยสามัญทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่ค่อยจะหวั่นไหวต่ออารมณ์ เป็นคนที่ไม่ทุกข์มากเกินไปในการเป็นการอยู่ มีอารมณ์สนุก มีการหัวเราะอยู่ตลอดเวลา การที่คนไทยโดยสามัญทั่ว ๆ ไป มีสภาพเช่นนั้นเพราะอะไร ก็เพราะได้รับพึ่งธรรมะ ในเรื่องว่า **สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง**มาตั้งแต่อ้อนแต่ออก ได้ยินบ่อย ๆ เขาพูดกันบ่อย ๆ ผู้เฒ่าผู้แก่ก็มักจะพูดปลอบโยนลูกหลานว่า " มันไม่เที่ยงลูกเอ๋ยหลานเอ๋ย" บอกว่าอย่างนั้น พูดบ่อย ๆ ได้ยินบ่อย ๆ แล้วก็คงจะเอาไปคิดไปนึกบ้าง จึงมองเห็นกฎอนิจจังอยู่ตลอดเวลา มีอะไรเกิดขึ้นก็ปลงตกลงไปว่า เออ! มันไม่เที่ยง เรื่องมันก็ไม่มีอะไรที่จะทุกข์ร้อนมากเกินไป

วันก่อนนี้พบคุณนายคนหนึ่งแกมาที่กุฏิ แล้วก็บอกว่า ดิฉันหมู่นี้แย่หน่อย ถามว่าเรื่องมันเป็นอย่างไร บอกว่าขโมยขึ้นไปที่ห้องลูกสาว ยกเอาเครื่องแต่งตัวแหวนเพชรไป ๒ - ๓ วง

แล้วก็อะไร ๆ อื่น คิดเป็นเงินแล้วสองสามหมื่นบาท ถามว่าเมื่อถูกขโมยแล้วคุณนายคิดอย่างไร แกก็บอกว่าไม่รู้จะว่าอย่างไร ก็ว่าเป็นเวรเป็นกรรมก็แล้วกัน แกว่าอย่างนั้น แล้วก็นึกอีกแง่หนึ่งว่ามันก็ไม่เที่ยงแท้แน่นอน อะไร ๆ มันจะไม่อยู่กับเราตลอดไป แต่ว่าก็ต้องมีการสืบสวนบอกตำรวจให้รู้ ได้มาตรวจดูสถานที่ดูลายมือลายตีนของเจ้าตีนแมวทั้งหลาย ที่ได้ปีนป่ายเข้าไปทางหน้าต่าง ถ่ายไว้เป็นที่ระลึกบ้าง ทำไปตามหน้าที่ แต่ว่าจะได้คืนหรือไม่นั้นก็ตามเรื่องมันเถอะ ของมันได้มาแล้วมันก็ต้องหายไปบ้าง เลยก็ไม่ต้องเทศน์ เพราะแกเทศน์ให้อาตมาฟังเสียแล้ว ว่าเรื่องมันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ก็เลยดีใจ คือดีใจว่าไม่ต้องเทศน์ เพราะว่าผู้ที่มาเป็นแขกนั้นเทศน์ตัวเองเสียแล้วก็เลยสบายไป นี้รายหนึ่ง

อีกรายหนึ่งหลายปีมาแล้วที่สงขลา พ่อค้าคนหนึ่งคุ้นกันมาก ตอนเย็นก็มักจะไปที่วัดไปนั่งคุยธรรมะกัน คุยปัญหาร้อยแปด ปัญหาในครอบครัวปัญหาการงาน มีเรื่องอะไรเป็นความทุกข์ความเดือดร้อนก็ต้องไปคุยกัน สนิทสนมกันเหมือนกับคนในครอบครัวเดียวกัน ต่อมาก็มีเรื่อง คือว่าเกิดสงครามนี่แหละ ฝรั่งมาทิ้งระเบิดใส่หัวญี่ปุ่น เพราะว่าญี่ปุ่นมาพักอยู่ในเมืองสงขลานั้นมาก อาตมานี้อยู่ที่วัดแต่ก็หลบไปอยู่

ชายทะเลกับพระเพื่อนอีกองค์หนึ่ง แต่เพื่อนองค์นั้นชั้นแรกก็เดินไปด้วยกัน แต่พอหันหลังมาดู หายไปเสียแล้ว ไม่รู้ไปไหน วิ่งหนีลูกระเบิดเบิ๊ดเบิ่งไปตั้งสิบกิโลเมตร

ตอนเย็นกลับมาเท้าเต็มไปด้วยหนามทั้งเท้าเลย ต้องเขี่ยกันตั้งสองสามชั่วโมง แล้วก็เป็นห่วงบ้านนั้นอยู่เหมือนกัน เพราะมันทิ้งแถวนั้น ก็เลยไปเยี่ยม ตั้งใจว่าจะไปเยี่ยมปลอบโยนเจ้าของบ้าน ว่าไม่ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนอะไรหรอก อ้ายที่ถูกระเบิดไปนั่นนิดหน่อย ทรัพย์สมบัติที่มีที่อื่นมันยังมีอีกถมไป แต่ว่าพอไปถึงไม่ทันเอ่ยปากเทศน์ เจ้าของบ้านก็เลยบอกว่าไม่เป็นไรครับ มันถูกมุมบ้านนิดเดียว แล้วก็ตอนเมื่อวานนี้เงินที่อยู่ในตู้ผมเอาออกหมดแล้ว เอาไปฝากธนาคารเสียที่หาดใหญ่ ในตู้ไม่มีอะไรหรอก มาถึงเห็นมันเปิดอ้าอยู่ นึกว่าจะมีอะไร ความจริงไม่มีอะไร อ้ายที่เปิดอ้านั่นพวกนักเลงเข้าไปเยี่ยมก่อน ไปถึงก็เปิดแล้ว เพราะไม่ได้ใส่กุญแจ เมื่อมีแรงกะเทือนตู้มันก็เปิดออกมาเฉยๆ แกบอกว่ามันไม่มีอะไร ผมไม่ได้ประมาท รู้ว่าอันตรายมันจะเกิดก็เก็บเอาของที่มีค่าไปฝากไว้ที่ธนาคารหมด อ้ายนี่มันถูกเพียงนิดหน่อย ความจริงผมฝันแล้วเมื่อคืนก่อน ฝันว่ามีอีแร้งตัวใหญ่มันบินมา แล้วมันโฉบลงมาถูกเอาบ้านผมพังไปแถบหนึ่ง แต่ไม่นึกว่าอะไรหรอก นึกแต่ว่า

มันผ่นธรรมดา แต่ว่ามานึกได้ว่า อ้อ ! อีแร้งตัวใหญ่ก็คือเรือบินสี่เครื่องยนต์นี่เอง มันมาไข่ใส่บ้านเลยบ้านพังไปแถบหนึ่ง แล้วก็บอกว่าไม่มีอะไร เสียหายนิดหน่อย แต่ว่าตอนนี้จะอยู่บ้านก็ไม่ได้ พรุ่งนี้จะอพยพไปอยู่เกาะยอแล้ว ท่านกับผมไปอยู่ด้วยกัน เลยต้องพาไปด้วย ได้ไปคุยกันปลอบโยนจิตใจกันต่อไป อพยพไปแล้วพอตอนเย็น ๆ ก็มาคุยกันต่อไป ปรึกษาหารือปัญหาชีวิตอะไรต่าง ๆ

อาตมาไปเยี่ยมนี่ เพื่อจะไปปลอบโยนเขา แต่พอไปถึงแกก็บอกให้รู้ว่า มันไม่มีอะไรมันเรื่องธรรมดานิด ๆ หน่อย ๆ เสียหายไม่มีอะไรมากไม่ต้องทุกข์ต้องร้อน เลยก็ไม่ต้องเทศน์อีกเหมือนกัน มันเป็นเสียอย่างนี้ อันนี้เกิดจากอะไร ก็เพราะว่าได้ไปคุยกันบ่อย ๆ สนทนาธรรมะกันบ่อย ๆ ก็เลยเกิดความรู้สึกนึกได้ ว่าสิ่งทั้งหลายนั้นมันไม่เที่ยงแท้ถาวร บ้านช่องที่เราอยู่มันอาจจะพังลงไปเมื่อไรก็ได้ ก็เหมือนกับตึกแถวที่ถนนแครายมันพัง มันเรื่องไม่เที่ยงนั่นเองที่มันพังลงไป แล้วคนก็ตายไปตามเรื่องของเขา กรรมของเขามันเป็นอย่างนั้น สร้างไว้ก่อนจึงได้เกิดอาการอย่างนั้น เป็นกรรมเป็นเวรของเขาเอง

เมื่อพูดถึงเรื่องนี้แล้ว อยากจะแทรกไว้ให้โยมรู้สักหน่อยเรื่องกรรมเรื่องเวรมันก็แปลกเหมือนกัน ครั้งพระพุทธเจ้าอยู่

มีพระอยู่พวกหนึ่ง เจ็ดรูปด้วยกัน เดินทางจะไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ทีนี้ไปถึงที่พัก ที่นั่นเป็นอาราม อารามอยู่ริมภูเขา ที่อื่น ๆ มีพระพักหมดแล้ว พระเจ้าถิ่นบอกว่า ที่พักข้างนอกไม่มี มีแต่ที่ในถ้ำ พวกท่านเจ็ดรูปนี้ไปอยู่ในถ้ำก็แล้วกัน เลยเข้าไปอยู่ในถ้ำ เมื่อไปอยู่ในถ้ำคืนนั้นฝนตกหนักพายุใหญ่ หินหน้าถ้ำมันพังลงมาปิดถ้ำนั้นไว้มิดชิดเลย พระทั้งเจ็ดองค์ก็ถูกขังอยู่ในถ้ำนั้นแหละ ขังอยู่เจ็ดวัน ชาวบ้านช่วยกันเอาหินเอาดินออก เมื่อก่อนนี้เครื่องมือทุ่นแรงมันก็ไม่มีนี่ เอาจอบเอาเหล็กไปคุ้ยไปเขี่ยกันอย่างนั้นแหละ กว่าจะออกมาได้นี่ก็บอบช้ำไปตาม ๆ กัน ตัวอ่อนพอออกมาถึงตัวอ่อนไปตาม ๆ กัน เพราะว่าอดอาหารอดน้ำ แต่ว่าไม่ถึงกับตาย เพราะอากาศมีพอเฉลี่ยแบ่งกันหายใจได้อยู่ เลยยังมีชีวิตไม่ตาย ครั้นพอออกมาเรียบร้อย ได้ฉันอาหาร ร่างกายแข็งแรงแล้ว ก็เดินทางต่อไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เมื่อไปเฝ้าก็เล่าเรื่องให้ฟัง พระพุทธองค์ก็บอกว่ามันเป็นเวรกรรมของพวกเธอเอง แล้วพระองค์ก็เล่าให้ฟังว่า

ในสมัยหนึ่ง มีเด็กเลี้ยงวัวเจ็ดคนด้วยกัน แล้วก็พาวัวไปเลี้ยงในทุ่งนี้วันหนึ่ง ไปในทุ่งโน้นวันหนึ่ง ทุ่งนู้นวันหนึ่ง ผ่อนไปเจ็ดวัน เจ็ดทุ่งเจ็ดที่ ที่ในทุ่งแห่งหนึ่งมีจอมปลวกใหญ่ แล้วก็มีเหี้ยอยู่ตัวหนึ่งมันออกมานอกจอมปลวก เด็กเลี้ยงวัว

มันก็ชน เห็นเหี้ยอย่างนั้นก็ชอบใจ เลยไล่กันใหญ่ ไล่เจ้าเหี้ยก็วิ่งเข้าโพรงไปอยู่ในจอมปลวก ครั้นเข้าไปอยู่ในจอมปลวก เด็กก็นึกว่า เออให้มันอยู่ในนี้ ชวนกันเอาดินก้อนใหญ่มาอุดหมดรูนั้น มีกี่รูก็อุดหมดเลย ไม่ให้เหี้ยออกได้ แล้วก็ต้อนวัวไปเลี้ยงที่อื่นต่อไป

วันที่เจ็ดจึงได้กลับมาที่จอมปลวกนั้นอีก พอมาถึงก็นึกถึงความเก่าขึ้นมาได้ นึกว่า เอ ! วันก่อนเราไล่เหี้ยเข้าไปในจอมปลวกนี้ มันอย่างไรก็ไม่รู้ พวกเราเอาดินอุดมันไว้ด้วยนี่มันคงจะตายแล้วกระมัง ถ้าว่าตายแล้วเราก็ลากออกปิ้งกินกันเสียลองดูก่อน เลยก็เปิดปากรู พอเปิดแล้วอากาศมันก็เข้าไป พออากาศเข้าไปแสงสว่างเข้าไปหน่อย เหี้ยก็คลานช้า ๆ ต้วมเตี้ยม ๆ ออกมา เจ้าเด็กทั้งเจ็ดคนก็สงสาร เพราะเหี้ยมันอ่อนอกอ่อนใจแล้ว เลยเข้าไปลูบหน้าลูบหลัง บอกว่า เออ ขอโทษเถอะเหี้ยเอ๋ยความจริง ไม่ใช่แกล้งอะไรหรอก มันสนุกตามอารมณ์เด็ก ทรมานไว้เจ็ดวันไม่ตายก็นับว่าเป็นบุญโขแล้ว เจ้าจงไปตามความชอบใจเถอะ แล้วก็ปล่อยเหี้ยนั้นไป ด้วยกรรมด้วยเวรที่ตนไปปิดรูเหี้ยไว้เจ็ดวันนี่เอง พอมาในชาตินี้คือเป็นพระภิกษุไปถูกขังอยู่ในถ้ำเสียเจ็ดวัน นี่มันเป็นเรื่องกรรมของเขาที่ได้กระทำไว้ มันไม่ใช่เรื่องอะไร

เรามีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็นึกเสียว่ามันเป็นเวรเป็นกรรมของเราเอง เราอาจจะกระทำอะไรไว้แก่ใครก่อนก็ได้ เรื่องอย่างนี้มันจึงได้มาเกิดแก่เราในบัดนี้ แต่ถ้าว่าเรื่องอะไรมันเกิดขึ้นแก่เราแล้ว ถ้าสมมุติว่าเราจะโกรธแค้นชิงชังขึ้นมา นึกว่าไม่ได้ฉันไม่ยอม มันลบเหลี่ยมกันอย่างนี้มันต้องว่ากันให้ถึงที่สุดเลยทีเดียว เกิดเจ็บแค้นขึ้นมา ตั้งกองต่อสู้กันด้วยความแค้นไปรบราฆ่าฟันกันด้วยความแค้น มันจะได้อะไรขึ้นมา เราไปตีเขา เขาก็มีกำลังเหมือนกันนี่ เขาก็ตีเรามั่ง เราไปด่าเขา เขาก็มีปากมีปัญญาที่จะหาคำด่าได้ เขาก็ด่าเราบ้าง โต้กันไปโต้กันมาเรียกว่า สาดโคลนเข้าหากัน เลอะเทอะเปรอะเปื้อนไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย ผลที่ได้คืออะไรบ้าง ก็คือเหนื่อยทั้งคู่ แล้วก็นอนแบราบไปทั้งคู่ไม่ได้เรื่องอะไร อันนี้ไม่ใช่วิสัยของคนที่ฉลาด

การแก้กันด้วยวิธีเอาเวรเข้าไปสู้กับเวร เอาความโกรธเข้าไปสู้กับความโกรธ ความเกลียดไปสู้กับความเกลียด **ไม่ใช่เป็นการแก้ของคนมีธรรมะ แต่เป็นการแก้ของคนที่โง่เขลาเบาปัญญา** คนที่มีธรรมะจะไม่คิดแก้อย่างนั้น แต่จะคิดว่า เออ! มันเป็นเวรเป็นกรรมของเราที่ได้กระทำไว้ในชาติก่อนภพก่อนก็เป็นได้ เราอย่าไปต่อเวรต่อกรรมกับเขาเลยให้มันจบกันเสียแต่เพียงเท่านี้เถอะ อโหสิให้แก่เขา เวลา

กลางคืนไหว้พระสวดมนต์แผ่เมตตา ขอให้คนที่ทำอะไรแก่เรา จงมีความสุขมีความเจริญไปเถอะ เรานึกว่าเราสละให้เขา ให้มันเป็นทานไป

สมมุติว่าใครคนใดคนหนึ่งมาแย่งอะไรของเราไป เราก็นึกแผ่เมตตาไปเสียว่า เอาไปเถอะ แกอยากได้ก็เอาไปเถอะ ของเท่านั้นไม่ใช่สำคัญอะไร ฉันไม่มีสิ่งนั้นฉันก็อยู่ได้ไม่เห็นจะเดือดร้อนอะไร เพราะฉันไม่ได้เกิดมาเพื่อเรื่องอย่างนั้นอย่างเดียว เกิดมาเพื่อใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่กว่านั้น เราบอกตัวเองอย่างนั้น แล้วก็แผ่เมตตาไปยังคนนั้น ตรวจน้ำแผ่ส่วนบุญบ่อย ๆ จิตใจมันก็ดีขึ้น ตัวเราเองก็สบาย อำนาจจิตที่เราแผ่เมตตานั้นมันแผ่ไป เป็นกระแสคลื่นไป ไปเข้าเครื่องรับของคนนั้นเข้าบ้างละ คนนั้นก็จะได้รู้สึกตัวว่า อ้อ! เขาไม่โกรธเรา เขายังใจดีอยู่ วันหลังเขาก็มาหาเราด้วยไมตรีจิต

มนุษย์จะเข้ากันได้ด้วยวิธีการอย่างนี้ คือวิธีการที่ไม่เอาความโกรธไปล้างความโกรธ ไม่เอาความเกลียดไปล้างความเกลียด แต่เอาความรักไปล้างความโกรธ เอาความเมตตาไปล้างความโหดร้ายทารุณ เรียกว่าชนะกันด้วยความดี ไม่ชนะกันด้วยความชั่วความร้าย เรื่องทั้งหลายมันก็สงบ ไม่มีความยุ่งยาก

ลำบากอะไร อันนี้เป็นเรื่องที่เราควรจะคิดได้ในแง่ของธรรมะ ถ้าเราคิดได้อย่างนี้ก็มีจิตสงบไม่วุ่นวาย ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนเพราะต้องสูญเสียสิ่งที่เรารักเราชอบใจ

เช่นว่า เราเสียแหวนไปวงหนึ่ง เสียสายสร้อยเพราะนักจี้มันเอาไป เราก็นึกว่า เอาไปเถอะช่างมัน มันไม่มีกินมีใช้น่าสงสาร ให้มันเอาไปกินไปใช้บ้าง ขอให้มันสบาย ๆ เถอะ ขอให้พระเข้าไปอยู่ในใจของมันเถอะ มันจะได้ไม่ต้องไปลักไปล้วงของใครกินอีก เราแผ่เมตตาไปอย่างนั้น สงสารเขาในรูปอย่างนั้น ขณะที่เรารักคนอื่นสงสารคนอื่นนี่แหละ ตัวเราก็สบายขึ้น หน้าตาผ่องใสใจเบิกบาน แต่ว่าในทางตรงกันข้าม ถ้าเรามีแต่ความขุ่นความโกรธขึ้นในใจ มีความน้อยอกน้อยใจเกิดขึ้นในใจ จะกินก็ไม่ได้จะนอนก็ไม่หลับ จะทำอะไร ๆ มันก็ขวางหูขวางตาไปเสียทั้งนั้นแหละ

บางทีข้าวของอะไรที่มีส่วนสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสิ่งที่เราไม่ชอบ ดูแล้วมันยังขวางอยู่อีก บางทีโมโหขึ้นมาทุบเปรี้ยงปร้างมันเลย กูไม่อยากเอาไว้อ้ายนี่ นี่มันเรื่องอะไรอ้ายของนั้นมันก็ไม่รู้ไม่ชี้อะไรกะเราสักหน่อยหนึ่ง เราไปทุบมันเปล่า ๆ ถ้ามันพูดได้มันคงจะร้องว่า มันเรื่องอะไร ฉันไม่ได้

เกี่ยวข้องสักหน่อยมาทุบฉันทำไม มันคงว่าอย่างนั้น แต่มันก็ไม่ว่าหรอก เพราะว่ามันพูดไม่ได้นี่จะว่ากันอย่างไร แต่เราก็ควรคิดไปในแง่นั้นว่ามันไม่สมควรที่เราจะคิดอย่างนั้น

เราควรคิดในแง่ที่ว่าจะช่วยเราให้สบายอกสบายใจ ให้เราไม่ต้องมีความทุกข์ความเดือดร้อน เช่นของเราหายไปเราก็มาคิดว่าช่างมันเถอะ เพียงแต่ของหายนี่ไม่เป็นไร ตัวยังอยู่เรายังอยู่ เรายังทำอะไรได้ต่อไป เรามีกิจที่จะต้องทำที่ยิ่งใหญ่กว่านั้นยังมีอยู่ เราทำหน้าที่ของเราต่อไป อ้ายของนั้นช่างหัวมันเถอะ ไม่เห็นว่ามันจะเสียหายอะไรกับเรา นึกอย่างนั้น ใจมันก็สบาย ไม่มีความขุ่นข้องหมองใจเกิดขึ้นเพราะอารมณ์อย่างนั้น อันนี้เรียกว่า เป็นความคิดสำหรับปลอบโยนจิตใจ ในเมื่อสิ่งอะไรที่เราพอใจมีอยู่มันหายไปสูญไป หรือใครเขามาเอาไป เราก็คิดอย่างนั้น คิดอโหสิให้แก่เขา ไม่ถือโทษ โกรธตอบกับสิ่งเหล่านั้น นี้เป็นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง คนไม่ได้มาเอาไปหรอก แต่ว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ หรือว่าภัยตามธรรมชาติมันเกิดขึ้น ซึ่งเราเรียกว่า สาธารณภัย เช่น ภัยเกิดจากพายุ เกิดจากไฟไหม้ จากน้ำท่วม จากแผ่นดินไหว อะไรต่าง ๆ

มันเกิดขึ้น ถ้าภัยเหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว คนบางคน แหม! เสียอกเสียใจจนเกินขนาด กินไม่ได้นอนไม่หลับเอาเลยทีเดียว มีความเสียใจมาก ถ้ามีความเสียใจมากอย่างนั้นก็เรียกว่า เพิ่มความทุกข์ให้แก่ตัวเราเอง เราควรจะทำใจอย่าให้เพิ่มความทุกข์ แต่ให้มันสบายใจในแง่ที่คิดถูกทางขึ้นมาบ้าง

เมื่อวานนี้นั่งรถมาจากชัยนาท เกือบจะผ่านวังน้อย หน้าชลประทานวังน้อยนั่นแหละ รถมันลงไปในคูคันหนึ่ง เรารถเก๋งส่วนตัว ก็บอกคนขับรถว่า เบาๆดูหน่อย มีอะไรพอที่จะช่วยเพื่อนมนุษย์บ้างถ้ามีทาง เลยลงไปดู เห็นเจ้าของรถที่เป็นสุภาพสตรียืนเท้าแขนอยู่อย่างนี้ ทำท่าอย่างนี้ เลยรู้ว่า อ้อ! ไม่เป็นไรถ้ายังยืนท่าเบ่งอย่างนั้นได้แล้วก็ไม่เดือดร้อนหรอก เราขับรถผ่านไปได้ เพราะแสดงว่าแกไม่ทุกข์ไม่ร้อนในการที่รถลงไปแช่น้ำ ก็ยังยืนเท้าแขนทำท่าอยู่ บงการอะไรอยู่ แต่ผู้ชายคงจะเป็นคนขับรถเห็นวุ่นเชียว รถลงไปนอนตะแคงไม่ถึงกับพลิกคว่ำทีเดียว พอจะยกขึ้นมาได้ ก็เลยขับรถผ่านมา นึกในใจว่าเจ้าของรถคนนั้นแกยังพอใช้ได้อยู่ คือว่าใจยังดี คือยังยืนเท้าแขนแอ่นอกอยู่ได้ แสดงว่าใช้ได้ มีความคิดพอสมควรที่ปลอบโยนตนเองได้

ถ้าเป็นคนใจน้อยสร้อยสั้น ถ้ามีอาการเช่นนั้นก็คงจะโมโหโกรธา บางทีก็ยืนซบเซาก้มหน้าเศร้าสร้อยหงอยเหงาเสียดายรถที่มันจมน้ำลงไปเป็นอย่างนั้น แต่นั่นเห็นทำท่าไม่เท่าไรไม่เสียใจเท่าไร คงจะมีรถหลายคัน หรือมิฉะนั้นแกคงจะมีเงินมาก แกคงจะนึกว่าเรื่องขี้ผง รถคันน้อยอย่างนี้ช่างมันเถอะแกก็ไม่มีเรื่องเดือดร้อน คนเรามันก็ต้องคิดอย่างนั้นแหละแต่ว่าแม่คนนั้นอาจจะไม่คิดอย่างที่อาตมาพูดนี้ก็ได้ แต่ว่าท่าทางแสดงว่าไม่ทุกข์เท่าไร

คนเรามันก็ต้องอย่างนั้น คือว่าอย่าทุกข์ให้มันมากเกินไปในเรื่องภัยที่เกิดตามธรรมชาติ ให้นึกว่ามันเป็นเรื่องของธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ใครห้ามไม่ได้กันไม่ได้ เช่น ฝนตกหนักบ้านพัง มันธรรมชาติเป็นอย่างนั้น ไฟไหม้เราพลอยถูกไปด้วยก็มันเป็นเรื่องธรรมชาติ คือไฟ น้ำท่วมก็เรื่องธรรมชาติ คือน้ำที่จะต้องเกิดต้องมี เราเป็นผู้มีส่วนเฉลี่ยจากส่วนนั้นด้วย ร่วมกรรมกับเขาด้วยก็ยอมรับไปตามเรื่อง อย่าไปเสียอกเสียใจไปเลยมันผ่านพ้นไปแล้ว อะไรของเราแตกไปใบหนึ่ง เราอย่าใจแตกกับสิ่งนั้นด้วย แต่เราต้องควบคุมใจไว้ ให้อยู่ในสภาพที่สงบใจแล้วก็มองเห็นว่า อ้อ! นี่ธรรมะ อาการที่ของนี้แตกเปรี้ยงลงไปนี้

มันสอนเราแล้ว มันสอนว่าของทั้งหลายที่แตกได้มันก็แตกเป็นธรรมดา อย่าไปทุกข์ไปร้อนมันเลย

ในเรื่องเก่าเขาเล่าไว้เรื่องหนึ่ง คือเรื่องนางมัลลิกา คุณหญิงมัลลิกาว่าอย่างนั้นเถอะ ท่านเป็นภรรยาของพันธุละเสนาบดี ท่านผู้นี้เป็นขุนนางตงฉินในสำนักของพระเจ้าโกศล แต่ว่ามีคนริษยามาก อย่างนั้นแหละคนดี ๆ คนมันก็เกลียด คนไม่ค่อยชอบเท่าใดเพราะไปขวางทางเขา เขามันโกงกันไม่ได้ กินกันไม่ได้ เขาไม่ค่อยชอบใจ เลยก็คิดยุยงพระราชาให้เกลียด แต่พระราชาก็เกลียดไม่ลง เพราะเขามีความดีมากมาย เกลียดไม่ลงไม่รู้จะเกลียดเขาอย่างไร ผลที่สุดเขาปั้นเรื่อง คือให้คนไปทำยุ่งที่ชายแดน ให้พวกก่อการร้ายขึ้นที่ชายแดน

พวกอำมาตย์ฝ่ายกังฉินทั้งหลายก็กราบทูลพระราชาว่า เวลานี้บ้านเมืองไม่ค่อยสงบ มีพวกก่อการร้ายเกิดขึ้น คนที่จะไปปราบพวกก่อการร้ายได้นั้นไม่มีใคร นอกจากพันธุละเสนาบดีกับพวกลูก ๆ เขา เพราะว่าแกมีลูกถึง ๑๖ คน เป็นทหารเก่งกิจการทั้งนั้น เขาก็เสนอ พระราชาว่า เออ ! เข้าทีฉันจะสั่งไปเลยก็สั่งให้เดินทางไป ทางที่จะไปนั้นมันต้องผ่านช่องเขา คือเขามันแคบเข้ามา พวกที่จะประทุษร้ายก็เอาพวกไปซุ่มไว้ที่นั่น พอพันธุละ

ผ่านไปที่ตรงนั้น พวกนั้นก็ยกออกมาโจมตีทันที ตายหมดทั้ง ๑๗ คน ไม่เหลือ

เมื่อตายหมดแล้ว คนที่เป็นคนใช้ไม่ตาย ก็เอาข่าวมาบอกแก่คุณหญิงมัลลิกา คุณหญิงมัลลิกานิมนต์พระไปฉันที่บ้านตามปกติที่เคยกระทำมา ไม่ได้ทุกข์ร้อนอะไรมากนัก นิมนต์พระฉันไปตามเรื่องตามราว พระสารีบุตร พระอานนท์ไปนั่งอยู่ด้วยในวันนั้น ขณะที่พระฉันของคาวเสร็จแล้ว เขายกถาดนมสดมาถวายพระ สาวใช้เดินกะเร่อกะร่าอย่างไรก็ไม่รู้ ไปสะดุดอะไรเข้านมสดหกกระจายเต็มห้องไปเลย ถาดตกแตก พระสารีบุตรท่านว่าอย่างไร ท่านบอกว่า *"ภินฺทนธมฺมํ น จินฺติตพฺพํ"* แปลเป็นไทยว่าของมือันจะแตกได้มันก็ต้องแตก อย่าไปคิดมันเลย พูดปลอบโยนเจ้าของบ้านว่า อย่าไปตกอกตกใจ อย่าไปโกรธคนใช้เรื่องถาดแตก นมหก เพราะว่าของมันแตกได้มันก็แตกไปตามธรรมดา

คุณหญิงมัลลิกาพอได้ยินคำพูดของ พระเถระแล้ว ก็ยิ้มแล้วเอาหนังสือที่อยู่ชายผ้าออกมาถวายแล้วบอกว่า พระคุณเจ้าอ่านนี่หน่อย พระสารีบุตรก็อ่าน บอกว่า สามีกับลูก ๑๗ คนตายเกลี้ยง หม่อมฉันยังไม่มีความทุกข์เลย แล้วมาทุกข์กับถาดนมแตก นมหกเรี่ยราดนี่มันเรื่องอะไร เรื่องมันเป็นอย่างนี้

ทำไมคุณหญิงมัลลิกาจึงพูดออกไปอย่างนั้น ก็เพราะเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ไปอยู่วัดเสมอ ฟังพระธรรมเทศนาอยู่บ่อย ๆ มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก็พอปลงตกได้ว่า มันเป็นเรื่องธรรมดา สิ่งนี้เราห้ามมันไม่ได้ เมื่อมันเกิดขึ้นแล้วก็ปล่อยมันไปเถอะ เราแก้เขาไม่ได้ เราอย่าไปแก้คนอื่นเรื่องอื่นเลย มาแก้ที่ตัวเราดีกว่า

การแก้ที่ตัวเราก็คือปลอบใจตัวเราเอง ใช้ธรรมะเป็นยาชะโลมใจ ปลงให้มันตก ว่าสิ่งทั้งหลายมันเกิดแล้วเป็นแล้ว เราจะไปฝืนมันก็ไม่ได้ จะดึงไว้ก็ไม่ได้ ต้องปล่อยไปตามเรื่อง แต่เราควรมาจัดกับใจของเรา ว่า อย่าไปทุกข์หนักในเรื่องนั้น อย่าไปคิดมากในเรื่องนั้น เรามาคิดเรื่องที่เราจะต้องทำต่อไป มีหน้าที่อันใดที่เราจะต้องทำ เราทำไปตามหน้าที่เท่าที่เราจะทำได้ แล้วก็ทำด้วยอารมณ์ที่ผ่องใสใจเบิกบาน

เวลาใดใจมันคิดยุ่ง เราก็หยุดคิดมันเสีย ด้วยการนึกถึงพระพุทธเจ้าก็ได้ ภาวนาว่า พุทฺโธ พุทฺโธ เดินท่องนั่งท่อง พุทฺโธ พุทฺโธ ไว้ในใจตลอดเวลา ไหว้พระสวดมนต์นึกถึงพระพุทธเจ้า อย่าปล่อยใจให้มีช่องทางที่จะนึกถึงเรื่องร้าย ๆ เรื่องไม่ดีไม่งามนี่มันจะทำให้เรายุ่ง เราอย่าไป

นึกถึงเรื่องอย่างนั้น เรามาสงบจิตสงบใจนึกถึงเรื่องพระ ทำจิตให้สงบด้วยการเจริญภาวนา ไหว้พระสวดมนต์ อ่านหนังสือธรรมะ หาเรื่องอะไรทำให้เพลิน ๆ ไปเสียก็ได้ เรื่องมันก็ไม่มีอะไรยุ่งยากลำบากใจ เพราะเรามีงานทำตลอดเวลา ความทุกข์มันก็ไม่เกิดเพราะเรื่องอย่างนี้ อันนี้ก็ธรรมะช่วยแก้ได้ ถ้าเรามีความทุกข์ก็แก้ไขได้อย่างนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๔

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาฟังปาฐกถาธรรมะอันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ หาที่นั่งพักให้สบาย ๆ แล้วตั้งอกตั้งใจฟังเรื่องที่จะนำมากล่าวสู่กันฟังต่อไป

วันอาทิตย์เป็นวันที่เราหยุดงานหยุดการ ทางฝ่ายกายเป็นการพักผ่อนร่างกายซึ่งได้ปฏิบัติงานในชีวิตประจำวันมาตลอดสัปดาห์ ควรจะได้หยุดพักบ้าง การหยุดพักในทางกายนั้นไม่ยากอะไร นอนพักนั่งพักเสียมันก็หายเหนื่อย แต่ว่าคนเรานี้ไม่ใช่มีแต่เพียงร่างกายจึงเป็นชีวิตอยู่ได้ เรามีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเรียกว่า "จิตหรือใจ" ในภาษาไทย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับชีวิตอยู่เหมือน

กัน แล้วก็มีความเหน็ดเหนื่อยเท่ากับฝ่ายกาย ความเหนื่อยในทางจิตนั้น แก้ได้ยากถ้าไม่รู้จักแก้ ทำให้เรามีความทุกข์มีความเดือดร้อนอยู่ตลอดเวลา จึงต้องมีการผ่อนพักในทางใจเสียบ้าง

ในการพักผ่อนในทางใจนั้นบางคนก็พักด้วยการเปลี่ยนอารมณ์ คือไปเที่ยว ไปเล่น ไปหาเรื่องสนุกสนาน อันเรียกว่าเป็นการบันเทิงในฝ่ายโลกเขา การไปหาความสนุกสนานในรูปอย่างนั้น ไม่ใช่เป็นการพักผ่อนอย่างแท้จริง แต่ว่าเป็นการเปลี่ยนอารมณ์จากเรื่องหนึ่งไปสู่เรื่องหนึ่ง อารมณ์ที่มันหนักเปลี่ยนให้เป็นเบา ก็พอผ่อนคลายไปบ้าง เขาเรียกว่าเป็นการพักผ่อนเหมือนกัน แต่ว่าการพักผ่อนในรูปเช่นนั้น ไม่ได้ช่วยให้เราก้าวหน้าในชีวิตหรือในธรรมะเท่าไรนัก เพราะฉะนั้น ในทางศาสนาจึงได้แนะวิธีการพักผ่อนในทางจิตไว้ ให้เราทั้งหลายได้ปฏิบัติ

การพักผ่อนในทางจิตนั้นก็คือ การพยายามศึกษาหาความรู้ ในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของตนเอง เพื่อให้รู้ว่าชีวิตของเรานั้นมันเป็นอย่างไร, สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรานั้นมาอย่างไร, ไปอย่างไร, เราควรจะแก้ไขสิ่งนั้นในรูปอย่างใดบ้าง อันนี้เป็นเรื่องที่ทางศาสนาบัญญัติ

แต่งตั้งไว้ เพื่อให้เป็นหลักสำหรับแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวัน จะได้บรรเทาความทุกข์ ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นให้เบาบางลงไปบ้าง

ผู้ที่เห็นคุณค่าของการพักผ่อนในทางจิตด้วยการศึกษาธรรมะ หรือด้วยการปฏิบัติธรรมะ รู้สึกว่าได้ผลดี จึงได้สนใจมาฟังธรรมะกันในวันอาทิตย์บ้าง ในวันพระบ้าง หรือว่าสนใจอ่านหนังสือธรรมะบ้าง โดยถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นอาหารของใจ เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงจิตใจไม่ให้ฝ่ายผอม ตกอยู่ในอำนาจฝ่ายต่ำ เพราะว่าใจคนเรานี้ในขณะใดไม่มีกำลังธรรมะมาหล่อเลี้ยง ก็จะตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายต่ำ คืออารมณ์ต่าง ๆ ที่มาล่อใจจูงใจ

อารมณ์ที่เข้ามาล่อ ใจจูงใจนั้นมีมากเรื่องมากประการ แต่ว่าถ้าจะพูดย่อ ๆ สั้น ๆ ที่สุดก็มี ๕ เรื่อง คือเรื่องรูปมาล่อทางตา เสียงมาล่อทางหู กลิ่นมาล่อทางจมูก รสมาล่อเข้าที่ลิ้น สิ่งสัมผัสถูกต้องก็มาล่อกายประสาท ทำให้จิตของเราหลงใหลมัวเมาติดพันอยู่ในสิ่งนั้น ๆ แล้วก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ **ความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากเครื่องล่อเครื่องจูงใจนี้ ทุกข์ในรูปใด? ก็ทุกข์เพราะไม่สมใจอยาก** หรือว่าได้มาสมใจแล้วแต่มันก็ไม่อยู่กับเรานาน เพราะมันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมดา เราก็มีความเสียใจเมื่อมันจากเราไป

เราทุกคนอยู่ด้วยความหวังที่เต็มไปด้วยความยุ่งยากในชีวิตประจำวัน มีความทุกข์ความเดือดร้อน เพราะอยากจะมี อยากจะเป็นในเรื่องนั้นๆ ถ้าได้มี ได้เป็น สมใจก็เพลิดเพลินไปชั่วขณะหนึ่ง แต่ความเพลิดเพลินที่เป็นไปชั่วขณะหนึ่งนั้นก็เท่ากับว่าเหมือนกับของแสลงที่เรากินเข้าไปเมื่อเป็นโรค คนที่มีโรคทางฝ่ายกาย เขาห้ามไม่ให้รับประทานของบางอย่าง เพราะว่าของนั้นมันทำให้แพ้ แล้วก็เกิดการเพิ่มโรคภัยไข้เจ็บมากขึ้น ในภาษาไทยเราเรียกว่า "ของแสลง" สมัยใหม่นี้เขาเรียกว่า "มันแพ้" เช่นบางคนกินหน่อไม้แล้วก็มีปฏิกิริยาขึ้นทางกาย เช่นเป็นเม็ดผื่นคันขึ้นมาบ้าง บางคนไปกินหอยทะเลบางชนิดก็ให้เกิดผื่นคันตามร่างกาย บางคนรับประทานของบางอย่างก็อาเจียนคลื่นเหียน อาการอย่างนี้เขาเรียกว่า มันแพ้สิ่งเหล่านั้นนั้นก็คือว่าของนั้นมันแสลงกับความเป็นอยู่ของเรา เรากินเข้าไปแล้วมันก็เกิดทุกข์เกิดโทษฉันใด ในทางด้านจิตใจของเรานี้ก็เหมือนกัน

ของบางอย่างมันเป็นของแสลงทางใจ เช่น ความเพลิดเพลิน ความยินดีในสิ่งนั้นๆ เรียกได้ว่าเป็นของแสลงใจ เพราะว่ายิ่งมีความยินดีมากเท่าใด มีความเพลิดเพลินในสิ่งนั้นมากเท่าใด ความทุกข์ที่จะตามมาก็มากเท่านั้น **ทำไมความทุกข์**

จึงได้เพิ่มมากขึ้นเพราะความยินดีปรีดาในสิ่งนั้นๆ ก็เพราะว่าเมื่อเรายินดีมากเราก็ติดพันมาก ติดพันมากก็ต้องมีความทุกข์มากเมื่อสิ่งนั้นจากไป หรือว่าเราจะต้องจากสิ่งนั้นไป อันนี้เป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นในใจของทุกๆคนที่ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องรักษาชีวิต ไม่รู้จักหลบหลีกภัยอันตรายที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน จึงเป็นเหตุให้มีความยุ่งยากเกิดปัญหาขึ้นด้วยประการต่างๆ

โดยเฉพาะ ผู้ที่อยู่ครองบ้านครองเรือน ย่อมมีปัญหานานาประการ ที่ทำให้เรามีความทุกข์ ความเดือดร้อน ในชีวิตประจำวันอยู่เสมอ **ก็ความทุกข์ความเดือดร้อนที่มีอยู่ในชีวิตในครอบครัวเรานั้น ถ้าเราพิจารณาดูแล้วก็ไม่มีเรื่องอะไร เรื่องไม่สมใจอยากเท่านั้นเอง** คือไม่สมกับที่เราต้องการ เช่นเราต้องการสิ่งหนึ่ง แล้วสิ่งนั้นก็ไม่เหมือนใจ อยากจะมีสิ่งนั้นมันก็มีไม่ได้ อยากจะได้สิ่งนั้นก็ไม่ได้ดังใจ อันนี้แหละ คือความทุกข์ความเดือดร้อน หรือว่าในบางครั้งบางคราวเราได้มาสมใจตามที่เราต้องการ สิ่งนั้นมันก็ไม่ยั่งยืน ไม่ถาวร บางทีมันก็จากเราไปเสียโดยอะไรๆสักอย่างก็ตามทีเถอะ เราก็นั่งเป็นทุกข์มีความเศร้าใจเพราะเรื่องนั้นต่อไป อันนี้เป็นปัญหาที่ปรากฏอยู่ในชีวิตของคนทั่วๆไป

ญาติโยมทั้งหลายที่มาฟังธรรมนี้ก็คงจะมีปัญหาอย่างนี้เกิดขึ้นในใจบ้าง ในบางครั้งบางคราว เพราะว่าชีวิตในโลกนั้นเราไม่ได้อยู่ผู้เดียว เรามีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นอีกหลายคนนับตั้งแต่ผู้ใหญ่ในครอบครัวของเรา คือมารดาบิดาผู้ให้กำเนิดเรามา แล้วต่อมาเราก็มีพี่มีน้อง เรามีเพื่อนมีสหาย ถ้าเราแต่งงานก็มีครอบครัว มีสามี มีภรรยา สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องเกี่ยวข้องกับในชีวิตของเรา มีความผูกพันกันในทางใจ

ธรรมดาคนเรานี้ เมื่อมีอะไรแล้วได้อะไรแล้ว ก็ย่อมจะรักจะหวงแหนสิ่งนั้น ไม่อยากให้สิ่งนั้นเปลี่ยนสภาพไป หรือไม่อยากให้สิ่งนั้นจากไป อันนี้เป็นกฎธรรมดาของจิตใจมนุษย์ที่ยังตกอยู่ในอำนาจของกิเลส คือ ยังมีรักมีชัง มีโลภมีเกลียด มีหลง ก็ย่อมมีความปรารถนาว่า ขอให้สิ่งนี้อยู่กับเรานาน ๆ แต่ว่ามันก็ไม่เป็นไปตามใจหวัง บางทีสิ่งนั้นก็ไม่ได้อยู่กับเรา แต่มันจากเราไปโดยวิธีการต่าง ๆ คนอื่นมาเอาไปเสียบ้าง โรคภัยมาพรากมันไปเสียบ้าง หรือว่าแก่ตายไปตามธรรมชาติบ้าง สิ่งเหล่านี้ทำให้เราสูญเสียสิ่งนั้น ๆ เราก็มีความทุกข์กลุ้มรุมจิตใจ

คนทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ที่จะไม่พบกับความทุกข์คือความพลัดพรากจากของรักของชอบใจนั้น เห็นจะไม่มี ย่อม

มีด้วยกันทั้งนั้น แม้พระสงฆ์องค์เจ้าที่อยู่ในวัดนี้ก็มีความทุกข์อย่างนี้ เพราะว่าพระเกิดมาจากชาวบ้าน มีมารดาเป็นผู้ให้กำเนิด มีบิดามารดาคู่กัน ท่านเป็นที่เคารพของโลก เมื่อท่านจากไปก็ย่อมมีความเศร้าโศกเสียใจบ้าง แต่ว่าพระนั้นถึงจะเสียใจก็ไม่รุนแรงเกินไป เพราะได้อาศัยธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ ได้เคยคิดนึกตรึกตรองอยู่ตลอดเวลา ว่าเราจะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจเป็นธรรมดา ไม่มีอะไรที่จะยั่งยืนถาวรเป็นของเราอยู่ตลอดไป ความคิดอันนี้เมื่อได้คิดบ่อย ๆ มันก็เป็นยาชะโลมใจทำให้เกิดกำลังใจเข้มแข็ง เวลาจะมีการพลัดพรากจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็พอที่จะรับความทุกข์ที่เกิดขึ้นในใจนั้นได้ก็ด้วยธรรมะช่วยค้ำจุนจิตใจไว้ นี้ประการหนึ่ง

สำหรับญาติโยมชาวบ้านเราทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่ค่อยจะได้พึ่งธรรม ไม่ค่อยจะได้คิดในเรื่องปัญหาอย่างนี้ เพราะว่าเรามีเรื่องอื่นที่จะต้องนึกคิดมาก โดยเฉพาะผู้อยู่บ้านจะต้องทำงานประกอบธุรกิจ เรื่องค้า เรื่องขาย เรื่องบ้าน เรื่องเรือน เรื่องสวน เพชรนิลจินดา ติดต่อการค้าการขายกันอยู่ตลอดเวลา มีปัญหาก็แต่เรื่องได้กับเรื่องเสียในทางการค้าการขาย แต่ไม่มีโอกาสจะมานั่งคิดถึงเรื่องกฎธรรมชาติอันมีอยู่ในโลกนี้เป็นประจำ ครั้นเมื่อเรื่องเสียหายเกิดขึ้นในธุรกิจการงาน หรือว่ามีการขาดทุน

หรือว่ามีของ แต่ว่ามันขายไม่ได้ เพราะว่าเศรษฐกิจของโลกมันตกต่ำดังที่เป็นอยู่ในสมัยนี้ การเงินมันไม่หมุนเวียน เรามีของที่จะขายได้มากมายก่ายกอง แต่ว่ามันขายไม่ได้ ถ้าหากว่าไม่มีธรรมะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ เราก็ตรมตรอมใจกินไม่ได้นอนไม่หลับเอาเลยทีเดียว แล้วก็ล่อแหลมต่อการเป็นโรคทางประสาทเพราะอาศัยความคิดมาก มีความวิตกกังวลในปัญหาต่างๆ ดังที่กล่าวแล้วก็เพราะว่าเราไม่มีเวลาว่างพอที่จะมาคิดในเรื่องปัญหาอย่างนี้

ถ้าหากว่าเราได้ปลีกตัวมาวัดเสียบ้าง เช่นในวันอาทิตย์อย่างนี้ เราหยุดงานหยุดการแล้ว แทนที่จะอยู่บ้านเฉย ๆ ให้มีอารมณ์วุ่นวายใจ หรือว่าแทนที่เราจะไปเที่ยวชายหาดบางแสนบางปู อันเป็นการไปเที่ยวหาของแสลงใจ ทำให้จิตใจมีโรคหนักขึ้น แต่เราพาตัวของเรามาวัด มาหาที่สงบเงียบ เพื่อให้จิตของเราสัมผัสกับความสงัด อันเป็นเรื่องตามธรรมชาติเสียบ้างและถ้ามีโอกาสก็จะได้ฟังธรรมคำสอนอันเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เราก็จะได้จำหลักธรรมะนั้น ๆ ไว้ เอาไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแก้ไขปัญหาชีวิตของเราต่อไป

สังเกตดูคนที่ได้เข้าวัดรักษาศีลฟังธรรม สนใจในเรื่องทางศาสนานี่ ไม่ค่อยจะวุ่นวายใจมากเกินไป แม้จะมีเรื่องอะไรกระทบกระเทือนใจ ก็พอยั้งได้คิดได้ มองเห็นได้ว่ามันเป็นเรื่อง

ธรรมดา ไม่มีใครที่จะมาบังคับให้มันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ตามที่ตนปรารถนา ความทุกข์ความเดือดร้อนในใจก็เบาบางไปตามสมควรแก่ปัญญาที่เกิดขึ้น ปัญญาในทางธรรมะจึงเป็นเครื่องช่วยค้ำจุนจิตใจให้เราหายจากความวิตกกังวล แล้วอยู่อย่างสบาย

ความสบายทางกายนั้นหาได้จากวัตถุ แต่**ความสบายจากใจนั้นหาได้จากความว่างจากอิทธิพลวัตถุ** มันแตกต่างกัน คือเรื่องของกายนั้น ต้องมีวัตถุเป็นเครื่องประกอบ แต่เรื่องของใจคือความสุขที่แท้จริงนั้น ไม่ต้องอาศัยอะไรเป็นเครื่องประกอบเลย แต่อาศัยปัญญาคือความรู้ทางธรรมะ เป็นเครื่องเข้าไปประกอบให้เรามองเห็นสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นจริง แล้วก็รู้ความจริงของสิ่งทั้งปวง ว่าเนื้อแท้ของสิ่งนั้นมันเป็นอย่างไร เมื่อเข้าใจชัดในเรื่องนั้น ๆ ความทุกข์ความเดือดร้อน ที่เกิดขึ้นก็บรรเทาเบาบางลงไปได้ การสนใจศึกษาธรรมะ จึงเป็นเครื่องมือ ที่จะช่วยเราให้พ้นจากความทุกข์ ความเดือดร้อนได้อย่างนี้

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำสอนในทางพระพุทธศาสนานี้ ขอให้ญาติโยมได้เข้าใจไว้ว่า **เนื้อแท้สำคัญที่สุดที่พระพุทธเจ้าสอนให้เราศึกษาทำความเข้าใจนั้น ก็คือเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ แล้วจะดับทุกข์ได้ด้วยวิธีใดนั่นแหละเป็นเรื่องสำคัญ** พระองค์จึงได้ตรัสกับใครๆ บ่อย ๆ ในสมัย

โน้นว่า *"ตถาคตสอนเพียงเรื่องเดียวที่สำคัญ คือเรื่องความ-ทุกข์และดับทุกข์เสียได้เท่านั้น"* อันนี้เป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ถ้าเราจะเรียนพระพุทธศาสนาแล้ว เราอย่าไปเรียนให้มันยุ่งออกไปนอกลู่นอกทาง แต่เราควรจะเรียนเรื่องว่า *"อะไรเป็นความทุกข์ อะไรจะเป็นเหตุให้แก้ความทุกข์นั้นได้"* หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็ว่า "เรียนเรื่องความทุกข์ให้เข้าใจ แล้วเรียนให้รู้ว่าความทุกข์นี้จะแก้ได้ด้วยวิธีใด" นั่นแหละคือเนื้อแท้ของพระพุทธศาสนา

ญาติโยมบางทีก็ไม่เข้าใจในเรื่องพุทธศาสนา ไปวัดไปวาไปหาพระสงฆ์องคเจ้าก็ไปอยู่เสมอนั่นแหละ แต่ว่าไม่ได้ไปศึกษาเนื้อแท้ของพระศาสนา ไปหลงผิดเข้าใจผิดในเรื่องอะไรต่าง ๆ เสียหลายเรื่องหลายประการ เช่น เราไปสนใจในเรื่องหมอดูบ้าง สนใจเรื่องโชคชาตาราศีเสียบ้าง สนใจในเรื่องทรงเจ้าเข้าผีเสียบ้าง มีเรื่องมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นก็แก้ด้วยวิธีการอย่างนั้น เช่นไปแก้ด้วยการทรงเจ้า แก้ด้วยการสะเดาะเคราะห์สะเดาะโศก รดน้ำมนต์ หรือแก้ด้วยการทำพิธีแบบต่าง ๆ ซึ่งพระสงฆ์องคเจ้าเป็นผู้ช่วยกระทำให้ การกระทำในรูปเช่นนั้นหรือการปฏิบัติไปในรูปเช่นนั้น ความจริงพูดกันอย่างไม่เกรงใจแล้วก็เรียกว่า "มิใช่เรื่องของพระพุทธศาสนา แต่เป็นเรื่องนอก

คำสอนของพระพุทธเจ้า" แม้ว่าพระเราจะเป็นผู้กระทำในรูปอย่างนั้น พระนั้นก็ไม่ใช่พระในพระพุทธศาสนา เป็นแต่ว่าแอบอ้างเอาแต่เครื่องแต่งตัวของพระพุทธศาสนามานุ่งห่ม แล้วก็หากินนอกลู่นอกทาง ห่างไกลจากคำสอนของพระพุทธเจ้า

ถ้าเราไปเที่ยวชายทะเล เราจะเห็นสัตว์ชนิดหนึ่ง เขาเรียกว่า "ตัวเสฉวน" ตัวเสฉวนนี่มันไม่มีเปลือกของมันเองหรอก แต่ว่ามันมีตัวหอยเป็นอาหาร มันไปถึงก็จับตัวหอยมากินเสียตัวหนึ่ง พอจับตัวหอยมากินได้แล้ว เจ้าตัวนี้ก็เข้าไปในคราบของหอยที่มันกินเนื้อแล้ว แล้วก็เดินไปในคราบของหอยนั้นไปพบหอยตัวอื่น หอยก็เข้าใจผิด คิดว่านี่พวกของเรา ไม่หนีภัยอันตราย ไม่รังเกียจไม่กลัว อยู่เฉยๆ เจ้าตัวเสฉวนก็ออกมาจากคราบหอย แล้วก็ไปกัดหอยตัวนั้นให้ตาย วิธีกัดก็คือ มันฉีดน้ำยาบางอย่างในตัวของมันเข้าไปในตัวหอย ทำให้ตัวหอยนั้นชาแล้วก็ถึงแก่ความตาย เมื่อตายแล้วเจ้าตัวเสฉวนนั้นก็กินเนื้อหอยนั้นหมด แล้วก็เอาคราบหอยนั้นใช้ต่อไปเดินทางต่อไป ถ้าญาติโยมไปเที่ยวบางแสนไปเที่ยวหัวหิน จะเห็นเจ้าตัวนี้อยู่ในคราบของหอยเที่ยววิ่งเต้นอยู่ตามชายหาดริมน้ำ แล้วก็จับหอยกินเป็นอาหารตลอดเวลา อันนี้เขาเรียกว่า "ตัวเสฉวน"

เราที่บวชในพระพุทธศาสนา หรือว่าเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ถ้าไปทำเรื่องอื่นนอกออกไปจากหลักพระพุทธ-ศาสนา ก็เรียกว่า "มีสภาพเหมือนตัวเสฉวนที่อาศัยเปลือกหอยเท่านั้น" พระสงฆ์องคเจ้าเราที่นุ่งห่มจีวรของพระพุทธเจ้า แต่ว่าไปทำหน้าที่หมอดู หมอเสกลงเลขลงยันต์ ทำพิธีการต่าง ๆ อันขัดกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ก็มีสภาพเป็นไปในรูปเช่นนั้น ญาติโยมเข้าไปหาสักเท่าใด ๆ ก็ไม่ได้เปิดหูเปิดตา ไม่มีความสว่างในทางจิตใจ ไม่ได้ปัญญาที่เป็นเครื่องดับทุกข์ นอกจากได้พิธีรีตอง ถ้ามีความทุกข์ท่านก็ช่วยเป่าให้บ้าง ช่วยเสกให้บ้าง นั่งหลับตาแล้วก็ทำอะไรไปตามเรื่องตามราว การกระทำเช่นนั้น ไม่ใช่วิธีการของพระพุทธศาสนา ไม่ใช่หลักคำสอนที่พระพุทธเจ้าบอกให้กระทำ พระพุทธเจ้าทรงติเตียนเสียด้วยซ้ำไปว่าการกระทำเช่นนั้น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบไม่ควร ไม่ใช่คำสอนของตถาคต

คำสอนอันแท้จริงถูกต้องของพระพุทธเจ้านั้น อยู่ที่คำคำเดียวคือ "ความทุกข์และการดับทุกข์ได้" เมื่อเรารู้อย่างนี้เราก็เข้าใจได้ว่า คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นยาสำหรับช่วยชาวโลกให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน **พระพุทธศาสนา**

ก็เป็นเหมือนกับโรงพยาบาลของโลก ที่ช่วยให้ชาวโลกผู้มีความเจ็บไข้ได้ป่วยทางจิตใจ ได้เข้าไปพักผ่อนแล้วก็รับประทานยาคือธรรมะคำสอนในทางพระศาสนา จะได้คลายจากความทุกข์ความเดือดร้อนไปบ้าง

สมมุติว่าเรามีความไม่สบายทางใจ เราไปที่โรงพยาบาลประสาทที่พญาไท ซึ่งมีโรงพยาบาลประสาทอยู่ ความจริงที่โรงพยาบาลประสาทเขาก็ใช้หลักธรรมะเหมือนกัน คือเขาต้องถามเรื่องของคนไข้ ถามประวัติถามความเป็นมา ถามปัญหาในครอบครัว การถามเช่นนั้นก็เพื่อรู้อาการของโรค ว่าที่ได้เกิดเป็นโรคประสาทขึ้นมานั้นมันเนื่องจากเรื่องอะไร เนื่องจากมีปัญหาในครอบครัว เรื่องหนี้สิน เรื่องการเงินการทองเรื่องอะไร ๆ หลายอย่าง เขาถามเพื่อให้เข้าใจอะไรก่อน ครั้นเมื่อรู้ปัญหานั้นแล้ว ยานี่เขาช่วยเบื้องต้นเท่านั้น คือช่วยให้ได้พักผ่อนทางกาย ให้ได้นอนหลับเสียไม่ต้องคิดมากอะไร เรื่องที่โรงพยาบาลเขาจะให้ต่อไปก็คือเขาแนะแนวคิดให้ ให้คิดในรูปเดียวกันกับรูปธรรมะ คือให้คิดเห็นเป็นกฎธรรมดา ให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายมันมีการเปลี่ยนแปลง อะไรในโลกนี้มันไม่มีความสุขที่แท้จริง แต่มันวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา และอะไร ๆ ในโลกนี้ไม่มี

อะไรที่เรียกว่าเป็นของแท้ของจริง มันเป็นแต่ของประสมกันเข้าไหลวนไปตามอำนาจของการปรุงการแต่ง เมื่อหมดอำนาจของการปรุงการแต่งแล้ว สิ่งนั้นก็แตกสลายไป เราจะไปยึดเอาตอนใดตอนหนึ่งในสิ่งนั้นๆ ว่าเป็นตัวเราว่าเป็นของเรา มันก็ไม่ใช่เรื่อง เพราะถ้าเราไปนึกยึดถือเข้าในรูปเช่นนั้น ก็เป็นการสร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ตนเอง ด้วยความหลงความเข้าใจผิดแท้ๆ เขาก็แก้ด้วยวิธีการอย่างนั้น นั่นเป็นการแก้ไข

เราที่ยังไม่เป็นโรคประสาท ไม่มีความทุกข์ในทางใจรุนแรงมากเกินไป เราก็ควรจะป้องกันไว้เสียก่อน เพื่อที่จะไม่ให้เกิดโรคทางใจขึ้น ก็ด้วยการศึกษาธรรมะไว้ แล้วก็เอาไปคิดนึกตรึกตรองบ่อยๆ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหาทางจิตใจ อันนี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ถ้าเราได้ศึกษาธรรมะแล้ว เราก็จะได้รู้ว่าจิตใจของคนเรานี้มันมีสภาพอย่างไร เช่น คนที่อยู่ด้วยกันเป็นสามีภรรยากัน เราก็ควรจะรู้น้ำใจกัน ว่ามีจิตใจที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร ย่อมมีความหวงแหน เช่น ภรรยาก็มีความหวงแหนในสามี สามีก็มีความหวงแหนในภรรยา ไม่อยากให้คนอื่นมาแย่ง

เอาของตัวไป อยากจะมีไว้เป็นของตัวตลอดไป อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา สังคมมันเป็นอย่างนั้น จิตใจคนมีสภาพเช่นนั้น ถ้าเรารู้จิตใจของกันและกันแล้ว เรารักกันชอบกันอยู่ด้วยกันมานานหลายปี มีลูกมีเต้าหลายคนแล้ว **เราไม่ควรทำอะไรให้ช้ำใจแก่กันและกัน เพราะว่าการทำอะไรให้เป็นที่ช้ำใจกันนั้นมันทำให้เกิดความยุ่งยาก มีปัญหาในครอบครัว**

ถ้าหากว่าผู้ที่ถูกทำ ไม่มีธรรมขึ้นในใจ ไม่นึกบุญไม่นึกบาป ไม่นึกอะไรขึ้นมาแล้ว เกิดความหุนหันพลันแล่นขึ้นมาก็เกิดฆ่ากันตาย ดังที่เกิดเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ ในสมัยนี้นั้น ก็เกิดจากมิใช่เรื่องอะไร นอกจากไม่รู้จักเอาใจแก่กันและกัน ไม่เอาใจเขามาใส่ใจเรา ทำอะไรไปด้วยอำนาจความมืดคือโมหะครอบงำจิตใจ มีความหลง มีความเข้าใจผิด แล้วก็ทำไปโดยอำนาจอกุศลจิตเข้าครอบงำ ตัวไม่คิดเสียก่อน ครั้นทำลงไปแล้วก็นึกได้ ครั้นนึกได้จะมาแก้ก็ไม่ได้เพราะมันเลยไปแล้ว ทีนี้มันไม่ตกลงกันในเรื่องปัญหา เลยก็เกิดฆ่าเกิดยิงกันตายเป็นข่าวปรากฏอยู่

เราได้ยินข่าวเช่นนี้แล้วในหน้าหนังสือพิมพ์ในข่าววิทยุข่าวรอบบ้าน เราก็ควรเอามาคิดว่า สาเหตุของเรื่องนี้มันอยู่ที่

อะไร ก็ไม่ได้อยู่ที่เรื่องอื่นอะไรหรอก แต่อยู่ที่**คนเหล่านั้นไม่ประพฤติธรรม ไม่เอาธรรมะมาคอยถ่วงจิตใจของตนไว้** เพื่อไม่ให้มันไหลไปทางชั่วทางต่ำ แต่เป็นคนปล่อยตามใจตนเอง ให้ไหลไปตามอำนาจความอยากความปรารถนา ไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอในความสุขในทางวัตถุ ไม่ได้คิดเจียมเนื้อเจียมสังขารเราเองว่า เรานี้มีอายุแก่เข้าไปเท่าไรแล้ว

สมมุติว่าคนมีครอบครัว มีลูกมีเต้า อยู่กันมามีลูก ๔–๕ คนแล้ว เราเป็นพ่อบ้านพ่อเรือน จะไปเที่ยวหาความสนุกนอกบ้านมากเกินไป มันก็ไม่สมกับความเป็นพ่อบ้าน กลายเป็นคนที่เรียกว่าขาดหิริคือความละอายแก่ใจ ไม่มีโอตตัปปะคือความเกรงกลัวต่อบาปอกุศล ไม่รักครอบครัว ไม่นึกถึงอนาคตของลูกเต้า อาชญากรที่ปรากฏอยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์ที่ไปติดคุกติดตะรางเป็นจำนวนมากเดี๋ยวนี้เป็นเด็กหนุ่มทั้งนั้น

เด็กหนุ่มที่เป็นตัวอาชญากรนี่ ถ้าไปสนทนากันแล้วทั้งผู้หญิงผู้ชายมีสภาพคล้ายกัน คือมาจากครอบครัวที่แตกระหองระแหงกัน พ่อแม่ไม่อยู่รวมกัน หรือว่าเถียงกันทะเลาะกันบ่อยๆ เด็กมันก็รำคาญใจ เวลามาถึงบ้านเห็นหน้าพ่อแม่ก็เป็นยักษ์ไป

ทั้งสองคน ต่างขบเขี้ยวเคี้ยวฟันจะห้ำหั่นกันอยู่ตลอดเวลา เด็กก็เลยรำคาญ เมื่อรำคาญก็ออกไปเที่ยวนอกบ้าน

ที่นอกบ้านนั้นมันมีผีอยู่โดยทั่วๆ ไป เลยก็ไปเจอผีเข้า พวกผีก็เลยชวนไปดูหนังฟังเพลง ไปเที่ยวสนุกสนานเพลิดเพลินไป ไม่มีสตางค์จะใช้ เจ้าผีตัวเก่ามันก็สอนว่า ไม่มีสตางค์ไม่ต้องกลัว ไปฉกเอาในตลาดก็ได้ เผลอๆ เราไปลักอะไรเขามาแล้วเอาไปขาย ได้สตางค์ก็พาไปดูหนังดูละครไปเที่ยวเตร่สนุกกันต่อไป ทำอย่างนี้ก็ได้สตางค์ใช้ ทำบ่อยๆ ก็กลายเป็นมารสังคม ผลที่สุดตำรวจจับได้ เอาไปฟ้องร้องโรงศาลติดคุกติดตะรางไป อันนี้มันเป็นความผิดของใคร ก็เป็นความผิดอยู่ที่ความระหองระแหงในครอบครัว พ่อกับแม่ไม่ลงรอยกัน พ่อชอบเที่ยว แม่บางทีก็ชอบไพ่ สนุกสนานไปตามเพลงสังคมส่วนรวมจึงเกิดความยุ่งยากลำบากเดือดร้อนไปด้วย

เคยพบหนังสือเล่มหนึ่งเขาเขียนเล่าเรื่องคุก คือคุกในอเมริกานี่มันคุกใหญ่ คุกใหญ่ของประเทศอเมริกามีหลายรัฐล้วนมีคุกทั้งนั้น แล้วก็มีคุกใหญ่ขนาดคุกบางขวางลาดยาวของเรานี่แหละ เขาเรียกว่า "คุกซิงซิง" ในคุกซิงซิงนั้นมีคนอยู่

เป็นจำนวนมาก ท่านพัสดีคนหนึ่งแกอยู่ในคุกมานาน แกเขียนหนังสือชื่อว่า "หมื่นปีในคุกซิงซิง"

หนังสือหมื่นปีในคุกซิงซิง นี้เล่าเรื่องชีวิตของนักโทษ แกเขียนเกี่ยวกับเด็กไว้ตอนหนึ่ง คือว่านักโทษเด็กนี่มีจำนวนมาก เขาขังไว้แห่งหนึ่งไม่ปนกับผู้ใหญ่ เพราะว่าถ้าเอาเด็กไปปนไว้กับผู้ใหญ่นี้ เท่ากับไปเข้ามหาวิทยาลัยเหมือนกัน พวกอาจารย์ผู้ใหญ่ก็สอนกลเม็ดเด็ดพรายให้เด็กรู้ เด็กมันก็ไปทำชั่วต่อไป

เขาเปิดฉากขึ้นก็คือ เอาเด็กมาคนหนึ่ง แล้วเอาม่านกั้นไว้ ภายในม่านนั้นให้คนสองคนมานั่งอยู่ คือพ่อแม่ของเด็กนั่นเอง แต่ไม่รู้ว่าเด็กคนนั้นเป็นลูกของตน เขาเอาคนหลายประเภทมาถาม เช่นว่าเอาครูมาถามว่า นี่เด็กคนนี้มาติดคุกเพราะความผิดของครู ครูแกก็แก้ตัวว่า จะว่าผมผิดได้อย่างไร ผมอยู่กับเด็กวันหนึ่งเพียง ๔–๕ ชั่วโมง สอนอยู่ในชั้น ครั้นสอนเสร็จแล้ว เด็กมันกลับบ้านมันไปอยู่บ้านมากกว่าอยู่กับครู ความผิดมันไม่ได้อยู่ที่ผม ครูก็แก้ตัวไปอย่างนั้น

ต่อมาเขาก็เอาตำรวจมา แล้วบอกว่านี่เป็นความผิดของตำรวจ ไม่เอาใจใส่ในเรื่องปัญหาเยาวชน ตำรวจก็บอกว่า จะว่าผมได้อย่างไร ผมมันมีหน้าที่จับคนทำผิดกฎหมาย ใครทำ

ผิดกฎหมายผมก็จับทั้งนั้นแหละ แล้วก็เอาไปฟ้องร้องที่ศาล เพื่อให้ผู้พิพากษาลงโทษไปตามเรื่องตามราว แล้วเขาเอาอัยการมาด้วยว่าอัยการนี่ไปฟ้องเด็กให้ติดคุกติดตะราง อัยการก็บอกว่า ผมมันมีหน้าที่ฟ้องคนทำผิดกฎหมาย เด็กทำผิดก็ต้องฟ้อง ผู้ใหญ่ทำผิดก็ต้องฟ้อง ใครผิดฟ้องทั้งนั้นไม่มีใครรับผิดชอบในชีวิตของเด็ก

แล้วก็เอานักบวชไปอยู่ด้วยในที่นั้น บาทหลวงแกก็บอกว่า จะมาโทษฉันไม่ได้ ฉันมีหน้าที่เทศน์ก็จริง แต่ว่าเทศน์กับคนที่ไปวัดเท่านั้นเอง ฉันจะไปเที่ยววิ่งเทศน์คนบนถนนได้อย่างไร หรือจะไปเทศน์ให้เด็กหน้าโรงหนังฟังนี่จะไปเทศน์ได้อย่างไร มันทำไม่ได้ ฉันทำได้แต่เพียงเปิดโบสถ์ในวันอาทิตย์ ผู้ใดมาฟังฉันก็เทศน์ให้ฟัง ใครฟังแล้วเอาไปใช้มันก็หมดหน้าที่ของฉัน บาทหลวงแกก็ไม่รับผิดในเรื่องนี้

เอาผู้พิพากษามาด้วยในเรื่องนี้ เรียกว่าสุดเรื่อง ผู้พิพากษาบอกว่า ฉันนั้นมีหน้าที่ตัดสินความ เมื่อคดีมาถึงโรงศาลก็ต้องพิจารณาให้ความเป็นธรรม ถ้าใครทำผิดกฎหมายก็ต้องลงโทษ ถ้าไม่ผิดก็ตัดสินปล่อยไป รักษาความยุติธรรมเป็นตาชั่งที่เที่ยงตรงไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น

ครั้นถามทุกคนที่มาประชุมกันหมดแล้ว เขาก็เปิดม่าน พอเปิดม่านออกมา พ่อแม่ของเด็กก็โผเข้ามากอดเด็กคนนั้น บอกว่า นี่ อ้ายหนูลูกของพ่อของแม่ เจ้าเด็กคนนั้นเลยพูดว่า อย่างไรหรือ เด็กคนนั้นก็พูดว่า พ่อแม่จะร้องไห้ไปทำไม มันไม่ควรจะร้องไห้เวลานี้ เพราะกรรมชั่วทั้งหลายผมไม่ได้ทำขึ้นก่อน แต่ว่าคุณพ่อคุณแม่เป็นผู้ทำกรรมนั้นเอง เพราะว่าพ่อกับแม่นี่ทะเลาะกันทุกวัน มีเรื่องมีปัญหา พ่อชอบไปเที่ยวตามบาร์ตามไนท์คลับ ไปมีอะไรต่ออะไรซ่อนไว้ที่อื่น คุณแม่ก็กลุ้มอกกลุ้มใจ ครั้นกลับมาก็พูดกันด้วยคำที่ไม่สมควร เถียงกันทุก ๆ วัน ผมมันรำคาญใจ อยู่บ้านเหมือนกับอยู่ในนรก เลยก็ไม่อยากอยู่ เลยออกไปเที่ยว

เมื่อไปเที่ยวก็ไปพบเพื่อนเข้า เพื่อนก็ชวนไปกินไปสนุกสนาน ผลที่สุดผมก็ต้องมาอยู่ที่นี่ อันนี้มันเป็นความผิดของใคร ขอให้คุณพ่อคุณแม่คิดดูเถอะ พ่อแม่ก็เลยร้องไห้แล้วก็บอกว่า เอาละลูกเอ๋ย พ่อกับแม่นี่ยอมรับว่ามันเป็นความผิดของเราทั้งสอง แต่แม่บ้านบอกว่า พ่อนั่นแหละผิดมากกว่าฉัน เพราะไม่ทำหน้าที่พ่อให้สมบูรณ์ มีอย่างหรือแต่งงานมีลูกมีเต้าแล้ว ยังไปเที่ยวเถลไถลหาความสุขนอกบ้าน ผู้ชาย

อะไรก็ไม่รู้ แม่บ้านก็ยังสวดเอาอีกนั่นแหละ แต่ว่าพ่อบ้านนั่งเงียบไม่พูดไม่จาเพราะมีความสำนึกว่าเรามันผิด ต่อไปนี้เราจะต้องให้ถูกเสียที เพราะว่าลูกมาติดคุกติดตะรางนี่มันเนื่องจากการกระทำของพ่อแท้ ๆ เป็นตัวการสำคัญ ทำให้แม่เดือดเนื้อร้อนใจ แล้วทำให้ลูกมีปัญหาในชีวิตขึ้น

อันนี้เป็นเรื่องที่มีอยู่ทั่วไป ในสังคมโดยเฉพาะในเมืองที่เจริญ เช่นกรุงเทพฯ อย่างนี้เป็นต้น ส่วนคนบ้านนอก ชาวไร่ชาวนาไม่มีปัญหาอะไรในเรื่องอย่างนี้ เขาอยู่กันอย่างมีศีลมีธรรมประจำจิตใจ รักหน้าที่เคารพหน้าที่อย่างเรียบร้อย ไม่มีเรื่องไม่มีปัญหา แต่ปัญหามันเกิดในเมืองใหญ่ ในเมืองที่คนเรียกตนเองว่าเป็นคนเจริญ ด้วยอะไรต่าง ๆ อันเป็นเปลือกนอกแต่ว่าเนื้อแท้ทางจิตใจนั้น หาได้เป็นคนเจริญด้วยคุณธรรมไม่จึงสร้างปัญหาขึ้นแก่สังคม กระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของชาติของบ้านเมือง ต้องเสียเงินเสียทองในการปราบปรามจับกุม สร้างคุกสร้างตะราง เป็นปัญหามากมายหลายสิ่งหลายประการไม่ใช่น้อย

อันนี้เป็นสิ่งที่น่าคิด ถ้าหากว่าพ่อบ้านแม่เรือนได้คิดถึงปัญหาอย่างนี้ แล้วก็นึกถึงชาติบ้านเมือง นึกถึงอนาคตของ

ครอบครัว นึกถึงชีวิตน้อย ๆ ของลูกที่กำลังจะเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ให้เขาได้มีความภูมิใจว่าเขามีพ่อที่เรียบร้อย ไม่ใช่พ่อที่ชอบเที่ยวซุกซน ตามใจตัวเอง มีความอยากมากในทางกาม หรือมีแม่ที่ไม่เรียบร้อย ที่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ด้วยประการต่าง ๆ ให้เด็กมันได้ภูมิใจในชีวิตของเขาที่ได้เกิดมามีพ่อดีมีแม่ดี เขาก็จะได้สร้างเสริมความดีมากยิ่งขึ้นไป แต่ถ้าหากว่าพ่อไม่ดี แม่ไม่ดี เด็กที่เกิดมามันก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องปลอบโยนจิตใจ จิตใจก็ตกต่ำลงไปทุกวันทุกเวลา ผลที่สุดก็ไปทำความชั่วเสียผู้เสียคนกันด้วยประการต่าง ๆ อันเป็นการสร้างความทุกข์ความเดือดร้อนในสังคม

คนเรามีชีวิตอยู่ในโลก ควรจะได้ความคิดเป็นข้อเตือนใจอยู่ประการหนึ่ง เตือนบ่อย ๆ พูดกับตนเองบ่อย ๆ ว่า **"เราคนหนึ่งจะไม่ทำตนให้เป็นภาระของสังคม แต่ว่าเราจะเป็นผู้ช่วยเหลือสังคมให้มีความสุข ความเจริญ"** ให้พูดกับตนเองอย่างนี้ การที่เราจะพูดกับตนเองอย่างนี้แล้ว เราจะทำตนอย่างไร เพื่อให้เป็นความสุขแก่สังคม มันไม่ยากง่ายนิดเดียว คือ**ให้สำนึกในหน้าที่อันเราจะต้องทำเท่านั้น**เอง หน้าที่ที่เราจะต้องทำนั้นมันมีอะไรบ้าง

เช่น หน้าที่พ่อบ้าน เราก็ทำหน้าที่พ่อให้ดี พ่อบ้านที่ดีนั้นจะเป็นคนอย่างไร ต้องมีความซื่อตรงต่อแม่บ้าน มีความรักครอบครัว เอาใจใส่ในความเป็นอยู่ของครอบครัว ไม่เที่ยวไปหาความสุขนอกบ้านเฉพาะตัว แต่มีความคิดอยู่ในใจตลอดเวลาว่า เรามีภาระ เรามีข้อผูกพันทางครอบครัว เวลานี้ฉันไม่ใช่คนโสด ฉันเป็นพ่อบ้านพ่อเรือน ฉันมีลูกแล้ว ลูกของฉัน ฉันให้กำเนิดมา ฉันต้องเลี้ยงเขา ต้องบำรุงเขา ต้องให้การศึกษาแก่เขา จะต้องแนะนำเขาให้รู้จักทางของชีวิต ว่า ทางใดดีควรเดิน ทางใดไม่ดีไม่ควรเดิน ถ้าฉันเป็นคนชอบเที่ยวชอบสนุก ฉันไม่ค่อยจะกลับบ้าน กลับบ้านมาก็ไม่เห็นหน้าลูก ลูกก็จะกลายเป็นคนไม่รู้จักหน้าพ่อ แล้วเติบโตขึ้นมาก็ไม่เคารพพ่อ แล้วฐานะทางจิตใจของเด็กจะเป็นอย่างไร เด็กนั้นก็จะกลายเป็นภาระของสังคมต่อไปข้างหน้า ถ้าเราคิดเตือนตัวเองไว้ในรูปอย่างนี้ ความสำนึกในหน้าที่ของการเป็นพ่อของคนก็จะเกิดขึ้นในใจ แล้วจักไม่ไปทำอะไร ๆ อันเป็นเรื่องยุ่งให้เกิดเป็นปัญหาขึ้นอีก อันนี้ประการหนึ่ง

แม่บ้านก็เหมือนกันต้องคิดอยู่เสมอว่า เราเป็นแม่เป็นผู้ให้กำเนิดแก่ลูกน้อยทุก ๆ คนที่เกิดมา ไม่ใช่มีหน้าที่แต่เพียงเกิดเขา แต่เรามีหน้าที่เลี้ยงเขา การเลี้ยงนั้นไม่ใช่เลี้ยงแต่

ให้กินขนมนมเนย กินข้าว ให้ร่างกายเติบโตเท่านั้น แต่เราต้องเลี้ยงให้จิตใจเจริญเติบโตด้วยคุณงามความดีด้วย การที่จะเลี้ยงใจให้เจริญเติบโตนั้น เราต้องทำแบบอย่างให้เขาเห็น แบบอย่างนี้สำคัญที่สุดสำหรับชีวิตของเด็ก ซึ่งเป็นเหมือนกับผ้าขาวที่สะอาด ถ้าเด็กเกิดมาเห็นตัวอย่างที่ดี จิตใจก็จะดีขึ้น ถ้าเห็นแบบอย่างที่ไม่ดี จิตใจเด็กก็ไม่ดี

เราผู้เป็นตัวอย่างของเด็กในบ้าน จึงต้องระมัดระวังในการพูดในการทำ ในการเที่ยวเตร่เฮฮาสนุกสนาน ในการปฏิบัติกิจในชีวิตประจำวันทุกอย่าง นึกถึงลูกไว้เสมอ ว่า เดี๋ยวมันจะถ่ายภาพนี้ไว้ในฟิล์ม คือดวงใจของลูก เพราะว่าฟิล์มในใจของเด็กนั้นเปิดรับภาพถ่ายอยู่ตลอดเวลา เราจะแอ๊คท่าไหนทำอย่างไรมันก็ถ่ายไว้ๆ ถ้าเราทำไม่ดีพูดไม่ดี มีความคิดความอ่านที่ไม่ดี สิ่งนั้นก็จะติดอยู่ในจิตใจของเด็ก เด็กนั้นจึงเป็นไปตามพันธุ์ของพ่อ เพราะฉะนั้น เราดูเด็กก็นึกถึงพ่อถึงแม่ได้ เพราะกิริยาท่าทาง นิสัย ใจคอ มันคล้ายๆ กัน ถ่ายแบบมาจากกัน เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นแบบนี้จึงสำคัญ เป็นพ่อแบบที่ดี แม่แบบที่ดี เพื่อสร้างคนดีขึ้นในชาติในบ้านเมืองของเรา

เวลานี้บ้านเมืองไทยเรานี้ต้องการมากที่สุดอยู่อย่างหนึ่ง คือต้องการคนดีสำหรับชาติบ้านเมือง คนดีในเมืองไทยเวลานี้

มีเหมือนกันแต่ไม่ค่อยจะพอใช้ ดูตัวอย่างเห็นง่าย ๆ ใครตายลงไปสักคนจะหาคนแทนลำบากเต็มที ถ้ามีอยู่สักคนก็ให้ทำงานหลายตำแหน่งเชียว จนกระทั่งทำกันไม่หวาดไหว อันนี้แสดงว่าคนดีนั้นมีน้อย ไม่พอใช้ เราเกิดมาในเมืองไทยต้องนึกสอนตัวเองว่า เราคนหนึ่งจะช่วยปั้นคนดีทั้งหญิงชายให้เพิ่มจำนวนขึ้นในบ้านเมืองของเรา

การที่จะเพิ่มคนดีก็คือว่า เราต้องทำดีให้เด็กเห็นเป็นตัวอย่าง อันนี้สำคัญอันหนึ่ง คือการทำหน้าที่ให้เรียบร้อย ถ้าทำหน้าที่ได้เรียบร้อยเขาก็จะไม่เป็นภาระของสังคม เราก็จะชื่อว่าได้ช่วยครอบครัวของเขาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป บุคคลที่ไม่ได้สำนึกในหน้าที่ มักจะมีความเสียไม่เฉพาะในครอบครัว แต่บางทีก็เสียหายไปถึงการงานด้วย

เช่นว่า คนทำงาน สมมุติว่าทำงานเกี่ยวกับการเงินการทอง แล้วเกิดมีการคอร์รัปชั่นในเรื่องการเงินการทองขึ้นจนเขาจับได้ไล่ทัน คนที่มีความเสียหายในเรื่องการเงินนี้ถ้าพิจารณาไปแล้วก็มีความไม่ดีอยู่ในใจ อบายมุขมันมีอยู่เช่นบางคนชอบดื่มเหล้าเป็นนิสัย บางคนชอบเที่ยวกลางคืนบางคนชอบเล่นการพนัน บางคนก็คบคนชั่ว ๆ เข้ามาเป็นมิตร

เป็นสหาย อันนี้เรียกว่าเป็นต้นเหตุ เป็นตัวการที่จะเป็นเหตุให้เกิดการโกงการคอร์รัปชั่นขึ้นในวงงานนั้น ๆ และเมื่อเกิดการโกงขึ้นมาแล้ว ผลที่ถูกจับได้ไล่ทัน ต้องออกจากงานจากบ้านจากเรือน ไม่มีที่จะหลับจะนอน เที่ยวหนีเที่ยวซ่อนเหมือนกับหนูหนีแมว ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนต่อไป

ความทุกข์ความเดือดร้อนนี้เกิดจากอะไร ก็เกิดจากการขาดจากความสำนึกในหน้าที่ของตัว แล้วก็ไปทำอะไรนอกเหนือหน้าที่ไป จึงเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยประการต่าง ๆ อันนี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ความสำนึกในหน้าที่ที่สูงสุดที่จะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งจิตใจ ให้เกิดความละอายต่อบาป กลัวต่อความชั่วความร้าย ไม่กล้าที่จะทำอะไรที่จะเป็นปัญหาในชีวิตต่อไป ก็คือให้มีความสำนึกในหน้าที่ของการที่เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์กับเขาคนหนึ่ง

การเกิดมาเป็นมนุษย์นี่แหละเป็นเรื่องสำคัญ เราได้เกิดมาเป็นมนุษย์กับเขาแล้ว เราก็คอยถามตัวเราเองว่า "เป็นมนุษย์" มนุษย์นี่คือใคร "มนุษย์คือผู้มี ใจสูง ใจดี ใจงาม" ถ้าหากว่าเราใจมันไม่สูง ใจไม่ดี ใจไม่งาม เราก็มีความเป็น

มนุษย์ที่บกพร่อง เช่นเป็นคนมีความคิดไม่ดีเกิดขึ้นในใจ ทำสิ่งชั่วสิ่งเลว ขัดต่อคำสอนในทางศาสนา เป็นคนติดของเสพติด เป็นนักการพนัน เป็นคนชอบเที่ยวเตร่เฮฮาหาความสุขไม่เข้าเรื่อง ก็เรียกว่า "เราไม่มีความเป็นมนุษย์อยู่ในใจ" แม้ร่างกายจะเป็นมนุษย์เหมือนเขา แต่ดวงใจนั้นไม่เป็นมนุษย์

คนเรานี่ตัวเป็นมนุษย์อย่างนี้ เป็นคนอย่างนี้ แต่ว่าใจอาจจะเป็นอะไรก็ได้ คืออาจจะเป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ อาจจะเป็นมนุษย์ก็ได้ เป็นเทวดาก็ได้ เป็นสัตว์นรกก็ได้ เป็นเปรตก็ได้ เป็นอสุรกายก็ได้ เป็นได้ทั้งนั้น มันเป็นกันได้อย่างไร ญาติโยมอาจจะข้องใจในเรื่องอย่างนี้ เพราะเราเคยได้ยินเขาพูดกันว่า ตายแล้วไปเกิดเป็นเปรต ตายแล้วไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน ตายแล้วจะไปตกนรกหมกไหม้ในอเวจี อันนั้นมันเป็นเรื่องที่เรียกว่ายังไม่มาถึง เราพูดไปมันยังมองไม่เห็นชัด

เรามาพูดเรื่องที่เห็นกันง่าย ๆ ดีกว่า ว่ามันเป็นกันได้อย่างไร คือเป็นกันด้วยน้ำใจนั่นเอง ใจของคนเรานี้นั้นมันเปลี่ยนสภาพได้ ร่างกายไม่เปลี่ยนแต่ว่าใจมันเปลี่ยน เช่นว่า ใจนี้เปลี่ยนเป็นสัตว์เดรัจฉานได้ สัตว์เดรัจฉานนั่นมันหมายถึงอะไร **สัตว์เดรัจฉานเขาหมายถึง " ความโง่ความไม่รู้อะไร "**

ถ้าเวลาใดใจเรามันโง่ไม่รู้อะไร ไม่รู้ผิด ไม่รู้ถูก ไม่รู้ดี ไม่รู้ชั่ว ไม่รู้ว่าอันนี้ควรทำ อันนี้ไม่ควรทำ แล้วก็ทำลงไปด้วยความไม่รู้นั้น เวลานั้นเราไม่เป็นผู้เป็นคน แต่ว่าเราเป็นสัตว์เดรัจฉานไปแล้ว แล้วก็ไม่รู้ว่าเป็นสัตว์ชนิดใด มันเป็นสัตว์เดรัจฉานสาธารณะไม่ต้องเรียกว่า เป็นวัว เป็นควาย เป็นช้าง เป็นม้า แต่มันเป็นอยู่ในใจของบุคคลนั้น คือความโง่ความเขลานั่นเอง คือ ตัวสัตว์เดรัจฉานให้เข้าใจไว้อย่างนี้

คนที่เราเรียกว่าเป็นสัตว์นรกนั้น มันใจเปลี่ยนเป็นสัตว์นรกก็ได้ เป็นอย่างไร **สัตว์นรกนั้นมันหมายถึงความร้อนอกร้อนใจ** อันเกิดขึ้นจากการกระทำที่ผิดพลาดในชีวิตประจำวัน คนเราไปทำอะไรที่เป็นความผิดพลาดแล้ว ก็มีความร้อนอกร้อนใจ ความร้อนอกร้อนใจที่เกิดขึ้นจากความผิดพลาดมันแผดเผาใจอยู่ ทำให้ใจของเราร้อนอยู่ตลอดเวลา ความร้อนใจนั่นแหละคือสัตว์นรก เพราะว่าสัตว์นรกนั้นมันอยู่ในที่ร้อน ที่เขาเขียนภาพว่าสัตว์นรกตกลงในกะทะทองแดง ตกลงในกองเพลิง กินน้ำทองแดงเข้าไปอย่างนี้เป็นต้น สัตว์นรกก็คือความร้อนนั่นเอง เพราะฉะนั้น ขณะใดที่ใจเราร้อน เราก็เรียกว่า เราอยู่ในสภาพสัตว์นรกไปแล้ว ให้จำไว้ง่าย ๆ อย่างนี้

อย่าให้เกิดเป็นสัตว์นรกขึ้นในใจ ซึ่งเรียกว่าความร้อนอกร้อนใจขึ้นในชีวิตของเราเป็นอันขาด อันนี้เป็นเรื่องประการหนึ่ง

ที่เรียกว่าเป็นเปรตอีกประการหนึ่งนั้น มันเป็นอย่างไร ขอให้จำง่าย ๆ ว่า**ความเป็นเปรตนั้น "อยู่ที่กินไม่อิ่ม" ไม่รู้จักพอไม่รู้จักอิ่มในเรื่องนั้น ๆ** เราเห็นภาพเขียนที่ข้างฝาผนัง เขาเขียนรูปเปรต เปรตนี่ท้องโตพุงกางแต่ปากนิดเดียว เขาทำปากเปรตเท่ารูเข็มเท่านั้นเอง จะกินอะไรนี่ก็กินไม่ได้ กินได้แต่ของเล็ก ๆ คือปากมันนิดเดียว เพราะฉะนั้นจึงกินกันตลอดวันตลอดคืน ไม่รู้จักอิ่ม เพราะท้องมันใหญ่ ปากมันเล็ก ทีนี้คนใดที่มีจิตใจไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอ มีความอยากในเรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส เรื่องสัมผัสห้าอย่างนี้ไม่ใช่อยากเรื่องอะไรอื่น ถ้ามีความอยากอยู่อย่างนั้น ไม่รู้จักอิ่ม ไม่รู้จักพอแล้วละก็เรียกว่า "กำลังเป็นเปรต" เปรตกำลังเดินไป กำลังนั่งอยู่ กำลังนอนอยู่ เรียกว่าตัวนี่เป็นเปรตอยู่ตลอดเวลา เพราะใจมันอยากไม่รู้จักอิ่มไม่รู้จักพอ **เวลาใดความอยากเกิดขึ้นในใจ ทำให้ไม่อิ่มไม่พอแล้วก็ให้รู้ตัวว่า เรากำลังจะไม่เป็นมนุษย์ เรากำลังเป็นเปรตอยู่แล้ว** เปรตมันอยู่ที่ตรงนี้ ขอให้เข้าใจไว้ง่าย ๆ อย่างนี้

อีกประการหนึ่ง ความเป็นอสุรกายนั้นมันอยู่ที่ตรงไหน อสุรกายนั่นคือพวกไม่กล้า พวกขี้ขลาด ขี้ขลาดในเรื่องอะไร ขี้ขลาดในการที่จะทำความดี เพื่อนชวนไปวัดนี่ไม่ยอมไป ไม่กล้าไปวัด ทำไมไม่กล้า เพราะว่าไปวัดนี่เหมือนกับไปถูกเทศน์ เขาเรียกว่าไปถูกเทศน์ ไปฟังพระเทศน์ พระเทศน์แล้วมันถูกตัวเราเข้าไปด้วย เราได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนทางใจเพราะถูกท่านเทศน์ เลยไม่อยากไป ไม่เข้าใกล้พระ ไม่เข้าใกล้คนดี

เด็กนักเรียนที่หนีครูไม่เข้าใกล้ครู เรื่องอะไร นั่นแหละเขาเรียกว่า "อสุรกาย" เขาเขียนภาพอสุรกายเที่ยวแอบอยู่ข้างฝาเรือน แอบอยู่ข้างเสา แอบอยู่ข้างต้นไม้ แล้วเขียนภาพพระพุทธเจ้านั่งอยู่ในศาลา คนนั่งเต็มศาลา แต่ว่าพวกอสุรกายนั้นไม่กล้าเข้าไป แอบ ๆ อยู่ข้างนอกอย่างนี้เป็นต้น

เพราะฉะนั้น คนเราเวลาใดขี้ขลาดในการที่จะรักษาศีล ในการที่จะไปฟังพระธรรม ในการที่จะประพฤติดีประพฤติชอบ แต่ไปกล้าไม่เข้าเรื่อง กล้าไปเที่ยวกลางคืน ไปเล่นการพนัน ไปสนามม้า ไม่กล้าไปวัดอย่างนี้เป็นต้น ในขณะนั้นเรียกว่าจิตใจเรานี้เป็นอสุรกาย เที่ยวแอบ ๆ แฝง ๆ อยู่ในที่นั้น ๆแล้ว

สภาพจิตมันเป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น **เรารู้สภาพจิตไว้ ถ้ารู้ไว้อย่างนี้แล้วเราก็จะได้หลีกเลี่ยง** เราจะได้ไม่ให้สัตว์เดรัจฉานเกิดขึ้นในใจของเรา ไม่ให้สัตว์นรกเกิดขึ้นในใจของเรา ไม่ให้เปรตเกิดขึ้นในใจของเรา ไม่ให้อสุรกายเกิดขึ้นในใจของเรา แต่ว่าเราจะเป็นมนุษย์เป็นเทวดา

การเป็น**มนุษย์** ก็คือว่า **มีศีลธรรมค้ำจุนจิตใจ** มนุษย์นี่คือผู้ที่มีความสุข อันเกิดขึ้นจากการบากบั่นทำงานทำการต้องแสวงหา **พวกเทวดานั้นพวกที่มีความสุขโดยไม่ต้องลงทุน**ไม่ต้องทำงานทำการ ได้ทรัพย์สมบัติมากินคล่อง ๆ ง่าย ๆ เป็นพวกเทวดา แต่ว่าเทวดาบางคนก็ไม่เป็นเทวดาจริง ๆ ก็มีเหมือนกัน เป็นเทวดาสัตว์นรกก็มี เป็นเทวดาเปรตก็มี เป็นเทวดาอสุรกายก็มีเหมือนกัน

เทวดาแท้ ๆ นั้นหายาก เพราะเทวดาแท้ ๆ ต้องมีใจประกอบด้วยคุณธรรม เช่น มีความละอายต่อบาป มีความกลัวบาป มีกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการประจำจิตใจ มีสัปปุริสธรรม ๗ อย่างประจำจิตใจ เรียกคนนั้นว่า " เป็นเทวดาโดยธรรม "

ธรรมะในจิตในใจนี่มันทำอะไรให้เป็นอะไรได้ คนเรานี่จะเป็นอะไรทุกอย่างเป็นได้ด้วยธรรมทั้งนั้นแหละ เป็นเทวดา

ได้ก็ที่ธรรมะ เป็นมนุษย์ก็ที่ธรรมะ เป็นพ่อก็เพราะมีธรรมะ เป็นแม่ก็เพราะมีธรรมะ เป็นมนุษย์ก็เพราะมีธรรมะ ทิ้งธรรมะแล้วมันไม่มีความหมาย มันคล้ายกับรูปหุ่นเดินได้เท่านั้นเอง เที่ยวเดินให้มันกีดโลกไม่ได้สาระอะไร หากว่าบุคคลนั้นขาดธรรมะเป็นเครื่องคุ้มครองรักษาจิตใจ อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ

เพราะฉะนั้น เราทั้งที่เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ต้องการความสุขสงบในชีวิตประจำวัน จึงต้องคอยตรวจตราตัวเอง พิจารณาตัวเอง คอยยกระดับจิตใจของเราให้สูงขึ้นตลอดเวลา อย่าให้ตกต่ำลงไปจากสภาพการเป็นมนุษย์เป็นอันขาด ใจที่จะไม่ตกต่ำนั้น ก็ต้องมีความรู้สึกสำนึกตัว ต้องคอยบอกคอยเตือนคอยตรวจตราตัวเองไว้ การไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอนก็ช่วยได้มาก

คนเราบางคนไม่สนใจที่จะไหว้พระสวดมนต์ แต่ชอบมีพระห้อยคอ มีพระไปโรงเหล้า มีพระไปอาบ อบ นวด มีแต่พระภายนอก ไม่มีพระเนื้อแท้อยู่ในใจ พระที่แท้คือคุณงามความดีที่เราใส่ไว้ในใจ เราควรจะได้ไหว้พระสวดมนต์เสียบ้างในเวลากลางคืน หาความสงบใจ รู้จักการผ่อนพักทางใจ

คนที่เป็นพ่อบ้านแม่เรือนมีลูกมีเต้า เวลาค่ำคืนนี้สำคัญที่สุด เพราะว่าพวกอสุรกายมันมากในโลกนี้ เที่ยวแอบอยู่ที่นั้น

ที่นี่ คอยที่จะดึงคนไปสู่ความชั่วร้าย เราจึงต้องคอยป้องกันลูกเราไม่ให้ตกไปสู่ความชั่วด้วยการนำเข้าไปหาพระ กลางคืนก่อนนอนเรียกมานั่งสวดมนต์ไหว้พระ ครั้นสวดมนต์เสร็จแล้วก็นั่งสงบจิตเสียหน่อย แล้วพ่อทำหน้าที่อบรมสั่งสอนลูก อบรมบ่มนิสัยให้เขาภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้เป็นคนไทย ได้นับถือพระพุทธศาสนา ให้ทำตัวในทางที่ถูกที่ชอบ สอนทุกคืนวันละเล็กละน้อย ค่อยฉีดความรู้จักผิดชอบชั่วดีเข้าไปในจิตใจของเด็ก ให้เด็กมีสัมมาทิฏฐิไปตั้งแต่เบื้องต้น

เสร็จเรื่องเด็กแล้วก็ให้ไปนอน เราที่เป็นผู้ใหญ่ก็นั่งปรึกษาหารือกันในเรื่องการเป็นอยู่ ว่าควรจะทำอย่างไร ควรจะอยู่อย่างไร ควรจะปรับปรุงอะไร เราเป็นหนี้ใคร ใครเป็นหนี้เรา ต้องตรวจสอบเสียให้เรียบร้อย สิ่งใดบกพร่องสิ่งใดเสียหายก็แก้ไข แก้บ่อย ๆ ก็เหมือนคอยซักผ้าหรือถูบ้าน ผ้าที่เราสวมนี่ซักกันทุกวัน บ้านก็ถูกันทุกวัน ถ้าลองไม่ถูสักสามวันขี้ฝุ่นเกรอะกรังฉันใด ใจคนเรานี่ก็เหมือนกัน ถ้าไม่ถูไม่แต่งแล้วกิเลสมันก็เข้าจับจิตใจ จนเสียผู้เสียคนไปเลย

เพราะฉะนั้น จึงควรตรวจบ่อย ๆ แล้วก็คอยเตือนกันพ่อบ้านเตือนแม่บ้าน แม่บ้านเตือนพ่อบ้าน พ่อเตือนลูก ลูกไม่

มีหน้าที่เตือนพ่อหรอก เพราะว่ามันยังไม่รู้อะไร แต่ถ้ามันโตขึ้นมันก็เตือนเอาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น พ่อจึงต้องระวังอย่าให้ลูกมันเตือนเมื่อมันโตขึ้น จะขายหน้าเปล่า ๆ

ในฐานะเป็นพ่อแม่เราจึงต้องระมัดระวังตัว คอยชำระตัวเอง ตรวจสอบพิจารณาตัวเองทุกวันทุกเวลา อะไรไม่ดีเกิดขึ้นเราคอยชำระชะล้าง เอาสิ่งชั่วสิ่งร้ายนั้นออกไปเสียจากใจเราก็จะอยู่ด้วยความสุขตามฐานะชาวบ้าน เพราะไม่มีการบกพร่องในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

อันนี้เรียกว่าเป็นความสุขชั้นพื้นฐาน พอจะช่วยยกระดับจิตให้พ้นจากอบายคือนรกได้บ้างตามสมควรแก่ฐานะ จึงนำมากล่าวแนะกล่าวเตือนญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย ที่ได้มาผ่อนพักทางใจด้วยการฟังธรรมกันในวันนี้ ก็เห็นว่าพอสมควรแก่เวลา

ขอยุติการแสดงปาฐกถาธรรมไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๕

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

ต่อนี้ไปท่านทั้งหลายก็จะได้ฟังหลักธรรมะ อันเป็น **หลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน** เพื่อให้เราอยู่กันด้วยความสุข ความสงบ ไม่มีความยุ่งยากในทางด้านจิตใจ

ความสุขนี้มันมีอยู่ ๒ แบบ ที่เรียกว่า ความสุขทางกาย และความสุขทางใจ:- **ความสุขทางกาย**นั้น มันเนื่องจากร่างกาย เช่นว่าร่างกายเป็นปกติไม่ขัดข้อง **ไม่มีความเจ็บ**

ความไข้ ก็เรียกว่ามีความสบายในทางร่างกาย **ความสุขในทางใจ**นั้น หมายถึง **ความสงบใจ ไม่มีสิ่งรบกวนจิตใจให้มีความเร่าร้อน มืดมัว กระวนกระวาย เราก็เรียกว่ามีความสุขในทางด้านจิตใจ**

ความสุขทางกายนั้นหาได้ง่าย ทำได้ง่าย เพราะว่าถ้ารู้จักรักษาตัวให้ถูกตามหลักอนามัย เช่น บริโภคอาหารที่สะอาด ดื่มน้ำที่สะอาด อยู่ในสถานที่สะอาด เราก็ไม่ค่อยมีความขัดข้องในทางกายนัก ในสมัยที่คนยังอยู่ในวัยหนุ่มวัยฉกรรจ์ ก็ไม่ค่อยจะมีเรื่องเป็นทุกข์ทางกาย แต่ว่าเมื่อล่วงเข้าสู่วัยชรา มันก็เป็นธรรมดาของร่างกายของคนเรา เพราะว่าร่างกายนี่มันเป็นของประสม เกิดจากการปรุงการแต่งของวัตถุธาตุ มีหลายอย่างหลายประการ เมื่อสิ่งที่เข้ามาปรุงแต่งนั้นขาดตกบกพร่องไป เราก็เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยบ้างเป็นธรรมดา

ดูคนแก่ ๆ จะพบว่าไม่มีใครสบายทางกายกันนัก เป็นโรคปวดหัวเข่าบ้าง ปวดขาบ้าง ปวดเอว ปวดหลังบ้าง หรือว่าปวดศีรษะเพราะเป็นโรคความดันโลหิตสูงบ้าง เป็นโรคเบาหวานบ้าง ได้สนทนากับคนแก่ ๆ แล้วได้ธรรมสังเวช คือเกิดความสลดใจว่า ร่างกายของมนุษย์เรานี้ เมื่อแก่ชราแล้วก็มีโรค

เกิดขึ้นเป็นธรรมดา แม้ว่ายังไม่แก่หง่อม คือว่าแก่ตามเรื่อง เช่นอายุเพียง ๔๐–๕๐ ปี ก็อาจจะมีโรคอะไรเกิดขึ้นแล้วในร่างกาย

โรคภัยที่เกิดขึ้นในร่างกายนี้ เราก็กำหนดหมายกันไม่ได้ คาดหวังอะไรนักก็ไม่ได้ มันเป็นไปตามเรื่องของมัน ร่างกายนี้เป็นของธรรมชาติ ขึ้นอยู่กับธรรมชาติ สิ่งที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาตินี่ มันก็ต้องเปลี่ยนไปตามระเบียบของธรรมชาติ แต่ว่าคนเรานั้น มักมีใจขัดขืนต่อระเบียบของธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา เราไม่อยากจะเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ อันนี้เรียกว่าเป็นการฝืนคติธรรมดา หรือธรรมชาติที่มันมีอยู่เป็นอยู่ เมื่อเรามีการฝืนมากเท่าใดความทุกข์ก็ย่อมมีเท่านั้น เพราะว่าสิ่งนั้นไม่เป็นไปตามใจหวัง ไม่ได้ดังอกดังใจ เราก็เกิดความทุกข์เพราะความต้องการ ไม่สมใจ

อันนี้ถ้าหากว่าเราได้ศึกษาธรรมะ เราก็พอจะเข้าใจได้ว่า อะไร ๆ ทั้งหมดในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นวัตถุ ย่อมตกอยู่ในอำนาจของธรรมชาติทั้งนั้น ไม่มีอะไรที่เรียกว่ามั่นคงถาวรสักอย่างเดียว ถ้านึกได้อย่างนี้ ใจก็ค่อยสบาย ไม่มีความวุ่นวายเกิดขึ้นในใจมากเกินไป เพราะต้องการอะไรแล้วไม่สมปรารถนา อันนี้เป็นเรื่องที่ควรคิด

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสอนให้พิจารณาถึงสภาพของร่างกายบ่อย ๆ ว่ามีความแก่เป็นธรรมดา มีความเจ็บความไข้เป็นธรรมดา มีความแตกสลายตายลงเป็นธรรมดา เราจะต้องพลัดพรากจากของรักเป็นธรรมดา การที่ท่านเตือนให้พิจารณาอย่างนี้ ก็เพื่อจะไม่ให้เกิดความยุ่งยากในทางจิตใจ ใจจะได้สงบตามสมควรแก่ฐานะ ไม่ไปเกี่ยวข้องเศร้าหมองเนื่องด้วยกายมากเกินไป

กายกับใจนี้ความจริงแยกออกจากกันได้ ไม่เกี่ยวข้องกันก็ได้ แต่ว่าคนที่จะแยกใจออกจากร่างกายนั้น จะต้องมีกำลังใจแข็งพอ มีสมาธิที่ได้รับการอบรมมาบ้างพอสมควร ก็สามารถจะแยกใจออกจากร่างกายได้ ความจริงมันก็ไม่ใช่เรื่องยากอะไร

เราดูเด็ก ๆ เป็นตัวอย่าง เวลามันกำลังเล่นเพลิดเพลินอยู่กับอะไรบางอย่าง เด็กไม่มีความหิวความกระหาย เพราะเวลานั้นกำลังเพลินอยู่ด้วยอารมณ์ ด้วยของเล่น เขาไม่อยากข้าวอยากน้ำอะไรเลย การที่เขาไม่อยากนั้น เพราะใจเขาไม่นึกถึงร่างกาย ไม่นึกว่าร่างกายนี้ต้องการอาหาร ต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ เขานึกแต่เรื่องเล่นเรื่องสนุก เขาก็เพลิดเพลินกับสิ่งยั่วยวนชวนใจนั้น จนลืมความต้องการของร่างกาย แต่ถ้าหากว่าในเวลาใดทางกายหยุดเล่น พอหยุดเล่น เด็กก็จะหิวทันที ต้องการอาหารทันที อันนี้เราเลี้ยงเด็กก็จะรู้ดี ว่าสภาพมันเป็นเช่นนั้น

อาการที่เด็กเป็นเช่นนั้น ก็เป็นบทเรียนสอนใจเรา ทำให้เราได้รับความรู้ว่า ธรรมชาติของจิตพรากออกจากกายได้ในบางครั้งบางคราว ที่คนเขาพูดกันว่าถอดวิญญาณออกจากร่างนั้น ขออย่าเข้าใจว่าถอดให้ล่องลอยไปในฟากฟ้าอะไรอย่างนั้น แต่หมายความเพียงว่า เราพรากความรู้สึกไปจากกาย ไม่กังวลด้วยเรื่องของร่างกาย จิตใจก็ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยสิ่งนั้น อันนี้เรียกว่าจิตไม่กังวลได้ เพราะแยกออกจากใจได้อย่างนี้

คนเราต้องรู้จักแบ่งใจออกจากกายเสียบ้าง หรือจากเรื่องวัตถุอื่น ๆ อันทำให้หนักอกหนักใจ หัดแบ่งหัดแยกกัน คือว่าหัดปล่อยหัดวางนั่นเอง **ถ้าเราเป็นคนรู้จักปล่อยรู้จักวางในบางครั้งบางคราว เราก็มีความสงบใจได้** ไม่เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนมากเกินไป แต่ว่าคนเรานี่มันอย่างนี้แหละ เรียกว่าเป็นเรื่องธรรมดา เรื่องปล่อยเรื่องวางนี่เห็นเป็นเรื่องยากไป แต่เรื่องจับเรื่องยึดเห็นเป็นเรื่องง่าย เพราะว่าเรามันเคย เคยกับเรื่องจับเรื่องยึด การติดอยู่ในสิ่งต่าง ๆ ตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดเป็นเด็กตัวแดง ๆ จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่มารดาบิดาก็คอยแนะนำให้เรายึดเราติดอยู่ในสิ่งนั้นสิ่งนี้ เช่น

บอกให้รู้ว่าอันนี้เป็นของของเจ้า อันนี้เป็นของบ้าน้าอา อันนี้เป็นนั่นเป็นนี่สอน ให้มีความยึดความติดในสิ่งนั้น แล้วเด็กมันก็ยึดเหมือนกันติดเหมือนกัน

เช่นเด็กมีตุ๊กตาสักตัวหนึ่ง เขาก็ย่อมจะยึดจะติดอยู่ในตุ๊กตาน้อยตัวนั้น เวลาไปไหนก็ต้องพาไปด้วย กินข้าวต้องเอามาวางไว้ใกล้ ๆ ไปเล่นก็เอาตุ๊กตาไปวางไว้ใกล้ ๆ เวลาจะนอนก็ต้องนอนด้วยตุ๊กตา ถ้าไม่มีตุ๊กตาอยู่ใกล้ เด็กก็จะร้องไห้ร้องห่ม

เราเห็นเด็กร้องไห้เพราะอยากได้ตุ๊กตา หรือตุ๊กตาหายไป เราก็อาจจะนึกว่าเด็กนี้มันขี้เแย ไม่เข้าใจเรื่อง แต่ความจริงนั้นผู้ใหญ่ขี้แยมากกว่าเด็ก ๆ ไปเสียอีก เพราะมีความต้องการมากกว่าเด็ก มีความยึด ความติด ในอะไร ๆ มากกว่าเด็กมากมายหลายเรื่องหลายประการ ความยึดของเด็กนั้นถอนง่าย แต่ความยึดของผู้ใหญ่นั้นถอนยาก ปล่อยยากวางยาก เวลาใดที่มีความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้นในใจ เราจึงมีความทุกข์มากอยู่ตลอดเวลา

ทำไมเราจึงได้เป็นทุกข์ด้วยเรื่องนั้น ๆ จะยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ เช่นว่า เกิดอุบัติเหตุ มีรถยนต์ชนกันอะไรอย่างนี้ซึ่งมีบ่อยๆ ในเมืองไทยของเรา ถ้าสมมุติว่าคนที่เป็นญาติของเรา

เช่นว่าบุตรหญิงบุตรชายของเราติดอยู่ในรถนั้น แล้วก็มีอุบัติเหตุ ลูกชายหรือลูกหญิงของเราคนหนึ่งถึงแก่กรรมไป เมื่อลูกของเราถึงแก่กรรมไปเช่นนั้น ผู้ที่เป็นมารดาบิดาก็ต้องเสียใจ บิดานั้นเสียใจก็ไม่รุนแรง คือว่าพอจะปล่อยจะวางได้บ้าง ปกติของผู้ชายนั้นมีความเข้มแข็งทางจิตใจ ความทุกข์จึงไม่รุนแรงเท่าไร แต่ว่าผู้ที่เป็นเพศมารดานี้มีความทุกข์มาก มีความยึดถือมากในเรื่องนั้น ๆ กินไม่ได้นอนไม่หลับเอาเลยทีเดียว เพราะมีความคิดถึง เวลาเราคิดถึงลูกน้อยของเราในการที่ต้องสูญเสียไปในรูปเช่นนั้น เมื่อความคิดถึงเกิดขึ้นในใจ เราก็เป็นทุกข์

การที่เป็นทุกข์นั้น ก็เพราะว่าคิดให้มันเป็นทุกข์ คิดในแง่เป็นทุกข์อย่างไร? คือคิดว่า เออ! ไม่น่าจะตาย ยังไม่ควรจะตายก่อน เพราะว่ายังไม่แก่ไม่เฒ่า ควรจะตายเมื่อแก่เมื่อชรา การคิดอย่างนี้ ไม่คิดให้ตรงตามกฎธรรมชาติ แต่เป็นการคิดที่ผืนกฎธรรมชาติ เช่นว่าลูกของเรายังเป็นหนุ่มอยู่แล้วก็ตายไป เรามาคิดว่าไม่น่าตาย เพราะยังหนุ่มยังแน่น ยังไม่แก่ไม่เฒ่า การคิดเช่นนี้ไม่ได้อะไร แต่เป็นการเพิ่มความยึดถือให้เกิดขึ้นในใจของเรามากยิ่งขึ้น เพราะคิดไม่ตรงตามเรื่องที่ควรจะเป็น

หรือคิดไปอีกแง่ที่ว่า เขาไม่ได้ทำชั่วทำเสียอะไร ไม่น่าจะตาย คนที่ทำชั่วเที่ยวบุกเที่ยวปล้นบนรถเมล์อะไรอย่างนั้น

มันควรจะตายก่อน ลูกเราดี ๆ อย่างนี้ไม่ควรตาย การคิดในรูปอย่างนี้ก็ไม่ช่วยให้เกิดปัญญา ไม่ช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นตามความเป็นจริง แต่เป็นการเพิ่มความงมงายในใจหนักอกหนักใจมากขึ้น ความทุกข์เกาะกุมจิตไม่สร่าง เพราะการคิดในรูปเช่นนั้น เป็นการคิดที่ไม่ถูกต้อง

เรื่องของความตายนี้เราควรจะเข้าใจเสียว่า มันอาจจะเกิดขึ้นแก่ใครเมื่อใดก็ได้ ไม่จำกัดอายุไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดสถานที่ ไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดเหตุการณ์ที่จะเกิดสิ่งเหล่านี้ไม่ได้จำกัดไว้ทั้งนั้น เพราะฉะนั้นเราจึงเห็นว่าเด็กน้อยตายก็มี เด็กขนาดไปโรงเรียนตายก็มี คนหนุ่มคนสาวตายไปก็มีคนเฒ่าคนแก่ตายไปก็มี ตายได้ทั้งนั้นไม่ว่าจะมีอายุอยู่ในปูนไหนรุ่นไหน แล้วการตายก็ไม่จำกัดเวลา ไม่รู้ว่าจะตายตอนเช้าตอนสาย ตอนบ่าย ตอนเย็น สมมุติว่าคนออกจากบ้านตอนเช้า ไม่มีใครนึกสักคนเดียวหรอกว่าจะมีการตายกันขึ้นนั่งรถไปดี ๆ รถเกิดอุบัติเหตุ แล้วคนนั้นก็ถึงแก่ความตายไปคนที่เป็นญาติเป็นมิตรก็มักจะพูดว่า ไม่น่าจะตายเลย อย่างนั้นอย่างนี้ การพูดเช่นนั้นการคิดเช่นนั้น ไม่เป็นการช่วยให้ใจเราสบายเพราะการคิดเช่นนั้นเลยแม้แต่น้อย

เราควรจะคิดว่ามันถึงเวลาของเขาแล้ว ที่เขาจะต้องตาย เพราะชีวิตของมนุษย์นี่ไม่มีขีดขั้น เวลาเกิดมาก็ไม่ได้บอกว่าเกิดมาอยู่เท่านี้ปี เท่านี้เดือน เท่านี้วัน ไม่มีใครบอกไว้สักรายเดียว เราเกิดมาตามเรื่อง แล้วก็อยู่ไปตามเรื่องตามราว ไม่มีการที่กำหนดกฎเกณฑ์ลงไปว่า อยู่เท่านั้นอยู่เท่านี้ หรือว่าต่อเมื่อนั้นต่อเมื่อนี้

พ่อแม่บางคนก็ร้องขอว่า ตนอย่าตายก่อนเลยขอให้ลูกได้แต่งงานก่อน หรือให้ลูกเป็นฝั่งเป็นฝา เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ นั่นมันเป็นความคิดความหวัง ที่เราหวังอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ไว้ในใจเท่านั้นเอง มันไม่สามารถจะเป็นไปได้ตามที่เราหวัง เมื่อไม่เป็นไปตามที่เราหวังนี่แหละ จึงเป็นปัญหาทำให้เรามีความทุกข์ความเดือดร้อน ในทางจิตใจด้วยประการต่าง ๆ อันเป็นเรื่องที่เรียกว่ายุ่งทั้งนั้น

ในทางพระท่านจึงสอนให้พิจารณา ให้ตรงตามความเป็นจริงของธรรมชาติเสียบ้าง อย่ามองไปในแง่ฝัน มันมากเกินไป เช่นเวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วย เราอย่านึกว่ามันไม่น่าจะเจ็บจะป่วย แต่เราควรจะนึกว่า เออ มันก็ต้องมีบ้าง

เพราะว่าร่างกายนี้มันของประสม มันเกิดจากการปรุงการแต่ง ธรรมดาของที่เกิดจากการปรุงการแต่งนั้น มันจะทรงตัวอยู่ได้เรียบร้อย ในเมื่อสิ่งที่เข้าไปปรุงแต่งนั้น ยังเรียบร้อยยังสมบูรณ์ ถ้าสิ่งที่เข้าไปปรุงแต่งนั้นเกิดไม่สมบูรณ์ มีความขาดตกบกพร่องไปในส่วนใดส่วนหนึ่ง มันก็ไม่เรียบร้อยเกิดความเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา เราควรจะคิดให้เห็นว่า มันเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเป็นในรูปเช่นนั้น และถ้ามันเป็นขึ้นแล้วก็ไม่ควรไปเสียอกเสียใจอะไร แต่เราควรจะทำใจให้ดี ๆ ทำใจให้สบาย ๆ ยอมจัดยอมทำไปตามเหตุตามควร

เช่น นอนอยู่บนเตียงโรงพยาบาล การรักษาร่างกายนั้นเรายกให้หมอเขาไป สุดแล้วแต่หมอจะจัดการตามเรื่องตามราวของเขา เขาจะฉีดยาเขาจะผ่าตัด หรือเขาจะทำอะไรเราก็ตามใจเขาเถอะ เพราะว่าเราไม่เข้าใจไม่รู้ในเรื่องอย่างนั้น เราไม่ได้เรียนวิชาหมอมา มอบให้หมอเขาทำไปตามเรื่อง ส่วนตัวเราเองนั้นควรจะทำอะไร เราควรจะรักษาใจของเรา ในขณะที่นอนป่วยนั้น เราควรจะนอนคิดถึงเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ทำอย่างไรใจจึงจะสบาย ทำอย่างไรจึงจะเกิดความไม่ทุกข์ไม่ร้อนเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วย เราก็ต้องคิดไปในแง่นั้น ในแง่ที่ให้เกิดความ

สบายใจ เพราะการรักษาใจนั้นคนอื่นรักษาให้ไม่ได้ เขารักษาได้แต่ร่างกาย หรือว่าคนเป็นโรคทางประสาท เขาก็ช่วยรักษาทางร่างกายให้บ้าง ส่วนว่าทางใจ ก็จำต้องจัดการเอาเองให้สอดคล้องกับการบำบัดรักษา

ความกังวลห่วงใยอะไรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในใจของเรานั้น ไม่มีใครคนใดจะมารักษาเราได้เป็นอันขาด อย่างดีก็เพียงชี้แนวให้เท่านั้น เมื่อเรารู้แนวแล้ว ถ้าเราไม่ปฏิบัติตามแนวนั้น เราก็ไม่ได้รับการรักษาที่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นจึงขึ้นอยู่กับการคิดค้นของตนเอง การรักษาตนเองก็คือพยายามคิดตีปัญหาในเรื่องนั้น ให้ใจมันสบายให้ใจมันสงบอย่าให้เกิดความกังวลในเรื่องนั้น ความคิดอันใดที่เกิดความวุ่นวาย เกิดความไม่สบายใจ นอนไม่หลับเพราะความคิดอย่างนั้น เป็นทุกข์กินอาหารไม่ได้เพราะความคิดอย่างนั้นเราจะไปคิดมันทำไมซ้ำแล้วซ้ำอีก ซึ่งมันไม่ให้ประโยชน์อะไรเลยแก่เราแม้แต่น้อย

คนเราที่นึกคิดผิดพลาดอยู่นี้ มีความทุกข์ความเดือดร้อนในเรื่องอะไรต่าง ๆ มากมายนั้น ก็เพราะมีความผิดอยู่ที่ตรงนี้เอง ผิดตรงที่ว่า **คิดเรื่องนั้นซ้ำแล้วซ้ำอีก** เรื่องที่ทำ

ให้เป็นทุกข์ ก็เอามาคิดแล้วคิดอีก ทั้ง ๆ ที่มันไม่ได้ช่วยอะไรให้ดีขึ้น ไม่ได้ทำสิ่งที่เสียให้มันคืนดี

เช่นว่า คนหนึ่งตายจากเราไป แล้วเราก็เก็บเอามาคิดให้มันเป็นทุกข์ คิดมากเท่าใดมันก็ยังไม่ได้เรื่องอะไร ไม่ได้ช่วยให้คนนั้นฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ เพราะความคิดไม่เข้าเรื่องของเรา

หรือว่า ของของเรามันสูญหายไป เพราะมีใครมาลักเอาไป แม้ว่าจะเป็นของที่รักมากชอบมากสักเท่าใด ถ้าเราคิดว่า แหมน่าเสียดาย มันไม่ควรจะหาย ไม่ควรอย่างนั้นไม่ควรอย่างนี้ หลายเรื่องหลายอย่างที่เอามาคิดในแง่ที่ว่า ไม่ควร แต่ความจริงมันควรไปแล้ว เพราะมันเป็นลงไปแล้ว แต่เราคิดในแง่ที่ว่าไม่น่าจะเป็นอย่างนั้นจะเป็นอย่างนี้ การคิดอย่างนี้ไม่ช่วยอะไร ไม่ได้ทำให้ของนั้นกลับคืนมา แล้วทำให้เราเป็นทุกข์ไปเปล่า ๆ เดือดร้อนใจไปเปล่า ๆ เราจึงไม่ควรจะคิดในรูปเช่นนั้น

ให้ถือหลักปฏิบัติง่าย ๆ ว่า **"คิดเรื่องใดใจเศร้าหมอง เราก็ควรหยุดคิด คิดเรื่องใดใจร้อนเราก็ควรหยุดคิด คิดเรื่องใดใจมันกระวนกระวาย เราก็ควรจะหยุดคิดจากเรื่องนั้น"** อันนี้เป็นหลักง่าย ๆ ที่ควรจะได้

พยายามเอามาใส่ใจ คอยตรวจตราดูตัวเองว่า เมื่อเราคิดอย่างนั้นเราเป็นอย่างไร เราร้อนใจเรามีความทุกข์ในทางใจ เราก็ควรจะหยุดคิดเรื่องนั้นทันที คิดเรื่องใดแล้วเกิดความทุกข์ เราควรจะหยุดมันเสีย แต่โดยมากเราไม่ได้หยุด เรายังคิดซ้ำแล้วซ้ำอีกอยู่ในเรื่องนั้น ในแง่ที่ไม่ให้เกิดปัญญา ไม่ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นเลยแม้แต่น้อย อาการเช่นนี้มีอยู่ในชนทั่ว ๆ ไปซึ่งควรจะเรียกว่า โรคจิตชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นในคนเรา

เมื่อสูญเสียบางสิ่งบางอย่างไปแล้ว ก็คิดซ้ำแล้วซ้ำอีกอยู่ในเรื่องอย่างนั้น อันนี้เป็นความเสียหาย จึงใคร่จะขอแนะแนวญาติโยมทั้งหลายไว้ว่า ให้เราพยายามสังเกตดูความคิดของเราเองว่ามันคิดอะไร แล้วเมื่อคิดเรื่องนั้นจิตใจของเราเป็นอย่างไร มันร้อนหรือว่ามันเย็น มันสงบหรือว่าวุ่นวาย มันเป็นทุกข์หรือว่าเป็นสุข มาคิดดูด้วยใจของเรา เราก็พอจะมองเห็นว่า อ้อ ! มันเป็นอย่างนั้น เมื่อคิดแล้วมันเป็นอย่างนั้น แล้วเมื่อมันเป็นในรูปนั้น เราได้อะไรบ้าง

เราสูญเสียกำลังใจ สูญเสียกำลังงานทั้งภายนอกภายใน ทำให้เราต้องระทมขมขื่นอยู่ตลอดเวลา อันนี้เป็นการชอบหรือเป็นการควรหรือที่เราจะทำในรูปเช่นนั้น ก็ตอบได้ว่าไม่ชอบ

ไม่ควรด้วยประการทั้งปวงเลยทีเดียว เมื่อเห็นว่าไม่ชอบไม่ควร เราก็ไม่ควรจะคิดในเรื่องอย่างนั้น ควรจะปล่อยจะวางเสียบ้าง แต่ว่ามันยากสำหรับบุคคลบางคน ดังที่กล่าวแล้ว คือไม่เคยหัดปล่อย ไม่เคยหัดวาง มีแต่หัดยึดหัดถือ หัดเข้าไปจับสิ่งนั้นสิ่งนี้ไว้ ว่าเป็นตัวเราเป็นของเราอยู่ตลอดเวลา จึงเมื่อบอกให้ปล่อยนี้ก็ย่อมปล่อยลำบาก เหมือนกับนิทานที่เคยเล่าให้ฟังแล้วในครั้งก่อน ๆ ว่า

เด็กหนุ่มคนหนึ่งไปเห็นพระองค์หนึ่งเข้า คือพระคุณเจ้าองค์นั้นมีอำนาจจิตสูง สามารถแสดงอะไร ๆ ให้ใครดูก็ได้ เด็กหนุ่มคนนั้นได้เห็นอาการของท่านแล้วก็ชอบใจ อยากจะสมัครเป็นลูกศิษย์ด้วย เลยเข้าไปกราบแทบเท้า ขอสมัครเป็นลูกศิษย์ด้วยสักคน อาจารย์บอกว่า เธอจะมาเป็นลูกศิษย์ฉันก็ไม่ขัดข้อง แต่ว่าต้องทำตามที่ฉันสั่ง ฉันสั่งให้ทำอะไรก็ต้องทำตามที่ฉันสั่งอย่างนั้น เด็กนั้นก็นึกว่ามันจะยากเย็นอะไร เมื่ออาจารย์สั่งให้ทำอะไร เราก็ทำตามเท่านั้นเอง อาจารย์เลยบอกว่าดีแล้ว เธอจำไว้ให้ดี ว่าฉันสั่งแล้วต้องทำตามที่ฉันสั่ง เด็กคนนั้นก็รับว่า ครับ แล้วก็พากันเดินทางไปในป่า

เมื่อไปถึงในป่าก็พบต้นไม้ต้นหนึ่ง อาจารย์ก็สั่งเด็กนั้นทันทีว่า เธอจงปีนขึ้นไปบนต้นไม้นั้น เด็กคนนั้นก็ทำตามคำสั่ง

ทันที คือปีนขึ้นไปบนต้นไม้ จนไปถึงค่าคบตรงกลาง อาจารย์ก็สั่งว่า เธอจงเดินออกไปที่ปลายกิ่ง เขาก็ทำตามคำสั่ง คือเดินออกไป แล้วก็ยืนอยู่บนกิ่งไม้ เท้าทั้งสองยืนบนกิ่งไม้ มือทั้งสองจับกิ่งไม้ไว้ เขาก็ทำตามไม่มีการขัดขืน ต่อมาอาจารย์ก็สั่งให้ปล่อยเท้าซ้ายเสียจากกิ่งไม้ เขาก็ทำตามโดยไม่มีการขัดขืน อาจารย์ก็สั่งว่า เธอจงปล่อยมือขวาจากกิ่งไม้ เขาก็ทำตามโดยไม่มีการขัดขืน

อาจารย์สั่งคำสุดท้ายว่า ให้ปล่อยมือซ้ายออกจากกิ่งไม้ พอสั่งคำนี้ลูกศิษย์ไม่เชื่อขัดขืนคำสั่งของอาจารย์ทันที คือไม่ยอมปล่อยมือจากกิ่งไม้ เพราะว่าถ้าปล่อยมันก็หล่นตุ๊บลงบนแผ่นดิน อาจจะมีอะไรหักไปบ้าง เพราะความเปราะของร่างกาย เลยก็ไม่กล้าปล่อย อาจารย์ก็ว่าเธอนี่ไม่ทำตามที่ฉันสั่ง ฉันสั่งให้ปล่อยเธอก็ไม่ปล่อย อย่างนี้จะเป็นศิษย์กันได้อย่างไร อาจารย์ก็เลยไม่รับบุคคลนั้นไว้ในฐานะศิษย์ต่อไป

อันนี้เป็นตัวอย่าง ความจริงถ้าปล่อยเสียมันก็หมดเรื่องไป แต่ว่าเพราะอะไรจึงไม่ปล่อย เพราะยังมีความยึดถือในตัวตนว่า ถ้ากูปล่อยมือนี้กูมันต้องขาหัก หลังหัก หรือบางทีอาจจะตายไปเสียก็ได้ ความยึดมั่นในตัวตนมันมีอยู่เลยไม่สามารถ

จะปล่อยตัวลงไปได้ อันนี้เป็นตัวอย่างเป็นเรื่องที่เขาเล่าเอาไว้ เพื่อให้เห็นว่า คนเรานี้มีความยึดมีความติดอยู่ในเรื่องนั้น ๆ ไม่หัดปล่อยหัดวางเสียบ้าง เลยก็มีความทุกข์มากมีความเดือดร้อนมากเพราะปัญหาที่กล่าวแล้ว

เราควรจะหัดปล่อยหัดวางเสียบ้าง แม้ว่าเราจะไม่ได้ไปไหน อยู่กับบ้านกับเรือนนั่นแหละ แต่ควรคิดบอกให้ตัวรู้ว่าเรือนนี้มันไม่ใช่ของเรา ทรัพย์เหล่านี้ ที่เรามีกินมีใช้อยู่นี้ มันก็ไม่ใช่สมบัติของเราอะไร เพราะวันหนึ่งเราต้องจากสิ่งนี้ไป หรือว่าเรายังอยู่ แต่สิ่งเหล่านี้มันอาจจะจากเราไปเมื่อไรก็ได้ เพราะเดี๋ยวนี้พวกตีนแมวมันมีเยอะ นักจี้นักปล้นมันก็มีมาก มันอาจจะย่องเข้ามาในบ้านของเรา เอาของอะไร ๆ เราไปเสียก็ได้ ท่านสอนให้เรานึกปล่อยไว้อย่างนี้ก่อน เรียกว่า "เตรียมตัวเพื่อการปล่อยวาง" การคิดอย่างนี้เรียกว่า เตรียมตัวเพื่อปล่อยเพื่อวาง เวลามันเกิดขึ้นจริง ๆ เราก็จะไม่ทุกข์มากเกินไป เพราะเราบอกตัวเราไว้แล้ว มีการเตรียมจิตใจเพื่อต้อนรับสถานการณ์อันเอาจจะเกิดขึ้นไว้แล้ว พออะไรมันเกิดขึ้นเราก็พอจะทนได้ เราไม่วิตกกังวลมากเกินไปในเรื่องนั้น เพราะมานึกได้ว่ามันจะต้องเป็นอย่างนั้น

การบอกตัวเองไว้ในเรื่องที่มันอาจจะเป็นได้นั้น มันมีประโยชน์ ทำจิตใจของเราสงบจากเรื่องที่ยุ่ง ๆ ได้อันหนึ่ง จึงใคร่จะให้คิดไว้บ้าง เตือนไว้บ้าง เช่นเรามีอะไรใช้สอยอยู่ ก็อย่าไปมัวเมายึดถือว่านี่เป็นของฉัน ฉันจะใช้มันตลอดไปนานปี มันจะอยู่กับฉันตลอดไป การคิดอย่างนี้เป็นการหลอกตัวเอง ไม่ได้ทำให้เกิดปัญญารอบรู้อะไร แต่ถ้าเราคิดว่า เออ สิ่งนี้วันนี้อยู่กับเรา แต่ว่าเย็นนี้พรุ่งนี้ไม่แน่ ไม่ตลอดสิบสองชั่วโมง มันอาจจะไม่อยู่กับเราตลอดสิบสองชั่วโมงก็ได้ มันอาจจะเกิดอะไรขึ้นแล้วก็หายไปจากเรา หรือมีคนมาพรากเอาสิ่งนี้ไป หรือว่าไม่มีคนมาแย่ง แต่เราอาจจะจากสิ่งนี้ไปก็ได้ การคิดอย่างนี้มันช่วยให้จิตใจสงบรำงับ เป็นการบอกตนเองไว้ล่วงหน้าว่า จะพบปัญหาเหล่านั้น แล้วเราก็สบายใจไม่ยุ่งไม่ยาก

เรามีลูกมีหลาน ถ้าหากว่าเราคิดว่าลูกจะอยู่กับเราตลอดไป หลานจะเติบโตขึ้นมาให้เราเห็นความเจริญรุ่งเรืองทันในชีวิตของเขา การคิดในรูปเช่นนี้ มันจะไม่ตรงตามความเป็นจริง เป็นการหลอกตัวเองให้ยิ้มไปชั่วขณะหนึ่ง ให้ดีใจไปชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น แต่ถ้าเราคิดในแง่ที่ถูกที่ตรงแล้ว เราอุ้มหลานก็คิดเสียบ้างว่า ไม่รู้ว่าจะอุ้มกันไปสักกี่วัน มันอาจจะ

ไม่ให้เราอุ้มก็ได้ หรือเราไม่มีโอกาสจะอุ้มเจ้าหลานน้อยคนนี้ก็ได้ เพราะมีใครสักคนหนึ่งจะต้องจากกันไป ไม่มีอะไรยั่งยืนถาวร เราคิดไว้ในรูปอย่างนี้ การคิดนึกไว้ในรูปอย่างนี้ เวลามีอะไรเกิดขึ้นเราก็พอเตรียมตัวปลงตกลงไปได้ว่า เราคิดไว้แล้วว่าจะต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อันนี้เราก็สบายใจ

เราทำราชการมานานตั้งแต่หนุ่มจนกระทั่งแก่อายุ ๖๐ ปี ถ้าเราคิดไว้ว่าวันหนึ่งเราจะต้องออกจากราชการ เราจะไม่ได้ทำอยู่ตลอดไป ถ้าเราทำดีก็ออกเมื่ออายุครบ ๖๐ ปี เกษียณอายุ แต่ว่ามันก็ไม่แน่ เพราะเหตุการณ์มันก็ไม่แน่ เราทำถูกลูกน้องทำผิดมันก็ซัดมาถึงเราได้เหมือนกัน คนบางคนก็เป็นคนเรียบร้อยทำงานทำการดี เอาใจใส่ในหน้าที่ราชการ เป็นที่เคารพรักของเพื่อนข้าราชการและชาวบ้านทั่ว ๆ ไป แต่ว่าลูกน้องไม่ดี ลูกน้องทำเสีย คือว่าเกิดทุจริตขึ้น ตัวก็ต้องรับผิดชอบ พายเรือมาจะถึงฝั่งแล้ว อีกสามเดือนก็จะปลดเกษียณอายุแล้ว เกิดเรื่องแดงขึ้นมาว่า ลูกน้องได้โกงเงินไปตั้งสามสี่แสน ไม่ได้โกงเพียงปีเดียว แต่ว่าได้โกงมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว หัวหน้าก็เลยพลอยตกกระป๋องไปด้วยยังไม่ทันเกษียณ ต้องให้ออกเสียก่อน ให้รับบำเหน็จไป เงินบำเหน็จที่รับนั้นตัวก็ไม่ได้ใช้หรอก ต้องเอาไป

ใช้ชดเชยให้ราชการเขาจนหมด แล้วก็ยังไม่พอ ยังจะต้องหาให้เขาอีก

อันนี้มันเรื่องอะไร คนบางคนบอกว่าคนดี ๆ ไม่น่าจะเป็นอย่างนั้น คนนั้นแกเป็นคนดีจริง ทำงานเรียบร้อย แต่ว่าดีไม่สมบูรณ์ มันขาดดีอยู่มุมหนึ่ง มุมที่ขาดนั้นมุมอะไร ไม่เอาใจใส่ลูกน้อง ไว้วางใจเขามากเกินไป ไม่ตรวจตราดูแลให้ดี ลูกน้องตบตามาตั้งสามสี่ปี อันนี้เป็นความบกพร่อง เป็นความเสียหายของตัวเอง ไม่ใช่ใครทำให้ ตัวเองทำให้ตัวเอง เพราะไว้ใจคนอื่นมากไป

พระพุทธเจ้าท่านตรัสคำหนึ่งไว้น่าฟังบอกว่า *"ภัยนี่มันเกิดจากคนที่คุ้นเคยกัน"* คนที่อยู่ห่างไกลกันนั้นไม่เท่าไรหรอก ไม่ค่อยมีเรื่องไม่ค่อยมีปัญหา แต่ว่าคนที่ใกล้ชิดนี่แหละจะเป็นภัยเป็นโทษแก่ตัวเรา เพราะฉะนั้น เราต้องระวังคนที่อยู่ใกล้ เช่น คนใช้ในบ้านของเรา ต้องระวังว่าเขาอาจจะอะไรขึ้นเมื่อไรก็ได้ เราต้องระมัดระวังตัวไว้ ถ้าคอยระวังตัวไว้เรื่องเสียหายมันก็จะไม่เกิดขึ้น อันนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดอยู่ประการหนึ่ง คนเราจึงควรได้คิดบอกตนเองไว้บ่อย ๆ ในเรื่องอย่างนี้

เรื่องโรคภัยไข้เจ็บในร่างกายของเรานี้ก็เหมือนกัน บางคนก็เป็นเอามาก คือเป็นโรคประจำว่าอย่างนั้นเถอะ ไม่มีทางจะรักษาให้หายได้ อย่าไปเสียอกเสียใจ อย่าคิดย้ำทำให้ใจเป็นทุกข์ว่าเรานี้โรคมันเรื้อรังรักษาไม่หาย อย่าทุกข์ใจอย่างนั้น ถ้าเกิดมีความทุกข์กายไม่สบายใจขึ้นในโรคนั้น เราก็จะเป็นทุกข์ทับทวีมากขึ้น ไม่ได้ช่วยให้เราดีขึ้นได้เลย เราจะมีชีวิตอยู่ต่อไปสักกี่วันกี่ปีก็ตามใจเถอะ แต่ว่าเราจะอยู่ด้วยใจที่ปลอดโปร่ง มีความแจ่มใสไม่มีความกังวลอะไร แม้ว่าร่างกายจะเจ็บป่วย ก็ให้ถือว่ามันเป็นเรื่องของร่างกาย ให้มันป่วยไปเถอะช่างมัน ถ้ารักษามันไม่หายก็ปล่อยไปตามเรื่อง ถ้าหากว่าเรามาคิดในรูปอย่างนี้ก็จะทำให้ใจสบาย ไม่มีความวิตกกังวลร้ายแรงเกิดขึ้นในใจของเรามากเกินไป แต่ถ้าเราไปคิดในแง่ตรงกันข้าม เช่นคิดตรอมใจว่าเรานี่มันไม่เหมือนคนอื่นเขา บางคนมักคิดเช่นนั้นแหละ เอาตัวไปเปรียบกับคนอื่นเขา เช่น คนรุ่นราวคราวเดียวกัน เกิดพร้อม ๆ กัน แต่ว่าคนโน้นเขาสบาย เรานี่ไม่สบาย คนโน้นมีความสุขความสงบในครอบครัว เรานี่ไม่มีความสงบในครอบครัว เที่ยวไปคิดให้มันยุ่งใจไป คิดให้มันยุ่งใจไปในแง่ที่ว่าเราไม่เหมือนคนอื่นเขา ร่างกายก็ไม่เหมือนเขา อะไร ๆ ไม่

เหมือนเขา การคิดอย่างนี้ทำให้มีความทุกข์ความเดือดร้อนใจ ไม่เป็นสุขทางใจ

เราควรจะรู้ว่าสิ่งทั้งหลายนี่มันมีเหตุ มีปัจจัยไม่เท่ากัน ไม่ว่า**อะไรในโลกนี้ไม่เท่ากันสักอย่างเดียว** ของเหมือนกันมันก็ไม่เท่ากัน เช่นว่าวัตถุที่เราหล่อหลอมนี่ หลอมมาเบ้าเดียวกัน เช่นพระพุทธรูปสององค์หลอมมาเบ้าเดียวกัน ไม่เท่ากันหรอก น้ำหนักอาจจะไม่เท่ากันก็ได้ ขนาดอาจจะเท่ากันแต่น้ำหนักไม่เท่ากัน เนื้อทองก็ไม่เท่ากัน คุณภาพที่เกิดขึ้นจากการหล่อหลอมนั้นก็ไม่เท่ากัน ให้เท่ากันไม่ได้ สิ่งทั้งหลายมีสภาพอย่างนั้นเอง

ในครอบครัวเดียวกัน สมมุติว่ามีลูกเกิดจากแม่เดียวกัน ๕ คน พ่อเดียวกันด้วย ใน ๕ คนนั้นมันจะเหมือนกันไหม ไม่เหมือนกันหรอก รูปร่างมันก็ไม่เหมือนกัน เพียงแต่ว่ามันคล้าย ๆ กันเท่านั้นเอง รูปร่างนี่ก็ไม่เหมือนกัน สภาพจิตใจก็ไม่เหมือนกัน นิสัยใจคอความเป็นความอยู่ก็ไม่เหมือนกัน แม้ลูกฝาแฝดที่เรามองดูแล้วว่า แหมแฝดเหมือนกันเลย แต่ถ้าดูให้ละเอียดแล้วมันไม่เหมือนกันหรอก คนแฝดนี่มันไม่เหมือนกันทุกอย่าง นิสัยใจคอมันก็ไม่เหมือนกันทุกอย่าง แต่ว่ามันพอ

คล้าย ๆ กัน สำหรับคนอื่นดูแล้วนึกว่าเหมือนกัน แต่เจ้าตัวคนนั้นรู้ว่ามันไม่เหมือนกัน

ฉะนั้นเราจะไปคิดทวงเอาว่าเรามันไม่เหมือนเขาอย่างนั้นอย่างนี้ ในแง่ที่คิดแล้วทำให้เศร้าใจนี่ ขออย่าได้คิดเช่นนั้น แต่เรามาคิดว่า ธรรมดาของโลกมันเป็นอย่างนี้เอง คนเราเกิดมาไม่เท่ากัน สภาพต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน รูปร่างหน้าตานิสัยใจคออะไร ๆ ที่เป็นอยู่นี้มันไม่เท่าเทียมกัน เราจึงเหมือนกันไม่ได้ เวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วย เช่นมีโรคภัยเบียดเบียนร่างกาย ถ้าเราไปพบเพื่อนที่รุ่นเดียวกัน แล้วเราก็เกิดเทียบเคียงกับคนนั้นเห็นเขาสบายเดินเหินคล่องแคล่ว ยังไปไหนได้ดี แล้วเราจะไปคิดเป็นทุกข์นั้นไม่ถูก แต่เราควรจะคิดว่ามันเป็นอย่างนั้นเองเป็นเรื่องของธรรมดา ไม่มีใครในโลกนี้ที่จะเหมือนกันทุกอย่างย่อมมีการแตกต่างกันบ้างตามสมควรแก่ฐานะ การคิดเช่นนี้ช่วยให้สบายใจ ไม่ต้องมีความทุกข์ความเดือดร้อนมากเกินไป

อีกประการหนึ่ง เราควรจะมองในแง่ดีเสียบ้าง คือในแง่ที่ว่าโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนร่างกายนี่ มันช่วยได้อีกอย่างหนึ่ง คือให้ถือว่าโรคภัยไข้เจ็บนี้ เป็นสิ่งมาเตือนมาบอกเรา ไม่ให้เราประมาทมัวเมาหลงใหลในอะไรต่างๆ เราได้

เปรียบคนที่เขาไม่ป่วยไม่เจ็บยังสนุกอยู่ สมมุติว่าคนรุ่นเดียวกับเราที่ไม่เจ็บไม่ป่วยยังไปกินเหล้าอยู่ บางทียังไปเที่ยวที่บาร์อยู่ ยังไปเที่ยวตามสถานที่ไม่ควรเที่ยว ยังสนุกสนานเฮฮาไม่เข้าเรื่อง แต่ว่าเรานี่ไม่ไปในสภาพเช่นนั้นแล้ว เพราะเรามองตัวเองแล้ว ปลงอนิจจังได้ว่า ร่างกายนี่มันไม่ยั่งยืน ไม่ถาวรอะไร เราก็พอนึกได้ด้วยตัวของเราเอง เพราะว่าเราได้สิ่งที่เป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจ พอจะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร เป็นการบอกล่วงหน้าให้เราเตรียมเนื้อเตรียมตัวที่จะดับจิตจากโลกนี้ไป

คนเราก่อนตายนี่ควรจะได้เตรียมตัวบ้าง คนบางคนไม่ได้เตรียมคิดนึกไว้เลย เช่นตายด้วยอุบัติเหตุ ปุ๊บปั๊บก็ตายไปเลย เรียกว่าไม่ได้เตรียมเนื้อเตรียมตัว บางทีก็ทิ้งความยุ่งยากไว้ข้างหลัง สำหรับคนที่ตายไปแล้วไม่มีอะไรยุ่งหรอกหมดเรื่องกันไปแล้ว แต่ว่าคนที่อยู่นี่มันจะยุ่งกันต่อไป เช่นสมมุติว่ามีทรัพย์สมบัติ มีลูกเต้าหลายคน เรามันไม่เจ็บไม่ไข้ ก็เลยนึกว่าจะอยู่ยั่งยืนถาวรต่อไป ไว้ให้แก่อีกหน่อยค่อยทำเถอะ นี่เป็นการคิดด้วยความประมาท เราก็ไม่ได้จัดได้ทำสิ่งนั้น ปุ๊บปั๊บตายลงไป อะไร ๆ มันก็ไม่พร้อม ไม่ได้เตรียมอะไรไว้สำหรับครอบครัว ส่วนตัวเองก็ไม่ได้เตรียมช่วยตนเอง คือไม่ได้เตรียมจิตใจ ไม่ได้

คิดปล่อยคิดวาง ตายไปด้วยใจที่ยังยึดถือ ตายด้วยความยุ่งในทางจิตใจ อย่างนี้เขาเรียกว่าตายด้วยจิตเศร้าหมอง มันไม่ดี คนที่ตายด้วยใจเศร้าหมองอย่างนั้นก็เพราะว่า ไม่ได้มีโอกาสรับคำเตือนจากมัจจุราช คือความตายนั่นเอง

เราผู้เจ็บไข้ได้ป่วยนี้ก็ดีอยู่อย่างหนึ่ง คือว่าเท่ากับได้รับคำบอกเล่ากล่าวเตือนไว้ว่า ท่านนั่นใกล้เข้าไปแล้วนะ เจ็บป่วยอย่างนี้มันมีอันตราย เราจะได้รู้เนื้อรู้ตัว ครั้นรู้เนื้อรู้ตัวอย่างนี้แล้วเราควรจะทำอย่างไร ก็ต้องพยายามที่เรียกว่า **"ให้ตายเสียก่อนตาย"** ตายก่อนตายก็หมายความว่า รู้ตัวว่าจะตายแล้วก็ไม่กลัวต่อความตาย เราท้ามันได้ เชิญมันได้ บอกว่าเอาซิจะมาเมื่อใดก็เชิญ เรานี้สละเรือเสียก่อนที่จะเผชิญแล้ว

เวลาเรานอนเรานึกว่า เออ นอนลงไปแล้วมันไม่ตื่นฉันก็ไม่ว่าหรอก เพราะฉันเตรียมพร้อมแล้ว จะหลับตาตายวันนี้ก็ได้เมื่อไรก็ได้ เราท้ามัจจุราชได้ ให้เข้ามาคร่าชีวิตของเราไปเมื่อใดก็ได้ คนอย่างนี้ไม่กลัวตาย ย่อมมีความสงบใจ หลับตาตายด้วยความสุข ตายด้วยการปล่อยด้วยการวาง ไม่ตายด้วยความไม่อยากตาย เพราะยังมีความยึดความถือในใจของตนมากเกินไป

โรคภัยไข้เจ็บมันเป็นคุณอย่างนี้ ถ้าเรามองในแง่ที่เป็นคุณ แต่ถ้ามองในแง่ร้ายแล้วเราก็ไม่สบายใจ เป็นทุกข์ไปเปล่า ๆ เหมือนคนที่เป็นแผลที่หน้า เรียกว่าเสียโฉมไป ถ้าหากว่าส่องกระจกทีไรเป็นทุกข์ทุกที ก็เท่ากับว่ากินยาพิษนั่นเอง พอเอากระจกขึ้นส่องก็เท่ากับกินยาพิษเข้าไปถ้วยหนึ่งแล้ว ใจมันไม่สบาย หน้าตาเศร้าสร้อยหงอยเหงา มีความเดือดเนื้อร้อนใจเกิดทับถมขึ้นมา แล้วก็โทษตัวเองว่า กรรมเวรอะไรเกิดมาไม่เหมือนคนอื่นเขา ในการที่คิดเช่นนั้นมันได้อะไร ลองคิดดู มันได้อะไรบ้าง ไม่ได้อะไร ไม่เห็นอะไรมันดีขึ้น แต่เราควรจะคิดไปในแง่ที่ให้มันสบายใจ อย่าไปกังวลกับแผลนิดหน่อยที่ตรงนั้น เพราะอันนี้มันไม่สำคัญอะไร

ร่างกายนี่มันไม่ใช่เนื้อแท้ของคน มันเป็นแต่เปลือกคนเท่านั้น เนื้อแท้มันอยู่ที่จิตใจ ไม่ได้อยู่ที่ร่างกาย ความงามนั้นอยู่ที่น้ำใจ ร่างกายของเราเป็นของภายนอก มันอาจจะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ได้ เป็นไข้ทรพิษหน้าปรุไปก็ได้ แต่ว่าใจเราไม่ปรุด้วยแผลไข้ หรือว่าร่างกายเรามันดำ แต่ใจเรามันไม่ดำเหมือนร่างกาย ร่างกายน่าเกลียด แต่ว่าจิตใจเราไม่ได้เป็นที่น่าเกลียด เรามีความเผื่อแผ่ มีความเมตตาปรานีต่อเพื่อนมนุษย์ทั้งหลาย

ใครเห็นรูปร่างเขาอาจจะนึกไม่ชอบในขั้นแรก แต่เมื่อได้คุยกัน สนทนากัน เขาก็อาจจะพอใจว่าคนนี้ใช้ได้ มีคุณค่าทางน้ำใจ เหมือนกับว่าของอะไร ๆ ดูภายนอกไม่สวย แต่ว่าข้างในมันดี มีคุณค่า เรามานึกอย่างนั้นเราสบายใจ อย่าไปกังวลกับเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเรา แล้วก็ทำให้เป็นทุกข์ร้อนใจไปเปล่า ๆ ไม่เข้าเรื่อง นี่ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งในบางครั้งบางคราว เรากระทำอะไรพลาดลงไป เป็นความผิดความเสียหายแก่ชีวิตแก่การงาน มันผิดไปแล้วมันพลาดไปแล้ว เราไม่ควรจะคิดให้มันยุ่งมากเกินไป บางคนทำผิดนิดเดียวฆ่าตัวตายแล้ว ไม่อยากจะอยู่ในพื้นแผ่นดินต่อไป เพราะว่ามีความผิดอย่างนั้นอย่างนี้ การกระทำในรูปเช่นนี้เขาเรียกว่ามันเกินพอดีไป คนเรานั้นเป็นธรรมดาอยู่ในสังคม มีใครบ้างที่ไม่ผิดลองคิดดูเถอะ ทุกคนย่อมมีความผิดความพลาดด้วยกันทั้งนั้นแหละไม่ว่าใคร คนที่ไม่ผิดไม่พลาดทางน้ำใจก็ต้องเป็นพระอริยบุคคล พระอรหันต์ท่านทำอะไรไม่ผิดไม่พลาด แต่ว่าคนธรรมดาเรา ๆ ท่าน ๆ นี่ แม้จะมีการศึกษาสูงสักปานใด ก็ย่อมจะมีการผิดพลาดได้ เพราะว่าการผิดพลาดนั้นเป็นเรื่องของคนที่ทำงาน คนที่ไม่ทำอะไรก็ไม่มี

ความผิดพลาดในสายตาของคนอื่น แต่มันก็ผิดอยู่ในตัวเอง เพราะว่าไม่ได้ใช้ชีวิตให้เกิดประโยชน์

เวลาใดเกิดการผิดพลาดในเรื่องอะไรขึ้น อย่าไปยึดเอาความผิดนั้นมาคิดจนตรมตรอมใจ จนเสียอกเสียใจมากเกินพอดี แต่เราควรจะคิดให้เกิดปัญญา เช่น คิดว่าทำไมจึงได้ผิดในเรื่องนี้ อะไรมันมาล่อใจจูงใจ ทำให้เราหลงผิดไปในเรื่องอย่างนี้ เราจะแก้ไขมันอย่างไรต่อไป เราจะทำอย่างไรไม่ให้ความผิดอย่างนี้เกิดซ้ำขึ้นในชีวิตของเราอีก เราควรคิดไปในแง่อย่างนั้น การคิดอย่างนั้นเรียกว่าค้นหาความจริง ในทางพระพุทธศาสนาสอนให้เราทำอย่างนั้น คือให้เราพยายามศึกษาค้นหาความจริงอันเกิดขึ้นกับชีวิตของเรา เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดเรื่องนั้นขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นแล้ว มันมีอะไรตามมา ต่อไปเราจะได้ระมัดระวัง ไม่ให้เรื่องนั้นสิ่งนั้นเกิดซับซ้อนขึ้นในชีวิตของเราอีก อันนี้จะเป็นการชอบการควรเป็นการถูกต้อง

ถ้าเราไปคิดวิตกกังวล กินไม่ได้ นอนไม่หลับ เพราะความผิดความชั่วอันนั้นเพียงนิดเดียว แล้วทำให้ชีวิตซ้ำร้าย

หนักลงไปอีก อันนี้เขาเรียกว่า ไม่รู้จักประมาณในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของตน เป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้นได้บางอย่างบางประการอย่างนี้ จึงควรจะคิดในแง่ที่ไม่ให้เกิดความทุกข์มากเกินไป ด้วยบอกกับตนเองว่ามันพลาดไปแล้วจะทำอย่างไร เราจะแก้ไขใหม่

ถ้าหากว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เราก็ไปสารภาพความผิดนั้นเสีย อย่าให้มันเกิดมากมายขึ้นไปอีก สารภาพแล้วมันก็สบายใจ เพราะเราเป็นคนเปิดเผยตรงไปตรงมา ไม่เอามือไปซ่อนไว้ใต้ผ้า ความจริงในมือมันก็ไม่มีอะไร แต่ว่าทำ ๆ ซ่อนแอบไว้ใต้ผ้าให้คนอื่นสงสัย อย่างนั้นมันไม่ดี เรามีอะไรก็เปิดออกไป ยอมรับสารภาพว่าฉันผิดในข้อนั้น แล้วจะตั้งหน้าสำรวมระวังไม่กระทำความผิดนั้นอีก อันนี้ใจก็จะได้สบาย ไม่เกิดความวิตกกังวลในปัญหาเล็ก ๆ น้อย ๆ มากเกินไป

เราอยู่ในโลกมีชีวิตเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ถ้าว่าบุคคลใดทำอะไรกระทบกระเทือนต่อใจเรา เราจะต้องมีคุณธรรมข้อหนึ่งเป็นเครื่องแก้ คือรู้จักให้อภัยไม่ถือโทษโกรธตอบต่อบุคคลนั้นมากเกินไป แต่ว่าให้อภัยแก่เขาด้วยการนึกถึงคำสอนในทางศาสนาที่ว่า **"เวรไม่เคยระงับด้วยการจองเวร แต่ระงับได้**

ด้วยการไม่ผูกเวรไว้" อันนี้เราควรคิดให้อภัยแก่เขา มองไปในแง่ที่น่าสงสารแก่เขาบ้าง ว่า ที่เขาทำไปเพราะความหลงผิด เพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจ ถ้าเราจะไปหลงผิดกับเขาอีกคนหนึ่ง เป็นคนไม่รู้ไม่เข้าใจอีกคนหนึ่ง ก็เท่ากับเพิ่มคนชั่วความชั่วขึ้นในโลก

เราอยู่ในโลกควรจะมีอุดมการประจำจิตใจของเราไว้สักอย่างหนึ่งว่า เราจะไม่ไปร่วมความชั่วกับใคร ๆ เราจะไม่เพิ่มความชั่วให้เกิดขึ้นในโลก เพราะการเพิ่มคนชั่วก็ตาม เพิ่มความชั่วก็ตาม เป็นการทำลายทั้งนั้น ไม่ได้เป็นการส่งเสริมอะไรในชีวิตเลยแม้แต่น้อย ให้เราคิดไปในแง่อย่างนี้ เราก็มีความสบายใจ

การเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันนี้ ต้อง**คอยตรวจตราตัวเอง คอยมีสติปัญญากำกับตัวไว้ ให้รู้ว่าเรากำลังคิดอะไร พูดอะไร ทำอะไร** เรื่องที่เราคิด พูด ทำนั้น มันเป็นไปเพื่อความสุขหรือเพื่อความทุกข์ เป็นไปเพื่อความร้อนอกร้อนใจขนาดไหน ให้พยายามแก้ไขปรับปรุงตัวเรา อย่าไปสร้างความทุกข์ให้แก่ตัวเอง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า อย่าจุดไฟเผาบ้านตนเอง คนอื่นมาเผานั้นเรื่องของเขา แต่เราต้องรีบดับไม่ให้มันลุกลามมากไป แต่สำหรับตนเองนั้นต้องถือหลักว่า

ไม่จุดไฟเผาบ้านตัวเอง คนบางคนจุดไฟเผาบ้านตัวเอง แล้วก็นั่งเป็นทุกข์ตรมตรอมใจเศร้าสร้อยหงอยเหงา เอาปัญหาร้อยแปดมาบรรทุกใส่ไว้ในห้วงหัวใจของตนคนเดียว มันเรื่องอะไรอยู่ด้วยความทุกข์ทำไม

เราควรจะอยู่ด้วยความเบิกบานแจ่มใส มองเห็นทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งสุข ทั้งทุกข์ **ว่ามันเป็นแต่เพียงสิ่งที่เกิดขึ้นเปลี่ยนไปแล้วก็ดับลงเท่านั้นแหละ** ถ้าเราปล่อยให้มันเกิดขึ้นแปรไปแล้วก็ดับลง มันก็ไม่มีเรื่องอะไร มันเกิดมีเรื่องตรงที่เราไปจับมันไว้ เอามาใส่ไว้ในตัวของเรา ด้วยความเข้าใจผิดหลงผิด เราจึงมีปัญหามีความทุกข์ความเดือดร้อนอยู่ในชีวิตประจำวัน อันนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดอยู่ประการหนึ่ง จึงนำมาพูดชี้แนะเป็นแนวทางให้ญาติโยมทั้งหลายได้นำไปพิจารณา เพื่อแก้ไขปัญหาในตัวของเราเอง ให้เป็นไปในทางที่เรียกว่า ปลอดโปร่งแจ่มใส ไม่มีอะไรทำให้เกิดขุ่นมัวเศร้าหมองแก่ชีวิตดังที่ได้กล่าวมาก็พอสมควรแก่เวลา

ขอยุติการแสดงปาฐกถาไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๖

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟัง ตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ที่ ๘ เดือนสิงหาคม เดือนสิงหาคมย่างเข้ามา ๘ วันแล้ว วันเวลานี้ล่วงไปรวดเร็วเหลือเกิน ล่วงไปไม่ใช่ไปแต่เวลา แต่ทำให้ชีวิตของเราเปลี่ยนแปลงไปด้วย เด็ก ๆ ก็เปลี่ยนแปลงในทางเติบโตขึ้น ผู้ใหญ่ก็เปลี่ยนแปลงในทางแก่ลง แล้วที่สุดก็ถึงความแตกดับไป อันเป็นเรื่องธรรมดาของร่างกายมนุษย์ เพราะว่าร่างกายของมนุษย์เรานี้เกิดจาก

ของปรุงแต่ง สิ่งใดที่เกิดจากการปรุงการแต่ง **สิ่งนั้นมันจะอยู่ได้ก็ชั่วที่เครื่องปรุงแต่งนั้นพร้อมเพรียงกันอยู่เท่านั้น**

ถ้าวัตถุที่เข้ามาปรุงแต่งนั้นเกิดไม่พร้อมเพรียง สิ่งนั้นก็ต้องแตกสลาย เหมือนวัตถุที่เราใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นเสื้อผ้าที่เรานุ่งห่ม มันเกิดขึ้นจากฝ้ายที่เขาเอามาปั่นเป็นด้าย แล้วเอามาทอเป็นผืนผ้า ตราบใดที่วัตถุนั้นยังมีสมรรถภาพก็ยังเป็นผืนผ้าให้เรานุ่งเราห่มได้ แต่เมื่อใดวัตถุนั้นมันขาดสมรรถภาพ ผืนผ้านั้นก็ย่อมจะขาดสลายไป ซึ่งเราเรียกกันว่าฉีกขาด เป็นผ้าที่ใช้ไม่ได้

วัตถุอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ที่เราเอามาใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่นถ้วยชามถาดโถโอจานที่เราใช้ ๆ ขอให้เราคิดดูเราซื้อถ้วยชามมาใช้นี่ก็ชุดแล้ว ที่มันแตกมันสลายไปมันกี่ใบแล้ว บ้านเรือนที่เราอยู่อาศัยก็ต้องมีการซ่อมการแต่ง ถ้าหากว่าซ่อมไม่ได้ก็รื้อทิ้ง แล้วไปสร้างใหม่กันต่อไป เวลาสร้างใหม่ก็ดูสวยสดงดงามน่าอยู่น่าอาศัย อยู่ไปหลาย ๆ ปีเข้า เรือนนั้นก็เก่าคร่ำคร่า แล้วผลที่สุดก็ต้องรื้อไป สร้างใหม่กันต่อไป อันนี้เป็นวัตถุภายนอกที่แสดงให้เราเห็นถึงกฎอนิจจัง คือความเปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา

ร่างกายของมนุษย์นี้ก็เช่นเดียวกัน เกิดจากธาตุแห่งการปรุงแต่งหลายอย่างหลายประการ ที่พระท่านว่าธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ คือ ของแข็ง ของเหลว ความร้อน แก๊ส มันรวมตัวกันเข้าตามกรรมวิธีของธรรมชาติ แล้วก็เกิดเป็นตัวเป็นตน เป็นเราเป็นเขา ตามความยึดถือของมนุษย์ สิ่งที่เกิดขึ้นแล้วนี้คงอยู่ได้ก็อาศัยการเพิ่มเติมวัตถุเข้าไปตลอดเวลา เช่น เรามีการหายใจเอาลมเข้าไปในตัวของเรา เราดื่มน้ำเพื่อเข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกาย เรารับประทานอาหาร เพื่อให้อาหารนั้นไปหล่อเลี้ยงร่างกาย เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยเราก็กินหยูกกินยา เพื่อรักษาร่างกายนี้ให้พอเป็นไปได้ แต่บางทีถึงกินยามันก็ไม่หาย แม้หมอผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรค ก็มีอาการเป็นโรคเหมือนกัน แล้วก็ถึงแก่ความตายไปเหมือนกัน

อันนี้เมื่อคิดดูแล้วก็จะเห็นได้ว่า มันเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องเกิดมีแก่คนทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นคนมั่งมี คนยากจน คนโง่ คนฉลาด เป็นพระราชามหากษัตริย์ **ทุกหมู่ทุกจำพวกย่อมตกอยู่ในอำนาจของธรรมดา คือต้องแตกต้องสลายด้วยกันทั้งนั้น** คนที่เกิดมาแล้วไม่ตาย หาไม่ได้ในโลกนี้ ทุกคนเกิดมาแล้วก็ต้องตายด้วยกันทั้งนั้น อันนี้เรียกว่าเป็นธรรมดา

อย่างหนึ่งของชีวิต มีการเกิด มีการเป็นอยู่ในสภาพเช่นนี้อยู่ตลอดเวลา

ตัวเราเองทุกคนก็เช่นเดียวกัน วันนี้แข็งแรง แต่ว่าพรุ่งนี้ก็ไม่แน่ อาจจะถึงความแตกสลายลงไปเมื่อใดก็ได้ เพราะว่าโรคภัยไข้เจ็บ ที่จะเกิดขึ้นเบียดเบียนร่างกายมนุษย์นั้น เรากำหนดไม่ได้ว่ามันจะเกิดจากอะไร เกิดขึ้นเมื่อไร เพราะสิ่งเหล่านี้มันเป็นอยู่ในร่างกายของเราตลอดเวลา ถ้ามันอ่อนแอเราก็แข็งแรง ผลัดเปลี่ยนกันรุก ผลัดเปลี่ยนกันรับ เวลาใดร่างกายแข็งแรงก็เรียกว่ารุกเชื้อโรคถอยไป เวลาใดร่างกายอ่อนแอเชื้อโรคมันก็รุกเรายุบยับไป เราก็ถึงแก่ความเสียหาย คือตายได้

บางทีเรารับประทานอาหาร ดื่มน้ำ หรือว่าดื่มอะไร ๆ บางอย่างเข้าไปเลี้ยงร่างกาย ด้วยความสะเพร่า ก็เอาโรคเข้าไปใส่ในตัว ทำให้ถึงแก่ความตายได้ คนบางคนก็ชอบดื่มของมึนเมา ร่างกายก็เกิดเป็นโทษเป็นพิษขึ้นตลอดเวลาแล้วก็ถึงแก่ความตายไป บางคนตายเมื่อเป็นเด็กน้อย ๆ บางคนตายเมื่อเป็นหนุ่มสาว บางคนตายเมื่อเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ บางคนตายด้วยโรคภายใน บางคนตายด้วยโรคภายนอก บางคนตายด้วยอุบัติเหตุ

รถยนต์ชนถึงแก่ความตาย ความตายอาจจะเกิดขึ้นแก่ใครเมื่อใดก็ได้ ไม่จำกัดเหตุ ไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดสถานที่

เราที่เป็นพุทธบริษัทควรจะนึกถึงเรื่องนี้ไว้บ้าง เพื่อจะได้เป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจ ให้เกิดความสำนึกในเรื่องอย่างนี้ เวลามีปัญหาเกิดขึ้นในครอบครัว เช่นว่ามีการตายเกิดขึ้น เราก็จะได้นึกถึงธรรมะ เอาธรรมะมาเป็นเครื่องปลอบโยนจิตใจ ว่าอันนี้เป็นเรื่องธรรมดาได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ไม่ใช่เกิดแก่เราครอบครัวเดียว แต่เกิดขึ้นแก่ทุกครอบครัวที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ทุกประเทศ ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะในโลกนี้หรือว่าในโลกไหน แม้ว่าคนจะไปอยู่ในโลกพระจันทร์มันก็ตายจะไปอยู่ในดวงจักรวาลดวงไหนมันก็ตายทั้งนั้น ความตายเป็นสมบัติของชีวิตที่ต้องเกิดต้องมี เป็นเรื่องที่หนีไม่พ้น อันนี้เป็นเรื่องน่าคิดไว้เตือนจิตสะกิดใจประการหนึ่ง

พระผู้มีพระภาคเจ้าของชาวเราทั้งหลายนั้น พระองค์ได้เทศนาสั่งสอนคนในแง่ต่าง ๆ กัน เพื่อให้คนได้เกิดความรู้สึกที่เป็นปัญญา แล้วจะได้เอามาเตือนจิตสะกิดใจ ให้เกิดความนึกคิดในทางที่ถูกที่ชอบ จะได้ปลดเปลื้องตนให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน อันเป็นปัญหาในชีวิตประจำวันที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ใครเมื่อใดก็ได้

คราวหนึ่งพระผู้มีพระภาค ได้ไปพบพราหมณ์คนหนึ่ง แกมีความเศร้าโศกเสียใจในปัญหาเกี่ยวกับชีวิต คือว่า ลูกชายของแกได้ถึงแก่ความตายไป เมื่อลูกชายได้ถึงแก่ความตายแล้ว แกร้องไห้เศร้าโศกเสียใจ ได้ไปที่ป่าช้าทุกวันๆ นำอาหารที่ลูกชายชอบกินไปตั้งไว้ที่ที่ฝังศพ แล้วก็ร้องไห้คร่ำครวญอยู่ที่หลุมฝังศพนั้น ทำอย่างนี้บ่อยๆ

พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จไปเห็นเข้า แล้วได้ตรัสถามว่า ท่านมาร้องไห้เศร้าโศกด้วยเรื่องอะไร พราหมณ์นั้นก็บอกว่า ลูกชายคนเดียวอันเป็นที่รักของข้าพเจ้า ได้ถึงแก่กรรมไปเสีย ข้าพเจ้ามีความรักเขามาก จึงได้นำอาหารมาให้เขากิน แล้วก็มาร้องไห้อยู่ในที่นี้ทุกวันๆ พระองค์เลยบอกว่า ให้นั่งดีๆ ฟังเรื่องอะไรบ้าง แล้วพระองค์ก็เล่าเรื่องให้เขาฟัง บอกว่าตัวพราหมณ์ไม่ใช่ร้องไห้อยู่แต่ในบัดนี้เท่านั้น แม้ในชาติก่อนๆ ก็ได้เคยร้องไห้มามากแล้ว แล้วพระองค์ก็ยกเอานิทานชาดกมาเล่าให้พราหมณ์คนนั้นฟัง เพื่อเป็นเครื่องปลอบประโลมน้ำใจให้หายจากความทุกข์ความเดือดร้อน พระองค์ได้เล่าให้พราหมณ์คนนั้นฟังว่า

มีพราหมณ์คนหนึ่งมีทรัพย์สมบัติมาก มีลูกชายอยู่คนหนึ่งลูกหญิงหลายคน ต่อมาลูกชายก็ได้ถึงแก่กรรมไป เมื่อ

ลูกชายถึงแก่กรรมแล้ว ตาพราหมณ์คนนั้นก็ได้ไปที่หลุมฝังศพลูกชาย เพราะว่าลูกชายยังน้อย ตายเมื่อยังเป็นเด็ก เมื่อไปที่ฝังศพก็ได้นำอาหารไปเซ่นไปไหว้ตามธรรมเนียมที่เขานับถือกันในสมัยนั้น ร้องไห้ร้องห่มทุกวันทุกเวลา

อยู่มาวันหนึ่งมีเด็กหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งเรียนวิชาการสำเร็จเป็นบัณฑิตมาจากเมืองตักสิลา ได้เดินผ่านมาในทางนั้นครั้นไปเห็นพราหมณ์คนนั้นนั่งร้องไห้อยู่ที่ป่าช้า ไม่ต้องถามก็รู้เรื่องว่าร้องไห้เพราะเหตุอันใด เขาก็คิดในใจว่าต้องหาอุบายเป็นเครื่องปลอบโยนตาพราหมณ์คนนี้ ให้คลายจากความทุกข์โศกเสียบ้าง แต่ก็ยังหาอุบายไม่เหมาะ

วันหนึ่งเขาเดินผ่านมาในทางเส้นนั้น ก็ได้เห็นวัวนอนตายอยู่ตัวหนึ่ง เมื่อเห็นวัวนอนตายอยู่เช่นนั้นเขาก็นึกว่า วัวตัวนี้แหละจะเป็นแบบสาธิต สอนพราหมณ์คนนั้นให้คลายจากความเศร้าโศก

เขาทำอย่างไร ? เขาก็ไปตัดหญ้ามากองไว้ที่ข้างปากวัวเอาน้ำมาใส่ถังวางไว้ แล้วเขาก็นั่งร้องห่มร้องไห้อยู่ที่ข้างวัวนั้นพูดจาพิรี้พิไรว่า วัวตัวเดียวของฉัน ฉันได้ใช้ไถนาทุกวัน

ทุกเวลา ร่างกายมันก็แข็งแรงกำยำล่ำสัน สามารถจะลากแอกลากไถได้เป็นอย่างดี เวลานี้วัวตัวนี้ของฉันได้ตายไปเสียแล้ว ฉันยังเสียดายอยู่ ฉันจึงเอาหญ้าเอาน้ำมาให้มันกินแล้วก็อ้อนวอนให้มันลุกขึ้นกินหญ้ากินน้ำ แต่ว่ามันก็ไม่ลุกขึ้น นั่งร้องไห้นั่งบ่นอยู่อย่างนั้นแหละ

พราหมณ์คนนั้นกลับมาจากเยี่ยมศพลูกชาย ครั้นเห็นชายคนนั้นนั่งทำอาการเช่นนั้นอยู่กับวัว ก็เลยมองดู เมื่อมองดูแล้ว ได้ยินคำพูดของชายคนนั้นที่พูดพิรี้พิไรออกมาด้วยเรื่องของวัวของตัว ก็นึกขำขึ้นมาในใจ คนเราเวลาเป็นเองมันแก้ไม่ได้ แต่พอเห็นคนอื่นเป็นแล้วก็พอมองเห็น เช่นพราหมณ์คนนี้แกเป็นโรคคือความทุกข์เอง มองไม่เห็นว่าตัวไม่ฉลาดในเรื่องนั้น แต่ครั้นเห็นคนอื่นนั่งเศร้าโศกข้างศพวัว แกก็มองเห็นว่ามันเป็นเรื่องน่าขันที่คนมาร้องไห้เรื่องวัวตาย เอาหญ้าเอาน้ำมาให้วัวกินอย่างนี้มันน่าขัน แกนึกในใจอย่างนั้น เลยก็ถามว่า นี่พ่อหนุ่มน้อย ทำไมมานั่งร้องไห้ ทำไมเอาหญ้าสด ๆ มาให้วัวตายกิน ทำไมเอาน้ำใส่ถังมาวางไว้ข้างหัววัว แล้วทำไมมาบ่นพิรี้พิไรให้วัวกินน้ำ

ชายนั้นพอเห็นพราหมณ์คนนั้น ก็แหงนหน้าขึ้นไปดูชายคนนั้นแกล้งทำเป็นนิ่งเฉย พราหมณ์คนนั้นก็บอกว่า บอก

ให้เราทราบเถอะ เราจะได้ช่วยท่านบ้าง จะไม่ต้องเศร้าโศกในเรื่องนี้มากเกินไป เขาก็เล่าให้ฟังว่า ผมนี่มีวัวอยู่ตัวหนึ่งเป็นที่รักของผมมาก เพราะว่าได้ใช้ไถนาทุก ๆ วัน ร่างกายมันก็แข็งแรงดี ใช้งานได้คล่องแคล่ว แต่ว่าวันหนึ่งมันได้เกิดอุบัติเหตุอะไรขึ้นก็ไม่รู้ ล้มลงตายไปเสียเฉย ๆ มันตายแล้วก็รู้สึกเสียดายเหลือเกิน จึงได้เอาหญ้ามาให้มันกิน เอาน้ำมาให้มันกินมาบ่นพิรี้พิไรอยู่อย่างนี้แหละ

พราหมณ์คนนั้นพอได้ยินอย่างนั้นก็หัวเราะออกมาทีเดียวแล้วก็บอกว่า เจ้าหลานชายเอ๋ย วัวมันตายแล้วมันจะกินหญ้าของเธอได้อย่างไร มันจะดื่มน้ำของเธอได้อย่างไร เธอจะมาร้องมาเรียกมันสักเท่าใดหูมันก็ไม่ได้ยิน แล้วมันจะตื่นขึ้นมาให้เจ้าได้ดูมันได้อย่างไรอีก มันเป็นเรื่องที่น่าหัวเราะมิใช่หรือ

ชายหนุ่มคนนั้นพอได้ยินดังนั้นก็นึกว่า มันต้องศอกกลับพราหมณ์นี้เสียทีมันจะได้หายเศร้าโศก เลยก็ศอกกลับเข้าให้ว่าแล้วท่านเองละมาจากไหนที่มาทางนี้ พราหมณ์คนนั้นก็บอกว่าฉันนี่มีลูกชายอยู่ แล้วมันก็ตายไป ฉันเอาไปฝังไว้ที่ป่าช้า ฉันไปเยี่ยมทุกวัน เอาอาหารไปให้มันกิน เขาก็ถามว่าแล้วลูกชายมา

กินอาหารนั้นหรือเปล่า พราหมณ์นั้นก็บอกว่า ไม่เห็นมันมากิน เราไปร้องเชิญให้มากินทุกวัน ๆ มันก็ไม่มากิน

พราหมณ์หนุ่มก็บอกว่า นี่แหละลุง ลองเปรียบเทียบตัวฉันกับลุงดูทีซิ ใครมันจะโง่กว่ากันแน่ เขาว่าเข้าอย่างนั้น เขาว่า ฉันนี่วัวตายมันยังนอนให้ฉันเห็นอยู่ ฉันมาพูดกับซากศพวัวที่ฉันมองเห็น แต่ว่าลุงนี่ไปพูดกับลูกชายที่มองไม่เห็นตัว เขาฝังดินลึกลงไปแล้ว ไปนั่งร้องไห้ เชิญลูกให้มากินข้าวนี่ ระหว่างฉันกับลุงนี่ใครมันจะโง่กว่ากันแน่ ว่าเข้าไปอย่างนั้น

พอว่าเข้าไปอย่างนั้นพราหมณ์ก็นึกได้ว่า เออ นึกในใจ ไม่ได้พูดออกมาหรอก นึกในใจว่าข้านี่มันโง่เต็มที ลูกชายตายฝังดินลึกจมลงไปแล้ว ยังไปร้องเรียกให้มากินข้าว ไปร้องไห้ให้เสียน้ำตา ไม่ได้ประโยชน์อะไร เลยบอกว่า เออ คำพูดของเจ้านี่มันแหลมคม มันแทงใจดำของข้า ทำให้ข้าเกิดความสำนึกรู้สึกตัวว่า ชีวิตของมนุษย์เรานี่มันต้องมีตายเป็นธรรมดา ตายแล้วมันก็ควรจะจบเรื่องกันเพียงเท่านั้น ไม่ควรจะไปร้องไห้ร้องห่มอะไร แต่ฉันไม่เข้าใจจึงได้ไปร้องอยู่อย่างนั้น ได้มาพบเจ้าเข้าอย่างนี้ได้ความรู้ความเข้าใจ ขอขอบคุณพ่อหลานชาย ต่อนี้ไปฉันก็จะไม่ไปนั่งร้องไห้ที่หลุมศพอีกต่อไปแล้ว

พระผู้มีพระภาคเจ้า เล่าให้พราหมณ์คนนั้นฟังอย่างนี้ พราหมณ์คนนั้นฟังแล้วเกิดสำนึกตัวขึ้นว่า เออ! พระสมณโคดมนี่ช่างพูดช่างสอนเอาเรื่องเปรียบเทียบมาว่าเรา ให้เข้าใจในความจริงของชีวิต แล้วเลยไม่เศร้าโศกเพราะลูกชายถึงแก่กรรมต่อไป อันนี้เขาเรียกว่าเป็นอุบายในการสอนธรรมะ เอาเรื่องจริงมาพูดให้ฟังในชีวิตจริง ๆ เพื่อให้คนฟังเกิดความรู้สึกสำนึกตัว แล้วจะได้เกิดความเข้าใจว่าอะไรมันเป็นอะไรอย่างถูกต้อง นี้เรื่องหนึ่ง

อีกเรื่องหนึ่งใช้วิธีการให้รู้เอาเอง ไม่สอนไม่บอกแต่ว่าให้ไปเรียนเอาเอง อันนี้มันเหมือนกับพุทธศาสนาแบบเซ็นที่มีอยู่ในญี่ปุ่น เซ็นในญี่ปุ่น เซ็นในเมืองจีน เขาเรียกว่าพุทธศาสนาในฝ่ายเซ็น อาจารย์ไม่สอนศิษย์ด้วยวิธีตรงไปตรงมา แต่ว่าสอนศิษย์ให้ไปคิดเอาเอง ให้ไปค้นเอาเองให้เกิดปัญญาด้วยตนเอง การสอนให้ไปนั่งนึกนั่งคิด ก็คือฝึกสมาธินั่นเอง ลูกศิษย์จะได้ไปฝึกสมาธิ แล้วจะได้ใช้ปัญญาพิจารณาในเรื่องนั้น เกิดความเห็นชัดด้วยตัวเอง ดีกว่าความรู้ที่เขาบอกให้ ถ้าไปถึงรับคำสอนจากอาจารย์ อาจารย์ก็บอกว่าเป็นอย่างนั้น เขาก็รับคำสอนนั้นมามันง่ายเกินไป ความเข้าใจมันไม่ซาบซึ้ง สิ่งอะไรที่เราได้มาง่าย ๆ นี่มันไม่ค่อยมีราคา แม้ปัญญาที่เกิดขึ้นในใจ

เรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าเป็นปัญญาที่เกิดจากการฟัง ซึ่งเรียกว่า สุตามยปัญญา คือปัญญาเกิดจากการฟังก็ดี หรือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการอ่านก็ดี มันสู้ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการภาวนาไม่ได้

คำว่า "ภาวนา" ในที่นี้หมายความว่า "คิดค้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้นด้วยตนเอง" ปัญญาที่เกิดจากการคิดค้นนี้มันเป็นปัญญาของเราเอง ถ้าพูดตามภาษาหน่อยก็เรียกว่าปัญญาชั้นหนึ่ง ที่มันเกิดในใจของเรา ลัทธิเซ็นในญี่ปุ่นเขาสอนศิษย์ตามแบบพระพุทธเจ้าเหมือนกัน คือสอนให้ศิษย์ไปคิดเอาเอง ไปหาเอาเอง ไม่บอกให้ว่าอะไรมันเป็นอะไร แต่ให้ไปนั่งคิด เช่นอาจารย์บอกว่า "โน่นไปนั่งที่โน่น แล้วไปฟังต้นไม้มันพูด ดูซิว่ามันพูดอะไรกับเจ้า" เจ้าศิษย์คนนั้นก็ไปนั่งฟัง นั่งคิด นั่งนึกว่า มันพูดอะไร ตอนเย็นก็มาบอกอาจารย์ สิ่งที่บอกนั้นจะเป็นอะไรก็ได้ แต่ว่าผลคือต้องการให้ไปนั่งคิดนั่งนึกตรึกตรอง ไม่ให้ไปฟุ้งซ่านในเรื่องอื่นอย่างนี้เป็นต้น เป็นวิธีการสอนคนให้เกิดปัญญาด้วยการคิดค้นด้วยตัวเอง

ในบางครั้งบางคราว พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ใช้วิธีการให้ไปคิดเอาเองด้วยเหมือนกัน เช่น มีเรื่องเล่าว่า นาง

กีสาโคตมี แกมีลูก นางโคตมีนี้ไม่ใช่นางโคตมีที่เป็นมารดาเลี้ยงของพระพุทธเจ้า แต่เป็นกีสาโคตมีอีกรายหนึ่ง นางกีสาโคตมีนี้ได้แต่งงาน มีฐานะดีไม่ใช่คนลำบากยากจนอะไร แต่งงานแล้วก็มีบุตรเป็นผู้ชาย มีบุตรออกมาอยู่ได้ประมาณสักเดือนหนึ่ง ลูกชายก็เป็นโรคแล้วก็ถึงแก่ความตายไป เมื่อลูกชายถึงแก่ความตายแล้ว เขาก็จะเอาไปฝังตามธรรมเนียมของชาวอินเดียเขา แต่นางไม่ยอม บอกว่าลูกชายฉันยังไม่ตาย ฉันจะต้องเลี้ยงไว้ก่อน แล้วนางก็อุ้มลูกนั้นไว้ในอก เอาวางไว้แล้วก็พูดกับลูกนั้นตลอดเวลา อุ้มไปบ้านนั้นอุ้มไปบ้านนี้ ไปเที่ยวหาให้เขาช่วยลูกชายของตน

ตลอดเวลา ลูกชายที่ตายแล้วมันก็เปลี่ยนสภาพ คือว่ามันก็ขึ้นพองขึ้นมา ใหญ่ขึ้นมาตามฐานะของเรื่อง แต่นางก็ไม่ปล่อยไม่วาง ยังอุ้มอยู่อย่างนั้นแหละ ไปเจอชายคนหนึ่งเข้า ชายคนนั้นคงจะเป็นคนมีปัญญาอยู่สักหน่อย เมื่อได้เห็นนางกีสาโคตมีอุ้มลูกพิรี้พิไรมาอย่างนั้นก็เลยบอกว่า น้องหญิงจะเที่ยวอุ้มลูกตายอยู่ทำไม ไปหาพระพุทธเจ้าซิ พระพุทธเจ้าท่านมียาวิเศษชุบคนตายให้ฟื้นขึ้นมาได้ แม่หญิงคนนั้นก็ดีใจ อันนี้เขาเรียกว่า พูดจาหลอก แต่ว่าหลอกมันเกิดคุณ คนโบราณเขาพูดว่า

"พูดจริงตกนรก พูดโกหกขึ้นสวรรค์" พูดโกหกแบบนี้ขึ้นสวรรค์ หลอกเขาว่าให้ไปเอายาที่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้ามียาวิเศษชุบคนตายให้ฟื้นได้ อันนี้เขาเรียกว่าพูดโกหกเหมือนกัน แต่ว่าโกหกให้ขึ้นสวรรค์ ไม่เสียหาย คนบางคนพูดจริงตกนรกลงไปก็มีเหมือนกัน เรื่องมันเป็นอย่างนั้น

แม่หญิงกีสาโคตมีได้ฟังเช่นนั้นก็ดีใจ เลยอุ้มลูกชายซึ่งกำลังขึ้นแล้วไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ขอยารักษาลูกชายให้ฟื้นขึ้นมาใหม่ พระองค์ไม่บอกยาให้ทันที แต่บอกว่า เธอต้องไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากบ้านของชาวบ้าน เอามาเพื่อทำยา แต่ต้องจำไว้อันหนึ่งว่า ผักกาดนี้ต้องได้มาจากบ้านหรือจากเรือนที่ไม่มีใครเคยตายเลย หมายความว่าบ้านนั้นไม่มีใครตาย คนที่ให้เมล็ดพันธุ์ผักกาดแก่เธอนั้น ก็ไม่เคยมีญาติตาย แล้วเอามาเถอะ ฉันจะทำยาให้ลูกชายเธอฟื้นคืนชีพขึ้นมา

แม่หญิงคนนั้นก็อุ้มลูกไปบ้านนั้นบ้านนี้ ไปเที่ยวขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดเขา เมล็ดพันธุ์ผักกาดในอินเดียนี่มันดกดื่นมีอยู่ในที่ทั่ว ๆ ไป พอไปขอเขาก็เอามาให้กำมือหนึ่ง พอเอามาให้นางก็ถามว่า เดี๋ยวก่อน ที่บ้านนี้มีคนเคยตายบ้างไหม เขาบอกว่ามี ตายไปเมื่อปีก่อนนี่เอง เอาไม่ได้บ้านนี้ ไปบ้านโน้น

ต่อไป ไปขอเมล็ดพันธุ์ผักกาดบ้านนั้นเขาก็ให้ แกก็ถามว่าบ้านนี้มีคนเคยตายบ้างไหม เขาบอกว่าตายเมื่อเดือนก่อนนี่เอง ไม่เอาบ้านนี้มีคนตายแล้ว ไปบ้านอื่นอีก ไปบ้านไหนเขาก็ให้ด้วยความเต็มใจ ด้วยใจเมตตา แต่พอถามว่าบ้านนี้มีใครตายบ้างไหม เขาก็บอกอย่างนั้น ตายเมื่อปีก่อน เดือนก่อน ตายไปเมื่อวันอาทิตย์ก่อน ตายไปเมื่อวานนี่เอง ตายไปเมื่อคืนนี้ก็มี

เดินไปทุกบ้าน ๆ ก็ได้พบแต่สภาพที่เป็นอย่างนี้ นางก็เลยเกิดความรู้สึก ได้ปัญญาขึ้นมาในใจว่า อ้อ! ธรรมดามนุษย์เกิดมาแล้วมันก็ตายทั้งนั้น ไม่มีบ้านไหนเรือนไหนที่ไม่มีใครตายกับเขาเลย แล้วเรานี่เที่ยวโง่อยู่อย่างนี้ไม่เข้าเรื่อง ลูกชายตายแล้วเอามาอุ้มอยู่ทำไม มันจะฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้อย่างไร พระผู้มีพระภาคท่านสอนให้ไปหายาแก้คนตายให้เป็น แต่เราไปสืบดูทั่วแล้วมันไม่มีบ้านที่คนไม่ตาย ก็แสดงว่ายาแก้ตายนี่มันไม่มี หาไม่ได้ ก็เกิดปัญญาขึ้นมาในใจว่า **"สิ่งทั้งหลายมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นต้องแตกต้องดับเป็นธรรมดา"** เมื่อเกิดปัญญาขึ้นเช่นนี้ก็นำศพลูกชายไปที่ท่าน้ำ ขุดหลุมทรายลงไปให้ลึก แล้วเอาศพนั้นฝังเสียเรียบร้อย เดินทางไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

พอไปถึงพระผู้มีพระภาคก็ตรัสถามว่า เธอได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดมาหรือเปล่า นางคนนั้นก็ตอบว่า หม่อมฉันไม่ได้เมล็ดพันธุ์ผักกาด แต่หม่อมฉันได้ *สิ่งที่มีราคายิ่งกว่าเมล็ดพันธุ์ผักกาด* พระองค์ก็ถามว่า เธอได้อะไรมา แม่หญิงคนนั้นก็ตอบว่า หม่อมฉันได้ปัญญา คือความเข้าใจในเรื่องของชีวิต ว่า "คนเราเกิดมาแล้วก็มีความแตกดับเป็นธรรมดา สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดแล้วจะไม่แตกไม่ดับนั้นไม่มี เมื่อมีเกิดก็ต้องมีดับด้วยกันทั้งนั้น ได้ปัญญาตัวนี้มา"

พระองค์ตรัสถามต่อไปว่า เมื่อเธอได้ปัญญาอย่างนี้แล้ว เธอจะทำอะไรต่อไป หรือจะทำอย่างไรต่อไป นางกีสาโคตมีก็กราบทูลว่า หม่อมฉันเห็นว่าชีวิตของการครองบ้านครองเรือนเต็มไปด้วยความทุกข์ความยุ่งยาก หม่อมฉันใคร่จะขอบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา พระองค์ก็บอกว่าไม่ขัดข้อง แต่เธอจะต้องไปบอกพ่อแม่ให้ทราบเสียก่อน

นางก็กลับไปบอกบิดามารดา สามี ว่าจะออกบวชแล้ว ใคร ๆ เขาก็ไม่ขัดข้อง ที่ไม่ขัดข้องก็เพราะเห็นว่านางมีความทุกข์มาก มีความเศร้าโศกมากแล้ว จะไปพักบวชเสียสักหน่อยก็ดี

เหมือนกัน แล้วก็นึกว่าบวชก็คงจะอยู่ไม่นาน เพราะเคยได้รับความสุขความสบายในการอยู่บ้าน ไปบวชเข้าได้กินอาหารไม่เหมือนใจ ที่หลับที่นอนไม่เหมือนใจ ต้องนอนกลางดินกินกลางทรายก็คงจะเบื่อหน่าย ไม่เท่าใดก็คงจะกลับมาอยู่บ้านอีก แต่ว่าคนเหล่านั้นผิดหวัง คือว่าคิดผิดไป เพราะโดยเนื้อแท้นั้นนางเบื่อโลกแล้ว มองเห็นความจริงของชีวิต ตามธรรมชาติแล้วเลยได้บวชในพระพุทธศาสนา ครั้นเมื่อได้บวชแล้วก็ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป จนได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งในหมู่ภิกษุณีในครั้งพุทธกาล

นี้เป็นเรื่องตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าท่านเทศน์ให้เข้าเข้าใจด้วยวิธีการให้ไปคิดเอาเอง ให้ไปนึกไปค้นเอาเอง แม่หญิงคนนั้นจึงเข้าใจเรื่องถูกต้องเรียบร้อยตามความเป็นจริงขึ้นมา

คนเราที่มีความเศร้าโศกเสียใจในอะไรต่าง ๆ นี่ ถ้าได้หันเข้าหาธรรมะ ได้ศึกษาเข้าหาธรรมะแล้ว ความเบาใจก็จะเกิดขึ้น เพราะมองเห็นความจริงว่า อะไรมันเป็นอะไรตามความเป็นจริง ความเศร้าโศกความเสียใจนี่ช่วยอะไรไม่ได้ ไม่ได้ทำให้เราก้าวหน้าในชีวิตในการงาน ไม่ได้ทำให้สุขภาพทางกายดีขึ้น ไม่ได้ทำให้สุขภาพทางจิตของเราดีขึ้น แต่ว่า

มันเป็นยาพิษ ทำลายจิตใจ ทำลายร่างกายของเราเปล่าๆ ควรแล้วหรือที่เราจะมาดื่มยาพิษด้วยการคิดในเรื่องที่ไม่ถูกไม่ตรง ทำให้ชีวิตไม่สบายไปเสียโดยไม่ได้เรื่องอะไร อันนี้ไม่ชอบไม่ควร ผู้มีปัญญาจึงควรจะศึกษาธรรมะ เพื่อนำธรรมะมาปลอบโยนจิตใจของตนจึงจะถูกจะชอบ

ในครั้งโบราณคนที่เศร้าโศกขนาดหนักที่สุดมีอยู่คนหนึ่ง คือนางปฏาจารา นางปฏาจารานี่ถ้าพูดกันในแง่ความทุกข์แล้วเหลือทน ถ้าเป็นคนสมัยนี้ไปกระโดดสะพานตายแน่ เพราะว่าความทุกข์ของแกมันเหลือล้นที่สุด เรื่องของแกมันเป็นมาอย่างนี้

คือนางปฏาจารานี่สมัยเมื่อยังเป็นสาว ไม่ใช่ลูกคนธรรมดา แต่เป็นลูกของเศรษฐีมีทรัพย์สมบัติมากในเมืองนั้น แต่ต่อมาอาศัยความสนิทสนมคุ้นเคยกับคนใช้ เกิดสมัครรักใคร่กัน อันนี้มันก็เรื่องธรรมดา คนเราอยู่ใกล้กันเกิดความคุ้นเคยกัน ไม่มีความคิดในเรื่องอื่นก็เลยรักใคร่ได้เสียกัน ครั้นเมื่อได้เสียกันแล้ว ความมันก็จะแดงขึ้นมา จะอยู่ต่อไปก็จะขายหน้า พ่อแม่ก็จะได้รับความเสื่อมเสียด้วย เลยคิดกันกับชายผู้เป็นสามีของตนว่า เราออกจากบ้านนี้ไปเสียเถอะ แล้วไปอยู่ในที่ที่ไม่มีใครรู้จักเรา

ได้เวลากลางคืนก็ชวนกันหนีไปทั้งสองคน เดินทางไปอยู่เมืองไกลโน้นไม่มีใครรู้จักว่ามาจากไหน ครั้นอยู่ ๆ ไปก็มีท้อง แล้วถึงเวลาจะคลอดบุตร ก็ธรรมเนียมของชาวอินเดียทั่ว ๆ ไปนั้น เมื่อสตรีมีครรภ์ก็มักจะไปคลอดที่บ้านเดิมของตน นางปฏาจารานี้มีครรภ์แก่ก็นึกว่า พ่อแม่คงจะให้อภัยแล้ว ไม่ถือโทษโกรธตอบแล้ว เราควรจะกลับไปบ้านเพื่อจะไปทำการคลอดบุตรดีกว่า สามีก็ไม่ยอม บอกว่าอย่าไปเลย ไปแล้วเดี๋ยวจะลำบากเดือดร้อนในการเดินทาง

วันหนึ่งสามีไม่อยู่บ้าน นางก็หนีมา หนีมาแล้วก็มาเกิดลูกกลางทาง สามีตามมาพบเข้าก็เลยพากันกลับบ้าน เพราะหมดความจำเป็นที่จะไปแล้ว ก็เลี้ยงลูกชายคนนั้นขึ้นมาเป็นคนแรก ต่อมาก็ตั้งครรภ์คนที่สอง พอตั้งท้องที่สองพอครรภ์แก่นางก็บอกสามีอีกเหละ บอกว่าลูกคนแรกเกิดในป่าในดง ลูกคนที่สองนี่ไปเกิดที่บ้านคุณตาคุณยายเถอะ คุณตาคุณยายคงไม่ถือโทษโกรธตอบอะไร แต่สามีก็บอกว่า ฉันไม่กล้าสู้หน้าหรอก ฉันเป็นคนใช้ท่าน เวลาไปหาท่าน ท่านจะดุจะว่าขับไล่ไสส่ง ก็จะจากเธอที่เป็นที่รักของฉันไป ไม่ยอมไป นางพอได้ช่องก็หนีไปอีก

เดินทางไปในป่าผู้เดียว ไปๆ วันนั้นมันเกิดมีพายุใหญ่ ลมใต้ฝุ่นว่าอย่างนั้นเถอะ เกิดลมใต้ฝุ่นทั้งลมทั้งฝนตกแรง นางก็เลยเจ็บท้อง แล้วก็คลอดลูกที่นั่นในป่า เวลาคลอดลูกนี่ ไม่มีร่มอะไรเลย นางก็นอนพังพาบ นอนยันเข่า เอาลูกน้อย ไว้ใต้ตัวของนาง เอาผ้าคลุมไว้ สามีตามมาท่ามกลางพายุฝน ทีเดียว มาพบเห็นเข้า เห็นนางอยู่ในสภาพที่น่าสงสารเช่นนั้น ก็บอกว่า เดี๋ยวฉันจะไปตัดไม้เอามาทำหลังคา คือเอาไม้มา ปักเข้า เอาใบไม้มุงให้ภรรยาไม่ถูกฝนแรงเกินไป

สามีก็ไปตัดไม้ที่จอมปลวกแห่งหนึ่ง ที่จอมปลวกนั้น มีงูเห่านอนอยู่ตัวหนึ่ง ครั้นคนขึ้นไปตัดไม้งูมันก็ตกใจ เลยกัด เอาสามีของนางด้วยพิษที่มันแรงจัด แล้วสามีก็ถูกฝนตัวเย็นชืด อยู่แล้ว ถูกงูกัดก็เลยถึงแก่ความตาย สามีตายไปคนหนึ่ง

เมื่อสามีตายแล้ว นางก็สู้กับความหนาวเย็นของฝนและ ลมพายุ จนกระทั่งตอนเช้า ลมก็สร่างลงไป ฝนก็หยุด นางก็นึกว่า สามีเราตายแล้ว เราก็จะต้องเดินทางต่อไป เลยอุ้มลูกน้อย แล้วก็จูงลูกที่พอเดินได้เดินทางไป พอไปถึงแม่น้ำอจิรวดีที่จะ ผ่านไป นางก็นึกในใจว่า ลูกน้อยตัวเล็กนี่ข้ามไปก่อน เอาไปวาง ไว้ฝั่งโน้น แล้วก็ลูกคนนี้เอาไว้ฝั่งนี้ก่อน เพราะน้ำมันเชี่ยวจะพา

ลูกสองคนไป กลัวว่าจะทนกำลังน้ำไม่ไหว เลยให้ลูกคนโตอยู่ฝั่งนี้ นางก็ข้ามไป เอาลูกคนเล็กไปวางไว้ที่ฝั่งโน้นแล้วก็เดินกลับมา

ขณะที่เดินกลับมาถึงกลางแม่น้ำ เหยี่ยวตัวใหญ่คือนกอินทรีย์ใหญ่มันบินมา มาเห็นเด็กตัวแดง ๆ นอนอยู่บนตลิ่งก็โฉบลงมา โฉบเอาเด็กคนนั้นไป นางก็ตกใจปรบมือ คือตะเพิดนกอินทรีย์ตัวนั้น เจ้าลูกน้อยที่อยู่บนตลิ่งก็นึกว่าแม่ปรบมือตะโกนเรียก ก็เลยลงมาในแม่น้ำ เมื่อลงมาในแม่น้ำกระแสน้ำมันก็เชี่ยว อยู่ห่างจากแม่ตั้งหลายเมตร น้ำก็เลยพัดเอาลูกน้อยไปตามกระแสน้ำ ลูกน้อยคนนั้นก็ตาย ลูกคนเล็กก็ตาย ตายหมดทั้งสองคน เหลือแต่นางผู้เดียว

เมื่อเหลือแต่นางก็นึกว่า เรามันเสียผัวไปแล้ว เสียลูกสองคนไปอีกแล้ว เรากลับไปหาพ่อแม่ของเราดีกว่า เลยก็เดินทางไป ด้วยอาการที่มีความทุกข์หนักที่สุดในใจ ขอให้เราเทียบกับตัวเราเอง ถ้าเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นจะมีความระทมทุกข์ขนาดไหน ฉันใดก็ฉันนั้นแหละ นางก็เดินไปด้วยความเศร้าใจ

พอไปถึงในเมือง ไปหาบ้านพ่อแม่ของตัว หาไม่เจอ เพราะว่าเมื่อคืนนี้ลมมันแรง พายุใหญ่พัดบ้านพังไปเป็นจำนวน

มาก เศรษฐีสองสามีภรรยานั้นตายทั้งคู่ เขาเอาไปเผาที่เชิงตะกอนเดียวกันแล้ว นางไปถึงก็ไปถามว่า บ้านท่านเศรษฐีชื่อนั้นที่เมืองนี้อยู่ที่ไหน เขาก็บอกว่า โน่น อยู่ที่ตรงนั้นแหละดูเถอะ เมื่อคืนพายุใหญ่มันพัดพังราบไปเลย ท่านเศรษฐีสามีภรรยาก็ตายในบ้าน ชาวบ้านได้เอาศพไปเผาอยู่ที่เชิงตะกอนเดียวโน่นแล้ว นางก็ออกจากที่นั้นไปสู่เชิงตะกอนที่เผาศพบิดามารดา

เมื่อไปถึงศพนั้นก็เผาเป็นขี้เถ้าไปแล้ว นางก็หมดความรู้สึกอย่างคนธรรมดา มีแต่ความเศร้าโศกเสียใจล้นไปทีเดียว เดินร้องไห้ร้องห่มไป จนผ้าหลุดผ้าลุ่ยไม่ติดเนื้อติดตัว กลายเป็นคนเปลือยเดินไปอย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง ไม่รู้ว่าจะไปไหน เดินเหม่อเรื่อย ๆ ไป ไปอย่างนั้นแหละเป็นเวลานานตั้งเดือนกว่า ที่เป็นอยู่ในสภาพเช่นนั้น

วันหนึ่งบุญส่ง ถ้าพูดตามภาษาบ้านเราว่า บุญส่งไปก็ได้ นางก็เดินเซ่อซ่าไปด้วยอารมณ์ทุกข์ ไปถึงวัดเชตวันที่พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังแสดงธรรมอยู่แก่ประชาชน นางก็เข้าไปทั้งที่ร่างกายล่อนจ้อนเช่นนั้น ชาวบ้านได้เห็นเข้าก็โยนผ้าไปให้นาง เมื่อนางได้ผ้าก็ยืนเหม่ออยู่อย่างนั้นแหละ ไม่รู้จักนุ่งผ้า

นุ่งผ่อนเสียเลย พระผู้มีพระภาคก็เลยตรัสว่า เธอนุ่งผ้าเสียให้เรียบร้อยก่อนแม่หญิง

ได้ยินพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาค ก็เกิดความรู้สึกตัว พอรู้สึกตัวขึ้นมาก็นุ่งผ้า พอนุ่งผ้าเรียบร้อยแล้ว พระองค์ก็ตรัสว่า นั่งลงฟังธรรมะกับเขาเถิด แล้วพระองค์ก็เทศนาให้ฟังจำเพาะเจาะจงไปที่แม่ปฏาจารานั้นด้วย เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนา พอจบพระธรรมเทศนาก็เกิดความรู้สึก นึกได้ถึงเรื่องชีวิตของนางที่ผ่านมา นั่งลำดับภาพดูแล้วก็คิดว่า เออ! ชีวิตเรามันเป็นมายาอย่างนี้ ๆ ต้องสูญเสียสิ่งนั้นสิ่งนี้จนกระทั่งได้มาพบพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ดื่มรสพระธรรมอันชื่นฉ่ำในใจรู้สึกผิดชอบชั่วดีความเศร้าโศกอันตรธานหายไป เหลือแต่ปัญญามองเห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ไม่คิดถึงความหลังอีกต่อไปเพราะพระองค์ตรัสว่าสิ่งใดล่วงไปแล้ว ขอให้มันผ่านพ้นไป อย่าเอาสิ่งนั้นมาคิดซ้ำแล้วซ้ำอีก ให้มันเกิดความยุ่งยากลำบากใจต่อไปอีก

คนเรานี่ชอบคิดถึงเรื่องเก่าที่ผ่านมา อะไรที่เป็นเรื่องเก่าแก่ เดือนก่อน ปีก่อนโน้น บางทีมันก่อนมาตั้ง ๑๐ ปี อย่างนี้เขาเรียกว่าอารมณ์เก่า ชอบเก็บมาใส่ไว้ในใจ ว่าง ๆ ก็เอามา

นั่งคิดนั่งตรองอยู่คนเดียว คิดแล้วก็น้ำตาไหลมีความเศร้าโศก เสียอกเสียใจ อันนี้มันเรื่องอะไร ก็เรื่องเผลอไปนั่นเอง ประมาทไป ไปเปิดอาละบั้มเก่าที่มันเต็มไปด้วยความเศร้าโศก มานั่งดูแล้วก็นั่งร้องไห้ มันเรื่องอะไร เรื่องหลงผิดเข้าใจผิด นั่นเองไม่ใช่เรื่องอะไร เราไม่ควรจะไปเปิดอาละบั้มเก่าอันนั้น มาดู แต่ให้เรานึกว่ามันผ่านพ้นไปแล้ว

อะไรที่ผ่านพ้นไปแล้วก็ให้ถือว่าผ่านพ้นไปแล้ว วันเวลาผ่านพ้นไปแล้วเอาคืนมาก็ไม่ได้ ไฟที่ดับไปแล้ว เราจะเอาคืนมาก็ไม่ได้ กระแสน้ำที่ไหลไปแล้วเราจะเรียกให้มันกลับมาก็ไม่ได้ อะไร ๆ ทั้งหมดในโลกนี้ ญาติพี่น้องทั้งหลาย พิจารณาดูเถอะ เมื่อผ่านไปแล้วเอากลับมาไม่ได้อีกแล้ว มันเป็นเรื่องผ่านพ้นไป พระผู้มีพระภาคจึงตรัสสอนพวกเราทั้งหลายว่า *อะไรที่ผ่านไปแล้วก็ขอให้มันผ่านไปเถอะ อย่าได้เอากลับมาอีกเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แก่อารมณ์ต่าง ๆ รูปผ่านมาในสายตาของเรา เสียงเข้ามาทางหู กลิ่นเข้ามาทางจมูก รสผ่านลิ้น สัมผัสผ่านกายประสาท ความนึกความคิดต่าง ๆ เกิดขึ้นในใจ สิ่งใดที่เกิดขึ้นในอดีตมันก็ดับไปแล้วในอดีต สิ่งใดเกิดขึ้นในปัจจุบันมันก็ดับไปในปัจจุบัน สิ่งใดที่จะเกิด*

จะมีขึ้นในอนาคตข้างหน้ามันก็คงจะดับไปในเวลานั้น เพราะฉะนั้น เมื่ออะไรเกิดแล้วดับแล้ว ก็ให้มันดับไปตามเรื่องราวของมันเถอะ เราอย่าได้คิดให้มันเป็นทุกข์ด้วยเรื่องนั้น ๆ ดีกว่า อันนี้จะช่วยแก้ปัญหาทางด้านจิตใจ ในเรื่องของความทุกข์ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในใจของเราด้วยปัญหาต่าง ๆ อันเป็นกันอยู่ในครอบครัว ในชีวิตประจำวัน

สมมุติว่าเราเป็นคนค้าขาย เราได้ลงทุนทำการเพื่อซื้อนั่นซื้อนี่ เป็นคนค้าคนขาย นักธุรกิจก็คิดว่ากำไรละ ใคร ๆ ก็คิดกำไรกันทั้งนั้น ทำอะไรต้องมีกำไร มีสถิติ จำนวนคนเท่านั้น เหตุการณ์อย่างนั้นจะเกิดขึ้น คาดว่าจะได้อย่างนั้นอย่างนี้ แผนที่เขียนไว้สวยสดงดงามทั้งนั้น มองเห็นเป็นต้นกัลปพฤกษ์สี่มุมเมืองทีเดียว ดกไปด้วยเงินด้วยทอง หล่นพรั่งพรูลงมาเลย นั่นความคิดความฝันของมนุษย์เรามันเป็นอย่างนั้นแหละ ตั้งโครงการไว้ในรูปอย่างนั้น แต่ครั้นเมื่อไปทำเข้าจริง ๆ ต้นกัลปพฤกษ์ที่เราตั้งใจไว้นั้น รากมันก็ไม่เรียบร้อย ต้นมันก็ไม่เรียบร้อย ดอกใบมันก็ไม่เรียบร้อย แทนที่มันจะหล่นลงมาตามที่เราต้องการ มันไม่หล่นลงมาดังใจ ทีนี้จะเป็นอย่างไร ก็เรียกว่าผิดหวังในชีวิตไป

คนเราที่ผิดหวังก็เพราะว่าไปหวังมันมากเกินไป ถ้าหวังมากเกินไปมันก็ผิดหวังมากเป็นธรรมดา ถ้าไม่คิดหวังมากมันก็ไม่มีอะไรผิดหวัง คนที่เรียกว่า **"ผิดหวังนี่เพราะมีความหวัง"** ในทางที่ถูกนั้น เราอย่าไปมีความหวังให้มันมากเกินไป อย่าไปคิดกะการว่าต้องได้เท่านั้นต้องได้เท่านี้ กำไรอย่างนั้น กำไรอย่างนี้ อย่าไปคิดอย่างนั้น คิดอย่างไร ? ก็คิดแต่เพียงว่า เรามีหน้าที่ทำงาน เราทำงานไปตามหน้าที่ เราค้าขายไปตามหน้าที่ของเรา เราดำเนินกิจการธุระอะไรต่าง ๆ ก็ทำไปตามหน้าที่ ส่วนผลอันจะเกิดขึ้นนั้นมันไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรื่องที่เราจะคิดได้คาดหวังไว้ได้ สุดแล้วแต่เหตุการณ์สิ่งแวดล้อมมันจะอำนวยให้เกิดขึ้นได้เท่าใดก็พอใจเท่านั้น อย่าไปเสียใจว่า แหมมันได้น้อยเกินไป

คนเราที่พูดว่าขาดทุน ขาดทุน ความจริงไม่ได้ขาดทุนยุบยับอะไรหรอก แต่ว่ามันได้น้อยเกินไปนั่นเอง สมมุติว่าต้องการได้ร้อยหนึ่ง มันได้เพียงห้าสิบก็บอกว่าขาดทุนแล้ว แต่ความจริงห้าสิบนั้นก็ยังได้อยู่ แม้ว่าได้สักหนึ่งมันก็ยังได้อยู่นั่นแหละ แต่เราพูดว่าแหมขาดทุนยุบยับไปเลย นี่เขาเรียกว่าลงโทษตัวเองมากเกินไป เฆี่ยนตัวเองให้มันเจ็บมากเกินไปแล้วก็ไปนอนระทมทุกข์อยู่ด้วยความทุกข์อันนั้น นี่มันเรื่องอะไร

นี่แหละญาติโยมคิดดูเถอะ นี่มันเรื่องอะไรที่เราจะต้องไปคิดให้มันเป็นทุกข์ด้วยเรื่องอย่างนั้น

เราควรคิดด้วยความพอใจว่า ได้เท่านี้ก็พอแล้วสมมุติว่าได้ เพียงห้า เพียงสิบ เพียงยี่สิบ ที่ตั้งใจไว้ว่ามันจะได้สักร้อยว่าอย่างนั้นเถอะ แต่ว่าเราได้เพียงสี่สิบเราก็พอใจแล้ว ได้เท่านี้ก็พอใจแล้ว ได้สามสิบก็ให้พอใจเถอะ ได้ยี่สิบก็ให้พอใจเถอะ ได้มาสักหนึ่งก็ให้พอใจเถอะ สมมุติว่าไม่ได้อะไรเลย เราก็ควรพอใจว่า ทุนยังมียังพอที่จะลงทุนต่อไปได้ ยังไม่ถึงกับหมดเนื้อหมดตัวไปเสียเลยทีเดียว ถ้าสมมุติว่ามันหมดไปเลย เงินทองหมดขาดทุนยุบยับไปเลย เราก็ไม่ควรจะเสียใจอะไรให้มันมากเกินไป แต่เราควรจะคิดว่า ตัวเรายังอยู่ ปัญญายังอยู่ สมองความคิดความอ่านของเรายังอยู่ โลกมันก็ยังอยู่ ไม่ได้ไปไหน สมองปัญญายังมีอยู่เรายังหาได้ต่อไป

ให้นึกว่าเวลาเราเกิดมานี่เราไม่ได้เอาอะไรมา เวลาตายไปเราก็ไม่ได้เอาอะไรไป สิ่งทั้งหลายมันเป็นสมบัติของโลกเป็นสมบัติของธรรมชาติที่มีอยู่เป็นอยู่ตามเรื่องตามราว แต่ว่าเราไปประกอบการงานถูกตามกฎตามเกณฑ์ เราจึงได้สิ่งนั้นมาได้มาแล้วจะไปตู่ว่าเป็นของฉันก็ไม่ได้ หรือจะไปตู่เอาว่าจะ

ต้องเอาเท่านั้นเอาเท่านี้ เหมือนเด็กขอสตางค์คุณแม่นั่นมันไม่ได้หรอก

เด็กขอสตางค์คุณแม่เขาตู่เอาทั้งนั้นแหละ เอามาห้าบาท ถ้าให้สามบาท นี่ไม่พอใจแล้ว นั่งหน้าบูดหน้าบึ้งอยู่นั่นแหละ จะไม่ไปโรงเรียนเอาเสียเลยทีเดียว คุณแม่ก็กลัวลูกจะไม่เรียนหนังสือ เอ้า! ไปห้าบาท ทีหลังมันเดินยิ้ม ลูกไม้เท่านี้คุณแม่ก็อ่อนข้อแล้ว วันหลังมันต้องเล่นลูกไม้แบบนี้ต่อไป มันจำได้ ทีหลังมันก็เล่นลูกไม้แบบนั้นอีก พอไม่ให้มันก็ทำอย่างนั้นอย่างนี้ กระเง้ากระงอดขึ้นมาเชียว ทำท่าบางทีก็เอาหัวชนฝาเบา ๆ นิดหน่อย คุณแม่กลัวลูกจะไม่สบายปวดหัวตัวร้อน เอาไปเถอะลูก ลูกมันเดินยิ้มไป นี่มันต้มคุณแม่ได้ตามชอบใจ นี่มันเป็นอย่างนี้อย่างนั้นนั่นเด็กมันบังคับเอาได้ เพราะว่าแม่พ่อนี่รักลูกมาก รักจนกระทั่งว่าถูกต้ม ว่าอย่างนั้นเถอะ

อันนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดอยู่ เรื่องธรรมชาติธรรมดานั้นมันไม่ได้อย่างนั้นหรอก มันเป็นเรื่องของธรรมชาติที่เราจะไปบังคับเอาตามชอบใจไม่ได้ ได้เท่าใดก็ให้พอใจเท่าที่เราได้ ถ้าสูญเสียไปบ้างก็อย่าไปคิดร้ายว่า แหมหมดเนื้อหมดตัว อย่าไปคิดอย่างนั้นมันทารุณกับตัวเองมากเกินไป แต่ควรคิดว่ายังดีอยู่ที่สูญไปเพียงเท่านี้ ยังไม่สูญอะไรเกินไปมากนักหนา

ชีวิตของคนเรามันก็เป็นอย่างนั้นแหละ ญาติโยมทั้งหลาย มีปัญหามีความทุกข์มีความเดือดร้อนในชีวิตประจำวันหลายแง่หลายมุมหลายเรื่องหลายประการ เราก็ต้องเอาธรรมะนี่แหละมาปลอบโยนจิตใจ พอให้เห็นว่ามันเป็นเรื่องธรรมดาธรรมดาอะไร ความทุกข์ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในใจของเรานั้น จุดสำคัญมันอยู่ที่ความยึดถือนี่ ยึดถือว่าเป็นตัวเราเป็นของเรา บ้านเรือนของเรา ลูกของเรา สามีของเรา เงินทองของเรา รถของเรา ความยึดถือว่าเป็นตัวเราของเรานี่แหละ มันเป็นตัวทุกข์ อะไร ๆ ที่เราเข้าไปยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตนนี่ เป็นของเราแล้ว มันทุกข์อยู่ตรงนั้น

ในทางธรรมะส่วนลึก ท่านจึงสอนให้คิดทำลายความยึดมั่นถือมั่น ที่เรียกว่าเป็นตัวเป็นตนนี่ให้มันลดน้อยลงไป คือให้พยายามแยกตัวเอง ให้เห็นว่าไม่มีตัว ที่จะเข้าไปยึดไปแบกสิ่งนั้นไว้ ว่าเป็นตัวเราเป็นของเรา เราได้อะไรมาก็คอยบอกไว้ให้รู้สึกตัวว่า เออ! มันไม่ถาวร ไม่คงทนอะไรหรอก มันจะอยู่กับเราก็ไม่นานหรอก เช่นได้เงินมาก็บอกกะตัวเองบ้างว่า อย่ากระหยิ่มยิ้มย่องนะ เงินนี่ไม่เท่าไรมันก็โผผินบินไป เพราะมันเป็นครุฑมีปีก เขาติดปีกไว้ด้วย ไม่ใช่ครุฑปีกหัก มันมีปีก

สมบูรณ์เสียด้วย พอมาแล้วมันก็บินไปพุ่มไม้โน้น ไปพุ่มไม้นี้ เข้าธนาคารนั้น ออกธนาคารนี้ ไม่มีหยุด ถ้าเราเอาใจไปยึดว่าเงินของฉัน ได้มาก็ดีใจ เสียไปก็เสียใจ ชีวิตก็ขึ้น ๆ ลง ๆ ตามสภาพสิ่งแวดล้อม ได้ก็นั่งยิ้ม เสียก็เสียดาย นั่งเป็นทุกข์เดือดร้อน วนเวียนไปไม่สิ้นสุด

เราอย่าทำตนเป็นผักตบชวาลอยน้ำ น้ำคืออะไร? ก็คือกระแสของความเปลี่ยนแปลงของโลก สิ่งทั้งหลายมีมาก็มีไป มีได้ก็มีเสีย อย่างนี้เขาเรียกว่ากระแสโลก หากไม่ระวังตกลงไปในกระแสนั้นมันไม่ดี ไม่เป็นประโยชน์ เราควรจะอยู่ด้วยปัญญาพิจารณาว่า สิ่งนี้คืออะไร เกิดจากอะไร เราอย่าไปยึดไปติดว่าเป็นของเรา แต่เราจะกลายเป็นผู้ดูสิ่งนั้น การแตกสลายของสิ่งนั้น เมื่อดูเห็นเราก็ได้ปัญญา ได้ความจริงเกิดขึ้นในใจว่า สิ่งทั้งหลาย มีการเกิดดับเป็นธรรมดาอย่างนั้นเอง

ถ้าเราไปจับเอาส่วนใดส่วนหนึ่งของกระแส การเกิดดับนั้น เราก็จะมีความทุกข์ความเดือดร้อน ทุกคนอยากอยู่อย่างมีความสบายใจ แต่ความสบายใจนั้น ต้องให้สบายใจเพราะมีปัญญา มองเห็นสิ่งนั้นตามที่มันเป็นจริง อันนี้แหละคือธรรมะที่เราควรนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อแก้ไขปัญหานานา

ประการที่เกิดในวิถีชีวิตของเรา เพราะอยากจะอยู่อย่างคนสงบสุข ไม่อยากจะเอาอย่างคนมีความทุกข์ร้อน อยู่อย่างดีมีระบบประสาทเรียบร้อย แต่ถ้าคิดมากมีความยึดถือ มีปัญหามาก โรคประสาทจะรบกวน นอนไม่หลับ กินไม่ได้ แล้วโรคอื่นจะแทรกขึ้นมาอีกหลายเรื่อง

สิ่งทั้งหลายเกิดจากความคิดของเราทั้งนั้น เพราะฉะนั้นขอให้ญาติโยมทุกคนคิดแต่เรื่องในทางที่ถูกที่ชอบ ตามหลักคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเราคิดแต่ในทางที่ถูกที่ชอบแล้ว เราก็จะมีความสุขความสงบได้ตามความปรารถนา ดังที่กล่าวมาเพื่อเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจแก่ญาติโยมทั้งหลาย ก็พอสมควรแก่เวลา

ขอยุติปาฐกถาธรรมไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๗

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

เมื่อวานซืนนี้เดินทางไปจังหวัดขอนแก่น เพื่อแสดงปาฐกถาแก่คณะข้าราชการและประชาชน ตามคำอาราธนาของผู้ว่าราชการจังหวัดนั้น ในวันเสาร์เมื่อวานนี่เอง ขณะนั่งไปในรถไฟก่อนที่จะลงที่สถานี มีฝรั่งหนุ่ม ๆ คนหนึ่งเข้ามาหา แล้วก็แจกหนังสือเป็นกระดาษพับไม่กี่หน้าให้แผ่นหนึ่ง รับแล้วก็ใส่ย่าม ไม่ได้ดูอะไรมากนัก เมื่อไปถึงที่พักก็ได้หยิบออกมาดูว่ามันจะมี

ข้อความอะไรบ้าง เขาทำสวยแล้วก็มีภาพคน แล้วก็มีคำเขียนเอาไว้ว่า "บุญกุศลจะช่วยได้หรือ" แล้วข้างในก็มีคำอธิบายชักจูงโน้มน้อมจิตใจให้เชื่อในพระผู้เป็นเจ้า ตามทัศนะของเขา แล้วก็บอกให้คนที่อ่านนั้นรู้ว่าบุญกุศลนั้นช่วยไม่ได้ เพราะบุญกุศลเป็นเรื่องของมนุษย์ ไม่ใช่เรื่องของสวรรค์อะไรอย่างนี้เป็นต้น แล้วก็อ้างถ้อยคำในพระคัมภีร์มาสองบท

อ่านแล้วก็นึกในใจว่า ฝรั่งที่มาสอนศาสนาในเมืองไทยก็ไม่ฉลาดอะไรมากนัก ยังมีความเชื่อถือแบบเก่า ๆ โบราณอยู่ในสมอง แล้วก็จะมาชวนคนไทยเราให้พลอยหลงผิดไปกับความคิดอันเก่า ๆ ของเขาด้วย ความจริงฝรั่งที่มีการศึกษา ได้พัฒนาจิตใจไปตามทัศนะใหม่ ๆ ก็มีอยู่มาก คนพวกนั้นถ้าเราได้สนทนากับ เขาแล้วเขาก็จะเข้าใจความหมายของคำว่า พระผู้เป็นเจ้า หรือความหมายของคำอื่นอีกหลายคำคล้าย ๆ กับที่เราชาวพุทธเข้าใจ แต่ว่าฝรั่งพวกนักสอนศาสนานั้นเป็นพวกผังหัวเชื่อง่ายในพระคัมภีร์โดยไม่ได้พิจารณา คือ ไม่ได้พยายามศึกษาภาษาธรรมะ แต่จะเรียนแต่ภาษาคนเสียเรื่อยไป ไม่ได้ตีความหมายตัวสมมุติให้เป็นธรรมะ

เช่น เรื่องของพระผู้เป็นเจ้าที่ฝรั่งเชื่อ ถ้าเป็นฝรั่งตาแก่ยายแก่ก็มีความเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้ามีตัวมีตน เป็นคน แล้วมีฤทธิ์

มีอำนาจ สามารถที่จะสร้างสรรค์อะไร ๆ ได้ต่าง ๆ สามารถที่จะดลบันดาลให้คนเราเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ได้ ตามความปรารถนาของพระผู้เป็นเจ้า อันความเชื่ออย่างนี้เรียกว่า เป็นความเชื่อแบบโบรมโบราณ เป็นความเชื่อของเด็ก ๆ ที่ไม่ใช้ปัญญา ไม่มีความคิดความอ่าน ก็เชื่อไปในรูปอย่างนั้น

ถ้าเป็นคนที่มีการศึกษา มีความรู้ความเข้าใจอะไรดีขึ้น เขาก็จะไม่เชื่อในรูปอย่างนั้น แต่เชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้านั้นไม่มีตัวตนอะไร เป็นแต่บุคคลสมมุติที่เขาตั้งขึ้นเพื่อจะเป็นหลักสำหรับยึดถือของเด็กน้อย ๆ ครั้นเมื่อเด็กนั้นโตขึ้นก็จะเข้าใจความหมายที่ถูกต้องว่า พระผู้เป็นเจ้าก็คือตัวธรรม กฎเกณฑ์อันเป็นข้อปฏิบัติ หรือเป็นตัวธรรมชาติของธรรมชาติ หรือสิ่งที่เป็นผลอันเกิดขึ้นจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคน คนฉลาดย่อมเข้าใจไปในรูปอย่างนั้น

ถ้ายังอยู่ในระดับความเขลาก็จะไม่เข้าใจ เพราะฉะนั้นเขาจึงพิมพ์ใบปลิวไปเที่ยวแจกชาวบ้าน พิมพ์มาก ๆ แล้วก็แจกเรื่อยไป เห็นอาตมายืนอยู่ในรถ ก็เลยเอามาแจกให้ แจกแล้วมันคงจะภูมิใจว่า ได้เผยแผ่ธรรมะตามที่เขาเข้าใจนั้นแก่พระรูปหนึ่งแล้ว แต่ไม่รู้ว่าผู้รับแจกนั้นคือใคร อ่านแล้วเลยนึกในใจว่า

ฝรั่งยังไม่ก้าวหน้าในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาธรรมะ เพราะยังไม่รู้ว่าบุญกุศลนั้นคืออะไร

ความจริงคำว่า บุญ ว่ากุศล ในทางพระพุทธศาสนาก็ดี บุญกุศลในคัมภีร์ของฝรั่ง ของแขกก็ดี ก็มีความหมายในรูปเดียวกัน คือหมายถึงสิ่งที่เป็นความสุขความสงบทางจิตใจอันเกิดขึ้นจากการกระทำความดีนั่นเอง

คำว่า บุญ ในทางพระพุทธศาสนาเรานี้ เราหมายถึงเหตุก็ได้ หมายถึงผลก็ได้ ที่เรียกว่า หมายถึงเหตุนั้นหมายความว่า เรามีความคิดที่เป็นตัวเหตุเกิดขึ้นในใจ เช่น ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ความคิดที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงในใจ เราก็เรียกความคิดนั้นว่า เป็นบุญแล้ว แต่ว่าเป็นบุญเป็นตัวเหตุ ผลที่เกิดขึ้นต่อไปก็เป็นตัวผลของสิ่งนั้น คนเราเมื่อไม่โลภก็เป็นเหตุให้มีใจบริจาคทาน เมื่อไม่โกรธก็เป็นเหตุให้เกิดความเมตตา เมื่อไม่หลง ไม่มัวเมาก็ย่อมจะเป็นเหตุให้เกิดปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง อันนี้ทางพุทธศาสนาถือว่าเป็นบุญที่เกิดขึ้นในใจของบุคคลนั้น ทั้งส่วนเหตุและส่วนผลเป็นเรื่องที่เกิดในใจก่อนแล้วก็เกิดต่อไปถึงการกระทำ เป็นคำพูด เป็นการกระทำทางกาย

เช่นคนที่ใจเป็นบุญก็พูดแต่เรื่องดีเรื่องงาม เรื่องที่เป็นประโยชน์ เป็นความสุขแก่บุคคลอื่น

คนที่มีใจเป็นบุญ ก็ทำแต่สิ่งที่เป็นความดีความงาม อันจะก่อให้เกิดความสุขความเจริญแก่บุคคลอื่น โลกนี้ต้องการคนใจบุญ คนใจบุญอยู่ในที่ใด ที่นั้นสงบไม่วุ่นวาย คนใจบาปอยู่ในที่ใด ที่นั้นยุ่งยาก ลำบากเดือดร้อน ด้วยประการต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาเรานั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าท่านสอนภิกษุทั้งหลายว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่าได้กลัวคำว่า "บุญ" เลย เพราะคำว่า "บุญ บุญ" **นี่มันเป็นชื่อของความสุข อันเกิดขึ้นจากการกระทำความดีนั่นเอง"** พระองค์ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายในรูปอย่างนี้ เพื่อจะให้ภิกษุทั้งหลายเข้าใจคำว่า "บุญ"

เราชาวพุทธทั่ว ๆ ไปก็สนใจในการที่จะทำในสิ่งที่เป็นบุญ เราจึงได้กระทำกันอยู่บ่อย ๆ แต่ว่าการกระทำบุญของเรานั้น เราก็ควรจะรู้ว่าทำอย่างไรเป็นบุญ ทำอย่างไรไม่เป็นบุญ กิจการกระทำที่เป็นบุญนั้น ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า "บุญกิริยา" บุญกิริยาก็หมายถึงการกระทำที่เป็นบุญ มีอยู่รวมสิบประการด้วยกัน คือ

๑. **การให้ทาน** ได้แก่การแจกแบ่งสิ่งของที่เรามีอยู่เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่บุคคลอื่น เช่นเรามีเสื้อผ้า เราก็แบ่งให้คนอื่นใช้บ้าง หมายถึงคนที่ไม่มีจะใช้ เราก็แบ่งให้เขาใช้ มีอาหารเราก็แบ่งให้คนอื่นรับประทานบ้าง มียาสำหรับแก้ไข้เราไปเห็นคนเจ็บไข้ได้ป่วย เราก็แบ่งยาที่เรามีนั้นให้คนอื่นบ้าง เรามีที่อยู่ที่อาศัย คนอื่นเขาไม่มีที่จะอยู่จะอาศัย ถ้าหากว่ามีการกระทำขึ้นให้คนมีที่อยู่ที่อาศัย เราก็ร่วมบริจาคในการกระทำนั้นบ้าง อย่างนี้เรียกว่า เป็นการให้ทาน การให้ทานตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า เป็นบุญนั้น ก็มุ่งหมายเพื่อจะให้มนุษย์เรามีใจเมตตาปรารถนาความสุขความเจริญแก่กันและกันไม่ให้เป็นคนเห็นแก่ตัว เห็นแก่ประโยชน์และความสุขส่วนตัว แต่ให้เป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นใจเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายที่ตกทุกข์ได้ยาก หรือขาดแคลนด้วยปัจจัยเครื่องอาศัยเลี้ยงชีวิต เรามีพอที่จะเจียดจะแบ่งให้เขาได้ เราก็เจียดแบ่งให้ตามสมควรแก่ฐานะ อันนี้เรียกว่าเป็นการกระทำที่เป็นบุญ จัดเป็นบุญกิริยาประการหนึ่ง

แต่ว่าการให้นั้นท่านสอนให้พิจารณาเหมือนกัน คือให้พิจารณาว่า ควรจะให้อะไร ควรจะให้แก่ใคร ควรจะให้ใน

เวลาใด เหตุการณ์ใด อันนี้เป็นเรื่องของผู้ให้ที่จะได้พิจารณา ไม่ใช่ให้ส่ง ๆ ไป ตามที่เขาโฆษณาเรียกร้องอย่างนั้นอย่างนี้ แต่เราควรจะพิจารณาว่า อะไรเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนพวกนั้นในขณะนั้น เราก็ให้ให้พอ พอสมควรกับฐานะที่เขาต้องการ เช่นว่า เกิดภัยธรรมชาติขึ้นในที่ใด เกิดพายุใหญ่ เกิดน้ำท่วม เกิดไฟไหม้ ประชาชนจำนวนมากได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน เราควรจะให้อะไรก่อน เราก็ควรจะแจกอาหาร เพราะว่าเขาไม่มีอาหารจะรับประทาน ต่อไปก็ให้เสื่อให้ผ้า เสื่อผ้าที่เราจะเอาไปให้นั้น ที่ให้ไม่ใช่ว่าใช้ไม่ได้แล้วเก็บรวม ๆ ห่อเข้า แล้วเอาไปมอบให้เจ้าหน้าที่ บอกว่าเอาไปแจกเขาด้วย แจกแล้วมันก็ใช้ไม่ได้ ตัวอย่างเคยเห็น ญาติโยมได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน เขาเอาผ้าไปแจกกันมากมาย ไปสนทนาปราศรัยถามว่า ไม่ได้รับแจกหรือ แกก็บอกว่าได้รับแจกเหมือนกัน แต่ว่านุ่งไม่ได้ เพราะว่าร่างกายสัดส่วนมันผิดกัน คนกรุงเทพฯ เราร่างกายเล็กๆ คนบ้านนอกร่างกายโต ๆ กำยำล่ำสัน ที่เอาไปแจกเป็นกะโปรงที่เขานุ่งกันที่กรุงเทพฯ คนบ้านนอกเอาไปนุ่งไม่ไหว แม้ได้ไปหลายผืนก็แนะนำว่าเอาไปต่อกันเข้าแล้วก็นุ่งซิ แกก็บอกว่า นุ่งอย่างนั้นเหมือนกับนุ่งม่าน เดินไปในตลาดคนเขาจะหัวเราะเอา เลยก็ใช้ไม่ได้

ทีนี้เราจะให้ เราต้องดูคนในท้องถิ่นนั้น ว่าเขาจะนุ่งอะไร ถ้าเราจะบริจาคแม้สักเพียงผืนหนึ่ง ก็ขอให้เขานำไปใช้ได้ เช่นบริจาคผ้าถุงไปสักถุงหนึ่งสองถุง เมื่อเขารับแจกแล้วเอาไปนุ่งได้ ให้เสื้อเขาสักตัวสองตัว ให้เขาเอาไปใช้ได้ การให้อย่างนี้พระท่านบอกว่า เป็นการให้ที่ประเสริฐ เพราะให้ของที่เขาใช้ได้ แต่ถ้าเราให้ของที่ใช้ไม่ได้ มันก็ไม่มีความหมายอะไร คนไทยเราจึงมีคำพูดเปรียบเทียบว่า "ตาบอดได้แว่น นิ้วด้วนได้แหวน หัวล้านได้หวี" หมายความว่ามันไม่ได้เรื่อง เอาไปแล้วมันก็ใช้ไม่ได้ การให้จึงต้องพิจารณา การให้นี้ถือว่าเป็นบุญประการหนึ่ง

ในเมืองไทยเรานี้ถ้าพูดกันไปแล้ว ในเรื่องการให้นับว่าทำกันอย่างแพร่หลายมากมายก่ายกองทีเดียว แต่ว่ายังไม่มีระเบียบ ไม่มีใครเป็นผู้จัดให้มันเกิดระเบียบขึ้น ถ้าหากว่ามีองค์การมีสมาคมช่วยจัดการ ให้การให้นี้มีระเบียบแบบแผนขึ้น แล้วก็ให้ให้ในเมื่อต้องการจริงๆไม่ใช่ให้กันพร่ำเพรื่อโดยไม่เกิดประโยชน์ก็จะเป็นคุณเป็นค่าแก่ชาติบ้านเมือง

ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ เช่นคนขอทานมาหน้าบ้านเรา เราก็ให้ไปสลึงหนึ่งบาทหนึ่ง แล้วเขาก็ไปขอบ้านโน้นต่อไป

เดินขออยู่อย่างนั้นไม่รู้จักจบไม่รู้จักสิ้น แต่ถ้ามีองค์การ มีสมาคมอะไรเกิดขึ้น เพื่อสงเคราะห์แก่คนขอทานเหล่านั้น หาที่ดินสักผืนหนึ่งไปสร้างบ้านให้อยู่ ทำบริเวณรั้วรอบขอบชิด แล้วก็เก็บเงินจากประชาชนไปเลี้ยงคนเหล่านั้น คนใดที่ยังพอทำงานการได้ เช่นมีมือทำงานได้ มีเท้าทำงานได้หางานให้เขาทำ ทำแล้วเอาผลงานนั้นไปขาย ได้เงินมาก็เอาไปให้เขาตามสมควรแก่เหตุการณ์ การช่วยอย่างนี้เขาเรียกว่า เป็นการช่วยอย่างถาวร แต่ที่ทำกันทั่ว ๆ ไปนั้นเป็นการช่วยอย่างจับฉ่าย คือช่วยให้ผ่านพ้นไป ๆ ยังไม่มีองค์การช่วยเหลือประเภทถาวร เป็นมูลนิธิเป็นองค์การอะไรขึ้น ชาวจีนที่เข้ามาอยู่เมืองไทย เขาตั้งเป็นมูลนิธิ เช่น ปอเต๊กตึ้งขึ้น เขาก็ช่วยเหลือกันอย่างเป็นล่ำเป็นสันในเมื่อเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นไม่ว่าในสถานที่ใด เขาจะต้องไปถึงก่อนทีเดียว คนไทยเรายังไม่มี ที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ก็เรียกว่า "มูลนิธิราชประชาสมาสัย" ก็ได้ทำงานอยู่ในรูปนี้ แต่ก็ยังไม่กว้างขวางเป็นการช่วยป้องกันสาธารณะภัย หรือบันเทาภัยที่เกิดขึ้นเท่านั้น ยังไม่ได้แผ่เผื่อไปถึงคนที่ยากจน ประเภทที่เที่ยวเดินขอเขากิน ถ้าได้จัดทำในรูปอย่างนี้ ทานที่เราให้นั้นก็จะเกิดประโยชน์อันยิ่งใหญ่ แก่คนทั่ว ๆ ไป อันนี้เป็นบุญประการหนึ่ง

๒. **เรื่องการรักษาศีลเราก็ถือว่าเป็นบุญ** เพราะว่าศีลนี้ทำคนให้อยู่ในระเบียบในแบบแผน มนุษย์ที่อยู่ด้วยกันในสังคม ต้องมีระเบียบมีกฎเกณฑ์ ถ้าอยู่กันแล้วต่างคนต่างทำต่างคนต่างไป ความวุ่นวายก็จะเกิดขึ้น แต่ในที่ใดมีระเบียบที่นั้นสงบ ตัวอย่างเห็นง่ายๆ เช่นญาติโยมมานั่งในศาลานี้ นั่งด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความวุ่นวายมันก็ไม่มี แต่ถ้าใครคนใดคนหนึ่งเกิดไม่เรียบร้อยขึ้น ความวุ่นวายก็เกิดขึ้นทันที ความเป็นระเบียบอยู่ในที่ใด ที่นั้นไม่ยุ่ง ความไม่เป็นระเบียบอยู่ในที่ใดที่นั้นยุ่ง ในทางพระท่านจึงสอนให้เรามีศีล

ศีลก็คือความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม คือไม่ให้คนฆ่ากัน ไม่ให้ลักของกัน ไม่ให้ประพฤติผิดในทางกาม ไม่พูดโกหกหลอกลวง คำหยาบ หรือพูดยุยงให้แตกกัน ไม่ให้ดื่มกินของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เพราะเมื่อดื่มเข้าไปแล้วมันขาดความเป็นมนุษย์ ขาดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี อาจจะทำอะไรลงไปในทางเสื่อมทางเสียเมื่อใดก็ได้ ท่านจึงให้บัญญัติหลักนี้ไว้ เพื่อให้คนมีศีล คนมีศีลเราก็เรียกว่า คนมีบุญ เพราะว่ามีศีลอยู่ในใจ มีธรรมะกำกับจิตใจ

๓. สูงขึ้นไปกว่านั้น การทำบุญท่านสอนให้ **เจริญภาวนา** การเจริญภาวนาก็คือ การฝึกฝนขวนขวายอบรมจิตใจ

ของเรา การปฏิบัติเพียงส่วนศีลนั้นได้เพียงกายกับวาจา คุมได้เพียงเท่านั้น แต่เรามีการเจริญภาวนา เป็นการควบคุมใจของเราให้มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น **การภาวนาก็คือการหมั่นฝึกฝนใจฝึกให้มีความอดทน ให้มีการบังคับตัวเอง** ไม่ให้หวั่นไหวโยกโคลงต่อสิ่งที่เข้ามากระทบ เช่นตาเห็นรูป หูฟังเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส ได้สัมผัสถูกต้องสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็มีสติปัญญาเกิดขึ้นควบคุมไว้ ไม่ปล่อยให้ยินดียินร้ายครอบงำใจแล้วก็ทำอะไรอันเป็นไปในทางเสื่อมเสียแก่ตนแก่ท่าน การฝึกฝนอย่างนี้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนทั่ว ๆ ไป

การฝึกฝนในด้านภาวนานั้น เราฝึกฝนธรรมดา ๆ ไปก่อน เช่นการไหว้พระ การสวดมนต์ การนั่งสงบจิตเสียบ้างเป็นครั้งคราว เป็นการนั่งบังคับตนเองให้อยู่นิ่ง ๆ ให้สงบ เพราะการที่จะบังคับตนเองได้นั้นต้องให้สงบเสียก่อน ท่านจึงสอนเบื้องต้น เช่น ให้นั่งนิ่ง ๆ เป็นเวลาเท่านั้นเท่านี้ เหมือนญาติโยมมาฟังเทศน์ที่นี่ จบเทศน์แล้วให้นั่งสงบใจห้านาที ก็เท่ากับว่าเจริญภาวนา หัดบังคับตัวเองให้มีกายสงบ มีวาจาสงบ แล้วต่อไปก็ควบคุมใจให้อยู่ในความสงบ

ใจที่สงบนั้นก็คือไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วิ่งไปโน่นมานี่มีอารมณ์เดียว เช่นกำหนดลมหายใจเข้าออก ความคิดของเราก็มาอยู่ที่

ลมเข้าลมออก ถ้าหากว่าอยู่ในรูปอย่างนั้นนาน ๆ ห้านาที สิบนาที ไม่กวัดแกว่งไปไหนก็เรียกว่าใจมีสมาธิ คือมีความตั้งมั่น แล้วก็มีความสงบ แล้วก็จะมีความอ่อนโยนสำหรับที่จะเอาไปใช้งานให้เกิดประโยชน์ต่อไป ในทางพระพุทธศาสนาจึงสอนให้ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา

ทั่ว ๆ ไปเราทำบุญด้วยการให้ทาน ทำบุญด้วยการรักษาศีล แต่การทำบุญด้วยการภาวนานั้นมีน้อย เพราะไม่ได้มีการเจริญภาวนา ไม่ได้อบรมจิตใจ เราจึงไม่ได้เข้าถึงพระคือธรรมะที่แท้จริงในทางพระศาสนา อยู่อย่างผิว ๆ เผิน ๆ เวลามีอะไรมากระทบก็วุ่นวายเร่าร้อน เป็นทุกข์เพราะเรื่องนั้น ๆ เช่นมีปัญหาเกิดขึ้นในชีวิต เราก็อาจจะเป็นทุกข์มากเพราะเรื่องนั้น ๆ ที่ได้เป็นทุกข์ก็เพราะว่า ยังไม่ได้ฝึกฝนอบรมจิตใจ ไม่สามารถจะบังคับตัวเองให้เกิดความเข้าใจถูกต้องได้ จึงได้มีปัญหาอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจึงควรจะได้ทำบุญคือเจริญภาวนาบ้าง

๔. นอกจากการทำบุญดังที่กล่าวแล้ว แม้**การฟังธรรม**อย่างนี้ **ก็เรียกว่าการทำบุญ** เพราะเป็นเหตุให้เกิดปัญญาเกิดความเข้าใจถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาของชีวิต เราจะได้นำธรรมะที่เราได้ฟังนี้ไปคิดไปตรองให้เข้าใจ แล้วเอาไปแก้ไข

ปัญหาชีวิตของเราต่อไป คนเราจะต้องอยู่ด้วยธรรมะจึงจะสงบสุข ถ้าไม่มีธรรมะก็จะวุ่นวายเดือดร้อน จึงต้องฟังไว้บ้างตามโอกาส เช่นมาฟังเทศน์ตามวัด ฟังเทศน์ทางวิทยุ อ่านหนังสือธรรมะ เป็นข้อเตือนจิตสะกิดใจ ทุกครั้งที่เราฟังธรรม ทุกครั้งที่เราอ่านหนังสือธรรมะ เท่ากับว่าเราไปนั่งอยู่ใกล้พระพุทธเจ้า เราได้ฟังพระสุรเสียงของพระองค์ที่ตรัสสอนเราว่าอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อเราได้ฟังบ่อย ๆ อ่านบ่อย ๆ ก็เป็นเหตุให้เกิดความสำนึกรู้สึกตัว มีความละอายต่อความชั่วความร้าย มีความกลัวต่อผลของความชั่วความร้าย มีความยับยั้งชั่งใจเกิดขึ้น ไม่คิดไม่พูดไม่ทำอะไรอันจะล่อแหลมต่ออันตรายของชีวิต การศึกษาด้วยการฟังก็ให้ประโยชน์เป็นบุญอย่างหนึ่ง

๕. การแสดงธรรมให้คนอื่นฟังก็เป็นบุญอย่างหนึ่ง เช่นว่า พระท่านแสดงธรรมก็เรียกว่าท่านทำบุญอยู่เหมือนกัน เพราะว่าการแสดงธรรมนั้นเท่ากับจุดตะเกียงเอาไปวางไว้ในที่มืดให้เกิดแสงสว่าง ญาติโยมทั้งหลายอยู่ในที่มืดก็จะได้เห็นแสง เมื่อได้เห็นแสงก็จะได้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรชัดเจนถูกต้อง แล้วก็จะได้ปฏิบัติต่อสิ่งนั้นให้ถูกตรงตามความเป็นจริง พระท่านแสดงธรรมก็เรียกว่าทำบุญ เราบางคนเป็นชาวบ้านไม่สามารถจะแสดง

ธรรมแก่ใครได้ แต่ถ้าเรารู้ธรรมะเราก็พูดให้คนอื่นฟังได้ตามสมควร เช่น:-

พ่อแม่มีความรู้ธรรมะก็เอาไปสอนลูก อบรมลูกเต้าเหล่าหลานของเราให้รู้จักชีวิต ให้รู้จักสิ่งที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต ให้รู้ว่าเราจะแก้ไขสิ่งนั้นอย่างไร ให้เด็ก ๆ ของเราเป็นสัมมาทิฏฐิตั้งแต่น้อยๆ คือให้มาเห็นชอบตรงตามหลักธรรมะในทางพระศาสนา สร้างพระไว้ในใจของเขาตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ทำใจของเขาให้เปล่า ๆ อยู่ มารมันจะเข้าไปสิงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยนี้มารมันมีมาก ถ้าหากว่าเราไม่เอาพระไปใส่ไว้ในใจของเด็กมารก็จะเข้าไป ครั้นเมื่อมารเข้าไปสิงใจของเด็กแล้ว เด็กของเราก็เสียผู้เสียคน นำความทุกข์ความเดือดร้อนมาให้พ่อแม่

มีพ่อแม่จำนวนไม่น้อยที่นั่งเป็นทุกข์เพราะเรื่อง ของลูกที่เป็นทุกข์นั้นมันเนื่องมาจากใคร ก็เนื่องมาจากตนไม่สั่งสอนไม่อบรมลูก มีลูกไม่ได้เลี้ยงจิตใจเขา เลี้ยงแต่ร่างกายของเขาไม่นำลูกเข้าหาพระ เพราะว่าตัวเองก็ไม่เคยเข้าหาพระเหมือนกัน ปัญหามันก็วุ่นวายเกิดความทุกข์เดือดร้อน เพราะฉะนั้นจึงควรได้ทำการสอนธรรมะแก่เด็กเหล่านั้น แต่การจะสอนเขาเราต้องรู้ก่อนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างก่อนด้วย เด็กเหล่านั้นก็จะดีขึ้น

สังเกตดูเด็กในบางครอบครัว พ่อแม่เป็นสัมมาทิฏฐิ ตั้งตนอยู่ในศีลธรรม เคร่งครัดต่อศาสนา เด็กก็เป็นคนอยู่ในศีลในธรรมเหมือนพ่อแม่ แต่ถ้าพ่อแม่เดินนอกศีลนอกธรรมลูกก็เป็นเช่นนั้น นี่แหละเขาเรียกว่า "ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น" เราพอจะรู้จักต้นไม้ได้เมื่อเห็นลูกไม้ เพราะมันหล่นอยู่ใกล้ ๆ นั่นเอง ไม่แกว่งไปไกลถึงไหนหรอก ลูกคนนี้ก็เหมือนกัน เป็นไปตามพันธุ์พ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ดีลูกก็ดี ถ้าพ่อแม่ไม่ดีลูกก็ไม่ดีไปด้วยเหมือนกัน อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา แต่ว่ามันแก้ได้ไม่ใช่ว่าแก้ไม่ได้ คือแก้ผู้ใหญ่แล้วก็เป็นการแก้เด็กไปด้วยในตัว การให้ธรรมะเป็นทาน จึงเรียกว่าเป็นการบำเพ็ญบุญอย่างหนึ่ง

๖. เมื่อเราบำเพ็ญหรือว่ากระทำความดีแล้ว **เราแผ่ส่วนบุญให้แก่บุคคลอื่น**ดังที่เราทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไป เช่น เห็นใครมาก็ว่า เออ! ฉันไปทอดกฐินมา ทอดผ้าป่ามา รับเอาส่วนบุญด้วยเถอะ เขาก็ยกมือสาธุ การให้ส่วนบุญกันในรูปอย่างนี้มันเกิดผลอย่างไร คือเป็นการบอกให้คนอื่นรู้ว่าฉันได้ทำดีแล้ว ขอให้ท่านมาทำดีเหมือนฉันด้วยเถอะ นั่นคือการป่าวร้องกันไปในรูปอย่างนั้น ให้คนทุกคนได้ตื่นตัว ได้ก้าวหน้าไปในการที่จะทำความดีความงามต่อไป ยิ่งบอกกันมาก ๆ มันก็ยิ่งดี เพราะได้เป็นการช่วยให้คนอื่นตื่นตัวลืมหูลืมตากระทำความดี

ถ้าเรากระทำความดีแล้วไปบอกเขาบ่อยๆ เขาก็อยากจะทำความดีขึ้นบ้างเหมือนกัน อันนี้เป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ เพราะมนุษย์เรานี่ชอบเลียนแบบ เห็นใครทำอะไรให้ดู ก็ชอบเลียน ถ้าไม่มีแบบดี ๆ ให้ดู เขาก็เลียนแบบที่ไม่ดีเท่านั้นเอง อันนี้เป็นเรื่องอันหนึ่ง เราจึงได้มีการแผ่ส่วนบุญกัน การแผ่ส่วนบุญให้แก่กันเช่นนั้นก็เรียกว่าเป็นบุญแบบหนึ่ง

๗. **บุญอันเกิดจากอนุโมทนา เมื่อเขาแผ่ส่วนบุญให้ก็เป็นบุญ** เรากล่าวว่า สาธุ อนุโมทนา ข้าพเจ้ายินดีด้วย ก็เท่ากับว่าแสดงน้ำใจ ไม่มีความริษยาในความดีของบุคคลอื่น มีมุทิตาจิต คือพลอยยินดีในความดีความงามของบุคคลนั้น คนเราถ้ายินดีในความดีของคนอื่นบ่อย ๆ ต่อไปเรามันก็ดีขึ้น แล้วก็จะทำความดีอย่างนั้นด้วย เพราะฉะนั้นการให้ส่วนบุญก็ดี **การรับส่วนบุญที่คนอื่นให้ก็ดี มันเป็นเครื่องช่วยยกระดับจิตใจของตนให้สูง พ้นจากความชั่วความร้าย** ชาวพุทธเราจึงได้กระทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไป นี้ประการหนึ่ง

๘. อีกประการหนึ่ง **การทำบุญสำเร็จด้วยการประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน** การประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตนนี้ก็เป็นบุญเหมือนกัน การอ่อนน้อมถ่อมตนนี่เป็นบุญอย่างไร ขอให้

เราคิดในแง่ง่าย ๆ ถ้าเราเห็นใครสักคนหนึ่งมาถึงก็แสดงกิริยากระด้างกระเดื่องไม่มีสัมมาคารวะ เช่น ตัวอย่างเด็กน้อย ๆ เข้าหาผู้ใหญ่มีกิริยากระด้างกระเดื่อง ไม่มีสัมมาคารวะ เราจะสงสารเด็กคนนั้นหรือไม่ เราก็รู้ว่าไม่สงสาร ที่ไม่สงสารก็เพราะรู้สึกว่าเด็กคนนั้นไม่มีกิริยา ไม่รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่มีความอ่อนโยนอ่อนน้อม จึงเป็นเด็กที่ไม่น่ารัก แต่ถ้าเด็กคนใดเข้าหา แสดงอาการอ่อนน้อม ยกมือไหว้หรือนั่งลงกราบที่หัวเข่า แล้วก็นั่งสุภาพเรียบร้อย ท่าทางอ่อนโยนนิ่มนวล เราก็พูดว่า เออ! เด็กคนนี้น่ารักน่าเอ็นดู ความน่ารักน่าเอ็นดูนั้นมันอยู่ที่ตรงไหน อยู่ที่กิริยานิ่มนวลอ่อนช้อย

ชาวไทยเรานี้ได้รับการอบรมบ่มนิสัยตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา คือพระท่านเสกทุกวัน ๆ เวลาฉันอาหารเสร็จแล้วท่านก็เสกเรื่องนี้ คือให้พรนั่นเอง เวลาพระให้พรนี้ตอนท้ายของเรื่องท่านว่า **"อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ"** ซึ่งแปลความว่า "สิ่งสี่ประการ คืออายุยืน ผิวงาม มีความสุข มีกำลัง อันเป็นยอดปรารถนาของคนทั่วๆ ไปจะสำเร็จได้ก็ด้วยความอ่อนน้อมถ่อมตน" ความประพฤติอ่อนน้อมถ่อมตน

นี่ทำให้อายุยืน ทำให้ผิวงาม ทำให้เกิดความสุข ทำให้มีกำลัง เราลองมาคิดในแง่จิตวิทยาว่า มันจะเกิดขึ้นได้อย่างไร

คนอ่อนน้อมจะอายุยืนได้อย่างไร อายุยืนเพราะว่ามีคนรักคนชอบ ไม่มีใครเกลียด คนเราถ้าไม่มีคนเกลียดก็อายุยืน เพราะไม่มีใครทำร้าย ไม่มีใครทำให้เราเจ็บช้ำ เราก็อยู่สบาย แล้วตัวเราเองก็มีใจสงบ เพราะไม่มีความคิดแบบที่เรียกว่าวุ่นวายอยู่ในใจ กินอาหารได้นอนหลับ มีร่างกายเป็นปกติ อายุมันก็ยืนได้ด้วยการประพฤติอย่างนี้ ผิวก็งาม เพราะคนที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตนนั้นเลือดฝาดดี ก็เพราะว่าจิตใจมันดี เมื่อจิตใจดี ต่อมาในร่างกายทำงานเป็นปกติ กระเพาะอาหารดี ลำไส้ดี ตับไตไส้พุงมันดีหมด เครื่องภายในมันเรียบร้อยเหมือนรถยนต์ ถ้าเครื่องดีแล้วก็ขับไปสะดวก แต่ถ้าเครื่องไม่ดี ท่อน้ำมันไม่ดี ไฟไม่สมบูรณ์ การไปก็ไม่เรียบร้อยขลุก ๆ ขลัก ๆ เสียงดังก็ไม่ค่อยเรียบราบ ดังนี้เป็นต้น จิตใจคนเราก็เป็นดังนั้น ถ้าอะไรภายในดีแล้ว ภายนอกมันดีด้วย จึงเป็นคนที่เรียกว่ามีความงามทางกาย มีความงามทางใจ แล้วก็มีความสุข แล้วก็มีกำลัง กำลังมีทั้งสองด้านกำลังภายในก็มี กำลังภายนอกคือร่างกายมันก็ดี เพราะอาศัยความอ่อนน้อมถ่อมตน

คนไทยเราว่ากันตามปกติธรรมชาติ เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน แต่ว่าสมัยนี้เราหลงผิดไปบ้าง ไปเอาอย่างชาวตะวันตก คือพวกฝรั่ง ทำท่าเดินคอแข็ง ๆ ไม่ค่อยก้มไม่คลาน เดินผ่านผู้ใหญ่ก็เดินไปทื่อ ๆ อย่างนั้น นึกว่าเป็นคนเก่งเป็นคนเด่น นั้นมันเป็นกิริยาของคนเมืองหนาว ไม่ใช่กิริยาของคนเมืองร้อน คนเรามันต้องรู้กาละเทศะ อยู่บ้านเราต้องทำอย่างไร ไปบ้านเขาทำอย่างไร ถ้าเอาของเมืองหนาวมาใช้เมืองร้อนมันก็ไม่เหมาะ เพราะมันเหมาะกับภูมิประเทศหนึ่ง อากาศหนึ่ง ความเป็นอยู่อย่างหนึ่ง เราอย่าไปเอาอย่างเขาอย่างนั้น แต่เราจงช่วยกันรักษาระเบียบประเพณี วัฒนธรรมของไทยเราไว้ให้เป็นของเราตลอดไป เพราะชาติบ้านเมืองจะถูกคนกลืนได้ เขากลืนที่วัฒนธรรมก่อน ถ้าคนในชาตินั้นไม่รักษาระเบียบวัฒนธรรมของตัวไว้ ไม่เท่าใดก็ถูกกลืนหมด ในเรื่องภาษาในเรื่องอะไร ๆ อื่นไป ผลที่สุดชาติก็ล้มละลายไม่มีตัวตน เพราะคนสมัครใจเปลี่ยนไปเสียหมดแล้ว อันนี้เป็นเรื่องเสียหาย

ชาวอินเดียเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษเป็นเวลาร้อยกว่าปี แต่อินเดียก็คงเป็นอินเดียทุกอย่าง ฝรั่งที่มาอยู่อินเดียเสียอีกที่จะเป็นอินเดียกับเขา เพราะอินเดียเขาแข็งทุกเรื่องทุกประการ

รักษาระเบียบวัฒนธรรมของตนไว้ แม้หนังอินเดียก็เป็นหนังอินเดียไม่ใช่หนังฝรั่ง ภาพยนต์ไทยนี่มันไม่ใช่ภาพยนต์ไทย แต่มันเป็นภาพยนต์ฝรั่งไป เพราะเอาแบบเขามากเกินไป ไม่มีอะไรแสดงความเป็นไทยอยู่ในสิ่งนั้น แล้วเราจะอวดเขาได้อย่างไร ชาติใดประเทศใดไม่มีอะไรเป็นของตัว ความเป็นตัวเองมันก็ไม่มี ไม่มีความเป็นตัวเองแล้วมันจะอยู่ได้อย่างไร อันนี้น่าคิดน่านึกอยู่ เราที่เป็นพ่อแม่มีลูกมีเต้า อย่าไปภูมิใจว่าลูกเราเก่งเหมือนกับฝรั่ง อย่าไปภูมิใจอย่างนั้น ให้ภูมิใจว่าลูกของเราเก่งเหมือนคนไทยตามแบบไทย ๆ มีกิริยามารยาท การพูดการจา ทุกอย่างแบบไทย เราควรจะชมเชย แต่ถ้าเป็นแบบฝรั่งไปเสียหมดแล้ว มันจะมีอะไรดีที่ตรงไหน ถ้าอยู่เมืองไทยมันก็ต้องแบบไทย ถ้าไปอยู่เมืองนอกก็ไม่ว่าเป็นแบบฝรั่งไป กินขนมปังทาเนยไปตามเรื่อง แต่พอเข้าบ้านเราก็ต้องเป็นของเรา อันนี้เป็นเรื่องที่น่าคิด

เพราะฉะนั้นเราจึงต้องมีสัญญลักษณ์ของชาติไทยว่า เป็น**คนอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่แข็งกระด้าง ไม่ดื้อ ไม่ถือดี** แล้วประเทศเราที่เอาตัวรอดมาได้นี่ เพราะคุณธรรมข้อนี้ ความอ่อนน้อมถ่อมตนนี่เอาตัวรอดได้ รักษาประเทศชาติมาได้ อันนี้สำคัญอยู่เหมือนกัน เป็นบุญอันหนึ่ง

๙. อีกอันหนึ่งท่านเรียกว่า *"เวยยาวัจจมัย"* หมายความว่า **บุญสำเร็จด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลแก่กัน ไม่ให้เป็นคนใจไม้ไส้ระกำ** ใจจืด ใจดำ เห็นใครทำอะไรพอช่วยได้ก็ไปช่วย เห็นเขาทำงานเราอย่าไปยืนดู อย่าเอามือไพล่หลังดู อย่าเอามือไพล่หลังยืนดูเฉย ๆ

เคยมีคนหนึ่งเป็นข้าราชการ เขาเล่าว่า เมื่อครั้งเปิดเขื่อนยันฮี ท่านอธิบดีกรมชลเองยังไปยกเก้าอี้จัดโน่นจัดนี่ มีข้าราชการคนหนึ่ง แต่งตัวใส่เสื้อกุยเฮงแบบฮาวาย ไปยืนเอามือไพล่หลังยืนเฉยไม่ได้สนใจอะไรเลย ท่านอธิบดีชำเลืองหลายหนแล้ว เห็นยังยืนเฉยก็เลยถามว่า นั่นมันใครวะที่มายืนอยู่ตรงนั้น เขาก็บอกชื่อว่าเป็นข้าราชการคนหนึ่ง ท่านก็เรียกมาแล้วถามว่าชื่ออะไร ทำงานที่ไหน บอกชื่อเสร็จแล้ว ก็บอกว่าออกไปอย่ามายืนที่ตรงนี้ ที่นี่เขาทำงานกันทั้งนั้น แล้วก็ออกไปไม่ได้ช่วยทำงาน ออกไปเฉย ๆ

นี่แหละเขาเรียกว่าคนไม่รู้เรื่อง ไม่รู้กาละเทศะ ไม่ดูผู้หลักผู้ใหญ่ เขาทำงานกันวุ่นอยู่ไปยืนเอามือไพล่หลังดูอยู่ได้ก็แสดงว่าเป็นคนใจไม้ไส้ระกำ ไม่มีเลือดมีเนื้ออยู่ในหัวใจ มันมีแต่ไม้ผุ ๆ อยู่ในใจเท่านั้นเอง เลยก็ชีวิตตกต่ำในราชการมาเรื่อย

ไม่มีขึ้น ดีไม่ขึ้น เพราะว่าตัวไม่รู้จักยกตัวเองให้สูงขึ้น เรื่องง่าย ๆ เห็นเขาทำอะไรก็ไปช่วยเหลือหน่อย เราเดินผ่านไปเขากำลังเข็นรถ มีเวลาก็ช่วยเขาเข็นหน่อย สนุกไปกับเขาด้วยอย่างนี้มันก็ดีเท่านั้นเอง

ตาแก่คนหนึ่งแกมีลูกชายคนเดียว เวลาแกจะตายนี่แกเรียกลูกมาใกล้ ๆ แล้วก็บอกว่าลูกเอ๋ย พ่อนี่ยากจนค่นแค้นไม่มีสมบัติอะไรที่จะให้แก่เจ้า แต่พ่อมีของดีจะให้เจ้าไว้ ขอให้จำใส่ใจ แล้วก็บอกลูกว่าต่อไปนี้เจ้าอยู่คนเดียว จำคำพ่อไว้เวลาไปเจอใครทำงานให้ช่วยเขา ถ้าเขาให้กินก็กินกับเขา ถ้าไปอยู่กับใครอย่าเอาความลับไปเปิดเผยในที่อื่น สั่งสามข้อ เจ้าลูกชายจำคำพ่อมั่นคงว่า **เห็นใครทำอะไรต้องช่วย ถ้าเขาชวนให้กินก็ต้องกิน ถ้าไปอยู่กับใครก็รักษาความลับของนายไว้ไม่แพร่งพรายเป็นอันขาด** เขาได้ปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัด

ทำศพพ่อเสร็จแล้วก็เดินทางไปเที่ยวหางาน พอดีไปถึงที่แห่งหนึ่งเขากำลังเข็นซุงขึ้นจากแม่น้ำ คนจำนวนมากกำลังชักลากซุงกันอยู่ พอไปถึงเขาก็พุ่งเข้าไปเลยบอกว่า เอาช่วยกันช่วยกัน แล้วเขาก็ช่วยลากซุงนั้นขึ้นมาจากน้ำท่อนหนึ่ง ขึ้นมา

อีกท่อนหนึ่งหลายท่อนช่วยจนเสร็จงาน พอเสร็จงานแล้วเขากินข้าว พอกินข้าวเขาบอกว่า เอ้า มากินข้าวด้วยกัน เขาก็นึกถึงคำที่พ่อสั่งว่า เขาชวนให้กินแล้วต้องกิน เขาก็เลยไปนั่งกินข้าว การกินอาหารด้วยกันนี่มันเป็นเหตุให้เกิดความสนิทสนม เขาก็ไต่ถามว่ามาจากไหนจะไปไหน แล้วเขาก็รัก แล้วรักตอนที่ไปช่วยชักลากซุงด้วย เขารักแล้วเป็นเสน่ห์อยู่ในตัว ถ้าเจ้าคนนั้นไปถึงยืนดูเฉย ๆ ใครมันจะรักจะชอบ เขาจะหาว่า มาเที่ยวกีดเสียด้วยซ้ำไป เลยกินข้าวเกิดความสนิทสนมคุ้นเคย

ครั้นถามเรื่องถามราว เขาก็บอกว่า อยากจะหางานทำยังไม่มีงาน เขาก็แนะนำว่า ให้ไปที่บ้านท่านเศรษฐีโน้น ไปของานได้ เขาก็เข้าไปของาน ท่านเศรษฐีก็ให้งานทำ เขาอยู่ด้วยท่านเศรษฐีด้วยความจงรักภักดี มีอะไรก็ทำด้วยความตั้งใจ นายรักนายชอบ เขาก็มีความสุขความเจริญ

นี้เป็นเรื่องตัวอย่างง่าย ๆ ว่าคนเรานี่ถ้าไม่ใจจืดใจดำแล้วมันก้าวหน้า เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นใครทำอะไรพอจะช่วยได้ก็ช่วย ช่วยด้วยแรงก็ได้ ช่วยด้วยวาจาก็ได้ ช่วยออกความคิดก็ได้ อย่าเป็นคนตระหนี่กำลัง ตระหนี่ความรู้ ตระหนี่แรงงานที่ตนมี เห็นอะไรพอจะช่วยได้ก็ช่วย คนอย่างนี้แหละเอาตัว

รอด ไปไหนไปได้ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน ท่านจึงสอนให้ทำบุญด้วยการช่วยเหลือกัน นี้ประการหนึ่ง

๑๐. อีกประการหนึ่งเรียกว่าเป็นบุญชั้นยอดชั้นสุดท้าย ท่านสอนว่า **ให้ทำความคิดความเห็นให้ตรง** ตามภาษาพระท่านเรียกว่า "ทิฏฐุชุกัมม์" แปลว่า การทำความคิดเห็นให้ตรง ที่ให้ตรงนั่นให้ตรงกับอะไร เราต้องถือว่า **ตรงตามหลักธรรมะในศาสนาที่เรานับถือ** เช่นเราเป็นพุทธบริษัท เราก็ต้องถือความเห็นตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าท่านสอนว่าอย่างใด คำสอนง่าย ๆ เกี่ยวกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ท่านสอนว่า "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ความสุขความทุกข์ ความเสื่อมความเจริญ ที่จะเกิดขึ้นในชีวิตของเรานั้นเป็นผลเกิดจากการกระทำของเราเอง ไม่ได้เนื่องมาจากสิ่งอื่น" อันนี้เขาเรียกว่า "มีความเห็นถูกตรงตามทำนองคลองธรรมในทางพระพุทธศาสนา"

แต่ว่าญาติโยมทั้งนี้ ขออภัยเถอะ ยังไม่ค่อยตรงในเรื่องนี้ ที่ไม่ตรงนั่นเพราะอะไร การกระทำมันบอก การกระทำบอกว่าไม่ตรงตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะอะไร เพราะว่ายังมีเรื่องเหลวไหลในการกระทำอยู่หลายเรื่อง เช่นการไปเที่ยว

เช่นสรวงบวงบ่น บนบานศาลกล่าวไหว้เจ้าไหว้ผี หรือว่าไปวิงวอนขอร้อง แม้กับพระพุทธเจ้าก็ยังไปขอร้องให้ท่านช่วยอย่างนั้นอย่างนี้ เช่นว่าไปไหว้พระแล้วก็บนบานว่า ขอให้ช่วยสักทีเถอะ แล้วจะเอาอันนั้นมาถวาย เอาอันนี้มาถวาย อย่างนี้เขาเรียกว่าให้สินบนกับพระพุทธรูป ทั้ง ๆ ที่ท่านไม่รับอะไร ท่านนั่งเฉย ๆ อย่างนั้นแหละ แต่เราก็อุตส่าห์ไปติดสินบน ติดทองสักสามแผ่น จะเอาละครมาแสดงให้ดู เช่นไปหาหลวงพ่อโสธร ส่วนมากไม่ได้ไปไหว้หลวงพ่อ คือพระพุทธเจ้าจริง ๆ หรอก ไปติดสินบนหลวงพ่อกันทั้งนั้น ติดทองสิบแผ่น เอาละครให้ดู ละครก็เตรียมตัวพร้อมตลอดเวลา ใครเข้าไปก็ถามว่า เอาละครไหมคะ

วันนั้นอาตมาเข้าไปในวัดโสธร เด็กละครมาถามว่า เอาละครไหมคะ บอกว่าฉันจะเอาไปไหน แกล้งพูดเล่น ๆ อย่างนั้นแหละ ฉันจะเอาไปไหน แกตอบว่าแสดงให้หลวงพ่อดู อ้าว! หนูอยากจะแสดงก็แสดงไปซิ ทำไมจะต้องมาให้ฉันขอให้แสดงด้วยละ เรามีหน้าที่ก็แสดงไปซิ รำกันให้เหงื่อไหลไคลย้อย รำไปเถอะ มันก็ยิ้มม้วนกลับไป พระว่าคนเคยไปทำอย่างนั้น ไปหาหลวงพ่อให้ดูละคร ให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้

นี่เรียกว่าความเห็นยังไม่ตรง หรือว่าเวลาใดมีความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้น ก็ไม่ค่อยจะใช้หลักของพระพุทธเจ้า แต่ไปบอกว่าดวงไม่ดี เวลานี้ดวงมันไม่ดี พระราหูเข้า พระเสาร์แทรก อังคารเล็งลัคน์ ลัคน์เล็งราหู เที่ยวว่าไปนอกเรื่องนอกราวอะไรต่าง ๆ วัดไหนมีหลวงพ่อบอกหวยบอกเบอร์ ทำอะไรแผลง ๆ แล้วก็ไปกันเป็นการใหญ่เชียว

โน่นที่สมุทสาครก็มีอยู่รายหนึ่ง ตำรวจเชิญตัวไปแล้ว เพราะมีลูกระเบิดสหประชาชาติอยู่ด้วย แผลงเกินไป เป็นพระเป็นเจ้าเอาลูกระเบิดไปเก็บไว้ทำไมก็ไม่รู้ ญาติโยมชอบ คุณนายทั้งหลายก็ชอบไปกัน ว่าง ๆ นี่ไปละไปหาหลวงพ่อกัน ไปถามนั่นถามนี่ ไม่ถามตัวเองไปถามคนอื่น เขาจะรู้อย่างไร เรื่องของเราเองต้องถามตัวเราเอง คนอื่นไม่รู้ สมมุติว่ามาถามอาตมา อาตมาก็ไม่รู้ รู้ไม่ได้เพราะว่าไม่ใช่เรื่องของอาตมา

ใครที่ตั้งตนเป็นหมอ เรื่องของตัวก็ยังไม่รู้ เพราะหมอเองก็ยังนั่งกลุ้มใจเหมือนกัน ไม่ใช่ไม่กลุ้ม รู้จักพระที่เป็นหมอเห็นนั่งกลุ้มใจบ่อย ๆ บางองค์กลุ้มใจเรื่องอะไร สตางค์หายขโมยงัดห้องเอาไป นั่งกลุ้มใจ ทำไมไม่ดูเสียก่อนว่าขโมยมันจะเข้าห้อง จะได้จัดแจงปิดมันเสียให้เรียบร้อย บอกว่าไม่รู้

ก็เรามันเป็นหมอทำไมไม่ดูให้ละเอียด ว่าเข้านั่นต่อไป นี่เขาเรียกว่านอกทาง เป็นการแสวงหานอกทาง ไม่ตรงกับคำสอนของพระพุทธเจ้า

ถ้าหากว่าเรา **จะทำความเห็นให้ตรงก็ต้องเชื่อว่าสุขทุกข์เสื่อมเจริญ ความดีความชั่วทั้งหมดเกิดจากภายใน คือจากความคิดของเราเอง จากการกระทำการพูดของเราเอง** ถ้าเวลาใดเรามีความทุกข์ความเดือดร้อน เราก็ต้องค้นหาที่ตัวเรา อย่าไปค้นจากสิ่งภายนอก แต่ค้นหาที่ตัวเพื่อให้รู้ว่าตัวบกพร่องอะไรมีความผิดในสิ่งใด ทำไมเรื่องนี้มันจึงเกิดขึ้น แล้วเราก็แก้ที่ตัวเราไม่ต้องไปแก้ที่อื่น แก้ที่การคิด การพูด การกระทำ ไม่ใช่แก้ด้วยการรดน้ำมนต์สะเดาะเคราะห์ หรือทำพิธีรีตองอะไรต่าง ๆ การกระทำอย่างนั้นเขาเรียกว่าถูกต้ม คือหมอมันต้มเอา เราก็ยุ่ยไปตาม ๆ กัน

เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า ไม่ควรให้เขาต้มเขายำในรูปอย่างนั้น แต่เราเชื่อพระพุทธเจ้า ว่าอะไร ๆ ก็อยู่ที่การกระทำของเราเอง และก่อนที่มันจะเกิดอะไรขึ้นก็ระมัดระวังตัว ระมัดระวังความคิด ระมัดระวังการพูด ระมัดระวังการกระทำ จะไปไหนก็ต้องคิดเสียก่อน จะคบใครก็ต้องคิดเสียก่อน ว่าคนนั้นมันดีจริงไหม มันเรียบร้อยไหม หรือมีอะไรบกพร่องบ้าง

หนู ๆ ที่เป็นเด็กสาว ๆ ว่าอย่างนั้นเถอะ จะไปรักใคร สักคนหนึ่ง อย่ารักง่าย ๆ อย่านึกว่าเขาขับรถยนต์ บางทีเขายืมมาก็ได้ พวกเอเย่นต์ขายรถยนต์มันเที่ยวขับ วันนี้ขับรถนั้น วันนั้นขับรถนั้น ความจริงมันขับไปขายไม่ใช่ของมันเองหรอก ทีนี้เราเห็น โอ! โก้ดีมีรถยนต์ อยากจะนั่งรถยนต์ เลยไปสนิทสนมกับเขา ตกล่องปล่องชิ้นกับเขา มันก็ลำบาก ทีหลังรู้ว่าไม่มีอะไร รถคนอื่นทั้งนั้น ของตัวก็ไม่มี แล้วเราจะไปโทษใคร จะบอกว่า แหม! ดวงไม่ดี มันไม่ใช่ดวงไม่ดี ตัวไม่คิดไม่ตรองเอง ไม่สืบสวนว่ามันเป็นลูกเต้าเหล่าใคร มันอยู่ที่ไหน สภาพความเป็นอยู่เป็นอย่างไร เรามันตัดสินใจเร็วเกินไป ไปหลงลมเขาเข้าจึงเกิดความทุกข์ความเดือดร้อน พระจึงสอนว่าต้องไตร่ตรอง ต้องพิจารณา

คนเราที่จะรู้จักกันนี่มันต้องนาน ๆ ไม่ใช่ไปเจอกันสองสามหนใช้ได้ ต้องดูกันนาน ๆ ปีหนึ่งสองปี เพราะว่าคนเราพบกันใหม่ ๆ เขาแสร้งทำได้ แสดงละครได้ แหมทำท่าเรียบร้อยเชียว แต่ว่าดูกันไปนาน ๆ เดี๋ยวมันก็ออกมา ขี้โมโหโทโสใจน้อยใจเร็ว ใจร้อน มันออกมาด้วยประการต่าง ๆ เราก็พอจะหลีกได้ แต่ถ้าไม่คิดเสียก่อนแล้วก็เสียท่าเกิดความทุกข์ความเดือดร้อน

ผู้ชายก็เหมือนกันแหละ จะไปรักใครชอบใครก็ต้องสืบสาวราวเรื่องลูกเต้าเหล่าใคร เขาว่าดูช้างดูหาง ดูนางก็ต้องดูแม่ ดูให้ดีดูให้แท้ต้องดูไปถึงคุณยายด้วย ว่ายายเขาเป็นคนอย่างไร มีสภาพจิตใจอย่างไร ต้องดูกันนาน ๆ อย่าไปบอกว่า แหม! ฉันรักเธอสุดชีวิตจิตใจแล้ว ยังไม่รู้ว่าใคร ไปรักเข้าง่าย ๆ ได้หรือ เป็นความผิดของเราเองไม่ใช่ของใคร อันนี้มันสำคัญ

คนเราที่มีความทุกข์ มีความเดือดร้อนในชีวิตด้วยประการต่าง ๆ นั้น เรื่องความผิดพลาดทั้งนั้น พลาดมาตั้งแต่เริ่มต้นก็มี พลาดในตอนกลางก็มี พลาดอยู่ทุกวัน ๆ นี้ก็มี ทีนี้เราต้องคิดแก้ แก้อย่างไร มันผิดมาแล้วพลาดมาแล้วก็ตามเรื่องมันเถอะ ไม่รู้จะแก้อย่างไร ก็ปลงให้มันตกลงไปว่า สิ่งที่ล่วงไปแล้วก็ช่างมัน แต่ต่อไปข้างหน้าไม่ให้เกิดเรื่องนั้นขึ้นอีก อย่าไปยึดถือให้มากเกินไป หัดปล่อยวางในเรื่องที่ไม่จำเป็นเสียบ้าง การแก้ไขปัญหาอยู่ที่ตรงนี้

การทำบุญตามทัศนะที่กล่าวนี้ **ช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อนได้** เอาตัวรอดได้ **ส่วนคำว่ากุศลนั้น ต่างจากบุญนิดหน่อย** คือทำเหมือนกับที่ทำบุญ แต่ทำเพื่อให้เกิดกุศล หมายความว่า **ทำเพื่อขูดเกลาจิตใจให้**

สะอาด ให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เพื่อขูดเกลา การฟังธรรม การแสดงธรรม ทำอะไรทุกอย่างเพื่อขูดเกลาจิตใจของเราให้สะอาด ถ้าทำเพื่อขูดเกลา เรียกว่าได้กุศลเป็นผลตอบแทน **จิตที่เป็นกุศลคือจิตที่เป็นอิสระเสรี พ้นจากอำนาจของกิเลส** ถ้าเข้าใจอย่างนี้ ก็ตอบฝรั่งได้ว่าบุญกุศลนี่ช่วยได้ ไม่ต้องให้พระผู้เป็นเจ้ามาช่วย เพราะบุญกุศลนั้นเป็นพระผู้เป็นเจ้าอยู่ในตัวแล้ว เป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อยู่ในตัว

การทำอะไรที่เป็นบุญเป็นกุศลเราก็มีพระ คนที่มีพระย่อมรอดพ้นได้ ไม่มีพระ รอดพ้นไม่ได้ ในพระสูตรแห่งหนึ่งท่านตรัสไว้ว่า **"บุคคลที่ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะจะไม่ตกไปสู่อบาย"** คือความชั่วที่เกิดขึ้นทำใจให้ร้อนเรียกว่าตกนรก, ทำใจให้โง่เรียกว่า สัตว์เดรัจฉาน นี่เรียกว่าอบาย เมื่อมีพระอยู่ในใจก็ไม่มีอบาย เพราะมีสิ่งที่สบายอยู่ในใจแล้ว มีธรรมะรักษาใจ เราก็อยู่เย็นเป็นสุขได้ บุญกุศลช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์ได้ในแง่อย่างนี้ และพระก็อยู่กับเราได้ในแง่อย่างนี้ จึงขอนำมากล่าวเพื่อให้ญาติโยมทั้งหลายได้เข้าใจไว้ เผื่อมีใครมาถามจะได้ตอบเขาถูกว่า เรื่องมันเป็นอย่างนี้ สิ่งทั้งหลายมันเป็นอย่างนี้

ผู้นับถือพระพุทธศาสนานี้ใจกว้างเป็นสากล เพราะเรารู้จักแปล คือแปลความหมายบุคคลสมมุติให้เป็นธรรมะ ไม่ใช่ถือตัวสมมุติว่าเป็นของแท้ของจริง แต่เราแปลงตัวบุคคลสมมุติให้เป็นธรรมะ เมื่อเป็นธรรมะก็เอามาใส่ใจได้ ตัวบุคคลสมมุติจะเอามาใส่ไว้ในใจไม่ได้ แต่คุณธรรมนี้เป็นสิ่งที่ใส่ไว้ในใจได้ เป็นสิ่งที่ไม่ตายไม่หาย อยู่กับโลกตลอดเวลา ใครจะเอาไปใช้เมื่อไรก็ได้ และเมื่อใช้แล้วก็มีความสุขใจ มีความสงบใจ มีความสบายใจตามสมควรแก่ฐานะ

ขอให้ญาติโยมทั้งหลายได้เข้าใจไว้อย่างนี้ ดังที่ได้แสดงมาก็พอสมควรแก่เวลา ขอจบไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๘

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการอันสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้เกิดประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

ฤดูกาลนี้เรียกว่า เป็นฤดูฝน อากาศมืดครึ้มฝนตกลงมา ฝนตกนี่ให้ประโยชน์ก็มี ให้ทุกข์ให้โทษก็มี อันนี้มันเป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติ มีทั้งคุณทั้งโทษ ถ้าหากว่าเราใช้เป็นก็เป็นคุณ ใช้ไม่เป็นก็เกิดทุกข์เกิดโทษ ความจริงเรื่องภายนอกจะว่าดีก็ไม่ได้ จะว่าชั่วก็ไม่ได้ เรื่องดีเรื่องชั่วนั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในใจของเราเอง เราคิดเราสร้างเอาเอง ว่าอันนั้นดี

อันนี้ชั่ว เรื่องดีเรื่องชั่วจึงเป็นเรื่องที่เรียกว่า "สมมุติ" มนุษย์เรานิยมกันอย่างไร ก็ถือว่าอย่างนั้นดี นิยมมากในเรื่องใดก็ถือว่าเรื่องนั้นดี สิ่งใดที่คนไม่ชอบ ก็ว่าเรื่องนั้นมันไม่ดี

ความชอบหรือความไม่ชอบ ความดีหรือความไม่ดีนี้ อาจจะไม่เหมือนกันก็ได้ ในประเทศหนึ่งอาจจะถือว่าทำอย่างนั้นดี แต่อีกประเทศหนึ่งอาจจะถือว่า ทำอย่างนั้นไม่ดีในสังคมหนึ่งถือว่าดีแบบหนึ่ง ในสังคมหนึ่งก็ถือว่าดีไปอีกแบบหนึ่ง ความดีความชั่วอย่างนี้ เขาเรียกว่าเป็นเรื่องสมมุติ เอาแน่นอนไม่ได้ สุดแล้วแต่มาตรฐานการบัญญัติแต่งตั้งของสิ่งนั้น ๆ ว่ามนุษย์เรานี้พอใจชอบใจในเรื่องอะไร ก็มักจะถือว่า เรื่องนั้นเป็นดีในสังคมนั้น ถ้าไม่ชอบใจ ไม่พอใจในเรื่องอะไร เป็นส่วนมากก็ถือว่าเรื่องนั้นไม่ดี อันนี้เป็นเรื่องที่เอาแน่นอนกันไม่ได้ เพราะว่ามนุษย์เรานี้ใจไม่เหมือนกัน ที่ว่าใจไม่เหมือนกันนั้นหมายความว่าชอบไม่ตรงกัน คนหนึ่งชอบอย่างหนึ่งอีกคนหนึ่งชอบอย่างหนึ่ง สิ่งใดที่คนใดชอบคนนั้นก็ว่าดี สิ่งใดที่คนใดไม่ชอบ คนนั้นก็ว่าไม่ดี อันนี้ขึ้นอยู่กับเรื่องของคน จึงถือเป็นมาตรฐานวัดความดีความชั่วกันไม่ได้

เรื่องที่จะวัดความดีความชั่วกันได้นั้น ต้องเอามาตรฐานที่เรียกว่าเป็นสากล ใช้คำว่า "สากล" ในที่นี้หมายความว่าทั่ว ๆ ไปในสามัญสำนึกของมนุษย์เรานี้ ชอบอะไร ไม่ชอบอะไรเป็นรากฐานที่เรียกว่าพอจะวัดได้ เช่นคนเราทุกคนนี่ไม่ชอบการเบียดเบียนกัน ชอบความสุขความสบายด้วยกันทั้งนั้น การเบียดเบียนกันก็ถือว่าเป็นการไม่ดี แต่ว่าการกระทำสิ่งใดให้มนุษย์ได้รับความสุขความเจริญในชีวิตประจำวัน เราก็ถือว่าสิ่งนั้นเป็นความดี

ความดีที่วัดกันด้วยความรู้สึกนึกคิด อันเป็นสามัญสำนึกที่แท้จริงนั้น ในทางศาสนาท่านก็เอามาบัญญัติเป็นหลักไว้ สำหรับให้คนประพฤติปฏิบัติเป็นชั้น ๆ เช่นว่า **ความดีในส่วนศีล ความดีในขั้นที่เป็นสมาธิส่วนสูงขึ้น**ไปหน่อย **ความดีในขั้นที่เป็นปัญญา** รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งต่าง ๆ ตามที่เป็นจริง

ความดีที่ท่านผู้รู้ได้บัญญัติไว้เป็นหลักให้คนปฏิบัตินั้นเป็นความดีที่เที่ยงตรง คือไม่เข้าใครออกใครทั้งนั้น ไม่ถือว่าคนนั้นชอบคนนี้ชัง สังคมนี้ชอบสังคมนี้ไม่ชอบ ไม่ได้ถืออย่างนั้นถือเอาความถูกเป็นประมาณ ความถูกที่ถือเอาเป็นประมาณนั้น

ก็เอาจากมาตรฐานทางจิตใจอันเป็นสามัญสำนึกของมนุษย์ และสัตว์ทั่ว ๆ ไป แล้วก็บัญญัติขึ้นเป็นระเบียบว่า "อย่าทำอย่างนั้น อย่าทำอย่างนี้"

ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ เช่นศีลที่เรารักษากันอยู่ คือ **ศีลห้า**ประการนี่ ที่รักษากันอยู่บ้างไม่รักษากันอยู่บ้าง ถ้าเราจะพิจารณาดูข้อห้ามนี้แล้ว ก็เห็นได้ว่าเป็นมาตรฐานสากล **เป็นหลักทางจิตใจที่ผู้ใดปฏิบัติแล้วมีความสุขความสบาย** ไม่ใช่เป็นสุข แต่ทำคนอื่นให้ได้รับความสุขความสบายบ้าง ความสุขอันใดที่เราทำได้เฉพาะเราคนเดียว แต่ว่าคนอื่นได้รับความทุกข์ จากการ กระทำ ของเรา อันนั้นมัน ไม่ใช่ ความสุข ความสบายที่แท้ สมมุติให้เห็นง่าย ๆ เช่นว่าพวกชอบดื่มของเมาดื่มกันด้วยสนุกสนาน เขาก็ถือว่าเป็นความสบายของเขา แต่ว่าเมื่อดื่มเข้าไปเมาแล้วก็เอะอะโวยวายพูดด้วยเสียงอันดัง ทำให้พวกบ้านใกล้เรือนเคียงได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน การกระทำตนให้สบายในรูปเช่นนั้น จึงเรียกว่าเป็นความสบายที่ไม่เป็นธรรม

ความสบายที่ไม่เป็นธรรมนี่ก่อความยุ่งยากแก่บุคคลอื่น แต่ถ้าความสบายที่เป็นธรรม ย่อมไม่ก่อความทุกข์ความเดือดร้อน

แก่ใครๆ ผู้ทำเองก็สบายใจ คนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงก็ไม่มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจเพราะการกระทำนั้น ๆ การกระทำเช่นนั้นชื่อว่าการกระทำชอบ เป็นการกระทำที่ถูกหลักธรรมะในทางศาสนาที่ได้บัญญัติแต่งตั้งไว้ เช่นใน **หลักศีลห้า** ดังที่กล่าวนั้น ท่านบัญญัติ **ไม่ให้ฆ่า ไม่ให้ลัก ไม่ให้ประพฤติผิดในทางกาม ไม่ให้พูดหลอกลวงกัน ไม่ให้ดื่มกินของมึนเมา** อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เราก็จะเห็นว่ามันเป็นความดีชั้นมาตรฐานที่เป็นสากลจริง ๆ ไม่ให้ฆ่าก็เพราะว่าทุกคนรักชีวิตกลัวเจ็บกลัวตาย

คนทุกคนรักทรัพย์สมบัติ แม้สัตว์เดรัจฉานมันก็รักของของมันเหมือนกัน หวงแหน เช่นเราคลุกข้าวจานหนึ่งให้สุนัขตัวหนึ่งกิน ถ้าตัวอื่นจะมากินด้วยมันก็ไม่ยอม ยิ่งถ้าเป็นประเภทอื่น เช่นแมวเข้ามาใกล้ มันก็กระโดดกัดเอาเลยทีเดียว อันนี้แสดงว่า มันหวงแหนในสิ่งที่มันยึดถือว่าเป็นของของมัน อันเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ท่านจึงบัญญัติว่าไม่ให้เบียดเบียนกันในทางทรัพย์สมบัติ ใครทำมาหาได้ก็ให้เป็นของของผู้นั้น คนที่ไม่ทำมาหากินในทางที่ถูกที่ชอบ

ไปเที่ยวตัดช่องย่องเบาลักของเขามาเป็นของตัวนั้น ชื่อว่าเป็นการกระทำบาปตามหลักธรรมะ

ในเรื่องความประพฤติผิดในทางกาม ก็เพราะว่ามนุษย์ก็ดี สัตว์เดรัจฉานก็ดี ย่อมหวงแหนในคู่ครองของตน มนุษย์เราเมื่อมีการแต่งงานมีคู่ครองแล้ว ก็ควรจะพอใจในคู่ครองของตน ไม่ไปเที่ยวเห็นคนอื่นดีกว่าของของตนไป ความพอใจอย่างนั้นเป็นคุณธรรม และเมื่องดเว้นจากการประพฤติเหลวไหลในเรื่องกาม ก็ชื่อว่าสร้างความสุขความสงบให้เกิดขึ้นในครอบครัว ไม่ได้ทำเรื่องยุ่ง ๆ ยาก ๆ ในสังคมให้เกิดขึ้น

การพูดจา สัตว์เดรัจฉานมันพูดจากันไม่ได้ แต่มนุษย์นี่เราพูดกันได้ มีหูสำหรับฟัง มีใจสำหรับคิดนึกตรึกตรองในเรื่องอะไรต่าง ๆ คนเราทุกคนอยากจะฟังแต่เรื่องจริง เรื่องแท้ ไม่อยากจะฟังเรื่องของเท็จของปลอม ถ้าใครมาพูดคำเท็จให้เราฟังในเวลานั้นเราอาจจะไม่รู้ว่าเขาหลอกเรา แต่ภายหลังเมื่อทราบว่าเราถูกหลอก เราก็ไม่สบายใจ มีความโกรธแค้นบุคคลนั้น ถ้าเป็นคนที่ใจร้อนใจเร็ว ไม่มีความยับยั้งชั่งใจ ก็อาจจะไปก่อกรรมทำเข็ญ เพราะความโกรธ ความเกลียด นั้นให้รุนแรงขึ้น

ก็ได้ มนุษย์ฆ่ากันเพราะการพูดการจานี้ก็มีอยู่บ่อย ๆ ท่านจึงสอนให้รักษาศีลข้อนั้นไว้ เพื่อจะให้อยู่เป็นสุขในสังคม

ส่วนการดื่มกินของมึนเมานั้น ก็เป็นเรื่องที่เรียกว่าทำลายความเป็นมนุษย์ ทำลายความรู้สึกผิดชอบชั่วดีให้หมดไปจากจิตสันดาน บรรดาศาสนาทั้งหลายจึงได้บัญญัติกฎนี้ไว้ เพราะเห็นว่ามนุษย์เรานี้ควรจะอยู่เป็นผู้มีสติสมบูรณ์ มีปัญญาสมบูรณ์ ถ้าหากว่าสติสัมปชัญญะมันไม่สมบูรณ์ขึ้นในเวลาใด ความยุ่งยากมันก็จะเกิดขึ้นในชีวิตของเราในเวลานั้น เพราะฉะนั้น สิ่งใดที่เป็นเครื่องทำลายความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ เช่นของเสพติดประเภทต่าง ๆ สุราเมรัย กัญชา ยาฝิ่น เฮโรอิน อะไร ๆ ก็ตามเถอะ แม้ยาประเภทที่ฉีดเข้าไปทำให้ร่างกายติดในสิ่งนั้น เช่นยาฉีดบางชนิด ทำให้คนติดต้องฉีดบ่อย ๆ

คราวก่อนนี้ไปเทศน์ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ เขาเล่าให้ฟังบอกว่าชาวบ้านในตำบลนั้นติดยาฉีดประเภทหนึ่งเหลือเกิน คือว่าพวกหมอเถื่อน ๆ โดยมากก็เป็นพวกเสนารักษ์มาก่อน หรือว่าไม่ใช่เสนารักษ์ พวกนายสิบแต่ว่าฉีดยาได้ เลยก็ซื้อยาไปเที่ยวฉีดชาวบ้าน ชาวบ้านมีอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย เขาก็เอายาที่ฉีดแล้วมันติดนั่นแหละไปฉีดให้ เวลาฉีดแล้วมันสบาย

มีความสุขทางกายทางใจ สุขกายสบายใจ แต่ว่ามันติดยานั้น ต้องไปฉีดกันทุกวันๆ เขาก็เลยได้เงินได้ทองจากการฉีดยา ในตำบลที่เข้าไปเทศน์นั้น กำนันผู้ใหญ่บ้านบอกว่า ตำบลนี้ คนติดยาประเภทนี้มาก ไม่เฉพาะแต่ชาวบ้าน แม้พระในวัด บางองค์ก็พลอยติดไปด้วยเหมือนกัน ต้องมีการฉีด เขาบอกว่า สมภารองค์หนึ่ง ถ้าไม่ได้ฉีดยานั้นแล้วอารมณ์หงุดหงิดงุ่นง่าน ทำอะไรไม่ถูก แต่พอได้ฉีดยาแล้วสบาย สมมุติว่าญาติโยม จะนิมนต์ให้เทศน์ ถ้าไม่ได้ฉีดยาแล้วก็เทศน์ไม่ได้ พอฉีดยา สักเข็มแล้วก็ขึ้นไปนั่งเทศน์ได้ ยาอย่างนี้เขาเรียกว่ายาเสพติด ให้โทษแก่ร่างกาย ถ้าเราฉีดเข้าไปแล้วก็ต้องฉีดกันทุกวันๆ กลายเป็นสิ่งให้โทษไป มันก็ทำลายประสาท ทำลายสมรรถภาพ ทางร่างกาย ทางจิตใจด้วยประการทั้งปวง ในทางศาสนาจึง บัญญัติว่าเป็นสิ่งให้โทษ ไม่ควรจะไปส้องเสพสิ่งนั้น

โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนาเรานั้น ไม่ได้บัญญัติว่า ไม่ให้เสพยาอย่างนั้นเท่านั้น แต่บัญญัติว่าไม่ควรค้าไม่ควรขาย พุทธบริษัทไม่ควรขายน้ำเมา ไม่ควรขายเครื่องประหาร ไม่ควร ขายยาพิษที่ทำให้คนถึงแก่ความตาย อันนี้เป็นข้อห้ามไว้ใน พระสูตร ซึ่งเป็นเรื่องของธรรมะ ถ้าสมมุติว่าชาวพุทธเราได้

ปฏิบัติเคร่งครัดตามระเบียบของพระพุทธเจ้าในเรื่องนี้ ความยุ่งยากในสังคมคงจะไม่มี

ในเมืองไทยเรานี้ในฐานะพุทธบริษัท ถ้าเราไม่มีการขายของมึนเมา ของมึนเมามันก็ไม่มีขายกัน คนก็ไม่ได้กินไม่ได้ดื่ม ชีวิตของมนุษย์ก็เรียบร้อยไม่ยุ่งไม่ยาก แต่บางคนบอกว่ามันลำบากของอย่างนี้ ถ้าเราห้าม คนก็เอาของเถื่อนขึ้นมา แล้วก็ต้องลำบากถ้ากินของที่มันเป็นของเถื่อนนี่มันแรงกว่าของที่กลั่นในโรงของรัฐบาล ก็เลยต้องมีของอย่างนี้ ความจริงนั้นไม่มีการกระทำกัน ไม่ขายกัน ของเถื่อนมันก็อยู่ไม่ได้นานหรอก ถึงอยู่ได้ก็ไปไม่รอด เพราะว่ามีการจับกุมกวดขันกันจริง ๆ คนก็จะเลิกจากสิ่งนั้นไป ชีวิตของคนก็จะอยู่ในสภาพเรียบร้อยดีงาม อันนี้เป็นเรื่องที่น่าคิดในสังคมของมนุษย์เราในสมัยนี้

ความดีที่เป็นขั้นมาตรฐานอย่างนี้ เป็นความดีที่เป็นธรรม การปฏิบัติความดีตามหลักธรรมนั้นเป็นความดีแท้ย่อมเป็นที่สบายทั้งเราผู้ปฏิบัติ ทั้งบุคคลผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องในสังคมในชีวิตของเรา อันนี้ประการหนึ่ง เรียกว่าเป็น**ความดีขั้นมูลฐาน** อันคนทั่วไปจะต้องปฏิบัติ คือขั้นที่เรียกว่า**ศีลธรรมนั่นเอง**

ในสมาคมของมนุษย์เรานี้ถ้าเราอยู่กันด้วยความมีศีลมีธรรมความวุ่นวายมันก็น้อย แต่ถ้าอยู่กันด้วยความไม่มีศีลธรรมความวุ่นวายมันก็มากขึ้น ไม่ต้องพูดในสังคมใหญ่ ในครอบครัวน้อย ๆ อันเป็นเรื่องที่เราทุกคนมีประสบการณ์กันอยู่ทั่ว ๆ ไป ถ้าพ่อบ้านแม่เรือนเป็นผู้เรียบร้อย อยู่ในศีลในธรรม ความสงบก็ย่อมจะเกิดขึ้นในครอบครัวนั้น ปัญหายุ่ง ๆ ยาก ๆ ต่าง ๆ ก็ไม่มี แต่ถ้าหากว่าคนใดคนหนึ่งในครอบครัว ไม่มีศีลมีธรรมประจำจิตใจ ประพฤติตนไปตามอำนาจของอารมณ์ คือความอยากความปรารถนา เขาก็ไหลไปตามอำนาจนั้น แล้วก็ประพฤตินอกลู่นอกทาง ตามอำนาจของความอยาก

เรื่องความอยากของมนุษย์นี่เป็นเรื่องที่ไม่จบไม่สิ้นเมื่อเกิดขึ้นในใจแล้วมันก็เกิดเรื่อยๆไป ถ้าเราไปรดน้ำพรวนดินให้มันด้วยแล้ว มันก็ยิ่งไปกันใหญ่ แต่ถ้าเราพยายามตัดตอนต้นตอไม่ให้เจริญงอกงาม มันก็ไม่มีอะไรมากนัก ความจริงในเรื่องการประพฤติตามใจตัวเองและตามใจในความอยากประเภทต่างๆนี้มันสบายในเบื้องต้น แต่ว่าเป็นทุกข์ในบ่ลายมือ เป็นทุกข์อย่างไรก็ทุกข์เพราะว่าเราตามใจตัวเอง เราก็ทำสิ่งชั่วสิ่งเสียหาย ทำครั้งแรกแล้วก็ทำครั้งต่อ ๆ ไป ทำนานๆเข้ามันก็กลายเป็นนิสัยสันดาน

มีปกติที่จะต้องทำอย่างนั้นเรื่อยไปไม่หยุดไม่จบ ทีนี้ชีวิตก็ตกต่ำลงไปทุกวันทุกเวลา ผลที่สุดก็เสียผู้เสียคนไป

ตัวอย่าง เช่น เด็กหนุ่ม ๆ ของเรานี่ ถ้าเราปล่อยเขาไปตามเรื่องไม่มีการกวดขันไม่มีการบังคับในเรื่องการเป็นการอยู่ในเรื่องอะไร ๆ ทุกประการ เขาก็จะต้องเป็นไปตามอำนาจของสิ่งแวดล้อม เพราะสิ่งแวดล้อมดึงดูดจิตใจให้หันเหไป คนอยู่ในวัยหนุ่มวัยฉกรรจ์มีความคิดน้อย มีประสบการณ์น้อย ไม่ได้ใช้ปัญญาพิจารณาอะไรมากนักในเรื่องต่าง ๆ เห็นใครเขาทำอะไรกันก็ทำกับเขาบ้าง ทำตามกันไปเรื่อยๆ ทำนานๆเข้ามันชินเป็นนิสัย ผู้ใหญ่บางคนก็รำคาญในการประพฤติปฏิบัติในรูปเช่นนั้น แต่ว่าก็ปล่อยมาเสียนาน จะไปบอกไปห้ามในตอนหลัง เขาก็บอกว่าทำมานานแล้วจนเคยชินเป็นความสบายแล้ว ก็หยุดไม่ได้ เรื่องอย่างนี้ต้องตัดกันเสียแต่เริ่มต้น เมื่อเห็นว่าอะไรมันจะไม่ดีไม่เหมาะ ไม่เป็นประโยชน์ เราก็ต้องรีบตักเตือนแก้ไขสิ่งนั้นให้เขาได้เกิดความรู้ความเข้าใจ ว่ามันไม่เหมาะไม่ควรอย่างไร การพูดจาแนะนำก็ต้องใช้เหตุผล พูดจาชี้แจงให้เห็นว่าส่วนดีอย่างไร ส่วนชั่วอย่างไร มันจะทำอะไรให้เสียหายบ้าง กระทบ

กระเทือนแก่การเป็นอยู่แก่ครอบครัว แก่อนาคตของชีวิต แก่วัฒนธรรมของชาติของบ้านเมืองของเราอย่างไร

เราจะต้องพยายามพูดจาทำความเข้าใจกัน ให้เขาเข้าใจชัดเจน ครั้นเมื่อเขาเข้าใจชัดเจนแล้ว เขาก็อาจจะหยุดจากการกระทำในรูปเช่นนั้น เราก็สบายใจ แต่ถ้าปล่อยไว้จนมากแล้วจะไปแก้ไขมันก็ลำบาก เหมือนกับสิ่งต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไปนั่นแหละที่อะไร ๆ มันมากแล้ว จะไปจัดการมันก็ยากเต็มที แม้มีกฎหมายอยู่ก็ทำไม่ไหว เพราะว่าปล่อยให้คนละเลยต่อการปฏิบัติตามกฎหมายมาเสียนานจนเกิดความเคยชิน ครั้นไปกระทำเข้าก็กระทบกระเทือนทางด้านจิตใจ เกิดเป็นความเสียหายขึ้นในสังคม อันนี้ก็เนื่องจากว่าไม่เอาใจใส่ในเรื่องอะไร ๆ ที่เรียกว่าเล็ก ๆ น้อย ๆ ปล่อยให้สิ่งเล็กน้อยนั้นกลายเป็นเรื่องใหญ่โตจนไม่สามารถจะแก้ไขได้

เรื่องของวัตถุเป็นอย่างใด เรื่องของความเป็นอยู่ในชีวิตของเราก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน เพราะฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้ที่เรียกว่าผู้นำหมู่นำคณะ เช่นมารดาบิดา ครูบาอาจารย์จะต้องพยายามปรับปรุงแก้ไขสิ่งทั้งหลายให้ดีขึ้นเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยนี้เรามีความจำเป็นที่จะ

ต้องปรับปรุงแก้ไขกันอยู่ทุกเวลา เพราะว่าสิ่งสกปรกมันมีมาก ถ้าจะเปรียบกับของใช้ก็ต้องซักกันเกือบทุกวัน เพราะขี้ฝุ่นละออง มันไหลมาจับมากขึ้นตลอดเวลาฉันใด ในเรื่องความเป็นอยู่ใน สังคมมนุษย์นี้ก็เหมือนกัน ต้องมีการปรับปรุงแก้ไขกันเรื่อย ๆ จะปล่อยตามใจกันเรื่อย ๆ แบบที่เราเรียกว่า เสรีภาพ ให้เขาทำ ตามเสรีนั้นไม่สมควร

เสรี ถ้าว่าเป็นไปในทางถูกก็ไม่เสียหาย แต่ถ้าเสรีนั้น เป็นไปในทางผิด ก็เกิดความเสื่อมความเสียหายแก่สังคมมากขึ้น เช่นการศึกษาของพวกเรารุ่นหนุ่มคะนอง ตามสถาบันต่าง ๆ ที่เรียกว่าให้เสรีภาพแก่การนึกการคิด บางทีก็ความนึกคิดนั้น มันไม่เป็นเสรี แต่ตกเป็นทาสของอารมณ์ แล้วก็ทำสิ่งที่ไม่เหมาะ ไม่ควรเกิดขึ้น

ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ ที่หนังสือพิมพ์ลงเป็นข่าว นักศึกษา ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คือทางหาดใหญ่สงขลาโน้น ไม่พอใจในครูอาจารย์ที่ทำการสอน ความจริงครูอาจารย์คนนั้น ก็ไม่ใช่มีความรู้ต่ำต้อยอะไร ได้ปริญญาเหมือนกัน ปริญญาที่ตัว ได้ก็ได้จากวิทยาลัยนั้นเหมือนกัน แต่ว่าเริ่มต้นไปจากสถาบันอื่น ก่อน แล้วก็ไปต่อที่นั้น ได้เป็นครูที่นั่น เพราะที่นั่นครูยัง มีไม่พอ อาจารย์ที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคยสอนที่บางมดมาก่อนก็

เลยชวนไป ให้ช่วยกันทำการสอนชั้นต้น ๆ แล้วก็ให้เรียนให้สอบไปด้วย จนกระทั่งสอบได้ปริญญา มาสอนเด็กมันก็สอนได้ เพราะว่ามีความรู้ แต่ว่าเด็กมันยึดถือมากเกินไป กลัวว่าสถาบันของตนจะต่ำต้อยน้อยหน้ากว่ามหาวิทยาลัยอื่น เกิดไม่พอใจอาจารย์ แล้วเมื่อไม่พอใจแล้วก็จัดการตามอารมณ์ ชวนกันรุมกินโต๊ะอาจารย์เสียหมอบกระแตไปเลย ต้องเอาไปส่งโรงพยาบาลป้อนข้าวป้อนน้ำ

การกระทำในรูปเช่นนี้นับว่าเป็นครั้งแรกในเมืองไทย เพราะว่าในเมืองไทยเรานี้ยังไม่เคยมีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้น คนไทยเรานั้นเป็นคนกตัญญูกตเวที เคารพต่อมารดาบิดาครูบาอาจารย์ และท่านที่ทำอะไร ๆ ให้แก่ตน เพราะเราได้สั่งสอนอบรมกันมาในรูปอย่างนั้น ตามระเบียบแบบแผนอันดีงามของชาติตั้งแต่สมัยโบราณ แต่เพราะการละเลยไม่ได้อบรมสั่งสอนก็อาจเป็นได้ เด็กเหล่านั้นจึงมีความคิดไขว้เขว เมื่อไม่พอใจผู้ที่ทำการสอนตน ก็เลยจัดการลงโทษประชาทัณฑ์แก่ครูคนนั้นขึ้นมา อันนี้นับว่าเป็นความเสื่อมทางด้านจิตใจไม่ใช่น้อยทีเดียว เป็นความเสื่อมอย่างแรง

คนเหล่านั้น ถ้าสมมุติว่าเขาเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่แล้วก็มีนิสัยอย่างนั้นแล้ว จะไปทำอะไรได้ จะไปอยู่ที่ไหนทำงาน

กับใครได้ เพราะมีนิสัยเห็นแก่ตัว ตามใจตัวเอง ชอบทำตามอารมณ์ แต่ไม่ใช้เหตุผล มันก็เป็นเรื่องเสียหาย เรื่องอย่างนี้มันไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย แต่ว่าเป็นเรื่องใหญ่ที่ควรจะได้มองดูแล้วก็หาทางบำบัดป้องกันต่อไป คำโบราณที่พูดว่า **"ศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณพ่อมัน"** เวลานี้เพียงแต่ขั้นศิษย์ล้างครู แต่ต่อไปนานๆ เข้ามันอาจจะลุกลามไปจนถึงลูกไม่รู้คุณพ่อคุณแม่เข้าก็ได้ แล้วจะเป็นอย่างไร สังคมเราจะเละเทะกันใหญ่โต เพราะไม่รู้จักอะไรต่ออะไรกันเสียหมด สภาพของมนุษย์ก็จะไม่เป็นมนุษย์ จิตใจจะตกต่ำลงไปอยู่ในภาวะของเดรัจฉาน อันนี้จะเป็นความเสื่อมในสังคมประการหนึ่ง

เราได้ฟังข่าวอย่างนี้แล้วก็ควรจะได้เอามาคิดพิจารณาแล้วก็มองดูสภาพในครอบครัวในการเป็นอยู่ของเรา ว่ามีเรื่องอะไรที่เราจะป้องกันไม่ให้เหตุการณ์เช่นนั้นเกิดขึ้น เพราะคนสมัยใหม่นี้มีความคิดแผลงๆ บางทีคิดไม่เห็นบุญคุณของพ่อแม่ผู้เลี้ยงตนมา กลับคิดไปว่าเป็นหน้าที่ของท่านจะต้องเลี้ยงดู เลี้ยงดูเติบโตแล้วก็หมดข้อผูกพันกัน การคิดอย่างนั้นก็เป็นการคิดแบบสัตว์เดรัจฉาน เพราะว่าเราดูสัตว์เดรัจฉาน เช่น สุนัข แมว วัว ควาย นก ทุกประเภทมันจะรู้จักมารดาบิดานั้น ไม่ต้องพูด

เพราะว่ามันไม่รู้จักเลย มันจะรู้จักมารดาก็เมื่อมันกินนมอยู่เท่านั้น แต่เมื่อเลิกกินนมเมื่อใด มันก็ไม่รู้จักว่าตัวนั้นเป็นแม่ของมัน เลิกกันเลย อันนี้เป็นนิสัยของสัตว์เดรัจฉาน

แต่มนุษย์เรานั้นมีปัญญา มีความจดจำ รู้ว่าใครเป็นมารดาเป็นบิดา ใครเป็นพี่เป็นน้อง ใครเป็นปู่เป็นตาเป็นย่าเป็นยาย เราจำกันไว้ได้ แล้วก็ระลึกไว้ในใจว่าคนเหล่านั้นมีส่วนสัมพันธ์ในการสร้างชีวิตของเราให้เป็นผู้เป็นคนขึ้นมา มีความผูกพันทางใจ แล้วก็คิดจะตอบแทนบุญคุณของคนเหล่านั้น อันนี้เป็นระบบเริ่มต้นของศีลธรรมในสังคม **สังคมใดมีมนุษย์ที่มีใจประกอบด้วยความกตัญญูกตเวที สังคมนั้นก็จะอยู่กันด้วยความสุขความสงบ** แต่ถ้าสังคมในมนุษย์ไม่ประกอบด้วยความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีอุปการะคุณแก่ตนแล้ว สังคมนั้นก็จะเป็นสังคมที่ไม่มีเยื่อใยต่อกัน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อกัน ต่างคนต่างไป ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ สิ่งทั้งหลายมันจะวุ่นวายขนาดไหน

ให้เราหลับตานึกถึงภาพเช่นนั้นว่า ถ้ามันเกิดขึ้นแล้วมันจะวุ่นวายขนาดไหน เราก็จะมองเห็นว่าวุ่นวายพอใช้ มารดาบิดาที่แก่ชราแล้วจะไม่มีการเอาใจใส่ จะลำบากเพราะไม่

มีคนเลี้ยงดูอุปถัมภ์ค้ำชู ที่นี้จะอยู่กันอย่างไร อันนี้จะเป็นปัญหาในกาลต่อไปข้างหน้า ถ้ามนุษย์ทั้งหลายละเลยต่อความดีตามหลักศีลธรรมอันเป็นสิ่งค้ำจุนจิตใจคนให้เจริญ จึงเป็น**หน้าที่ประการหนึ่งที่เราทั้งหลายจะได้ช่วยกัน คือช่วยกันผดุงหลักศีลธรรมข้อนี้ไว้ให้มันตั้งอยู่ในจิตใจคนต่อไป** หรือพูดว่าตั้งอยู่ในโลก คำว่าโลก ก็คือคนนี่แหละให้มันเจริญงอกงามอยู่ในจิตใจคนต่อไป ให้คนได้มีความสำนึกในเรื่องอย่างนี้ อันนี้จะทำกันอย่างไรเป็นปัญหาที่ฝากไว้ให้ญาติโยมทั้งหลายได้คิดนึกพิจารณา เพื่อจะได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาอันเป็นปัญหาของโลกอยู่ในสมัยนี้ประการหนึ่ง **นี่คือความดีชั้นต้น**

ในขั้นต่อไป **ความดีชั้นสอง คือความดีทางด้านจิตใจ** ในเรื่องจิตใจของคนเรานี้ เราทุกคนมีจิตใจ พูดตามภาษาไทยก็เรียกว่า ใจ ถ้าพูดตามภาษาพระก็เรียกว่า จิต ก็ได้ วิญญาณก็ได้ เรียกว่า มโน ก็ได้ มันมีศัพท์หลายคำ คำเหล่านั้นมีความหมายเหมือนกัน ถ้าเราไปพบศัพท์เช่นนี้เข้า เช่นอ่านหนังสือพบคำว่าจิต คำว่า มโน พบคำว่า วิญญาณ ก็ให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องเดียวกันไม่แปลกกัน ทำหน้าที่สำหรับนึกคิดกำหนดจดจำเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ อยู่ในร่างกายของเรา มีความรู้สึก

เกิดขึ้น มีความกำหนดจดจำเรื่องนั้นเรื่องนี้ได้ เรียกว่าเป็นเรื่องของจิต ร่างกายนี้เป็นเรื่องของรูป รูปนี้เกิดจากวัตถุ แต่จิตนั้นเกิดจากการปรุงแต่งในเรื่องความนึกความคิดในรูปต่าง ๆ

สภาพของจิตใจคนเรานี้ ปกติมันก็ไม่อยู่นิ่ง คือทำงานอยู่ตลอดเวลา นึกอยู่ตลอดเวลา แต่ถ้าเราปล่อยให้มันเป็นไปตามเรื่อง ก็เรียกว่าไม่มีระเบียบในการนึกการคิด มันก็คิดไปตามแบบของคนฟุ้งซ่านในอารมณ์นั้น ๆ ไม่มีอะไรเป็นกฎเกณฑ์เป็นระเบียบแบบแผน ผู้ที่ทำการค้นคว้าศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับอาการของจิต จึงได้แบ่งความคิดนึกของคนไว้เป็น ๒ ประเภท คือความคิดในทางที่ดีอย่างหนึ่ง ความคิดในทางที่ชั่วอย่างหนึ่ง

ความคิดในทางที่ดีนั้น เรียกว่าเป็นด้านกุศล ความคิดในทางชั่วนั้นเป็นด้านอกุศล **สิ่งที่เป็นกุศลนั้นเป็นไปเพื่อความสุข** เป็นไปเพื่อความสงบในทางจิตใจ ส่วน**สิ่งที่เป็นอกุศลนั้นเป็นไปเพื่อความทุกข์** ความเดือดร้อนทางจิตใจ คนเราในบางครั้งก็มีความเป็นกุศล แต่บางครั้งก็คิดเป็นอกุศล เวลาใดเราคิดในสิ่งที่เป็นกุศล เวลานั้นใจเย็นใจสงบ ไม่วุ่นวาย ไม่เร่าร้อน แล้วก็มีความสงบในทางใจ อันนี้มันเป็นเรื่องปรากฏอยู่ในตัวเรา ทุกคนรู้ได้เองเห็นได้เอง ไม่ต้องให้ใคร

บอกว่า สิ่งที่อยู่ในใจของเรานั้นมันเป็นเรื่องอะไร เป็นกุศล หรือเป็นเรื่องอกุศล

เวลาใดเราคิดอะไรแล้วมันร้อนใจ กำลังคิดอยู่ก็ร้อนใจ ไม่สบายใจ ก็ให้รู้ว่า นั่นแหละเป็นเรื่องอกุศลเกิดขึ้นในใจของเราแล้ว แต่ถ้าเราคิดแล้วมันเป็นใจสงบ ใจไม่มีความหวาดเสียวสะดุ้งต่อภัยใดๆ อันจะเกิดขึ้นจากความคิด ความนึกของเรา ความคิดในรูปนั้นเขาเรียกว่า ความคิดที่เป็นกุศล ตามปกตินั้น อย่างน้อยเราก็ควรจะได้ทำการปรับปรุงจิตใจของเราให้อยู่ในสิ่งที่เรียกว่าเป็นกุศลตลอดไป อย่าให้คิดนึกในเรื่องที่เป็นอกุศล อันจะเป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากในชีวิตประจำวัน เพราะเราทุกคนต้องการความสุข ต้องการความสงบด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีใครต้องการความทุกข์ความเดือดร้อน

เรื่องความสุขความทุกข์นั้น ขอให้เราเข้าใจว่า ไม่ได้เกิดจากที่ไหน แต่ว่ามันเกิดขึ้นจากความคิดของเราเอง **ความคิดของเรานั่นแหละสร้างความสุขให้แก่เรา ความคิดของเรานั่นแหละ สร้างความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ตัวเรา** อะไรๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตนั้น เกิดจากความคิดทั้งนั้น อันนี้เป็นหลักใหญ่หลักสำคัญ ซึ่งเราพุทธบริษัทจะต้องเชื่อไว้ก่อน

เชื่อให้มั่นคงในแง่นี้ คือเชื่อว่าอะไร ๆ เกิดจากความคิดของเรา ไม่ใช่เกิดจากอะไรอื่น สิ่งภายนอกนั้นเป็นแต่เพียงเครื่องประกอบ เนื้อแท้สำคัญที่สุดอยู่ที่ความคิดของเราเอง

สมมุติว่าสิ่งภายนอกมันมากระทบ แต่ถ้าเราเป็นผู้มีปัญญา มีเหตุผลในเรื่องนั้น สิ่งนั้นกระทบแล้วมันก็หายไป เหมือนคลื่นกระทบฝั่ง ไม่ได้ทำให้เกิดปฏิกิริยาขึ้นในใจของเรา แต่ประการใด เพราะเราคอยระวังใจของเราไว้ ควบคุมจิตใจของเราไว้ได้ สิ่งนั้นไม่มีอำนาจพิษสงอะไร แต่ถ้าหากว่าเรา ไม่มีการระวังจิตใจของเรา เมื่อมีสิ่งอะไรมากระทบตัวเรา เราก็เกิดความไม่สบายใจด้วยประการต่าง ๆ ขึ้นมา ความไม่สบายใจที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ใช่เกิดจากเรื่องภายนอก เรื่องภายนอกเป็นเพียงแต่ตัวประกอบ แต่เนื้อแท้ที่เป็นตัวสำคัญนั้นก็คือความเข้าใจผิด ความหลงผิดในใจของเราเอง ไปยึดเอาสิ่งนั้นไว้ในรูปที่ผิดทาง ไปเข้าใจสิ่งนั้นในทางที่ผิด เราก็เกิดความยุ่งยากใจ มีความทุกข์ มีความเดือดร้อน มีความกังวลขึ้นในใจด้วยประการต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น ในทางธรรมะ ท่านจึงสอนให้เราพยายามรักษาใจของเรา ให้อยู่ในสภาพที่เรียกว่าเป็นตัวเดิม คือเป็นหน้าตาดั้งเดิมไว้ **หน้าตาดั้งเดิมของจิตก็คือ ความสงบ ความสะอาด สว่าง คือว่ามันผ่องใสอยู่ตลอดเวลา**

ไม่มีความวุ่นวาย ให้สังเกตตัวเราเองในบางครั้งบางคราว เรามีความสงบใจ ไม่มีความร้อนไม่มีความวุ่นวายในใจ ในขณะนั้นเรารู้สึกว่าเราเป็นสุข ความสุขอย่างนี้มันเกิดเองโดยไม่ต้องไปเที่ยววิ่งหา ไม่ต้องลงทุนซื้อ ไม่ต้องลำบากยากเข็ญอะไร มันเกิดตามธรรมชาติของมัน มีความสงบได้แล้วก็สบาย

ตัวอย่างเช่นว่า เราออกจากบ้านไปอยู่ในที่เงียบ ๆ หรือแม้อยู่ในบ้านของเราก็ได้ แต่ว่ามันเป็นเวลาที่เงียบ ๆ สมมุติว่าเราตื่นขึ้นในตอนกลางคืนมันมีความเงียบ ไม่มีเสียงรถยนต์ ไม่มีเสียงอะไร พอเราตื่นขึ้นใจมันสงบ เราก็รู้สึกว่าเป็นสุข ความสุขอย่างนั้นเราอาจจะไม่เคยพบหรือประสบมาก่อน เพราะมีแต่ความวุ่นวาย มีแต่ปัญหาที่จะต้องขบต้องคิดอยู่ตลอดเวลา แต่เมื่อไม่มีความวุ่นวาย ไม่มีปัญหาที่จะต้องขบต้องคิด เราก็นั่งด้วยความสงบใจ เรารู้สึกว่าเป็นสุข เมื่อรู้สึกว่าเป็นสุขในรูปอย่างนั้น ก็ควรจะได้จดจำความรู้สึกแบบนั้นไว้ แล้วควรคิดว่ามันสุขเพราะอะไร เรามาพิจารณาก็จะมองเห็นได้ว่าเป็นสุขเพราะในเวลานั้นใจเรามันว่างจากสิ่งที่เป็นเครื่องก่อให้เกิดความวุ่นวายเรียกว่าใจว่าง ที่เราได้ยินพูดกันบ่อย ๆ ว่า ใจว่าง

คำว่าใจว่างไม่ใช่ว่างจากความนึกคิด แต่มันว่างจากความคิดนึกที่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย หรือความคิด

ที่เป็นอกุศลอันจะทำตนให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน เรียกว่า มันว่างจากสิ่งนั้น เมื่อว่างจากสิ่งนั้นเราก็สงบใจสบายใจ อันนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นง่าย ๆ ว่า มันมีมันเกิดขึ้นได้

ตัวอย่างเช่นญาติโยมอยู่บ้าน กับมาอยู่ที่วัดนี่ มันก็ผิดกันแล้ว เช่นในวันอุโบสถญาติโยมบางคนก็มานอนที่วัด ลองถามดูว่า โยม ! ที่วัดกับที่บ้านนี่มันมีความรู้สึกเหมือนกันไหม ญาติโยมก็ตอบว่ามันไม่เหมือนกัน ถามว่าไม่เหมือนกันอย่างไร แกก็บอกอยู่บ้านนี่มันยุ่ง มาอยู่ที่วัดนี่มันไม่ยุ่ง คือไม่ยุ่งใจ

อยู่บ้านนั่นมันยุ่งด้วยเรื่องอะไร ? ยุ่งด้วยเรื่องร้อยแปดพันประการที่เราไปเอามาไว้เป็นเรื่องของตัว อะไร ๆ ก็เป็นเรื่องของตัวไปเสียทั้งหมด ยิ่งเป็นคนแก่ด้วยแล้วเป็นคนเรื่องมาก เขาเรียกว่าเป็นคนหาเรื่อง เรื่องมันจึงมาก เรื่องนั้นเรื่องนี้เป็นเจ้ากี้เจ้าการไปหมดทุกเรื่องทุกประการ ไม่มีการจำกัดเรื่อง ไม่มีการจำกัดเวลา สถานที่ของอะไร ๆ ทั้งนั้น มีแต่เรื่องเข้ามาทับถมไว้ในใจ จนเป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา

บางคนก็มีความวุ่นวายอย่างมากจนเป็นลมกันบ่อย ๆ คนแก่ที่เป็นลมบ่อยๆ นั้นมันไม่ใช่ทางกายอย่างเดียว แต่เป็นเรื่อง

เกี่ยวกับจิตใจ ทำไมจึงได้เป็นเช่นนั้น? เพราะใจมีแต่ความวิตกกังวล ห่วงใยในปัญหานานาประการเกิดขึ้น แล้วก็ไม่รู้จะสะสางอย่างไร ทีนี้ระบบประสาทก็เสื่อมโทรม เป็นเหตุให้อะไรๆ ในตัวมันไม่เรียบร้อย เช่นหัวใจเต้นไม่สม่ำเสมอเป็นต้น ก็เกิดอาการเป็นลมหน้ามืด ให้สังเกตคนแก่ที่เป็นลมนี่ เป็นลมเพราะกระทบอารมณ์ทั้งนั้น อารมณ์ใดที่มันรุนแรงมากระทบเข้าโดยไม่ทันรู้เนื้อรู้ตัว ก็มักจะเป็นลมเป็นแล้งไป อันนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า เพราะความยุ่งของใจ หรือเพราะว่าใจเราไม่รู้เท่ารู้ทันต่อสิ่งที่มากระทบ หวั่นไหวโยกโคลงไปตามอารมณ์นั้นมากเกินไป จึงได้เกิดอาการเช่นนั้น

ถ้าเรามาศึกษาทำความเข้าใจ ว่าใจของเรานี่เป็นตัวแท้ เป็นตัวการที่ให้เกิดอะไรๆ ขึ้นในวิถีชีวิตของเรา เราก็มาจัดการปราบปรามใจของเราเสียบ้าง ทำอย่างไรที่เรียกว่าปราบปรามใจ ก็คือหัดห้ามใจไม่ให้วุ่นวาย ระวังใจของเราไว้ไม่ให้เกิดอารมณ์ต่างๆ เช่นระวังใจไม่ให้กำหนัดในอารมณ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด ระวังใจไม่ให้ขัดเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคือง ระวังใจไม่ให้หลงในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความหลง ระวังใจไม่ให้มัวเมาในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา อารมณ์หมายถึงสิ่งที่มากระทบ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของเรา

ประตูที่จะเข้าไปสู่ใจนั้นมันมีห้าช่อง คือ ช่องตา หู จมูก ลิ้น กาย สิ่งเหล่านี้มีประสาทสำหรับเป็นเครื่องรับรู้ เช่น ตาก็มีประสาทตาเป็นเครื่องรับรู้รูปทางตา หูก็มีประสาทรับเสียง จมูกก็มีประสาทรับกลิ่น ลิ้นก็มีประสาทรับรส กายก็มีประสาททั่วทั้งตัวคอยรับรู้สิ่งที่มาสัมผัสทางกาย แล้วมันก็มีสายโยงไปถึงความรู้สึกในทางใจ ใจเป็นผู้รับรู้ในเรื่องห้าทางนี้

ใจเรียกว่าเป็นเจ้าก็เจ้าการไปทั้งหมด เที่ยววิ่งไปรู้ที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กาย แล้วก็เอามาปรุงแต่งให้เกิดความคิดขึ้น เช่นปรุงแต่งว่า อันนั้นชอบใจฉันอยากได้ ก็เรียกว่ากำหนัดในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด สมมุติว่าเราไปเที่ยวตามตลาด แถวย่านการค้าแถวราชดำริ ประตูน้ำอะไรต่ออะไร ไปเห็นเสื้อผ้า เห็นผ้าที่เขาแขวนไว้ รูปมันดีสีมันสวย ผ้านั้นมันเป็นอารมณ์ที่ตั้งแห่งความกำหนัด คือความพอใจ เกิดความอยากได้ที่จะซื้อผ้านั้นมาตัดกระโปรงตัดเสื้อ หรือว่าซื้อมาทำม่านประดับหน้าต่างบ้าน หรือซื้อมาทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ อันนี้เรียกว่าจิตเรามันกำหนัดในเรื่องนั้น อยากได้ขึ้นมา

ความอยากได้นี้เวลาอยากขึ้นมารู้สึกอย่างไร? มันเป็นทุกข์ เวลาอยากนี่มันเป็นทุกข์กระวนกระวายใจ ร้อนใจที่จะมี

จะได้ ถ้าสมมุติว่าสตางค์ในกระเป๋ามันไม่อำนวยที่จะซื้อสิ่งนั้นได้ในวันนั้น เราก็ไม่สบายใจ ไม่สมใจ แล้วบางทีก็นั่งคิดไปในรถประจำทางหรือในรถส่วนตัวนั่นแหละ นั่งคิดไปว่าเสียดายไม่ได้ซื้อผ้านั้น ถ้าซื้อทันวันนี้ จะเอาไปตัดกระโปรงตัดเสื้อแล้วจะได้ไปออกงานนั้นงานนี้ หรือจะไปในงานนั้นงานนี้ที่เขาเชื้อเชิญไว้ ไปใหญ่ ความคิดมันไปใหญ่ยืดยาวออกไป แต่พอคิด ๆ ไปแล้วก็ถอนใจใหญ่ ถอนใจในเรื่องอะไร เรื่องที่ว่ามันยังซื้อไม่ได้ เอาละวันนี้ซื้อไม่ได้ วันหน้ามันต้องซื้อให้ได้คิดฝันไว้ ฝันไว้ในใจว่าต้องซื้อให้ได้ นี้มันของน้อย ๆ

ถ้าเรามีความกำหนัดพอใจในของมากขึ้นไป เช่นว่าอยากจะได้เครื่องแต่งบ้าน โต๊ะรับแขก ตู้เสื้อผ้า ต้องการวิทยุต้องการโทรทัศน์ ต้องการรถยนต์ ต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ ซึ่งเรียกว่ามันเป็นของใหม่เพิ่งตกมาในท้องตลาด ยังไม่มีใครซื้อก่อนเลยเราจะต้องซื้อเป็นคนแรก ความวุ่นวายทางใจจะมีขนาดไหนอันนี้ญาติโยมทั้งหลายคิดเอาเองก็แล้วกัน คิดว่าเรามีประสบการณ์เรามีกันมาทั้งนั้นแหละ ทั้งผู้หญิงผู้ชายมีประสบการณ์ ผู้หญิงก็ชอบของแบบผู้หญิง ผู้ชายก็ชอบของแบบผู้ชาย วุ่นวายไปในรูปต่าง ๆ

ถ้าเป็นคนที่เรียกว่าบังคับตัวเองได้พอสมควร ก็ไม่กระไรนัก แต่ถ้าเป็นคนบังคับตัวเองไม่ได้เลย สตางค์ไม่อำนวยให้ ก็ต้องไปฉกไปชิงเขามาเพื่อเอามาเป็นของตัว คนที่ทำการฉกชิงวิ่งราว จี้ปล้นนั้น ไม่ใช่เรื่องอะไร เพราะใจมันกำหนัดในวัตถุที่มันอยากจะได้ อยากจะได้สายสร้อยที่แว็บวับอยู่ที่คอของใครคนหนึ่ง มันก็กระโดดคว้ามับไปเลยเท่านั้นเอง นี่ก่อกรรมทำเข็ญขึ้น เพราะใจมันกำหนัดในเรื่องนั้น เห็นกระเป๋าถือของใคร ๆ เห็นหนัก ๆ ดี ข้างในคงจะมีอะไรบ้าง เลยก็คว้ามับเข้าให้ พอไปเปิดดูไม่มีอะไรมีแต่เศษกระดาษทั้งนั้น มันก็เสียใจว่าลงทุนเหนื่อยเกือบแย่ไม่ได้อะไร ได้แต่เศษกระดาษมา มันก็เป็นทุกข์อีก อันนี้เป็นตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ ว่า**อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความชอบใจพอใจนี้มันทำให้เราวุ่นวาย ในทางด้านจิตใจ สร้างปัญหาคือความทุกข์ความเดือดร้อน**ขึ้นไม่ใช่น้อย ถ้าไม่ระวังแล้วคงไปกันใหญ่ทีเดียว นี่ประการหนึ่ง

อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขัดเคืองนั้นหมายถึงอะไร? ก็เรื่องสิ่งที่ไม่ชอบใจ คนที่เราไม่ชอบใจ วัตถุที่เราไม่ชอบ เสียงที่เราไม่ชอบ กลิ่นที่เราไม่ชอบ อาหารที่เราไม่ชอบ ที่นั่งที่นอนที่เราไม่ชอบใจ เวลาไม่ชอบใจนี่ ลองคิด

ดูเถอะ เราลองคิดดูว่ารู้สึกอย่างไร มันไม่สบายใจเอามากทีเดียว เรื่องไม่ชอบนี่ไม่สบายใจมาก เคยเห็นคนบางคนในเวลารับประทานอาหารนี่ ชอบมีอารมณ์หงุดหงิดงุ่นง่าน โมโหโทโสเกิดละ เวลาอื่นนั่งคุยกันได้เรียบร้อย พอบทจะกินขึ้นมาแล้วมีเรื่องแล้ว คือโมโหโทโส เวลาเอาช้อนไปตักแกงนี่ ตักลงไปถึงก้นถ้วยเลย ถ้วยจานจะทะลุลงไปอย่างนั้นแหละ แล้วถ้าไม่มีสิ่งที่ตนต้องการ เช่นว่า ขาดน้ำปลาไป ขาดมะนาวไป พริกไม่ใส่มา อันนั้นไม่มี อันนี้ไม่มี ก็ตาเขียวปั๊ดขึ้นมาเลยทีเดียวนั้นอารมณ์ขัดเคืองมันเกิด ไม่รู้ว่าเรื่องอะไร เวลากินข้าวนี่ต้องกินด้วยความโกรธ กินด้วยอารมณ์ขุ่นๆ มันจะอร่อยที่ตรงไหน

คนเราเวลาจะกินนี่มันต้องกินด้วยความสงบใจ ต้องกินด้วยปัญญา อย่ากินด้วยโมโหโทโส ด้วยการดุดัน แต่ว่าที่ได้เกิดการดุดันขึ้นนั้นมันเรื่องอะไร ก็เรื่องว่าสิ่งนั้นไม่ชอบใจ ทำไมจึงไม่ชอบ เพราะเราไปสร้างฐานแห่งความชอบไว้ในรูปหนึ่งสิ่งที่เข้ามามันไม่เหมาะกับฐานของเรา ถ้าพูดตามภาษาชาวบ้านก็พูดว่า ผิดฝาผิดตัว มันไม่เหมาะกัน เราชอบอย่างหนึ่ง แต่เขาจัดมาให้อย่างหนึ่ง เราก็ไม่ชอบใจ เกิดความขุ่นเคืองขึ้นในใจหน้าแดงตาแดงขึ้นมาเชียว บางทีหนักขึ้นมากก็โยนเปรี้ยงลงไปเลย

กูไม่กินไม่กันมัน แล้วโยนไปเลย ทั้งถาดขว้างไปหมดเลย ไม่ต้องกินกัน นี่มันเรื่องอะไร โมโหโทโสทั้งนั้น เกิดขึ้นเพราะว่าไม่ระวังใจไว้ เลยขุ่นเคืองในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความขุ่นเคือง

ทุกครั้งที่เราขุ่นใจ หรือว่ามีความเคืองใจเกิดขึ้น ทอนอายุ แก่เร็ว ทำให้เราแก่เร็วลงไป คิ้วย่นหน้าผากย่นเข้าไปทุกวัน เวลาโกรธมันย่นเข้าไปหมด เนื้อหนังมังสังมันเปลี่ยนแปลงไป ผมก็หงอกเร็ว คนที่โกรธบ่อย ๆ อะไร ๆ มันก็ชำรุดทรุดโทรม ทรุดโทรมเพราะอะไร เพราะเราเผามันบ่อย ๆ มันก็เหี่ยวเร็วแก่เร็ว นี่เป็นเรื่องธรรมดา อารมณ์อย่างนี้มันไม่ดี เราควรจะระวังไว้อย่าให้เกิดอารมณ์ขัดเคือง ต้องคอยบอกตัวเองไว้ว่า **"ใจเย็น ๆ อย่าใจร้อน อะไร ๆ ในโลกนี้เราจะบังคับเอาตามชอบใจไม่ได้"** บังคับเอาตามชอบใจไม่ได้ว่าจงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้เถอะ มันไม่ได้ สุดแล้วแต่เรื่องแต่เหตุการณ์ มันเรื่องของเขาเราอย่าไปยุ่ง เรายุ่งกับเรื่องของเราข้างใน คือจะจัดตัวเราอย่างไรให้เกิดความพอดีกับสิ่งนั้น ๆ

การจัดตัวเราเองให้พอเหมาะพอดีกับสิ่งนั้น ๆ นั่นแหละเขาเรียกว่าเป็นการปฏิบัติธรรมะ และการเป็นอยู่ในรูปที่พอดี

นั่นแหละนำความสุขมาให้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสเป็นภาษิตไว้ว่า "*มตฺตญฺญุตา สทา สาธุ*" แปลว่า ความพอดีเป็นเหตุให้เกิดความสุข ถ้าเราต้องการความสุขก็ต้องจัดให้มันพอดี ให้รู้จักพอรู้จักอิ่มในเรื่องอารมณ์นั้น ๆ ในสิ่งนั้น ๆ ที่เรามีเราได้ เราก็สบายใจ ความขัดเคืองมันก็น้อย ใจก็สบาย

ความลุ่มหลงเกิดขึ้นได้จากอารมณ์บางประเภทที่ทำให้หลง ความหลงคือความติดพันในสิ่งนั้นด้วย ความไม่รู้เท่ารู้ทัน โดยไม่รู้ว่าสิ่งนั้นมันจะทำให้เราเกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน อย่างนี้เขาเรียกว่าความหลง หลงในสิ่งใดก็มืดมัวในสิ่งนั้น มองไม่เห็นของจริงของแท้ ไม่ได้พิจารณาว่าอะไรเป็นอย่างไรไม่ได้คิดเลย เลยหลงอยู่ในสิ่งนั้นทุกเวลานาที มีความคิดอยู่แต่ในเรื่องนั้น เรียกว่ามีความหลง **เมื่อหลงแล้วมันก็มัว มัวแล้วก็เมา** สามคำนี้มันคู่กัน

พอหลงแล้วมันก็มัวตาพร่าตาฟาง มองอะไรไม่เห็นชัด เมื่อมองไม่เห็นชัดมันก็มัวไป เวลามีอารมณ์ใดทำให้มัวเมามืดแล้ว พูดกันไม่เข้าใจ ใคร ๆ พูดก็ไม่ถูกใจทั้งนั้น มีคนเดียวที่ฉันฟังได้คือคนที่ฉันชอบ เขาพูดผิดพูดถูกก็ตามใจฉันชอบทั้งนั้น อารมณ์แบบนี้มันยุ่งไม่ใช่น้อย จิตใจที่ตกอยู่ในสภาพอย่างนี้

เขาเรียกว่าตกลงไปในล่องลึก ยากที่จะเอาขึ้นมาได้ คนอื่นจะไปดึงขึ้นมาไม่ไหวหรอก ถ้าเจ้าตัวไม่ช่วยดึงด้วย แต่ว่าเพื่อนฝูงมิตรสหายช่วยได้แต่เพียงว่า ชี้แนะแนวทางให้มีความคิดความอ่านสะกิดใจเท่านั้นเอง ให้เกิดความสำนึกขึ้นในใจว่า เออ! เรานี่มันเป็นอย่างไร สภาพทางจิตใจของเราเดี๋ยวนี้เป็นอย่างไร เดินถูกหรือว่าเดินผิดทาง เดินในทางมืดทางมัวขนาดไหน พอจะได้รู้ตัว แล้วจะได้กลับเนื้อกลับตัว แต่บางทีก็กลับไม่ได้ ถ้าสิ่งนั้นอยู่ใกล้ เพราะยังมีความยั่วยวนชวนใจให้มืดให้มัวอยู่ บางทีต้องพรากจากกันเพื่อให้ใจมันห่างไป

จิตใจของมนุษย์นี้ถ้าห่างไป ๆ มันก็จืดไปเอง แต่ถ้าอยู่ใกล้แล้วมันค่อยเกิดความเคยชินสนิทสนมมากขึ้น จนติดพันอยู่ในสิ่งนั้นถอนไม่ได้ อันนี้มันเป็นเรื่องธรรมชาติเหมือนกันที่จะเกิดขึ้น ทีนี้เมื่อเรารู้ว่าธรรมชาติของจิตมันเป็นไปในรูปใดก็ควรจะหาทางแก้ไขปัดเป่า คอยยกระดับจิตของเราให้สูงขึ้นด้วยการหมั่นพิจารณา คือหมั่นดูความคิดของเราเอง ให้รู้ว่าเราคิดอะไร เรานึกอยู่ในเรื่องอะไร เรื่องที่เรานึกเราคิดนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เป็นไปในทางสุข ทางทุกข์ ทางเสื่อมทางเจริญ ร้อนใจหรือเย็นใจ ให้หมั่นตรวจสอบพิจารณาตัวเองเพื่อรู้สภาพของตัวเอง

คนเราถ้ายังไม่รู้จักตัวเองแล้วมันแก้ไม่ได้ เป็นอยู่อย่างไรมันก็เป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไป แต่พอรู้จักตัวเองว่า เรานี่มันเป็นอย่างนั้น เป็นคนเจ้าอารมณ์ เป็นคนขี้โกรธ เป็นคนใจร้อนใจเร็ว วิตกกังวลจนกระทั่งนอนไม่หลับ อย่างนี้เป็นต้น รู้จักตัวเองขึ้น เมื่อรู้จักตัวเองว่ามีอะไรเป็นจุดบกพร่อง ก็พยายามคิดแก้ไขบำบัดบัดเป่าเท่าที่เราจะทำได้ ซึ่งใช้วิธีมาฟังเทศน์บ้าง อ่านหนังสือธรรมะบ้าง สนทนากับท่านผู้รู้ผู้ฉลาดบ้าง การกระทำอย่างนี้ก็เรียกว่าสะกิดเกาให้เกิดความรู้สึก แล้วจะได้ก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบด้วยตัวของเราเองต่อไป เราจึงจะได้รับความสุขความสงบได้สมความปรารถนา ดังที่ได้กล่าวมาเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจแก่ญาติโยมทั้งหลาย ในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลา

ขอจบการแสดงปาฐกถาไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๙

พระปัญญานันทมุนี

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรมอันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้เกิดประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

เราที่นับถือพระพุทธศาสนาได้มาประชุมกันเป็นพิเศษในวันอาทิตย์ ณ ธรรมศาลานี้เป็นประจำตั้งแต่เริ่มเปิดวัดมาจนกระทั่งบัดนี้ ก็เพื่อประโยชน์ที่จะศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จะได้ปฏิบัติให้ถูกตรงตามคำสอนที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงไว้ เพื่อความสุข เพื่อความสงบในชีวิตประจำวัน

อันเรื่องของการนับถือพระพุทธศาสนานี้ ถ้าหากว่าเราจะศึกษากันตามความเป็นมาของเรื่องก็จะพบความจริงได้ประการ

หนึ่งว่า ในสมัยก่อน คือก่อนที่พระพุทธเจ้าของเราจะเกิดขึ้นในประเทศอินเดียนั้น ประเทศอินเดียนี้เป็นประเทศที่มีศาสนาเป็นหลักอยู่แล้ว ศาสนาหลักของชนชาติอินเดียในสมัยนั้นก็คือศาสนาพราหมณ์ ซึ่งในสมัยนี้เรียกว่า ศาสนาฮินดู อันเป็นชื่อไปตามชื่อของชนชาตินั้น เดิมแท้ก็เรียกว่า ศาสนาพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์ ที่นับถือกันในประเทศอินเดียนั้นเป็นเรื่องของการนับถือสิ่งที่ได้พบได้เห็นกันมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเราควรจะเรียกว่านับถือกันตามธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ เช่นนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับพระผู้เป็นเจ้า ว่ามีพระผู้เป็นเจ้าผู้สร้างสรรค์สิ่งนั้นบ้างสิ่งนี้บ้างหลายองค์ด้วยกัน ที่เป็นใหญ่เป็นประธานมีสามคือ พระพรหม พระวิษณุ พระศิวะ นอกจากนั้นก็มีพระผู้เป็นเจ้าองค์เล็กองค์น้อยมีจำนวนมากมายก่ายกอง ชาวอินเดียเขานับถือในสิ่งนี้ ฝากชีวิตจิตใจไว้กับสิ่งนี้ตลอดเวลา ปฏิบัติกันมาในรูปอย่างนั้น แม้ว่าจะได้ก้าวหน้าไปในทางปัญญาบ้างตามสมควร

ในยุคที่เรียกว่า ยุคอุปนิษัท ความคิดความเห็นของคนในยุคอุปนิษัทนี้ก้าวหน้าไปมาก แต่ก็ไม่ก้าวหน้าเทียมทันในสมัยพระพุทธเจ้า ยุคก่อนอุปนิษัทประมาณ ๓–๔๐๐๐ ปีก็ก้าวหน้าไปไม่ได้เท่าใด การที่ก้าวหน้าไปไม่ได้นั้นก็เพราะว่า

คนเหล่านั้นยังมีความยึดความติดอยู่ในสิ่งเก่าๆ ซึ่งเคยนับถือมาก่อน ที่สำคัญที่สุดก็คือยึดในสิ่งที่เรียกว่าเป็นตัวเป็นตน เป็นเราเป็นเขา นับถือในสิ่งที่เรียกว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ อันเรียกว่าพระผู้เป็นเจ้า ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตัวพระผู้เป็นเจ้า อันเป็นตัวบุคคลสมมุติให้เป็นตัวธรรมะเป็นข้อปฏิบัติ ยังยึดถือบุคคลสมมุติอยู่ตลอดเวลา เอาชีวิตจิตใจไปฝากไว้กับสิ่งที่เขาสมมุตินั้นแล้วเข้าไปทำการกราบไหว้วิงวอนขอร้องด้วยประการต่างๆ ส่วนมากก็เกี่ยวกับพิธีรีตอง

ถ้าเราไปดู ตามโบสถ์ ตามวิหาร ของศาสนิกในศาสนาฮินดูแล้ว ก็ไม่มีเรื่องอะไรนอกออกไปจากการเข้าไปทำพิธีอ้อนวอนต่อพระผู้เป็นเจ้า ให้ช่วยคุ้มครองรักษาชาวโลกให้มีความสุขความเจริญ การนับถือศาสนาในรูปอย่างนี้ มีอยู่ก่อนยุคพระพุทธเจ้า แล้วก็มีทั่วๆ ไปในโลก แม้ในส่วนอื่นของโลกไม่ใช่อินเดีย เช่น ในอาหรับ ในปาเลสไตน์ หรือในประเทศอื่นที่ยังไม่มีศาสนาเป็นชิ้นเป็นอัน ก็ได้นับถือสิ่งเหล่านี้กันมาก่อนเพราะว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากความกลัว อันเป็นสัญชาตญาณอันหนึ่งของมนุษย์เรา

มนุษย์เราเมื่อมีชีวิตอยู่นี่มีความกลัวประจำจิตใจ กลัวสิ่งนั้นกลัวสิ่งนี้ต่างๆ นานา ความกลัวนี้เกิดจากความโง่ความเขลา เพราะไม่เข้าใจปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติบ้าง ไม่เข้าใจในเรื่องของภูมิศาสตร์ท้องถิ่นนั้น ๆ บ้าง ไม่รู้ว่าอะไรมันเกิดขึ้นมาอย่างไร เมื่อไม่เข้าใจก็มีความกลัวในสิ่งนั้นๆ เมื่อมีความกลัวก็ทำพิธีเข้าไปขอร้องวิงวอน เพื่อให้สิ่งที่ตนกลัวนั้นมีความกรุณาสงสาร ได้ช่วยตัวให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน เหมือนกับเรากลัวอะไรเราก็เข้าไปประจบสิ่งนั้น เพื่อเอาสิ่งนั้นมาเป็นที่พึ่ง พิธีการต่าง ๆ ในศาสนาก็เกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ แล้วก็แพร่หลายลุกลามไปในที่ทั่ว ๆ ไป

โดยเฉพาะคนไทยเรานี้ แต่แรกเริ่มเดิมทีนั้นยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา แต่ว่าเราได้นับถือสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติเหมือนกัน คือนับถือบรรพบุรุษ เช่นนับถือพ่อแม่ ปู่ตา ย่ายาย เรากราบไหว้สิ่งเหล่านั้น ซึ่งเรียกว่า ไหว้บรรพบุรุษ ตามบ้านคนไทยเขาเรียกว่า ผีตา ผียาย ผีปู่ ผีย่า ก็มีการกราบการไหว้กันในบ้านในเรือนนั้นๆ ไม่มีสถานที่ให้ท่านอยู่โดยเฉพาะ แต่ถือว่าอยู่ด้วยกันกับลูกกับหลาน แม้ว่าจะตายไปแล้วก็ยังอยู่ด้วยกัน คอยดูแลคุ้มครองให้ลูกหลานมีความสุขความสบาย

ลูกหลานก็เข้าไปทำการกราบไหว้ต่อสิ่งเหล่านั้น ตามวิธีของการกราบไหว้ที่มีอยู่ดังที่เราเห็น ๆ กันอยู่ในสมัยนี้

ครั้นในสมัยต่อมาเมื่อเราได้รับพระพุทธศาสนา ซึ่งพระจากประเทศอินเดีย ได้นำมาเผยแผ่ในประเทศไทย เราก็ได้เป็นพุทธบริษัทขึ้นมา แต่ว่าพร้อม ๆ กับพระพุทธศาสนามาสู่เมืองไทย ศาสนาพราหมณ์ ก็ได้มาสู่เมืองไทยด้วยเหมือนกัน อันศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนานั้น ความจริงก็เรียกว่า ลงเรือลำเดียวกันก็ว่าได้ แล้วก็มาสู่ประเทศไทย แต่ว่าศาสนาพราหมณ์นี่ได้เปรียบพระพุทธศาสนาอยู่ประการหนึ่ง เพราะว่าผู้ที่เป็นพราหมณ์ในศาสนาพราหมณ์นั้นมีโอกาสเข้าไปใกล้ชิดราชสำนัก คือเข้าไปเป็นปุโรหิตอยู่ในราชสำนัก เป็นที่ปรึกษาของพระราชาในเรื่องกิจการงานทั้งปวง จะเสด็จไปไหนจะยกทัพไปเมืองใดตีใครก็ต้องปรึกษาพวกพราหมณ์

พวกพราหมณ์นี้มีความรู้ในทางไสยศาสตร์ คือ เป็นหมอดู รู้เรื่องดวงดาวเดือนโคจรอย่างนั้นอย่างนี้ มีความรู้ในเรื่องโหราศาสตร์ว่าอย่างนั้นเถอะ ทีนี้พระราชาเวลาจะเสด็จไปไหนก็มักจะดูฤกษ์ดูยาม การดูฤกษ์ดูยามก็ใช้พราหมณ์เป็นผู้ดู เพราะพราหมณ์เป็นผู้อยู่ใกล้ เป็นข้าราชการในราชสำนัก เรียกว่า

ตำแหน่งปุโรหิตาจารย์ อันเป็นตำแหน่งที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ แม้พระราชาในประเทศอินเดียก็มีปุโรหิต ปุโรหิตนี้มีหน้าที่ให้คำปรึกษา มีหน้าที่ทักท้วงเมื่อพระราชาทำอะไรผิดพลาดในราชกิจ ก็ทักท้วงได้ พระราชามีความทุกข์ความเดือดร้อนก็ไต่ถามปุโรหิต แต่ปรากฏตามเรื่องว่าปุโรหิตนี่บางครั้งบางคราวก็แนะนำเรื่องไม่เป็นเรื่อง ให้แก่พระราชาทรงกระทำอยู่มากเหมือนกัน

เช่นคราวหนึ่ง พระเจ้าปเสนทิโกศลนอนฝันไป แล้วก็มีความสะดุ้งหวาดกลัวต่ออาการฝันนั้น ก็ปรึกษาปุโรหิต ปุโรหิตก็เลยแนะนำว่า ต้องกระทำการบูชายัญด้วยสัตว์จำนวนมาก มีแกะ แพะ ม้า วัว ควาย เอามาฆ่าบูชายัญอย่างน้อยอย่างละ ๕๐๐ ตัว พระราชาก็เตรียมพร้อม ที่จะทำการบูชายัญอยู่แล้ว แต่ว่าพระมเหสีของพระราชา ที่ทรงพระนามว่า พระนางมัลลิกาเป็นผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีความเชื่อถูกตรงตามหลักคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อเห็นพระราชาได้เตรียมการเพื่อจะฆ่าสัตว์เป็นการใหญ่ พระนางก็ได้เข้าไปเฝ้าแล้วก็ทูลถามว่า พระองค์กำลังจะทำอะไร พระราชาก็บอกให้ทราบว่าจะทำการบูชายัญ พระนางก็ถามว่า ใครแนะนำ

ให้พระองค์ทำอย่างนี้ พระราชาก็บอกว่าปุโรหิตเป็นผู้แนะนำ พระนางก็กราบทูลว่า ทำไมพระองค์ไม่ไปถามผู้ที่ฉลาดที่สุดในโลกซึ่งอยู่ใกล้ ๆ พวกเรา พระองค์อาจจะแนะนำอะไรได้ดีกว่านี้ พระราชาก็เลยนึกขึ้นได้ว่า เออ! เรานี่ลืมนึกถึงพระพุทธเจ้า มีเรื่องทุกข์ร้อนในใจควรจะไปถามพระพุทธเจ้า พระองค์จะได้แนะนำให้กระทำในสิ่งที่ดีที่ชอบ เลยเสด็จไปเฝ้า ครั้นเมื่อเสด็จไปเฝ้า พระองค์ก็ได้อธิบายให้ฟัง พระราชาได้ฟังแล้วก็เลยเลิกกระทำการบูชายัญตามแบบของพราหมณ์ต่อไป

อันนี้เป็นเรื่องที่นำมาเล่าเพื่อให้เห็นว่า ผู้ที่อยู่ใกล้พระราชา หรือว่าใกล้ผู้หลักผู้ใหญ่ ไม่ใช่ว่าจะฉลาดเสมอไป ในบางครั้งบางคราวก็เรียกว่าโง่ไปบ้างเหมือนกัน แนะนำในสิ่งที่ผิด ๆ ไปก็มากเหมือนกัน ผู้ใหญ่จะเสียผู้เสียคนก็เพราะคนที่อยู่ใกล้นี่แหละ ถ้าที่อยู่ใกล้เป็นคนฉลาดมีปัญญามีเหตุมีผล ก็ทำให้ผู้ใหญ่พลอยดีไปด้วย แต่ถ้าคนอยู่ใกล้เป็นคนโง่เขลาเบาปัญญามีความเห็นเข้าข้างตัวมากกว่าความเห็นเข้าข้างธรรมะ ก็จะแนะนำในเรื่องเสีย ๆ หาย ๆ ให้ผู้ใหญ่ประพฤติปฏิบัติ เรื่องความเสื่อมก็จะเกิดขึ้น อันนี้เป็นเรื่องที่ฝากให้ญาติโยมทั้งหลายได้นำไปคิดไว้ประการหนึ่ง

ศาสนาพราหมณ์เข้ามาสู่เมืองไทย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าได้เปรียบ เพราะได้เข้าไปอยู่ในราชสำนัก เป็นที่ปรึกษาของพระราชา ได้รับตำแหน่งเป็นถึงชั้นพระยา หรือบางทีก็เป็นถึงเจ้าพระยามหากษัตริย์ไปก็มี ตำแหน่งสูง พระราชามีอะไรก็ปรึกษาท่านเหล่านั้น เวลาจะกระทำพิธีรีตองต่าง ๆ พระนี่เป็นเหมือนกับลูกน้องของพราหมณ์ไป คือสุดแล้วแต่พราหมณ์จะสั่ง คือสั่งให้สวดก็สวด สั่งให้หยุดสวดก็หยุดสวด ถ้าพราหมณ์ว่าให้นิมนต์พระกี่องค์ก็นิมนต์เท่านั้น ถ้าบอกว่าไม่ต้องนิมนต์ก็ไม่ต้องนิมนต์อย่างนี้เป็นต้น พราหมณ์จึงได้เปรียบอยู่อย่างนี้ แล้วศาสนาพราหมณ์ก็เลยมาฝังลงในจิตใจคนไทย ควบคู่กันไปกับพระพุทธศาสนา ดังที่เราถือกันอยู่ในเวลานี้

คนบางคนพูดว่าศาสนาพราหมณ์กับศาสนาพุทธแยกไม่ออก ที่พูดเช่นนั้นก็พูดด้วยอวิชชา คือความเขลาความจริงแยกออกง่าย เหมือนกับฟางกับทองคำนี่มันแตกต่างกัน ถ้าเราจะหยิบฟางทิ้งมันไม่ยากอะไร เพราะว่าฟางมันไม่เหมือนทองคำ ราคามันก็ผิดกัน แต่ว่าทองคำนั้นเห็นง่าย ก้อนมันโตแล้วราคามันก็แพง ถ้าเราจะเลือกหยิบเอาแต่ทองคำ ไม่เอาฟางก็ได้ หรือจะหยิบฟางทิ้งไปเหลือแต่ทองคำไว้ในตะกร้า แล้วเรา

ยกตะกร้านั้นไปก็ได้ สุดแล้วแต่ว่าเราจะเอาอย่างไหน เลือกออกได้ไม่ยากอะไรเลย

ที่พูดว่าเลือกออกไม่ได้นั้น ก็เพราะว่าความยึดถือในเรื่องนั้นมันรุนแรงเกินไป มีความเชื่อเหลวไหลอยู่ในจิตใจหลายแง่หลายมุม เช่น เชื่อโชค เชื่อลาง ผีสาง เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่ามีฤทธิ์มีเดช อันจะดลบันดาลตนให้เป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ได้รับความเชื่ออย่างนี้มาตั้งแต่ตัวน้อย ๆ แล้ว ก็ฝังลงไปในจิตสันดาน จนไม่สามารถจะถอนออกได้ แม้ว่าจะได้มาเรียนพระพุทธศาสนา แต่ก็เรียนไปอย่างนั้นแหละ เรียนรู้แต่หลักทฤษฎี แต่ไม่ได้เอาไปปฏิบัติเพื่อขจัดปัดเป่าความโง่ความเขลาอันมีอยู่ในใจนั้นให้หมดไป จึงกลายเป็นคนที่เรียกว่าแบกสองบ่า บ่าหนึ่งแบกพระรัตนตรัยไว้ อีกบ่าหนึ่งแบกพราหมณ์ไว้ด้วย จะมีพิธีรีตองอะไรก็ต้องไปเชิญพราหมณ์มาด้วย เห็นง่าย ๆ เช่นว่า

เราจะวางศิลาฤกษ์ทำโบสถ์สักหลังหนึ่ง ผู้ที่จะมาจัดพิธีก็คือพราหมณ์หน้าวัดสุทัศน์นั้นเอง เขาเรียกว่า พ่อพราหมณ์ญี่ปุ่น เพราะว่าแกเป็นนักเรียนที่เมืองญี่ปุ่น พราหมณ์พระครูวามเทพมุนี มากระทำพิธีรีตองอย่างนั้นอย่างนี้ มีหัวหมูมีบายศรี ความจริงพวกฮินดูเขาไม่กินเนื้อ แต่ว่าเทวดายังกินเนื้ออยู่ เพราะ

ยังเอาหมูมาเซ่นเทวดา มันก็ผิดหลักการอยู่ มนุษย์นี่ไม่กินเนื้อกินปลา กินแต่ผัก แต่เมืองไทยนี่ยังนับถือเทวดากินหัวหมู กินอะไรต่ออะไรอยู่ เลยเวลาทำพิธี ญาติโยมดูเถอะ มีหัวหมูสามหัว แล้วก็มีอะไรต่ออะไรร้อยแปดพันประการ ทำพิธีคราวหนึ่งก็ไม่ใช่ย่อยนะ เสียเงินเข้าไปตั้ง ๓–๔,๐๐๐ บาท เพื่อวางหินก้อนเดียวลงไปในหลุมเท่านั้นเอง แล้วก็นิมนต์พระไปให้ชยันโตด้วย ถวายองค์ละ ๒๐ บาท พระ ๙ องค์ ๑๘๐ แต่ว่าพราหมณ์เอาไปเสีย ๔,๐๐๐ บาท มันผิดกันอย่างนี้ เรียกว่าพราหมณ์เอาเปรียบพระพุทธศาสนาอยู่ไม่ใช่น้อย ในเมืองไทยเรานี่แหละทำอะไรเอาเปรียบทุกอย่าง

ทีนี้มันเรื่องอะไร ที่เราวางศิลาฤกษ์ต้องไปเอาพราหมณ์มาวางด้วย เราไม่ไว้วางใจพระพุทธเจ้าหรือ ไม่ไว้ใจพระธรรมคำสอนหรือ ไม่ไว้ใจพระสงฆ์หรือ จึงเอาพราหมณ์มาเข้าพิธีในรูปอย่างนั้น แล้วเสียค่าจ้างอย่างแพงเสียด้วย ขูดเลือดขูดเนื้อกันไปเลยทีเดียว คิดแล้วมันน่าขำอยู่ไม่ใช่น้อย แต่ว่าไม่มีใครค่อยคิด เพราะว่าทำตามๆกันมา วางศิลาฤกษ์ที่ไรก็เอาพราหมณ์มาแกว่งบัณเฑาะว์ เป่าสังข์อะไรต่ออะไรให้วุ่นวายไป และเราก็ชยันโตโห่ร้องไปกับเสียงสังข์ด้วย อาตมาไปที่ไรก็นึกขำตัวเองว่า

เออ! เราก็พลอยไปโห่กับเขาด้วยเท่านั้นเอง มันไม่ได้สาระอะไรในการกระทำในรูปเช่นนั้น

ถ้าสมมุติว่าเราจะวางศิลาฤกษ์ เอาละว่าจะวาง มันก็เรื่องหาสตางค์ไม่ใช่เรื่องอะไร ถึงไม่วางมันก็สร้างได้ถ้ามีเงินพอ แต่ที่วางๆนี่เพราะเงินมันไม่พอ ทีนี้ก็เชิญผู้หลักผู้ใหญ่มาให้ดูเผื่อจะได้ขอสตางค์ท่านบ้าง แล้วจึงได้วางศิลาฤกษ์กัน ถ้าเราจะวางกันแบบชาวพุทธแท้ๆ ไม่ต้องมีพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าเราจะตั้งโต๊ะบูชามีพระพุทธรูปเป็นประธาน จุดธูปจุดเทียนบูชาพระแล้วก็ให้พระสวดชยันโตอะไรไปตามเรื่อง ไม่มีพราหมณ์แกว่งบัณเฑาะว์ เป่าสังข์ ไม่ต้องเชิญเทวดาไหนมาช่วยในการวางเอาเทวดาเมืองมนุษย์มาวางกันก็แล้วกัน ใครมีเงินมากก็เอาเทวดาองค์นั้นมาช่วยกันหน่อย เท่านี้มันก็พอแล้ว ไม่ต้องเชิญพราหมณ์มาทำด้วยก็ยังได้ แต่ความยึดถือในพิธีของเรามันเคยกระทำกันมาในรูปอย่างนั้น ถ้าไม่ทำอย่างนั้นก็นึกตะขิดตะขวงใจยังเป็นทุกข์อยู่ในใจว่ามันไม่เรียบร้อย โบสถ์หลังนี้อาจจะเสร็จช้าไป เพราะทำพิธีไม่ถูกอะไรอย่างนี้เป็นต้น นี่เป็นเรื่องที่เรียกว่าเราติดในพิธีการอันนั้น รับแบบของศาสนาเขามาใช้โดยไม่รู้สึกตัว ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควร

ถ้าเราพิจารณาอีกแง่หนึ่ง ว่าคนที่จะมานับถือพระพุทธ-ศาสนานี่ เช่นว่าเป็นพราหมณ์อยู่ก่อนจะมานับถือพระพุทธศาสนา พระองค์ให้ทำอย่างไร ? ก็ให้กล่าวคำปฏิญาณตน กล่าวง่าย ๆ คือให้กราบเท้าพระพุทธเจ้าแล้วก็กล่าววาจาว่า พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ, ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ, สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ, ความหมายของคำที่กล่าวนี้ ก็หมายความว่า ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่นับถือ, ข้าพเจ้าถึงพระธรรมว่าเป็นที่พึ่งที่นับถือ, ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่นับถือ

เมื่อมาถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็นที่พึ่งที่นับถือแล้ว สิ่งอื่นที่นับถือมาก่อนนั้น มันก็ต้องปัดทิ้งไป เอาออกหมดไม่ให้เหลือ จึงจะสมกับคำที่เรากล่าว ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แต่ถ้าปากกล่าวว่าถึงพระพุทธเจ้า ถึงพระธรรม พระสงฆ์ แต่ในใจนั้นยังนึกถึงเทวดาอยู่ ยังนึกถึงผีสางนางไม้อยู่ ยังนึกถึงพระภูมิเจ้าที่ข้างบ้านอยู่ จะเรียกว่าถึงกันอย่างแท้จริงได้อย่างไร ก็เรียกว่าถึงไม่แท้ ถึงแต่ปาก ใจมันยังไม่ถึง อย่างนี้มันก็ไม่ตรงตามเนื้อเรื่อง ความจริงที่พระพุทธเจ้าท่านให้กล่าวเช่นนั้น ก็เพื่อประกาศที่น้ำใจว่าเปลี่ยนจิตเปลี่ยนใจแล้วได้หันมานับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เท่านั้น.

ไม่นับถือพระพรหม ไม่นับถือพระศิวะ ไม่นับถือพระวิษณุ หรือไม่นับถือพระอินทร์ พระพรหม พระยม พระกาฬ อะไรต่อไป พวกเทพเจ้าเหล่านั้นถูกกวาดทิ้งไปจากดวงใจ ไม่เหลือเยื่อใยไว้ในใจของเราอีกต่อไป จึงจะเรียกว่าเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาความหมายมันเป็นอย่างนี้

ครั้นมาในสมัยนี้ พวกเราที่นั่งกันอยู่นี้ ที่นับถือพุทธศาสนาที่มีใจเด็ดเดี่ยวจริง ๆ เอาพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะเป็นที่พึ่งอย่างแท้จริงนั้น ถ้าคิดเปอร์เซ็นต์กันแล้วจะรู้สึกว่าจำนวนเปอร์เซ็นต์นี่น้อย เพราะว่ายังนับถือสิ่งอื่นปะปนกันไปอยู่ตลอดเวลา โดยเห็นว่าการกระทำบอกอยู่ในตัว เช่นว่ามีการกระทำอะไร ก็นึกถึงสิ่งนั้นสิ่งนี้ ตกอกตกใจขึ้นมาก็เที่ยวไหว้เปะปะไป หลวงพ่อดำหลวงพ่อแดง หลวงพ่อนั้นหลวงพ่อนี่ ขอให้ช่วยลูกช้างด้วยเถอะ นี่แสดงว่าจิตใจไม่มั่นคงไม่ยึดใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างแท้จริง แต่ยังไปเที่ยวถือนั่นถือนี่เปะปะไป จะเรียกว่าเป็นลูกศิษย์แท้ของพระพุทธเจ้ายังไม่ได้ เป็นลูกศิษย์จอมปลอมเท่านั้นเอง ทำเพียงแต่ว่าให้คนอื่นเห็นว่าฉันเป็น แต่เนื้อแท้ใจมันยังไม่เป็น

เพราะฉะนั้น จึงใคร่จะขอฟอกอัธยาศัยของญาติโยมสักหน่อยในเรื่องนี้ คือไหน ๆ เราจะนับถือพระพุทธเจ้ากันแล้วก็ถือกันจริงจังเลย อย่าให้สิ่งอื่นเข้ามาแทรกแซงในดวงใจของเรา ถ้าพูดตามภาษาเด็ก ๆ ก็พูดว่า ดวงใจทั้งสี่ห้องมอบให้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หมดเลย ไม่ใช่ไว้เพียงสามห้องสำหรับพระพุทธเจ้า อีกห้องหนึ่งให้พราหมณ์เข้ามาอาศัย ให้เทวดาเข้ามาอาศัย เผลอก็ไปนั่งไหว้เทวดาเสีย ไปไหว้นั้นไหว้นี่อย่างนี้มันก็ไม่ใช่เรื่องของพุทธบริษัทที่ถูกต้องแท้จริง

ความเป็นพุทธบริษัทนั้น เราจะต้องมีความไว้วางใจที่เรียกว่า ศรัทธา ศรัทธา ขอให้ญาติโยมเข้าใจหน่อย เช่น ศรัทธาในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็หมายความว่า เรามอบความไว้วางใจทั้งหมดแด่พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เหมือนกับชาวบ้านเราเป็นถ้อยร้อยความกัน เรามันว่าความไม่เป็น เราก็ต้องไปหาทนายความที่มีชื่อมีเสียง เมื่อเราได้ไปหาทนายความคนใด ก็เรียกว่ามอบความไว้วางใจกับทนายคนนั้น ศรัทธามั่นในทนายคนนั้น ไม่กวัดแกว่งกันต่อไปแล้ว มีอะไรก็เปิดเผยทุกสิ่งทุกประการแก่ทนาย เพื่อให้ทนายเขาหาช่องหาทางว่าแก้คดีในรูปใด จะซักพยานจะสร้างพยานขึ้นมา

ในรูปใด เพื่อเอาชนะกันในชั้นศาล เราผู้เป็นโจทก์ก็ดีเป็นจำเลยก็ดี ต้องฝากความไว้วางใจในทนายคนนั้นไม่กวัดแกว่ง จึงจะสามารถว่าความกันได้ด้วยความเรียบร้อย ข้อนี้ฉันใด ในฐานะที่เรามีความทุกข์ความเดือดร้อนก็ฉันนั้น เพราะเกิดมาเป็นมนุษย์อยู่ในสังคมที่กำลังวุ่นวายนี้

เราต้องการจะเอาอะไรสักอย่างหนึ่ง มาระงับดับทุกข์ดับร้อนในชีวิตประจำวัน เราก็มองเห็นว่าพระรัตนตรัยนี่แหละเป็นที่พึ่งอันประเสริฐของเรา เราจึงได้กล่าววาจาว่า พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นที่พึ่ง, ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระธรรมว่าเป็นที่พึ่ง, สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่ง, เมื่อถึงพระรัตนตรัยทั้งสามนี้แล้ว ก็ขอให้ไว้วางใจแด่พระรัตนตรัยอย่างเด็ดขาด ไม่เปลี่ยนแปลงไม่โยกเยกคลอนแคลนต่อไป สิ่งใดที่เราเคยไหว้มาก่อนเพราะความหลงผิดเข้าใจผิด เราก็ต้องหย่าขาดจากสิ่งนั้น ไม่อาลัยอาวรณ์กันอีกต่อไป เราเป็นชาวพุทธแล้วเราต้องเลิกจากสิ่งนั้นไปเลยทีเดียว อันนี้จึงจะเรียกว่าเป็นการชอบการควร

วันหนึ่งไปพบครอบครัวคนไทยครอบครัวหนึ่ง เขาได้ไปถือศาสนาคริสเตียน ในบ้านของเขาได้มีพระพุทธรูปไว้บูชา เวลาหมอสอนศาสนาคริสเตียนมาหาเขา เขาบอกว่าเป็นคริสเตียนแล้ว สิ่งเหล่านี้ต้องเอาออกหมด ต้องเอาพระพุทธรูปไปคืนวัด แล้วการนับถืออะไร ๆ ที่ไม่ใช่คริสเตียน เขาให้เลิกหมดเลยไม่ให้นับถือต่อไป ทำไมเขาทำอย่างนั้น เขาต้องการให้มีใจเด็ดเดี่ยวมั่นคงในสิ่งที่นับถือ เช่น นับถือพระผู้เป็นเจ้าก็ต้องเด็ดเดี่ยวต่อพระผู้เป็นเจ้า ไม่ไปเที่ยวกวัดแกว่งในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรานี้ความจริงก็เป็นเช่นนั้น แต่ว่ามันเป็นความบกพร่องของผู้สอนศาสนาที่เอาใจคนมากเกินไป เกรงใจคนมากเกินไป ไม่พยายามที่จะตัดสิ่งเหลวไหลออกจากใจของเขา ปล่อยเขาไปตามเรื่อง เราจึงเห็นว่าชาวไทยเรานับถือพระพุทธศาสนาอยู่ แต่ก็คว้าเอารอบด้าน เอาทั้งนั้น ไปทรงเจ้าก็ได้ เสร็จจากการทรงเจ้า ก็มาไหว้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ต่อไปไปทำพิธีอะไรอื่น สะเดาะเคราะห์ก็ยังได้ เสร็จแล้วก็มาไหว้พระต่อไป ถ้าหากว่าทำอย่างนี้ก็เรียกว่ากวัดแกว่ง ไม่มีจิตใจแน่วแน่ต่อสิ่งที่เรานับถือ

อาตมาจึงใคร่ขอชักชวนญาติโยมทั้งหลายที่ฟังธรรมในศาลานี้มาหลาย ๆ ปีแล้ว ต้องทำตนให้เป็นตัวอย่าง อย่าได้

กวัดแกว่งง่อนแง่น คลอนแคลนต่อไปในด้านจิตใจ ไหน ๆ เราก็ยอมตนเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้ากันแล้ว ยอมเป็นกันอย่างร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่มีสิ่งอื่นเข้ามาแทรกแซงในจิตใจของเราต่อไป **สิ่งไรที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาเราตัดทิ้งไปเลย** คัดออกจากบัญชีความเชื่อความเลื่อมใส ไม่ให้สิ่งนั้นมาถ่วงจิตสะกิดใจของเราต่อไป แล้วเราก็สบาย ไม่ต้องยุ่งยากลำบากอะไรอีก

ญาติโยมอาจจะมีปัญหาว่า กลัวสิ่งนั้นจะทำร้ายเอา กลัวสิ่งนั้นจะให้ทุกข์ให้โทษ อันนี้ก็เป็น**อวิชชาอีกตัวหนึ่งละที่เกิดขึ้นในความคิดของเราที่กลัวสิ่งที่ไม่ควรกลัว** ความจริงสิ่งเหล่านั้น ถ้าพูดกันตามความจริงแล้วมันไม่มี ตัวแท้ตัวจริงของสิ่งนั้นมันไม่มี มันเป็นแต่เรื่องที่เราสมมุติขึ้น เราตั้งขึ้นอะไร ๆ ในโลกที่เราทำๆ อยู่มันเรื่องสมมุติทั้งนั้นแหละ เราสมมุติว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้ สถานที่ตรงนี้ เมื่อก่อนไม่มีอะไร เราสมมุติให้มีอะไรขึ้น เช่นตัวอย่างเห็นง่าย ๆ *พระภูมิเจ้าที่นี่ ที่มีอยู่ในบ้านของเรา เมื่อก่อนมันก็เป็นทุ่งนา เราอุตส่าห์ไปซื้อเขา ตารางวาละ ๕๐๐ บาท แล้วเราก็ได้โฉนดมาแผ่นหนึ่ง มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินนั้น พอจะสร้างบ้านสร้างเรือนขึ้นมาทำไมต้องเอาเทวดามาอยู่ด้วยในบ้านนั้น เมื่อก่อนนั้นเทวดาแกอยู่ที่ไหน*

แกไปทำอะไรกันอยู่ ทำไมจึงไม่มีในสถานที่นั้น พอคนมาอยู่ เทวดาจะมา ความจริงเทวดานี้อาศัยคน ไม่ใช่คนอาศัยเทวดา เทวดาพึ่งคนไม่ใช่คนพึ่งเทวดา เพราะลำพังเทวดาเองนั้นจะสร้างเรือนอยู่ก็ยังไม่ได้ สร้างศาลน้อยอยู่ก็ยังไม่สามารถอะไร มนุษย์ต้องสร้างให้ สร้างให้อยู่ให้กินอะไรทุกอย่าง เรียกว่ามนุษย์ปั้นแต่งเทวดาขึ้นเพื่อกราบเพื่อไหว้ เราเสกสรรปั้นแต่งขึ้น การเสกสรรปั้นแต่งอย่างนี้แหละ เขาเรียกว่าเรื่องสมมุติ ไม่ใช่เรื่องของความจริง

ชาวพุทธเราต้องรู้ว่าอะไรเป็นเรื่องสมมุติ อะไรเป็นตัวแท้ตัวจริง สิ่งใดที่เป็นเรื่องสมมุตินั้น เราสมมุติกันในยุคหนึ่งว่าอย่างนี้ ต่อไปเราก็เลิกสมมุติกัน ว่าสิ่งนั้นมันเป็นอย่างนั้น สิ่งนั้นมันก็ละลายหายสูญไป อันนี้ให้ญาติโยมเข้าใจไว้ว่าเป็นเรื่องสมมุติ สิ่งที่สมมุตินั้นทำร้ายเราไม่ได้ จะทำร้ายเราก็ต่อเมื่อ**ความคิดของเรามันทำร้ายเราเอง** ความคิดของเราทำร้ายเราเองอย่างไร เราเกิดความกลัวในสิ่งนั้นโดยไม่เข้าเรื่อง กลัวขึ้นมาเฉย ๆ เหมือนกับคนกลัวผีนั่นแหละ ความจริงผีไม่เคยมีที่ไหนในโลกนี้ ไม่เคยเห็นสักที ถามคนอายุ ๘๐ ปี ก็ไม่เคยเห็นสักที พวกที่เคยเห็นผีบ่อย ๆ ก็คือพวกหมอผีนั่นเอง เพราะ

พวกนั้นเขาหากินกับผี อาศัยผีเลี้ยงชีวิต เพราะฉะนั้นต้องคุ้นกับผีหน่อย แล้วเห็นบ่อยทีเดียว ผีมาที่นั่นผีมาที่นี่ ทำไมพวกนั้นจึงเห็นบ่อย เพราะว่าอาหารของตนอยู่กับผี เสื่อผ้าก็อยู่กับผี ที่อยู่อาศัยก็อาศัยผี แม้ยาแก้โรคก็อาศัยผี ปัจจัยเครื่องยังชีพนั้นได้มาจากผี เพราะฉะนั้น พวกนั้นจึงเสกสรรปั้นแต่งแต่เรื่องผีผีอยู่ตลอดเวลา ตนจะได้อาศัยคนอื่นที่กลัวผีหากินต่อไป แต่ความจริงนั้นผีที่ไหนที่จะมาหลอกเรานั้นไม่มี

ตัวอย่างเช่นว่า เรากลัวผี ที่เมรุเผาศพเราไม่กล้าไป ความจริงนั้นไปนอนสักคืนก็ไม่เป็นไร นอนที่เมรุนั่นแหละ เอามุ้งไปกางแล้วก็นอนให้สบายเถอะ ถ้าไม่สร้างผีขึ้นในใจแล้วรับรองว่าผีที่ในเมรุไม่มี ไม่มาหลอกมาหลอน ไม่มาเขกกระบาลให้เจ็บแม้แต่น้อย นอนหลับสบาย ถ้าจะไม่สบายอยู่บ้างก็มดนั่นแหละมันมาตอมมาไต่ เพราะว่าไม่มีใครเคยไปนอน มันได้กลิ่นก็มาไต่เอาบ้าง

อาตมาเคยไปนอนในป่าช้า เวลาเดินทางธุดงค์ไป เวลาไปนอนในป่าช้า นอนที่เชิงตะกอนนั่นแหละ มันสบายดี เพราะมันอุ่นกว่าตรงไหน ๆ แล้วก็มันขึ้นมาสองข้างเหมือนก่อกำแพงไว้อย่างดี ไปนอนลงตรงกลางตรงนั้นแหละ มันอุ่น

สบายเลย แม้อากาศหนาวก็ไม่เป็นไร เพราะมีฝากั้นทั้งสองข้าง แล้วเขาเผาศพบ่อย ๆ ความอบอุ่นข้างล่างมันมี พอกลางคืนมันก็ระเหยขึ้นมา ทำให้นอนสบายกว่าตรงอื่นเสียด้วยซ้ำไป ที่ที่เขาเผาผีนั่นแหละกลับสบายกว่าที่ตรงอื่น นอนไปก็ไม่มีอะไร ผีไม่เคยมาบอกว่า เอ๊ย! ทำไมมาแย่งที่ฉันล่ะ ที่นี่ฉันเคยหลับเคยนอนนี่ มานอนขวางที่ฉันนี่ เปล่าไม่เคยเห็นพูดจาอะไร มันก็อยู่กันได้เฉย ๆ ไม่มีอะไร เพราะอะไร เพราะไม่ได้นึกว่าผีมันจะมาหลอกมาหลอน

ถ้าคนใดนึกว่า แม้ผีมันจะมาหลอก มันจะทำท่าแยกเขี้ยวยิงฟัน เงื้อมือเหมือนกับผีในหนังที่เราเคยเห็น นั่นมันผีหลอก ๆ ไม่ใช่ผีจริง ๆ อะไร เราก็กลัวไปอย่างนั้นแหละ แล้วนอนไม่หลับกระสับกระส่ายตกอกตกใจ นี่เขาเรียกว่า อารมณ์หลอกตัวเอง อุปาทานมันหลอกตัวเอง ผีแท้มันไม่มีมาหลอกเราเรื่องอื่นก็เหมือนกัน ที่เรากลัว ๆ ไปนั้น

ต้นไม้ต้นหนึ่งปกติมันก็ไม่มีอะไร แต่ว่าต่อมาคนเอาผ้าแดงไปห่มให้ต้นไม้นั้น คนกลัวมาถึงก็นั่งลงยกมือไหว้ไหว้เฉย ๆ ไม่ดี เอาธูปมาปักไว้หน่อยหนึ่ง ปักไว้สองสามก้านคนอื่นมาปักเพิ่มเข้าไปอีก จนมีก้านธูปเต็มไปที่ต้นไม้นั้น

ใครมาตรงนั้นต้องยกมือไหว้ ทุกคนต้องไหว้ ต้นไม้นั้นเลยกลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์ขึ้นเสียแล้ว คนกราบคนไหว้ ความจริงถ้าต้นไม้นั้นพูดได้ มันก็คงบอกว่า เปล่า ฉันไม่ได้ศักดิ์สิทธิ์วิเศษวิโสอะไร มนุษย์เขามาเสกฉันให้มันศักดิ์สิทธิ์ขึ้นเอง เพราะมีใครอุตริเอาผ้ามาพันให้ฉัน แล้วก็มีคนมาจุดธูปปักที่โคนต้นให้ฉัน แล้วเขาก็ว่าศักดิ์สิทธิ์ ความจริงฉันไม่มีอะไรเลย ฉันก็ต้นไม้ธรรมดา ๆ นี่แหละ มีกิ่งมีก้าน ถ้าจะให้ประโยชน์ก็ตรงร่มตรงเงา ใครมานั่งฉันก็กันแดดให้เท่านั้นเอง นอกนั้นฉันไม่มีอะไรวิเศษ ถ้าต้นไม้มันพูดได้ มันคงจะพูดว่าอย่างนั้นแหละ แต่ว่าต้นไม้ไม่พูด เราจึงไหว้กันเรื่อยไป ไหว้ต้นเล็กต้นใหญ่ไหว้กันอย่างนี้ นี่แหละเขาเรียกว่า สิ่งสมมุติที่เราเข้าไปยึดไปถือแล้วก็กลัวโดยไม่เข้าเรื่อง

ถ้าเราไม่มีความกลัวมันก็ไม่มีอะไร เดินไปเฉย ๆ ไม่มีเรื่องไม่มีราว เหมือนกับเราเดินผ่านป่าช้า ถ้าไม่รู้ว่าเป็นป่าช้าไม่กลัว เดินสบาย แต่พอไปถึงบ้านโน้นเขาถามว่ามาทางไหน บอกว่ามาทางนั้น เขาบอกว่า โอ้! ผ่านป่าช้า เลยขนลุกขึ้นมาเชียว มันเรื่องอะไร เรื่องที่ขนลุกขึ้นมานั้นก็เพราะว่า อุปาทานมันเพิ่งเกิดขึ้นในใจ เกิดขึ้นในใจว่าป่าช้าเป็นที่อยู่ของผี เลยก็เกิดกลัว

ผีย้อนหลังขึ้นมา ขากลับให้เดินทางนั้นอีกไม่เอาแล้ว เพราะว่ารู้แล้วว่ามันเป็นป่าช้า นี่มันเป็นอย่างนี้

อันว่าความกลัวนั้นไม่ใช่เรื่องอื่น สร้างขึ้นเองแล้วเราก็กลัวไปเอง เพราะฉะนั้น อะไร ๆ ที่เราสร้างขึ้นในบ้านของเรานั้น เราเองก็มีความกลัวต่อสิ่งนั้น เรากลัวด้วยความหลงผิดเข้าใจผิดเท่านั้นเอง ถ้าโยมมีความเชื่อในทางคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ว่าอะไร ๆ มันเกิดจากความคิดของเรากลัวเกิดจากความคิดที่เกี่ยวกับความกลัว เราไม่คิดในเรื่องนั้นเราก็ไม่กลัว อุบายที่จะไม่ให้กลัวนั้นต้องนึกถึงสิ่งอื่นเสีย เช่นเขาสอนให้นึกถึงพระพุทธเจ้า ให้ภาวนา ภาวนาว่า พุทโธ พุทโธ อรหัง อรหัง ดังนี้เป็นต้น ในขณะที่เราภาวนานั้นใจก็คิดแต่เรื่องพุทโธ เรื่องอรหัง ไม่มีความคิดเรื่องผี ความกลัวผีมันก็ไม่มี อันนี้เขาเรียกว่าสับเปลี่ยนอารมณ์ เปลี่ยนความคิดเป็นเครื่องปลอบโยนจิตใจ เราก็ไม่มีความกลัวต่อสิ่งนั้น แต่ถ้าเราไม่ได้ภาวนาไม่ได้คิดมันก็กลัวอีก เพราะรากฐานมันยังอยู่ในใจของเรา ยังไม่หมดไปจากใจ

การที่จะทำให้ความกลัวหมดไปนั้น ต้องรื้อรากฐานทางใจทิ้ง การรื้อรากฐานทางใจทิ้งก็ต้องพิจารณาด้วย

ปัญญา เพื่อให้เห็นตามความเป็นจริงว่าสิ่งที่เรากลัวอยู่นั้นมันไม่มีอะไร เราสร้างขึ้นมาเอง เราหลอกตัวเอง แล้วเราก็วิ่งเองมันเรื่องของเราทั้งนั้น เราก็คอยควบคุมใจไม่ให้กลัวสิ่งนั้นต่อไป สิ่งนั้นก็ไม่มีฤทธิ์พิษสงอะไร **ความทุกข์ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรา เราอย่าไปนึกว่าสิ่งนี้ให้โทษสิ่งนั้นให้คุณ** แต่ให้เข้าใจตามหลักธรรมะของพระพุทธเจ้าว่า การกระทำของเรา สร้างทุกข์ สร้างโทษ สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตัวเราเอง ถ้าเราทำในเรื่องดีเหมาะแก่เวลาแก่จังหวะ เราก็สบาย ถ้าเราทำเรื่องชั่วเราก็ไม่สบาย **ความทุกข์ความสุขจึงเกิดจากการกระทำ ไม่ใช่เกิดจากเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย ไม่ใช่เกิดจากโชคดีโชคร้าย** หรือว่าไม่ใช่เกิดจากเพราะพระราหูเข้า พระเสาร์แทรก พระอังคารเล็งลัคน์ ลัคน์เล็งราหู เรื่องนั้นไม่เกี่ยว มันเรื่องธรรมชาติเรื่องธรรมดา ไม่ได้เกี่ยวกับตัวเรา แต่การกระทำของเรานั่นแหละมันเกี่ยวกับตัวเราเอง ไม่ใช่เกี่ยวกับเรื่องอื่น

เมื่อวานนี้ไปฉันเพลบ้านอุบาสกหนุ่ม เขาถามปัญหาขึ้นว่า แหม คนดี ๆ ทำไมไปตายด้วยถูกรถชน คือว่าบ้านของอุบาสกนั้นอยู่ใกล้บ้านของท่านผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นข้าราชการผู้ใหญ่

แล้วปกติก็เป็นคนดีทั้งสามีภรรยา เป็นคนเรียบร้อย ก็เกิดปัญหาถามขึ้นว่า แหมคนดี ๆ อย่างนี้ ไม่น่าจะถูกรถชนตาย คือรถสองคันไปชนกัน ของท่านด้วยของเขาด้วย ชนกันแล้วก็สามีตาย คนที่ไม่ตายยังอยู่แต่ว่าอาการก็ลำบาก หายแล้วเดี๋ยวนี้เรียบร้อยแล้ว อุบาสกหนุ่มจึงได้ถามว่า นี่จะอธิบายว่าอย่างไร คนทำดีทำไมไม่ได้รับความคุ้มครอง

อาตมาจึงบอกว่า มันต้องพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่เกิดเรื่องนี้ขึ้น ว่าในขณะนั้นเขาได้ทำดีหรือเปล่า ได้ขับรถด้วยความระมัดระวังหรือเปล่า ขับรถเร็วหรือเปล่า แซงในที่ไม่ควรแซงหรือเปล่า มีความประมาทในการขับรถหรือเปล่า ถ้าหากว่าเราพิจารณาแล้ว เรื่องที่เกิดขึ้นนั้นมันก็เรื่องการกระทำของคนนั้นแหละ คือในขณะนั้นไม่ได้ทำดี ไม่ได้ทำดีเกี่ยวกับเรื่องนั้นเรื่องเกี่ยวกับขับรถ ทำผิดพลาดไป รถจึงได้ไปชนกันเข้า จึงได้ถึงแก่ความตายไป

เรื่องอย่างนี้มันต้องพิจารณาด้วยเหตุผล โดยใช้ปัญญาไม่ใช่จะไปพูดว่า แหม! คนนั้นดีจริงมีชีวิตเรียบร้อย แต่ทำไมตายอย่างนั้น มันอาจจะไม่เรียบร้อยทุกเรื่องก็ได้ ดีบางเรื่องแต่บางเรื่องอาจจะไม่ดีก็ได้ มันมีอยู่ สาเหตุมันคงมี **พระพุทธเจ้า**

ท่านจึงตรัสว่า สิ่งทั้งหลายมันเกิดจากเหตุ ไม่มีเหตุ ผลจะปรากฏเกิดขึ้นไม่ได้ แล้วเหตุที่เกิดนั้นเราอย่าไปเที่ยวคิดให้มันไกลให้มันกว้าง คิดเอาในส่วนแคบ ๆ ว่า เหตุอยู่ภายในของเรา คือการคิด การพูด การกระทำ ของเรานี่แหละ เป็นตัวเหตุเป็นตัวปัจจัยให้เกิดสิ่งนั้นขึ้น แล้วเราก็พิจารณาว่า มีอะไรเป็นเหตุเป็นตัวการ ถ้าหมั่นสอบสวนพิจารณาอย่างนี้บ่อย ๆ เราก็จะซาบซึ้งในกฎแห่งกรรมมากขึ้น คือจะรู้ได้ว่าอะไร ๆ ที่เกิดขึ้นนี้มันหนีกฎของกรรมในทางพระพุทธศาสนาไปไม่ได้ แล้วก็ไม่ได้เกิดมาจากอะไรอื่น แต่เกิดจากการกระทำของตนเอง

คนเรานี้มีปกติอยู่อย่างหนึ่ง ญาติโยมทั้งหลายจำไว้ด้วย **"ไม่ยอมรับว่าตัวผิด"** ตัวการใหญ่อยู่ที่ตรงนี้ ไม่ยอมรับว่าตัวผิด แม้ตัวทำผิดก็ไม่ยอมรับ แต่จะต้องไปโทษสิ่งนั้นสิ่งนี้ สมมุติว่าฝนตกถนนลื่น รถคันหนึ่งลงไปนอนอยู่ในคูข้างถนน คนขับไม่เป็นอะไร ขึ้นมายืนตัวเปื้อนโคลนอยู่ ถ้าเราไปถามว่าเป็นอย่างไรพ่อหนู ทำไมจึงได้ลงไปแช่น้ำอยู่อย่างนั้น เขาจะตอบอย่างไร เขาตอบว่า ฝกตกถนนลื่นครับ ไปว่าถนนนั่นแหละ หาว่าถนนมันลื่น หาว่าฝนตก การตอบเช่นนี้ไม่ใช่ตอบตรงตามเหตุผลที่แท้จริง ถ้าเราจะตอบให้ตรง

ก็ตอบว่าผมมันเผลอไปหน่อยครับ ขับรถเร็วไปจึงได้เผ่นลงไปในคู หรือว่าเบรคไม่ดี เบรคไม่ดีก็อย่าไปว่าเบรคนะ ว่าคนขับไม่ดี เจ้าของรถไม่ดี ไม่ดีอย่างไร ทำไมไม่เช็ครถเสียบ้าง ไม่ตรวจเสียบ้าง เอาไปตรวจว่า เออ! เบรคมันดีไหม ล้อมันดีไหม เครื่องอะไรมันบกพร่องบ้างไหม ตัวไม่ดีแล้วจะไปว่ารถไม่ดี เบรคไม่ดีจึงได้เกิดเรื่อง ไปว่าเบรคอย่างนั้น ทางที่ถูกควรจะว่า ผมมันไม่ดีครับ มีความสะเพร่า ไม่ตรวจสอบให้เรียบร้อยแล้วออกรถมา มันจึงเกิดความเสียหาย เรื่องมันเป็นอย่างนั้น

มีคราวหนึ่ง ทหารกองทัพอากาศมาคุยกันที่นี่หลายคน ตอนนั้นผูกพัทธสีมาที่วัดนี้ เขาบอกว่า ท่านครับ แหมทำไมนะเอารถหลวงไปเที่ยวกลางคืนนี่มีเรื่องทุกที ไม่มีเรื่องขาไปก็ต้องมีเรื่องขากลับ เรารีบไปรีบมา เวลาจะไปก็รีบออกเชียวนาขับไปด้วยความรวดเร็วแล้วไม่ตรวจดูว่าน้ำมันมันสมบูรณ์พอไหม ยางเรียบร้อยไหม ไม่ดูหรอกเพราะรีบจะไป ไปได้ บางทีก็ไปมีอุบัติเหตุขาไป บางทีขาไปเรียบร้อย มามีอุบัติเหตุขากลับ

เขาบอกว่าทุกทีมันเกิดเรื่องอย่างนี้ มันเพราะอะไร ก็เลยบอกเขาว่า เพราะเรามันบกพร่อง เพราะว่าลักของหลวงไป

เที่ยวส่วนตัว นี่มันผิดอยู่เต็มประตูแล้ว รถหลวงเขาไม่ให้ใช้กลางคืน เขาให้ใช้กลางวันไปราชการ ทีนี้การไปก็รีบไปรีบมา รีบไปรีบมาก็ผิดอยู่แล้ว ขับรถเร็วเกินไปประมาทเกินไปก็เกิดเรื่อง พออธิบายให้ฟังอย่างนั้นเขาบอกว่า โอ! จริงครับ นี่ถ้าไม่ศึกษาธรรมะก็ไปบนบานศาลกล่าว เวลาจะไปต้องไหว้พระภูมิโรงรถเสียก่อน พระภูมิโรงรถนั้นก็ต้องไหว้เหมือนกัน แต่ไม่ใช่พระภูมิเทวดา ไหว้คนถือกุญแจให้เขาเปิดประตูให้ นั่นแหละพระภูมิละ คนเฝ้าโรงรถนั่นพระภูมิเจ้าที่ ตัวนั้นต้องไหว้เหมือนกัน ไม่ไหว้มันไม่ไขกุญแจให้ จะเอารถไปใช้อย่างไร บางทีต้องหยอดน้ำมันพระภูมิเสียด้วย ๙ บาท ๒๐ บาท เอาไปกินกาแฟ แล้วเอารถไปใช้ได้ พระภูมิตัวนั้นไม่ใช่พระภูมิที่นั่งอยู่ในศาล พระภูมินั่งในศาลไม่เข้าเรื่อง แกนั่งเฉยๆ ไม่เอาใจใส่

ดูซิโยมเวลาไฟไหม้ ไหม้เรียบไปเลย เช่นย่านโรงเลี้ยงเด็ก สวนมะลิ ไหม้เรียบร้อย ศาลพระภูมิก็ถูกไหม้เหมือนกัน แล้วเทวดาไปเล่นโบว์ลิ่งอยู่ที่ไหน ไม่มาเฝ้าบ้านเฝ้าเรือน ไม่เอาใจใส่ดูแลให้มันเรียบร้อย นี่มันเรื่องอะไร นี่เรียกว่าคบไม่ได้แล้วเทวดาพวกนี้ อุตส่าห์เลี้ยงดู สร้างบ้านให้อยู่ อ้ายตีนแมวขึ้นไปยกโทรทัศน์ก็ไม่ต่อยหน้าแข้ง แล้วจะ

เลี้ยงกันได้อย่างไร มันไม่ใช่สิ่งที่มีตัวตนที่จะช่วยเราได้ เป็นแต่เพียงเครื่องมือหลอกตัวเองให้สบายใจเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องอะไรถึงไม่มีก็อย่างนั้นแหละ ตามไฟให้สว่าง ๆ ตีนแมวมันก็ไม่เข้า ปิดประตูหน้าต่างให้เรียบร้อยมันก็ค่อยยังชั่ว *เลี้ยงสุนัขตัวโต ๆ ยังดีกว่าเลี้ยงพระภูมิไว้ในบ้านด้วยซ้ำไป เพราะว่าสุนัขตัวโตมันเห่าดังดี มันช่วยให้ขโมยกลัว* แต่ขโมยมันก็ฉลาดมันรู้ว่าบ้านไหนมีสุนัขตัวโต ๆ มันเอาเนื้อมาให้กินเสียก่อน ทีนี้เราเลี้ยงสุนัขอย่าให้มันกินพร่ำเพรื่อ ให้กินเฉพาะที่คลุกใส่จานให้ อย่าให้มันกินของอื่น ขโมยมันจะเอายามาวาง พอสุนัขตาย มันก็มาเยี่ยมบ้าน พระภูมิก็นั่งเฉยไม่เอาใจใส่เสียเลยทีเดียว เรื่องมันเป็นอย่างนั้น เพราะว่าสิ่งนั้นเป็นแต่ตัวสมมุติ ไม่ใช่สิ่งที่เป็นเนื้อแท้อะไร เราจึงไม่ได้ไปนับถือสิ่งนั้นให้มันเรื่องมากไป เรานับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ก็พอแล้ว

ในการนับถือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นี้ก็เหมือนกัน เราต้องนับถือแบบคนมีปัญญา นับถือแบบคนมีปัญญานับถืออย่างไร? คือให้เข้าใจว่า พระรัตนตรัยจะคุ้มครองจะรักษาเรา ต่อเมื่อเราได้รักษาพระรัตนตรัยไว้ในใจของเรา อันนี้โยมพึงให้ดี คือรักษาพระรัตนตรัยไว้ในใจของเรา **ให้มีพระพุทธอยู่ในใจ ให้มีพระธรรมอยู่ในใจ ให้มีพระสงฆ์**

อยู่ในใจ มีนั้นมีอย่างไร? มีด้วยการปฏิบัติธรรมะนั่นแหละเรียกว่ามี พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เราทำอย่างไร เราทำตามอย่างนั้น เช่น สอนว่าให้มีความละอายต่อบาป ให้มีความกลัวต่อบาป ธรรมสองประการนี้เขาเรียกว่า "ธรรมคุ้มครองโลก" โลกในที่นี้ไม่ใช่โลกกลม ๆ ที่แยกมาจากดวงอาทิตย์ที่ไหนหรอก โลกคือตัวเรานี่เอง

พระพุทธเจ้าท่านบอกว่า กายยาววา หนาคืบ กว้างศอกนี่แหละคือโลกหนึ่ง ที่มีใจครอง มีความสุข มีความทุกข์ มีเหตุให้เกิดสุขเกิดทุกข์ มีการดับทุกข์ได้ และมีการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ มันอยู่ในโลกนี้ โลกนี้แหละที่เราต้องสนใจศึกษาค้นคว้าให้มากเป็นพิเศษ ธรรมะที่คุ้มครองโลกก็โลกนี้แหละ โลกแต่ละโลกนี่ ญาติโยมทุกคนนี่ก็เป็นโลกหนึ่ง ๆ

ถ้าเราประพฤติธรรม หมายความว่าเรามีใจละอาย เราไม่คิดเรื่องชั่ว ไม่ทำเรื่องชั่ว เรามีความกลัวต่อสิ่งอันจะเกิดจากความชั่ว เช่น เราดื่มเหล้านี่ เราก็กลัวมันจะเมา กลัวมันจะเป็นพิษเป็นโทษแก่ร่างกาย กลัวจะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ จะเสียผู้เสียคน กลัวว่าถ้าเมาแล้วจะขับรถไปตกลงในคูข้างถนน จะไปชนเสาไฟฟ้าเขาเสียหาย จะต้องเสียสตางค์ให้แก่เขาอีก กลัวอย่างนี้

ความกลัวอย่างนี้มันก็ช่วยคุ้มครองเราแล้ว ไม่ให้เราไปดื่มเหล้า ไม่ให้เราไปเที่ยวกลางคืน ไม่ให้เราไปประพฤติสิ่งใดที่เป็นเรื่องเหลวไหล เราก็ได้รับความคุ้มครองจากธรรมะสองประการนั้น คือ หิริโอตตัปปะ คุ้มครองรักษาเรา ให้เราอยู่อย่างปลอดภัย อย่างนี้เรียกว่าพระรักษา

พระรัตนตรัยรักษาเรา รักษาโดยวิธีนี้ โดยวิธีที่เราประพฤติธรรมนั่นแหละ เรียกว่าพระรักษาเรา ถ้าเรารักษาศีล ศีลก็รักษาเรา ถ้าเราเจริญสมาธิให้ใจมั่นคงสงบอ่อนโยนควรแก่การงาน สมาธิก็คุ้มครองจิตใจ ให้อยู่ในสภาพ สงบ สะอาด เรียบร้อย ถ้าเราศึกษาให้เกิดปัญญา ปัญญาที่เรามีนั้นก็รักษาเรา ให้เรารู้อะไรทุกอย่างตามที่มันเป็นจริง เข้าใจเรื่องถูกต้อง ไม่งมงาย ไม่เชื่อสิ่งเหลวไหลอันเป็นเหตุให้เราทำสิ่งที่ไม่เหมาะไม่ควร ธรรมะคุ้มครองอย่างนี้ ธรรมะเป็นยอดของพระรัตนตรัย พระพุทธก็คือธรรมะ พระสงฆ์ก็คือธรรมะ พระธรรมก็คือตัวธรรมะ ถ้าญาติโยมมีธรรมะ คือหมายความว่าปฏิบัติธรรมอยู่ เราก็มีพร้อมหมด พระพุทธเจ้าก็มีอยู่ในตัวเรา พระสงฆ์ก็มีอยู่ในตัวเรา เราได้รับความคุ้มครองจากพระรัตนตรัย ด้วยอาการอย่างนี้

เพราะฉะนั้น ถ้าเรามีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ตามแบบที่อาตมากล่าวให้ญาติโยมฟังนี้แล้ว ไม่ต้องกลัวอะไรต่อไป ไม่ต้องกลัวสิ่งไหนจะมาทำร้ายเรา เพราะเราไม่ทำร้ายตัวเราเองอยู่แล้ว สิ่งอื่นจะมาทำร้ายเราได้อย่างไร คนเราที่ถูกสิ่งอื่นมาทำอันตรายแก่ตนได้นั้น ก็เริ่มต้นจากตนทำร้ายตนก่อน ตนทำร้ายตนเองนั้นทำอย่างไร คือไม่ประพฤติธรรม นำสิ่งชั่วร้ายมาใส่ไว้ในใจของตน นำความคิดไม่ดีมาใส่ไว้ในใจ แล้วก็พูดสิ่งไม่ดีทำสิ่งไม่ดี ผลคือความทุกข์ความเดือดร้อนมันก็เกิดขึ้นแก่ตนเพราะตนประทุษร้ายตนก่อน แต่ถ้าตนไม่มีการประทุษร้ายตนแล้ว สิ่งอื่นจะมาประทุษร้ายตนนั้นไม่มี แม้เพื่อนฝูงมิตรสหายที่มาทำร้ายกันนั้น เราต้องดูสาเหตุก่อนว่ามันต้องมีสาเหตุจากคนนั้นก่อน เช่นคนถูกยิงตาย นี่มันต้องมีสาเหตุ ว่าคนนั้นทำอะไรนอกธรรมะไป ไม่ประพฤติธรรมว่าอย่างนั้นเถอะ ทำให้คนอื่นได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ในปัญหาใดปัญหาหนึ่งเขาก็โกรธเคือง เขาโกรธเคืองด้วยเรื่องอะไร เรื่องเราไม่มีธรรมะเขาจึงโกรธ แต่ถ้าเรามีธรรมะ มีช่องไหนจะให้เขาโกรธได้ เราไม่มีช่องทางที่จะทำให้ใครโกรธ เพราะเราเป็นคนอยู่ในธรรม เช่นมีเมตตากรุณา ปรารถนาความสุขความเจริญแก่บุคคลอื่นอยู่ตลอดเวลา แล้วใครจะมาเกลียดเรา เขาไม่เกลียดเรา เราก็

ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน จากความเกลียดของคนเหล่านั้น ธรรมะย่อมคุ้มครองคนได้อย่างนี้

ถ้าเราถึงพระรัตนตรัยก็หมายความว่าถึงด้วยการปฏิบัติหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า ธรรมอันใดที่เราจะนำมาปฏิบัติเราก็ต้องศึกษา เพราะว่าธรรมที่ท่านวางไว้เป็นเรื่องเป็นเรื่องไป เรื่องหนึ่งก็เหมาะแก่เหตุการณ์หนึ่ง เหมือนกับยาสำหรับแก้โรค มียาแก้ปวดท้อง แก้ปวดหัว ยาแก้โรคผิวหนัง ยาภายใน ยาภายนอก มันไม่เหมือนกัน ฉลากติดก็ต้องผิดกัน ธรรมะที่เราจะเอามาปฏิบัตินี่ก็เช่นเดียวกัน เราต้องหยิบมาใช้ให้เหมาะแก่เหตุการณ์ แก่เวลา แก่บุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง ต้องรู้เรื่องของธรรมะให้ละเอียด แล้วจะเอาไปใช้เวลาใด ใช้เมื่อไร เราใช้ให้เป็น ถ้าใช้เป็นแล้วก็เกิดคุณ เกิดประโยชน์แก่เราผู้ปฏิบัติ

ผู้ใดประพฤติธรรมะ ผู้นั้นจะเข้ากับคนได้ ทำให้คนรักใคร่พออกพอใจ แต่ว่ามันมีอยู่เหมือนกัน คนที่ประพฤติธรรมอาจจะไม่เป็นที่พอใจของคนที่ไม่ประพฤติธรรม เพราะว่าคนไม่ประพฤติธรรมนั้นเขาไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องธรรมะ ไม่มีปัญญาที่จะมองเห็นความดีของคนอื่น อันนี้มันก็มีอยู่เหมือนกัน เขาอาจจะเกลียดเราได้ แต่ผลสุดท้ายพวกที่เกลียดเราก็ต้องพ่ายแพ้

เราเอง ธรรมะต้องชนะอธรรมเสมอ แต่ว่าบางทีมันไม่ชนะเอาหน้าสุดท้ายโน้น ลำบากหน่อย เหมือนกับเราอ่านหนังสือพงศาวดารจีนอะไรนี่อ่านไปเถอะ พวกกังฉินมันได้เปรียบเสียเรื่อย แต่ไปหน้าสุดท้ายกังฉินฉิบหายหมด ตงฉินก็ได้ครองเมืองต่อไป เราได้ไปชื่นใจเอาตรงนั้นเอง แต่ว่าอ่านกลาง ๆ เล่มนี่แย่เลย พวกประพฤติธรรมนี่แย่ ลำบากเดือดร้อนแต่ว่าพอไปหน้าสุดท้ายพวกประพฤติธรรมอยู่ได้ พวกไม่ประพฤติธรรมติดคุกติดตะราง ถูกฆ่าถูกทำร้ายตายเกลี้ยง พวกธรรมะขึ้นครองเมืองต่อไป ตอนสุดท้ายธรรมะก็ต้องชนะ ไม่ต้องวิตกกังวล เราทนต่อไป

ถ้าเรามั่นอยู่ในธรรมะเราไม่กลัวอะไร เพราะเราเชื่อว่าธรรมะย่อมคุ้มครอง ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมอยู่เสมอ หลักการมันเป็นไปในรูปอย่างนั้น บางคนอาจจะเข้าใจผิดในเรื่องนี้ คือคิดว่า แหมผู้ประพฤติธรรมนี่ถูกพวกอธรรมเบียดเบียนเสียย่ำแย่ แต่ว่าถึงเบียดเบียนเราก็ไม่เสียหายเกินไป ที่ไม่เสียหายเกินนั้นเพราะอะไร เพราะธรรมะยังคุ้มครองอยู่ ยังรักษาอยู่ แต่ถ้าเราไม่มีธรรมะเลย คนมันก็รุมกันเกลียดหมดเลยทั้งเมือง เราก็เกิดความทุกข์ความเดือดร้อน อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้าเรามีธรรมะ ธรรมะยังอยู่กับเรา เราจะต้องชนะในตอนสุดท้าย หน้า

ปลายของหนังสือ เรียกว่าเราชนะเด็ดขาด คนที่ชนะตอนสุดท้ายชนะถาวร ชนะตอนต้นๆ ไม่ถาวรอะไร มันก็เป็นเรื่องธรรมดาอย่างนี้ ให้เราเห็นว่าธรรมะย่อมรักษา ย่อมคุ้มครองอย่างนี้

เพราะฉะนั้น ในฐานะที่**เราเป็นพุทธบริษัท เราก็ต้องเข้าถึงพระรัตนตรัย ด้วยการประพฤติธรรมในชีวิตประจำวัน** ตามหน้าที่อันเราควรจะปฏิบัติ ส่วนว่าธรรมอันใดควรใช้ในเวลาใดนั้น เราก็จะได้มีโอกาสศึกษากันต่อไปๆ ในวันอาทิตย์ ดังที่เรามาฟังกันอยู่นี้ สำหรับวันนี้ได้พูดมาก็สมควรแก่เวลา

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๑๐

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๕ กันยายน ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรมอันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันอาทิตย์แรมค่ำหนึ่งเดือนสิบ วันคืนผ่านไปอย่างรวดเร็ว ฤดูกาลเข้าพรรษาที่เราได้ปฏิบัติมาตั้งแต่แรมค่ำหนึ่งเดือนแปด มาบัดนี้ก็ได้สองเดือนแล้ว ระยะเวลาสองเดือนที่ผ่านมานี้ไม่ได้ผ่านไปเฉพาะเวลาเท่านั้น แต่ทำให้สิ่งทั้งหลายที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ต้องเปลี่ยนไปตามอำนาจของเวลา เพราะว่าเวลานั้นมันกินตัวมันเอง แล้วก็เคี้ยวกินสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ไปด้วย ชีวิตของเราก็อยู่ภายใต้กฎของเวลา เราหนีจากกฎนี้ไปไม่ได้ เพราะฉะนั้น ร่างกายชีวิตของเราก็เปลี่ยนแปลงไปตามเวลาที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน

เมื่อความเปลี่ยนแปลงทางร่างกายของเราเปลี่ยนไปตามเวลาอย่างนี้ เราก็ควรจะได้มีความคิดนึกในทางที่ถูกที่ชอบตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ด้วยการคิดว่า **เวลาล่วงไป ๆ ชีวิตของเราก็ล่วงไปตามเวลา บัดนี้เรากระทำอะไรอยู่** อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตจิตใจของเรา ความนึกความคิด ตลอดถึงการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเรานั้นว่าเป็นไปในทางกุศลหรือเป็นไปในทางอกุศล ถ้าเป็นไปในทางกุศลก็นับว่ามีกำไร ถ้าเป็นไปในทางอกุศลก็อยู่ในประเภทขาดทุนสูญกำไรโดยประการทั้งปวง

เมื่อพิจารณาถึงชีวิตในรูปอย่างนี้ ก็ควรจะได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงชีวิตของเราให้เข้ากับสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่ คือวันเวลามันเปลี่ยนแปลงไป ร่างกายของเราก็เปลี่ยนแปลงไป เราก็ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดด้านจิตใจนี้ด้วย เพราะว่าชีวิตของเรานั้นขึ้นอยู่กับความคิดของเราเอง ความสุขความทุกข์ ความเสื่อมความเจริญ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเราแต่ละเรื่องนั้นก็เป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกับความคิดของเรา ถ้าเราคิดถูกตรงตามเรื่อง เราก็ไม่ยุ่งมากเกินไป ถ้าคิดผิดไปก็มีความยุ่งยากลำบากเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน

อันความลำบากนานาประการที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของเรานั้น **ไม่ได้เกิดมาจากอะไรอื่น แต่เกิดขึ้นจากความนึกคิดของเราเอง** เราสร้างสิ่งนั้นขึ้น ให้เป็นสุขก็ได้ ให้เป็นทุกข์ก็ได้ ถ้าเราอยู่ด้วยปัญญาเราก็สร้างสิ่งที่เป็นความสุข ความสงบในชีวิต แต่ถ้าเราอยู่ด้วยอวิชชา คือความโง่ความเขลา เราก็สร้างสิ่งที่เป็นความทุกข์ความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นในชีวิตของเรา เมื่อรู้เช่นนี้แล้ว เราควรจะได้ถามตัวเราเองว่า เราจะอยู่ด้วยความสุขดีหรือ หรือว่าเราจะอยู่ด้วยความทุกข์ความเดือดร้อนดี คำตอบก็คงจะเหมือนกันว่า เราควรจะอยู่ด้วยความสุข เราไม่อยากจะอยู่ด้วยความทุกข์ความเดือดร้อน

เมื่อเราอยากจะอยู่ด้วยความสุข เราก็ต้องรู้ว่า ความสุขจะเกิดขึ้นได้โดยการกระทำในรูปใด ? ตามหลักในทางพระพุทธศาสนาก็บอกให้เราเข้าใจอยู่แล้ว ว่าความสุขความทุกข์จะเกิดขึ้นได้ ก็โดยอาศัยรากฐาน คือความคิดของเราเอง คนเราทั่ว ๆ ไปนั้นไม่ค่อยจะได้มีเวลา สำหรับที่จะควบคุมความคิดความนึกของเรา หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า ไม่มีเวลาสำหรับที่จะจัดการกับตัวของเราเอง แต่เรามีเวลาสำหรับเรื่องอื่นมากมายก่ายกอง ในวันหนึ่ง ๆ สำหรับชีวิตของเรานั้น เรามีเวลาสำหรับเรื่องภายนอก

มากมายหลายเรื่องหลายประการ แต่ไม่มีเวลาที่จะจัดการกับเรื่องภายใน คือเรื่องจิตใจของเราเสียบ้างเลย เพราะความปล่อยปละละเลยในเรื่องเช่นนี้นั่นแหละ จึงสร้างความยุ่งยากให้เกิดขึ้นในชีวิตของเราด้วยประการต่าง ๆ และความยุ่งยากที่เราสร้างขึ้นนั้นบางทีมันก็มากมายเสียจนกระทั่งว่า ไม่รู้ว่าต้นเงื่อนมันอยู่ที่ไหนปลายเงื่อนมันอยู่ที่ไหน ถ้าเปรียบด้วยกลุ่มด้ายก็เรียกว่า เป็นกลุ่มด้ายที่ยุ่งเต็มที่ จนไม่สามารถจะจับต้นจับปลายมันได้ เพื่อจะแก้ไขความยุ่งนั้นฉันใด ในชีวิตของเราแต่ละคนที่มีความยุ่งก็เป็นไปในรูปเช่นนั้น

ความยุ่งหรือความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในชีวิตนั้น มันช่างสับสนเสียเหลือเกิน จนเจ้าตัวเองก็ไม่รู้ว่ามันมาจากไหน เป็นไปอย่างไร รู้ได้อย่างเดียวว่ากำลังกลุ้มใจ กลุ้มใจเท่านั้นเอง แล้วก็นั่งกลุ้มเรื่อยไป อยู่คนเดียวก็กลุ้ม อยู่หลายคนก็กลุ้ม แต่ว่ามันเบาไปหน่อยเพราะว่ามีคนอื่น มีสิ่งอื่นมาช่วยเปลี่ยนแปลงอารมณ์ ทำให้เราได้หยุดพัก จากความคิดความนึกที่เป็นความยุ่งยากนั้นเสียบ้างในบางครั้งบางคราว แต่ถ้าไม่มีอะไรมาเกี่ยวข้องในชีวิตหรือไม่มีสิ่งอื่นเข้ามาเปลี่ยนอารมณ์ ใจเราก็กลับไปสู่สภาพวุ่นคือความวุ่นวายด้วยปัญหาร้อยแปดพันประการ การเป็นอยู่ในรูป

ดังกล่าวนี้ เป็นการทำลายชีวิตของตัวเราเอง ทำลายความสงบสุขในทางใจของตนเองทุกวันทุกเวลา ถ้าจะเปรียบด้วยยาก็เรียกว่าเรากินยาพิษเข้าไปทุกวันทุกเวลา ยาพิษที่เรากินเข้าไปก็คือความรู้สึกนึกคิดในทางที่ทรมานจิตใจของตัวเองในแง่ต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าความทุกข์ความเดือดร้อนในชีวิตประจำวัน นั่นแหละเป็นเรื่องใหญ่ ทำไมเราจึงได้เป็นไปในรูปเช่นนั้น อันนี้แหละเป็นปัญหาที่เราจะได้สะสาง ทำความเข้าใจกันบ้างตามโอกาสที่พอจะทำความเข้าใจกันได้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า อะไร ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรานั้น เกิดจากความคิดของเราเอง ทีนี้ความคิดของคนเรานี้ ถ้าว่ากันโดยความจริงแท้แล้ว ไม่ใช่ว่ามันเป็นสิ่งยั่งยืนถาวรอะไร มันเกิดแล้วก็ดับไป เกิดแล้วก็ดับไป ความคิดอันหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ความคิดนั้นมันก็ดับไป แต่ว่าทำไมมันเกิดดับเกิดดับอยู่ในใจของเรานาน ๆ ในเรื่อง ๆ เดียว เช่นว่ามีเรื่องมีปัญหาอะไรเกิดขึ้นในใจ แล้วเราก็กลุ้มใจ อันความกลุ้มใจที่เกิดขึ้นนั้นมาจากอะไร ก็มาจากเราคิดอยู่เฉพาะเรื่องนั้นคิดซ้ำแล้วซ้ำอีกอยู่แต่ในเรื่องนั้นตลอดเวลา เราก็มีความกลุ้มใจ

การคิดซ้ำแล้วซ้ำอีกนั่นแหละ ในทางธรรมะท่านเรียกว่า "อุปาทาน" แปลว่าการเข้าไปยึดไปติดอยู่ในสิ่งนั้น ๆ ไม่รู้จักปล่อยไม่รู้จักวางความคิดนั้นเสียบ้าง เอาเรื่องนั้นมานั่งคิดนั่งฝันเรื่อยไป อยู่ที่บ้านก็คิด อยู่ในรถยนต์ก็คิด ไปไหนก็คิด พอว่าไม่มีเรื่องอะไรภายนอกเข้ามาแทรกแซง เราก็นั่งคิดนั่งนึกแต่เรื่องนั้นตลอดไป การกระทำในรูปอย่างนี้แหละ เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ในชีวิตประจำวัน ไม่รู้จักจบไม่รู้จักสิ้น แล้วก็เป็นเหตุให้เรามีอาการทางประสาทขึ้นได้ง่าย เพราะว่าเราทรมานตัวเราเองด้วยปัญหานานาประการไม่รู้จักหยุดยั้ง เราจึงมีความทุกข์ความเดือดร้อน จนเป็นเหตุให้เป็นโรคทางสมอง เป็นโรคทางประสาท เช่นมีอาการปวดหัวมัวตา นอนไม่หลับ กระสับกระส่ายด้วยอาการต่าง ๆ

เวลาใดที่เรานอนไม่หลับนั้น เราลองถามตัวเราเองว่าทำไมจึงนอนไม่หลับ **ที่นอนไม่หลับก็เพราะว่าจิตใจฟุ้งซ่านไปคิดในเรื่องที่ไม่ควรคิด** ในเวลาที่ไม่ควรคิดในเหตุการณ์ที่ไม่ควรจะคิด ใช้ความคิดไม่เป็น เลยก็วุ่นวายอยู่เรื่อยไปไม่รู้จักจบไม่รู้จักสิ้น เวลานอนควรจะได้พักผ่อนร่างกายและจิตใจกลับไม่นอน กลับมานอนคิดอยู่จนรุ่งสว่าง ทีนี้พอสว่างขึ้นมาก็

อ่อนเพลียไม่มีเรี่ยวไม่มีแรง เพราะธรรมชาติมนุษย์มันต้องการพักผ่อน เขาทำไว้ดีแล้ว กลางวันให้ทำงาน กลางคืนให้พัก แต่บางทีเรากลางวันก็ไม่ได้พัก คือยุ่งด้วยงานด้วยการ พอถึงเวลากลางคืนควรจะได้พักผ่อน นอนให้สบายในห้องนอนของเรา แต่กลับนอนไม่สบาย นอนพลิกไปพลิกมา กระสับกระส่าย แล้วก็รู้สึกว่า แหม! คืนนี้ทำไมมันนานเหลือเกิน ความจริงกลางคืนมันก็เท่านั้นแหละ สิบสองชั่วโมงเท่ากันกับทุก ๆ คืน แต่ว่าคืนที่เราเป็นทุกข์นั้น สิบสองชั่วโมงเป็นเหมือนกับว่ายี่สิบชั่วโมง มันยาวขึ้นไป พระผู้มีพระภาคท่านจึงตรัสไว้ว่า **"กลางคืนของคนที่ตื่นนี่มันยาว ทางของคนที่เหนื่อยนี่มันก็ไกล, ความโง่เขลามีอยู่ในจิตใจของผู้ใด สังสารวัฏฏ์ของผู้นั้นก็ยืดยาว"** อันนี้เป็นคำที่ตรัสอย่างน่าฟัง

เพราะฉะนั้น คืนใดที่เรานอนไม่หลับ เราก็จะรู้สึกว่ากลางคืนมันยาว แล้วก็รู้สึกว่าทรมาน เพราะว่าตื่นอยู่คนเดียว ใคร ๆ เขานอนกันทั้งนั้น เรามาตื่นอยู่คนเดียว ไม่รู้จะทำอะไร อันนี้มันเป็นความผิดพลาดในจิตใจของเรา คือเราคิดมากในปัญหาอะไรต่าง ๆ จนกระทั่งไม่มีความสงบใจ ประสาทจึงได้เกิดอาการวุ่นวายอย่างนั้น ญาติโยมทั้งหลายเคยมีโรคอย่างนี้เกิดขึ้น

ในใจบ้างหรือเปล่า บางคนก็อาจจะมี แต่บางคนก็อาจจะไม่มีอาการเช่นนี้เกิดขึ้น แต่ถ้ามีแล้วให้ระวังไว้ ว่าเราจะต้องแก้ปัญหานี้ คือปัญหาชนิดที่เรียกว่า นอนไม่หลับ ต้องรีบแก้ไขเสีย อย่าให้มันเป็นโรคเรื้อรังประจำจิตใจ เพราะถ้ามีโรคนี้มากเข้าแล้ว มันทรมานไม่รู้จักจบไม่รู้จักสิ้น ไม่มีใครมาทรมานเราหรอก แต่ว่าความคิดความนึกที่ฟุ้งซ่านนั่นแหละทรมานจิตใจของตัวเราเอง ไม่ให้มีความสงบสุขในเวลาที่ควรจะได้สงบสุขตามสมควรแก่ฐานะ จึงควรจะได้คิดแก้ไข

การที่จะแก้ไขในเรื่องนี้ เราก็ต้องรู้สาเหตุของเรื่องว่าที่นอนไม่หลับนั้นเพราะอะไร ก็เพราะว่าจิตใจฟุ้งซ่าน ไม่มีระเบียบแห่งการนึกคิด ไม่รู้จักพักผ่อนในทางจิตใจกันเสียบ้าง จึงได้มีอาการเช่นนั้น และเราจะไปแก้เอาในคืนนั้นมันก็ไม่สะดวก เพราะว่าเรื่องของจิตนี้จะทำทันทีมันก็ไม่ไหวหรอก ต้องมีการฝึกฝน ต้องกระทำบ่อย ๆ ก็คล้าย ๆ กับเรื่องทางฝ่ายกายนี่แหละเราทำอะไร เช่นเราหัดขับรถ หัดกายบริหาร หัดเขียนหนังสืออยู่ ๆ ไปทำเอา มันก็ทำไม่ได้ แต่ต้องมีการทำบ่อย ๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีก หลายครั้งหลายหน จนกระทั่งว่าเกิดความเคยชินต่อการ

กระทำในรูปอย่างนั้น แล้วเราก็สามารถเอาความเคยชินนั้นมาใช้ในเมื่อเราต้องการจะใช้ได้ฉันใด ในเรื่องเกี่ยวกับจิตใจของเรานี้ก็เหมือนกัน

เราจะต้องมีการฝึกฝน การอบรมในทางใจของเราเอาไว้ก่อนเป็นเบื้องต้น เพื่อจะได้ไว้แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็จะได้หยิบมาใช้ได้ทันท่วงที เราจะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์กับเรื่องนั้นมากเกินไป การที่จะแก้ไขในเรื่องอย่างนี้ ในทางธรรมะท่านจึงสอนให้เราฝึกจิตของเราให้เป็นสมาธิบ้าง ฝึกจิตให้เกิดปัญญา เพื่อให้รู้เห็นสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงบ้าง

ในการฝึกจิตเพื่อให้เกิดสมาธิเพื่ออะไร? **การทำสมาธินั้นก็มีจุดหมายสำคัญอยู่เพียง ๓ ประการเท่านั้น** คือ ๑. ต้องการ**ให้จิตสงบ** ๒. ต้องการ**ให้จิตตั้งมั่น** ๓. ต้องการ**ให้จิตอ่อนโยน** สำหรับที่จะนำไปใช้งานการอันเป็นหน้าที่ที่จิตจะต้องทำ นี่คือจุดหมายสำคัญ

ในประการต้นที่เรียกว่า **ฝึกจิตเพื่อให้เกิดความสงบ** ตามปกตินั้นเราไม่ได้สงบจิต จิตที่ไม่สงบนั้นคือจิตที่ฟุ้งซ่าน ลักษณะของความฟุ้งซ่านก็คือคิดไม่เป็นระเบียบ คิดเรื่องนั้นเรื่องนี้วิ่งไปวิ่งมาตลอดเวลา เหมือนกับลิงน้อยที่กำลัง

ซุกซน ถ้าเราไปยืนดูลิงน้อยที่เราผูกไว้กับหลัก เราไปดูแล้วจะเห็นว่า ไม่มีการหยุดเลยสักวินาทีเดียว ต้องทำอะไรสักอย่างแหละ ไม่เรื่องเท้าก็ต้องเรื่องมือ ไม่เรื่องมือก็ต้องเรื่องหน้า เรื่องตา เรื่องหัว วิ่งไปวิ่งมา จับนั่นจับนี่ วุ่นวายอยู่ตลอดเวลา อาการของจิตที่ดิ้นรนกลับกลอกก็มีสภาพเช่นนั้น ไม่มีการหยุดยั้ง แต่ว่าเราไม่รู้ ที่ไม่รู้ก็เพราะว่า เราไม่เคยมองดูจิตของเราเอง ว่ามันวุ่นขนาดไหน

พวกเราโดยมากทั่วๆ ไปไม่เคยมองดูจิต คือไม่เคยเฝ้าดูมัน ว่ามันวุ่นวายขนาดไหน แต่ถ้าเมื่อใดเราหันมาจับดูใจของเราเอง เช่น เริ่มฝึกหัดจิตให้เป็นสมาธิ ตัวอย่างเช่นว่ากำหนดลมหายใจเข้าออก เพื่อฝึกให้อยู่กับอารมณ์อันเดียว เราก็จะรู้สึกทันทีว่า เออ มันไม่ไหว มันไม่หยุดเสียเลย พอเอาความรู้สึกไว้ที่ "ลมเข้า" ยังไม่ทันไปถึง "ลมออก" มันไปแล้ว มันไปอย่างรวดเร็ว เร็วกว่าเสียง เร็วกว่าแสง เร็วกว่ากระแสไฟฟ้าที่มันวิ่งไปวิ่งมาที่เราใช้ประโยชน์อยู่ อาการของจิตมันว่องไวกว่านั้น รวดเร็วกว่านั้น แผล็บเดียวมันก็ไปแล้ว ไปโน่นไปนี่แล้ว ไปเรื่องหนึ่งแล้วก็ต่อเรื่องโน้นต่อไป แล้วก็ต่อเรื่องโน้นต่อไป มันวิ่งอยู่อย่างนี้ อาการเช่นนี้เรียกว่า ความไม่สงบ

ในภาษาธรรมะเรียกว่าจิตที่ฟุ้งซ่าน อุทธัจจกุกกุจจะ หมายความว่าฟุ้งซ่านรำคาญด้วยปัญหาต่าง ๆ นานาที่เกิดขึ้นในใจ

คนที่ใจอยู่ในสภาพอย่างนี้จะไปทำอะไรได้ จะเขียนหนังสือสักหน้ากระดาษก็ไม่ได้ จะไปพูดอะไรก็ไม่ได้ เช่นสมมุติว่าเขาจะให้พูดอะไรก็พูดไม่ได้เรียบร้อย เพราะใจไม่เป็นสมาธิ ไม่อยู่กับเรื่องนั้น มีความคิดฟุ้งซ่านอยู่ตลอดเวลา ไม่สามารถจะพูดจาอะไรได้ หรือที่เราเรียกว่าประหม่า หรือว่าขวัญหนีดีฝ่อไปในเวลาที่จะทำอะไรต่อหน้าชุมนุมชน ผลอันนี้ก็เกิดจากความไม่สงบใจ เมื่อใจสงบแล้วก็สามารถที่ จะพูดจะจา จะเขียนหนังสือหนังหาได้ด้วยความเรียบร้อย

มีคนเคยถามอาตมาหลายคนแล้ว ถามว่าเวลาพูดพูดอย่างไร ทำไมจึงได้พูดคล่องแคล่ว ไม่ติดขัดตลอดเวลา อาตมาก็บอกว่ามันไม่มีอะไรหรอก เพียงแต่ว่าให้มันสงบใจเท่านั้น เมื่อเราใจสงบ สมองมันก็ทำงานของมันตามเรื่องอะไร ๆ มันก็ไหลออกมาเอง เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเรียบร้อย แต่ถ้าว่าใจมันไปเที่ยวตะกุกตะกักในเรื่องอะไร มีความคิดเรื่องอื่นเข้ามาแทรกแซง เราก็รู้ตัวทันทีว่าสะดุด อาการสะดุดนั้นเพราะว่าใจไม่สงบ แต่ถ้าว่ามันยังสงบอยู่ตราบใด สิ่งทั้งหลายก็หมุน

ไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีการตะกุกตะกักเลยแม้แต่น้อย อันนี้มันเป็นเรื่องสำคัญอยู่ คืออยู่ที่ความสงบใจ เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนว่า ให้สงบใจจากสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบใจเสียบ้าง ในบางครั้งบางคราว การฝึกสมาธิก็เพื่อให้เกิดความสงบในรูปอย่างนี้

ขอให้สังเกตตัวเราเอง ในบางครั้งเราจะรู้สึกว่ามีความสุขมีความสบายใจ ในเวลาใดที่เรารู้สึกว่ามีความสุขใจสบายใจเวลาที่มันเงียบ ๆ แล้วก็ไม่มีอารมณ์อันใดมารบกวน สมมุติว่าเราอยู่ในบ้านนั่นแหละ แต่ว่าในวันนั้นเด็กเล็ก ๆ ก็ไม่อยู่ในบ้านเขาไปโรงเรียนกันหมด มีแต่คนแก่ ๆ ซึ่งไม่ยุ่งอะไร เรานั่งอยู่คนเดียว แล้วก็เกิดความสงบใจขึ้นมา ในเวลานั้นเรารู้สึกว่าแหมมันสบาย ความสบายนั้นมันมาบอกเราชั่วคราวหรอก แต่ว่าต่อไปมันก็วุ่นวายต่อไป

อันนี้ก็เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า จิตมนุษย์นี้มีความสงบได้ ไม่ใช่จะวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา เราสามารถจะหยุดจิตของเราให้สงบจากเรื่องอะไรๆที่เป็นความวุ่นวายได้ ถ้าเราได้พบความสงบในรูปอย่างนี้ก็ให้จำมันไว้ ว่ามันเกิดเพราะอะไรทำไมจึงได้เกิดอาการเช่นนี้ขึ้น เพื่อจะได้เข้าไปหาอารมณ์นั้น

ต่อไปในกาลข้างหน้า หรือมิฉะนั้นในกาลบางคราวบางครั้ง เราออกจากบ้านไป แล้วก็ไปเที่ยวในที่เงียบ ๆ ไม่ใช่ไปเที่ยวทะเลบางแสน บางปู พัทยา ที่อย่างนั้นมันเงียบไม่ได้ เพราะมีอารมณ์วุ่นวายเต็มที่ แต่ถ้าเราไปในที่เงียบซึ่งไม่มีใครไป เช่นบริเวณน้ำตก หรือในป่าที่เงียบ ๆ ในสวนลึก ๆ เข้าไปที่ไม่มีใคร เข้าไปนั่งคนเดียว สิ่งที่แวดล้อมนั้นมันสงบ ธรรมชาติมันช่วย

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติในทางจิตนี่ท่านจึงบอกให้ไปอยู่ในที่สงบ หมายความว่าให้ได้กายวิเวก คำว่ากายวิเวก คือเรื่องสงบในทางกาย ไม่มีสิ่งไรมารบกวนตา รบกวนหู รบกวนจมูก รบกวนลิ้น รบกวนประสาททางร่างกาย อารมณ์อื่นไม่มี มันมีแต่ความเงียบ ถ้าเราไปอยู่ในที่เงียบเช่นนั้น ใจมันก็สงบโดยธรรมชาติ ถ้าสมมุติว่าเราจะทำอะไร เช่น จะเขียนหนังสือหรือจะทำอะไรก็ทำได้คล่องแคล่ว หนังสือตำหรับตำราที่คนโบราณเขียนไว้ เช่น วรรณคดีต่าง ๆ ที่เราเอามาจากอินเดีย วรรณคดีเหล่านั้นเขาเขียนเป็นคำกาพย์อันไพเราะเพราะพริ้งในภาษาโบราณคือสันสกฤตนั้น เขาเขียนกันในป่า ไม่ใช่นั่งเขียนอยู่ในบ้านในเมืองที่เสียงอึกทึกคึกโครมหามิได้ แต่ว่าไปนั่งอยู่ในป่า เมื่อนั่งอยู่ในป่าจิตมันก็เกิด

ความสงบ พอเกิดความสงบปัญญาก็เกิดขึ้น น้อมนึกไปในเรื่องอะไรมันก็ไปได้คล่องแคล่ว แล้วก็เขียนออกมาเป็นเรื่องเป็นราว สามารถที่จะเป็นคุณค่าแก่ชีวิต ให้คนได้อ่านได้ศึกษามาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

อันนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า ความเงียบของสถานที่มันช่วยให้ใจสงบได้ เราจึงควรจะหาโอกาสไปอยู่ในที่เงียบ ๆ เสียบ้าง ถ้าไม่สามารถจะไปไหนได้ เราก็ควรจะมีห้องเฉพาะในบ้านของเรา เช่นว่าถ้าเรามีบ้านหลายห้อง เราก็แบ่งไว้สักห้องหนึ่ง เป็นห้องสำหรับสงบใจ ในห้องนั้นมีพระพุทธรูปไม่มากก็ไม่เป็นไร มีสักรูปหนึ่ง หาพระที่เรียกว่างาม ๆ หน่อย เช่นพระสมัยสุโขทัย ไม่ต้องเอาสุโขทัยเก่าหรอก เก่า ๆ นั้นหาไม่ได้แล้วเวลานี้ แต่ว่าให้เป็นรูปที่แบบนั้น หรือพระสมัยเชียงแสนสวย ๆ ความสวยงามของพระนั้นไม่ใช่เรื่องอะไรเป็นเครื่องดูดจิตใจให้เกิดสัทธาปสาทะในสิ่งนั้น แล้วเราจะได้นั่งกราบนั่งไหว้ด้วยความสบายใจ

เหมือนเราไปพิษณุโลก แล้วก็ไปไหว้พระพุทธชินราชที่อยู่ในพระวิหาร ถ้าไปไหว้ในเวลาเช้า ๆ จะซาบซึ้ง เพราะตอนเช้านี่คนยังไม่สั้นตั๊วให้หนวกหู ไม่จุดลูกประทัดบนบานหลวงพ่อ

ให้รำคาญ เราเข้าไปแต่เช้า ไปถึงก็ไปนั่งสวดมนต์ไหว้พระ นั่งให้ตรงหน้าหลวงพ่อ แล้วตาดู ใจก็จะสงบขึ้น มีความซาบซึ้ง เหมือนกับว่า เรานั่งอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันนี้มันช่วยเวลาไปนั่งในที่เช่นนั้น เกิดความสงบใจ แต่ถ้าไปในตอนกลางวัน คนพลุกพล่านเดินเข้าเดินออก สั่นกระบอกติ้วอยู่บ้าง จุดลูกประทัดหน้าวิหารบนบานหลวงพ่อบ้าง ในเวลาเช่นนั้นไม่ได้เรื่องอะไรแล้ว ใจมันไม่สงบ แม้ว่าจะมีสิ่งล่อตา แต่ว่ามันหนวกหูด้วยเสียงอื่น ก็ไม่ค่อยจะได้ประโยชน์เท่าไร

ในบ้านของเราถ้ามีห้องพระ เวลาใดยุ่งจิตยุ่งใจขึ้นมา เราก็เข้าไปในห้องนั้น ถ้าจะจุดธูปจุดเทียนบูชาก็ยังได้ ถึงไม่จุดก็ได้ ไปถึงก็นั่งเพ่ง เอาพระพุทธรูปองค์นั้นแหละเป็นภาพที่เราจะเพ่ง ตาเพ่งดูพระพุทธรูป ใจก็น้อมระลึกไปถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าพระองค์มีความกรุณาสงสารชาวโลกทั้งหลาย พระองค์มีพระปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่จะช่วยคนให้พ้นจากความทุกข์ความเดือดร้อน พระองค์มีน้ำพระทัยบริสุทธิ์สะอาด ปราศจากสิ่งเศร้าหมองใจ

เรานั่งคิดนั่งนึกไปตามแนว พระพุทธคุณ นึกถึงพระกรุณา นึกถึงพระปัญญา นึกถึงความบริสุทธิ์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ตาเพ่งมอง ใจคิดไปถึงพระพุทธเจ้า นั่งคิดไปนึกไป ใจก็จะเกิดความสงบขึ้นมา อารมณ์ร้ายต่าง ๆ ก็จะหายไปจากใจ เราจะเกิดความสงบใจได้ ทีหลังเมื่อเกิดความสงบในใจแล้ว เราจะยกเอาปัญหาอะไรขึ้นมาพิจารณา ซึ่งเป็นปัญหาที่มันก่อความวุ่นวายในจิตใจของเรา เราก็พิจารณาได้ด้วยใจที่สงบอย่างนั้น อันนี้ช่วยได้ คือทำให้เราสบายใจในสถานที่เช่นนั้น โดยเฉพาะพระพุทธรูปงาม ๆ นี่ช่วยได้มาก คือทำให้เกิดความสงบใจได้

ฝรั่งที่เป็นชาวยุโรปคนหนึ่ง แกมีพระพุทธรูปเก่า ๆ มาก โดยมากมีแต่พระเศียร เพราะว่าเอาไปทั้งองค์ไม่ได้ ขโมยมันเอาไปขาย ได้แต่เศียรไปวางไว้ในห้อง เวลาใดแกมีความทุกข์แกก็ไปนั่งในห้องพระ สามีก็ถามว่า เธอนี่ทำไมไปนั่งนาน ๆ แกก็บอกว่าฉันไปนั่งกับพระพุทธเจ้า เวลาไปอยู่กับพระพุทธเจ้านี่ฉันสบายใจ ฉันมีความสงบ ใจไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน แหม่มแกพูดเช่นนั้น ไม่ได้ลึกซึ้งอะไรหรอก แต่ว่าอาศัยรูปเป็นเครื่องจูงใจ เมื่อได้ไปนั่งดูแล้วใจสบาย

เราที่เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาแท้ ๆ ถ้าเราไปนั่งแล้วนึกถึงคุณงามความดีของพระพุทธเจ้า ความซาบซึ้งในทางจิตใจคงมากกว่านั้นหลายเท่า เราก็จะได้รับความสงบในทางใจตามสมควร อันนี้เป็นเครื่องช่วยให้เกิดความสงบใจขึ้นได้ประการหนึ่ง เพราะสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบใจนั้น เป็นเครื่องทำลายความสงบสุขของเรา เราจึงควรจะเอาออกไป หาที่ที่สงบอย่างนี้แล้วก็ไปทำได้ ถ้าในบ้านเรามันไม่สะดวก เพราะว่ามีอะไรหลายอย่างเป็นเครื่องรบกวนจิตใจ อารมณ์เก่าๆมันมี ถ้าเห็นนั่นเห็นนี่แล้วมันก็วุ่นวาย เราก็ควรจะหลีกออกจากบ้าน ไปพักตามวัดวาอารามที่มันร่มรื่นสะดวกสบาย หรือที่เขามีกุฏิน้อยๆ สำหรับสงบใจ เราก็ไปขอ เออ! ขอสักหลังเข้าไปนั่งสักพักหนึ่ง เก็บเนื้อเก็บตัวให้ห่างจากอารมณ์นั้น ๆ เราก็พอจะตั้งตัวได้ ตั้งตัวแล้วก็จะได้ไปสู้กันต่อไป ไม่ใช่ว่าจะหนีกันไปเลยไม่ได้

พระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้หนี แต่ว่าสอนให้สู้ ทีนี้เรามันสู้ไม่ไหว เพราะว่ายังไม่พร้อม ยังไม่ได้ฟิตตัว เราต้องไปซุ่มซ้อมเสียหน่อย การไปเก็บเนื้อเก็บตัวเสียในที่เงียบ ๆ ถ้าพูดตามภาษานักมวยก็เรียกว่าไปซุ่มซ้อมนั่นเอง ซ้อมเพื่อให้มันเก่งขึ้นก่อน ให้สติมันเก่ง สัมปชัญญะมันเก่ง ปัญญาเก่งขึ้น

พอซ้อมได้ที่แล้วก็มาสู้กันต่อไป เราก็ออกมาสู่โลก มาทำงานทำการไปตามหน้าที่ที่เราจะต้องทำ เพราะในชีวิตของเราจะทิ้งงานทิ้งการก็ไม่ได้ ยิ่งคนมีครอบครัวแล้วมันต้องทำงาน ต้องต่อสู้กับโลกต่อไป แต่ว่าการต่อสู้กับโลกนั้น ถ้าเราไม่มีกำลังเพียงพอ กำลังกายไม่พอ กำลังใจไม่พอ สู้กับเขาไม่ไหว ยิ่งโลกสมัยนี้ด้วยแล้วสู้ยากเต็มที่ เพราะโลกมันบูด ๆ เบี้ยว ๆ คด ๆ งอ ๆ มันหลายเรื่องหลายประการนัก สู้กันไม่ค่อยไหว

คนซื่อๆไปสู้กับโลกชักจะลำบากในเวลานี้ เพราะว่าคนคดมันมาก ทีนี้เราก็ต้องรู้เหลี่ยมมันเหมือนกัน คดมาเหลี่ยมไหนเราจะสู้มันอีแบบไหน ไม่ใช่เราจะยอมแพ้มันเสียเลยทีเดียว เพราะว่าเราอยู่ในโลกมันก็ต้องสู้กันละ คดมาเราก็ต้องคิดว่าเออ ! จะแก้คดอย่างไร จะดัดด้วยไฟหรือว่าจะดัดด้วยอะไร ต้องคิดต่อสู้ต่อไป ไม่ยอมพ่ายแพ้ คนที่จะไม่พ่ายแพ้ต่อการเป็นอยู่ในโลกนั้นต้องมีใจเข้มแข็ง มีความอดทนเป็นพิเศษมีความหนักแน่น แล้วก็มีปัญญาที่จะต่อสู้กับสิ่งเหล่านั้นได้ จึงจะเอาตัวรอดได้ ญาติโยมทั้งหลายที่อยู่ในฆราวาสวิสัยย่อมรู้ดีกว่าอาตมาว่าต้องสู้กันขนาดไหน มนุษย์ในสมัยนี้เหลี่ยมมันมากเท่าใด วิธีการที่จะโกงเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เอารัดเอาเปรียบกันนี่ มันมี

ร้อยแปด มันใช้หัวคิดแต่เรื่องอย่างนั้น สู้กันไปอะไรกันไปตามเรื่อง คนใดซื่อๆเข้ามาก็เป็นหมู เขาก็เฉือนไปตลอดเวลา ทำให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน

เราอยู่อย่างเป็นหมูให้เขาเฉือนก็ไม่ได้ เราต้องรู้เหลี่ยมว่า เออ! มันจะเฉือนกูอีท่าไหน กูจะสู้มันอีท่าไหนต่อไป อย่าไปท้อแท้ อย่าไปอ่อนอกอ่อนใจ อย่าไปนึกว่าเรานี่มันแย่ เวรกรรมดวงชะตามันไม่ค่อยดี นึกอย่างนั้นมันก็ไม่ได้เรื่องอะไร แต่เราควรจะนึกว่าจะสู้ด้วยไม้ไหน เพื่อจะแก้กันไปตามเรื่องตามราวมันต้องคิด คนที่จะคิดได้ในเรื่องอย่างนี้ ใจต้องสงบ แล้วก็สู้กันได้ไม่เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในใจ แม้ว่าเราจะพลาดท่าเสียทีอะไรไปบ้าง เราก็มีปัญญาปลงตกได้ว่า มันเรื่องธรรมดาคนเราเกิดมาไม่ได้เอาอะไรมา เวลาตายก็ไม่ได้เอาอะไรไป สิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลก นี่มันเป็นสมบัติของธรรมชาติ เรามายืมใช้ชั่วครั้งชั่วคราว แม้สูญเสียไปก็ช่างมันเถอะ นึกได้อย่างนี้เราก็มีใจเข้มแข็งอดทนที่จะสู้ต่อไป จนกว่าเราจะปิดฉากลงไปคือตายนั่นเอง เรียกว่าปิดฉากชีวิต ถ้ายังไม่ปิดฉากแล้วก็ต้องว่ากันไปตามเรื่อง อันนี้จึงต้องอาศัยกำลังใจที่สงบตามสมควรแก่ฐานะ เราจึงต้องฝึกให้เกิดความสงบขึ้น นี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง **ที่ว่าฝึกจิตเพื่อให้เกิดสมาธิ** คำว่า "สมาธิ" ขอให้ญาติโยมเข้าใจให้ดี คือหมายความว่า นึกอะไรก็นึกอยู่เฉพาะในเรื่องนั้น นึกได้นาน ๆ เฉพาะในเรื่องนั้น เช่น สมมุติว่าเราจะเพ่งที่ไมโครโฟนตัวนี้ ใจมันก็อยู่ที่นี่ ไม่ใช่ว่าตาดูอยู่นี่ ใจมันไปโน้นไปนู้น อย่างนั้นมันไม่ได้ เรียกว่ามันไม่มีสมาธิ พระผู้มีพระภาคท่านตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า "*สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ สมาหิโต ยถาภูตํ ปชานาติ*" ว่า *ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงทำสมาธิให้เกิดขึ้น เพราะจิตที่เป็นสมาธิแล้วนั้น ย่อมรู้เห็นอะไรได้ตามที่เป็นจริง* พระองค์ตรัสไว้อย่างนั้น ว่าให้ทำสมาธิ หมายความว่ารวมกำลังใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พูดในแง่นี้ญาติโยมอาจจะไม่เข้าใจ

จะเปรียบให้เห็นง่าย ๆ เช่น เหมือนกับกระแสน้ำที่มันไหลบ่าไปในท้องทุ่ง มันไม่ได้เรื่องอะไร เช่นน้ำท่วมหนองคายอย่างนี้มันไหลเอ่อไปหมดทั้งบ้านทั้งเมืองไม่ได้เรื่องอะไร มีแต่ว่าจะทำให้เสียหาย ต้นข้าวตายบ้าง บ้านเรือนพังไป วัวควายจมน้ำตายไป คนบางคนก็ลอยแม่โขงไปตายด้วย มันไปอย่างนั้นไม่ได้เรื่องอะไร แต่ถ้าว่าน้ำนั้นมันมารวมตัวกันเข้าในที่แห่งเดียวกัน รวมกระแสน้ำเข้าแล้วเกิดกำลัง เช่นว่าไฟฟ้าที่เราใช้อยู่นี้

ก็อาศัยแรงน้ำ แรงน้ำของแม่ปิงที่ไหลมาจากเชียงใหม่ สมัยก่อนก็ไหลไปลงทะเลเฉยๆ ไม่ได้เรื่องอะไร แต่เวลานี้เขารวมไว้ในแอ่งใหญ่แล้วปล่อยเข้าท่อ ไปหมุนกังหันให้เกิดกำลังไฟฟ้าใช้กันทั่วบ้านทั่วเมือง นี้คือประโยชน์ของการรวมสิ่งซึ่งมันเพ่นพ่านให้เข้าเป็นอันเดียวกันฉันใด กำลังใจของคนเรานี้ก็เหมือนกัน มันมีกำลังใหญ่ สามารถจะเอาไปใช้อะไรๆ ได้ แต่เราโดยมากไม่ได้รวมมันเข้า ปล่อยให้มันเพ่นพ่านให้ไหลไปเหมือนกับกระแสน้ำที่ไหลท่วมไปในทุ่ง ไม่ได้เอามารวมตัวกันเข้า กำลังมันก็ไม่มี จะเอาไปคิดไปนึกอะไรมันก็ไม่ได้ ใช้ไม่ได้

ทางศาสนาหรือทางธรรมะ ท่านจึงสอนว่า รวมกันเข้า **การรวมกันเข้านี่แหละคือการทำให้เป็นสมาธิ** หมายความว่าให้เป็นกำลังเดียว ให้เป็นเรื่องเดียวไม่ให้ไปไหน ทีนี้เมื่อมีกำลังอันเดียวแล้ว เราจะใช้อะไรมันทะลุปรุโปร่งไปได้ สามารถจะใช้ได้ ขอให้ญาติโยมจำไว้อันหนึ่งว่า กำลังใจของคนเรานี้มันยิ่งใหญ่เหลือเกิน สามารถจะใช้อะไรได้ ทำอะไรขึ้นได้ กำลังใจนี่สามารถจะเคลื่อนภูเขาก็ยังได้ ถ้าหากว่ามีกำลังสูง เขาเรียกว่าสมาธิขั้นสูง สามารถจะทำอะไรในรูปแปลกๆ ที่เราเรียกฤทธิ์เดช ปาฏิหาริย์อะไรต่างๆ มันไม่ใช่เรื่องอะไรหรอก ไม่ใช่

มาจากอะไร แต่มาจากการรวมกำลังใจให้เป็นสมาธิ แล้วสามารถที่จะใช้กำลังนั้นเพื่ออันนั้นอันนี้ได้ มันเป็นเรื่องของใจที่เป็นสมาธิ ไม่ใช่เรื่องของเทวดาฟ้าดินเข้ามาสิงมาสู่ หรือไม่ใช่เรื่องของปู่เจ้าสมิงพรายเทวดาไหน ๆ มาทรง ไม่ใช่

การทรงเจ้าเข้าผีที่ทำ ๆ กันอยู่นั้น ความจริงก็เป็นการรวมกำลังใจแบบหนึ่ง แต่ว่าเมื่อรวมแล้วเอาไปใช้ผิดทาง เพราะคนใช้นั้นมีอวิชชาเป็นมูลฐาน ไม่มีปัญญาเป็นมูลฐาน เอาไปใช้ในเรื่องทรงเจ้าเข้าผี ปู่เจ้าเข้าทรง สมเด็จนั้นสมเด็จนี่เข้าทรง ความจริงสมเด็จไหนท่านก็ไม่ได้มาทรงหรอก แต่ว่าใจของผู้นั้นมันฝันไปเอง สร้างไปในรูปอย่างนั้น มีสมาธิขึ้นในรูปอย่างนั้น แล้วก็บอกว่าคนนั้นคนนี้มาทรง คือเขาคิดขึ้นเอง แล้วก็พูดไปตามเรื่อง จะสังเกตเห็นได้ว่าพูดผิดพูดถูก ไม่ตรงตามความเป็นจริงของผู้ที่เคยพูดในรูปเช่นนั้น

เช่นบอกว่าสมเด็จพระพุฒาจารย์เข้าทรง แล้วก็เทศน์ฟุ้งไป เทศน์ไม่ได้สาระ ไม่รู้เรื่องรู้ราว แปลภาษาบาลีก็ไม่ถูกไม่ต้อง ซึ่งมันขัดกับความจริง เพราะว่าสมเด็จท่านเก่งภาษาบาลี ท่านเรียน ท่านก็เทศน์เก่งเหมือนกัน เป็นนักเทศน์

แต่ว่าคนทรงเทศน์แล้วไม่ได้เรื่อง เพราะอีตาคนนั้นแกไม่เคยเรียนหนังสือหนังหา ไม่รู้ภาษาอะไรก็เทศน์ผิด ๆ ถูก ๆ ไปอย่างนั้นเอง เทศน์ให้คนไม่รู้ฟังมันก็ได้ แต่ถ้าไปเทศน์ให้คนที่รู้ฟังเขาก็หาว่ามันบ้องตื้น ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร อย่างนี้เป็นต้น

หรือว่าไปเชิญวิญญาณอื่นเข้ามา บอกว่าวิญญาณนโปเลียนเข้าทรงแล้ว แต่ว่าพูดภาษาฝรั่งเศสไม่เป็น เพราะคนทรงมันไม่เคยเรียนภาษาฝรั่งเศส ไม่รู้ว่าเขาพูดว่าอย่างไรเลยพูดภาษาที่มันไม่มีในปทานุกรมของโลก โลกนี้ไม่มีภาษานั้นถ้าถามว่าภาษาอะไร เขาบอก ว่าภาษาตะลกก๊ก ๆ อะไรก็ไม่รู้ชื่อมันก็ฟังไม่รู้เรื่องอะไร คนไหนฟังก็ไม่รู้ รู้อยู่คนเดียวคือคนที่เป็นล่ามนั่นเอง ก็หมายความว่าคนนั้นมันเสกสรรปั้นแต่ง แล้วก็พูดไปตามเรื่อง คนทั้งหลายก็ไม่รู้ เพราะว่าไม่มีความรู้ในเรื่องภาษา ก็ฟังไปอย่างนั้นเอง ทีนี้ถ้ามีคนรู้ไปฟังเขาก็ไม่เชื่อ เขาก็ว่า เอ้อ! นโปเลียนอะไร พูดภาษาที่มนุษย์ไม่เข้าใจ นโปเลียนต้องพูดภาษาฝรั่งเศส พูดไปพูดมาเวลาจะจบจะลา นโปเลียนบอกว่า กู๊ดบาย มันผิดหลักการเหลือเกิน นโปเลียนอะไรจะพูดว่ากู๊ดบาย ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ไม่ใช่อย่างนั้นแกต้องพูดภาษาฝรั่งเศส เพราะแกเป็นชาตินิยม เป็นจักรพรรดิ์ที่อยากจะ

ครองโลก จะไปพูดอย่างนั้นได้อย่างไร นี่แสดงว่าไม่ใช่ แต่ว่ากำลังจิตที่สร้างตัวเองขึ้นมาในรูปอย่างนั้น แต่ว่าใช้ผิด คือฐานผิด ตัวผิด ยอดผิด มันผิดทั้งเรื่อง เลยไม่ได้เรื่องอะไร

กำลังสมาธิถ้าเราใช้เป็น เราไม่ได้ใช้ในรูปอย่างนั้น พระพุทธเจ้าสอนภิกษุให้บำเพ็ญสมาธิ พระองค์เตือนว่าให้ทำสมาธิ เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริง ไม่ใช่เพื่อเรื่องอื่น ไม่ใช่พอเป็นสมาธิแล้วนั่งดูหวยดูเบอร์ให้ญาติให้โยม โยมไปถามว่าออกเบอร์อะไร นั่งหลับตาแล้วเห็นอะไรต่ออะไร แล้วก็เขียนเป็นปริศนาอะไรไปนั่น เรียกว่าสมาธิหลอกลวง ไม่ใช่สมาธิที่พระพุทธเจ้าต้องการ เป็นสมาธิอวิชชา ไม่ใช่สมาธิของปัญญาหรือว่าความฉลาด ไม่ใช่อย่างนั้น หรือว่าทำสมาธิแล้วก็นั่งทางในดูอะไรได้ก็นั่งไปอย่างนั้น ดูเห็นอย่างนั้นเห็นอย่างนี้ คนก็ไปถามกันไปตามเรื่องตามราว เห็นได้ไปตามเรื่องที่แกนึกไปนั่นเอง แต่ว่าความจริงมันก็ไม่มีอะไร

คนเรานี่อาจจะเห็นได้นึกเอาได้ทั้งนั้น พอไปถึงทำตนเป็นหมอมันก็ทำได้ แล้วเขาถามว่าเห็นอะไรมั่ง อ๋อ! มันมีเจ้าของมีเทพเจ้าอยู่ ก็ว่าไป ไม่มีใครไปจับเท็จหรอก เพราะว่าพวก

ที่ไปนั้นเชื่อไปแล้วตั้งแต่บ้าน ลงบันไดก็เชื่อผีแล้ว เขาก็ว่าไปอย่างนั้น เออถูก มีอย่างนั้นต้องทำพิธีรีตองอะไรไปตามเรื่องตามราว อันนี้เขาเรียกว่าใช้ไม่เป็น ทำสมาธินอกเรื่องนอกราวไป ท่านเรียกว่ามิจฉาสมาธิ ไม่ใช่สัมมาสมาธิตามหลักพุทธศาสนา

สัมมาสมาธิในหลักพระพุทธศาสนานั้น คือทำจิตให้เป็นสมาธิ แล้วเอาสมาธินั้นไปคิดค้นในเรื่องเกี่ยวกับตัวเอง คิดค้นในเรื่องอะไร คิดค้นในเรื่องว่าเราเป็นทุกข์ด้วยเรื่องอะไร ทำไมเราเป็นทุกข์ ทุกข์นี้มันเกิดมาจากอะไร เราทำอะไรผิดพลาด ทำอะไรเสียหาย ทำไมจึงได้เกิดความทุกข์นี้ขึ้น แล้วเราจะแก้ไขความทุกข์นี้โดยวิธีใด ค้นหาวิธีแก้ต่อไป แล้วมีความเชื่อว่าเรื่องนี้มันแก้ได้ เพราะสิ่งทั้งหลายเกิดจากเหตุ ไม่มีเหตุผลจะเกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อเกิดขึ้นจากเหตุ เหตุมันก็ต้องมี เราก็ต้องค้นคว้าหาเหตุต่อไป แล้วก็ต้องค้นคว้าหาต้นเหตุในเรื่องนั้น อย่าไปเที่ยวค้นจากข้างนอก

ขอให้ญาติโยมที่เป็นพุทธบริษัท เข้าใจให้ชัดในเรื่องนี้ไว้ว่า อย่าไปค้นจากข้างนอก แต่ต้องค้นจากข้างในตัวเราเอง ให้ถือตามคำตรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่า **"ในกายอันยาววาหนาคืบ กว้างศอก นี้ เป็นโลกหนึ่งที่มีอะไรอยู่พร้อม"**

ความทุกข์ก็มีอยู่ที่นี่ เหตุให้เกิดทุกข์ก็มีอยู่ในนี้ ความดับทุกข์ได้ก็มีอยู่ในร่างกายนี้ การปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ก็มีอยู่ที่นี่ หาเรื่องนี้ ค้นเรื่องนี้ ค้นในตัว เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยได้ค้นกันในตัว มีอะไรแล้วไปเที่ยวค้นข้างนอก เที่ยวมองหาอยู่ข้างนอก อย่างนี้มันจะได้อะไร ไม่ได้ค้นข้างใน

ชาวพุทธเราจะต้องมองข้างใน ดูในตัวเราเอง ค้นในตัวเราเอง ว่าเรามันบกพร่องอะไร มีความพลาดในเรื่องอะไร เสียหายในเรื่องใด อย่าไปโทษคนอื่น แต่ให้นึกว่าตัวเองเป็นผู้ผิด แล้วจัดการแก้ไขกับตัวเองในเรื่องนั้น ๆ แม้ว่าจะมีคนอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องให้ถือว่าเป็นเครื่องประกอบ ไม่ใช่ตัวการสำคัญ ตัวการสำคัญที่แท้จริงนั้นอยู่ที่ตัวเรา จึงต้องค้นหาที่ตัวเรา

ถ้าเราพยายามมีสมาธิ ค้นหาในเรื่องอย่างนี้ในตัวของเรา นั่งลงให้ใจสงบแล้วนั่งคิด นั่งค้นว่ามันมีเรื่องนี้เกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะอะไร มาอย่างไร ไปอย่างไร พยายามศึกษาค้นคว้าด้วยตัวของตัวเอง ไม่เท่าใดก็คงจะพบความจริง เพราะความจริงนั้นมันอยู่ใกล้ ๆ แค่ปลายจมูกนั่นเอง ไม่ได้อยู่ไกลที่ไหน แต่เรามันมองเลยปลายจมูกของตัวไป ความจริงจมูกกับตานั้นมันใกล้กันเหลือเกิน แต่ว่าปกติก็ไม่ค่อยเห็นปลายจมูกของตัวหรอก แต่ถ้า

มองก้มลงมาหน่อยก็เห็นว่า อ้อ ! มันอยู่ตรงนี้ เรื่องทั้งหลายในชีวิตมันก็เช่นนั้นเหมือนกัน มันไม่ได้อยู่ไกล คืออยู่ในตัวเรา แต่เราผิดตรงที่ว่าไม่พยายามมองในตัวเราเอง ไม่พยายามค้นหาในตัวเราเอง จึงได้เกิดความยุ่งยากด้วยประการต่าง ๆ

เพราะฉะนั้น ขอให้ญาติโยมเข้าใจในแง่นี้ไว้ว่าเราทำสมาธิเพื่อให้เกิดความตั้งมั่น แล้วจะได้ใช้ความตั้งมั่นนั้นพิจารณาหาเหตุหาผล ในเรื่องปัญหาชีวิตของเราต่อไป เพื่อแก้ไขปรับปรุงตัวเราเองให้ก้าวหน้าในทางที่ถูกที่ชอบ ตามสมควรแก่ฐานะ นี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งที่กล่าวว่า **เราฝึกสมาธิก็เพื่อให้มันอ่อนโยนเหมาะที่จะใช้งาน** เราได้หวายมาจากป่าอันหนึ่ง หวายที่เขาทำเก้าอี้ ถ้าหากว่าหวายนั้นมันแข็งเกินไปทำอะไรไม่ได้ เอาไปทำเก้าอี้ที่โค้งงอเป็นรูปนั้นรูปนี้ก็ไม่ได้หรอก เราจะต้องดัดหวายนั้นให้อ่อน ควรแก่การจะเอาไปใช้ประกอบเก้าอี้ตรงไหนก็ได้ ทำขาก็ได้ ทำพนักก็ได้ ทำที่ท้าวแขนก็ได้ เอาไปทำพื้นที่รองนั่งก็ได้ หวายนั้นมันอ่อนแล้วก็ใช้ได้ ของอ่อนนี่ใช้ได้ร้อยแปด เช่นดินเหนียวที่อ่อน มันเหนียวแต่ว่ามันอ่อน หรือว่าดินน้ำมันนี่มันอ่อน เราจะดัดเป็นรูปอะไรก็ได้ ปั้นช้างได้

ปั้นม้าได้ ทำเป็นอะไรๆก็ได้ แต่ถ้าปล่อยไว้จนมันแข็งกระด้างไปเสียแล้วเอาไปปั้นอะไรไม่ได้ นอกจากว่าโยนให้มันแตกไปเฉยๆเท่านั้นเอง มันไม่ได้เรื่องอะไรฉันใด สภาพจิตใจของคนเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันไม่อ่อนโยนแล้ว ก็ไม่เหมาะกับการงาน

จิตใจที่ไม่อ่อนโยนนั้นจิตใจแบบใด? คือจิตใจที่มันดื้อกระด้างไม่เชื่อฟังใคร ไม่มีเหตุผล เป็นคนมุทะลุดุดันไปคนเดียวอย่างนี้ใช้ไม่ได้ เช่นเรามีลูกมีหลาน ถ้ามันดื้อแล้วมันใช้ไม่ได้ มันไม่อ่อนโยนแล้ว เด็กคนนั้นเอาไปทำอะไรก็ไม่ได้ ให้เรียนหนังสือก็ไม่ได้ ให้ทำงานก็ไม่ได้ ให้ไปทำอะไรที่ไหนก็ไม่ได้ทั้งนั้น เพราะมันแข็งเกินไป ไม่ฟังเสียงใคร ไม่ฟังเสียงพ่อแม่ครูบาอาจารย์ จะไปของฉันคนเดียว มันไม่เหมาะ เด็กอย่างนั้นไม่เหมาะที่จะใช้งาน

ชาวนาที่ไถนาด้วยวัวด้วยควาย ก่อนที่จะไถเขาเอามาหัดก่อน หัดแล้วมันอ่อนโยนเหมาะที่จะใช้งาน พอเอาเทียมแอกเข้าเขาบอกว่า ไปตรงๆตามภาษาที่ชาวนาเขาบอกว่าแจงบ้างเลี้ยวขวาเลี้ยวซ้ายบ้าง เขามีภาษาเฉพาะ พูดกับควายกับวัวได้ ควายมันฟังรู้ภาษานั้น พอบอกว่าอย่างนั้นมันก็ไปเท่านั้นแหละ บอกว่าเลี้ยวมันก็เลี้ยว พอบอกว่าหยุดมันก็หยุด มันก็เก่ง

เหมือนกัน ควายวัวเหล่านั้นเขาเรียกว่ามันอ่อนโยน มันเชื่อฟังเจ้าของ หรือม้า หรือสุนัขก็เหมือนกัน ถ้ามันอ่อนโยนแล้วก็ใช้ได้ ให้นั่งก็ได้ ให้นอนก็ได้ ให้เห่าก็ได้ ให้มันหยุดก็ได้ นี่เขาเรียกว่า มันอ่อนโยนเหมาะแก่งาน ใจคนเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าเราฝึกแล้ว มันจะได้อ่อนโยนขึ้น จะใช้อะไรก็ได้ ใช้ให้คิดก็ได้ ให้หยุดคิดเสียก็ได้ ฉันจะหลับ ก็หลับได้ทันที จะตื่นก็ตื่นได้ทันทีดังใจ อย่างนี้มันดีหรือไม่ ญาติโยมคิดแล้วจะมองเห็นว่า เออ! เข้าทีดี มันจะได้สะดวกสบาย เมื่อจะใช้จะสอยจะคิด จะอ่าน หรือว่าคิดแล้วเหนื่อยใจแล้ว ฉันจะนอนแล้ว พอนอนมันก็หลับปุ๋ยไปทันที ไม่ต้องไปลำบากใจ อย่างนี้เขาเรียกว่าเหมาะที่จะนำไปใช้

เมื่อเรารู้เหตุผลของเรื่องว่า การทำสมาธิมีจุดมุ่งหมายอย่างนี้ ไม่ใช่ทำเพื่อจะไปดูหวยดูเบอร์ ดูนั่นดูนี่ นอกเรื่องหามิได้ แต่ทำเพื่อให้จิตเราสงบ ตั้งมั่นแล้วอ่อนโยน เหมาะที่จะใช้งานในชีวิตประจำวัน เราจะได้เป็นอยู่อย่างสงบสุขตามสมควรแก่ฐานะ เพราะในวันหนึ่ง ๆ เรามีปัญหามากมาย ที่เรียกว่าเรื่องกวนใจ ญาติโยมทั้งหลายรู้อยู่ว่า เรื่องกวนใจนั้นมันมีอะไรบ้าง ทำให้ยุ่งยาก ปัญหามีเยอะ ถ้าเราปล่อยเราวางไม่ได้ เราก็วุ่นวายตลอด

ไป ในทางพระท่านจึงสอนว่า ให้ปล่อยเสียบ้าง วางลงไปเสียบ้าง อย่าไปจับไปถือไว้ การจับการถือไว้นั้นเป็นเรื่องหนักอกหนักใจ คนเราถืออะไรแม้สักนิดมันก็หนัก ถือเข็มสักเล่มหนึ่ง ถ้าเขาให้ถือไปไกล ๆ มันก็หนักแล้ว ถือนานๆ มันก็หนักแล้ว แม้ปุยนุ่นนี่ถ้าเราถือเข้ามันก็หนัก ทั้ง ๆ ที่มันไม่มีน้ำหนักอะไร แต่ถ้าไปถือแล้วมันก็หนัก

"ความถือ" ในที่นี้หมายความว่าจิตเข้าไปเกาะอยู่ในสิ่งนั้น ไปจับอยู่ในสิ่งนั้น จับอย่างไร ? จับว่าสิ่งนั้นเป็นของฉันเป็นตัวฉันแล้วก็เป็นของฉันขึ้นมา พอเข้าไปแตะที่ตรงไหนแล้วมันวุ่นวายที่ตรงนั้น โยมลองคิดดูเถอะ เราไปแตะเข้าที่เงินเงินของฉัน เป็นทุกข์เพราะเงินแล้ว แตะเข้าที่บ้าน บ้านของฉันลูกของฉัน เรือนของฉัน อ้ายนั่นของฉัน ยิ่งของฉันมากเท่าใดปัญหาก็ยิ่งมากเท่านั้น แต่ถ้าเราปล่อยเราวางเสียได้มันก็สบายใจ แต่การปล่อยการวางนั้นไม่ได้หมายความว่า ไม่เอาใจใส่มันเสียเลย ไม่ใช่อย่างนั้น เราอยู่ตามหน้าที่ อยู่บ้านอยู่เรือนปัดกวาดตกแต่งรักษาความสะอาดไปตามหน้าที่ แต่ว่าอย่าอยู่ให้มันเป็นทุกข์ นี่อยู่อย่างไร? อยู่อย่างไม่ทุกข์นี่แหละ เรียกว่าอยู่ด้วยความปล่อยวาง ด้วยความรู้เท่ารู้ทันในสิ่งนั้น

มีเงินมีทอง มีอย่าให้มันเป็นทุกข์นี่มีอย่างไร? บางคนมีแล้วก็เป็นทุกข์ มีเงินเยอะแต่ว่าทุกข์มาก นอนไม่หลับไม่สบาย คนไม่มีอะไรกลับสบายกว่า นอนตื่นเอาตอนเช้าโน่น เรามีเงินมากๆ กลับนอนไม่หลับ นี่มันเรื่องอะไร ก็เรียกว่าเสียเปรียบคนจน คนจนเขามีความสุขกว่า เขาสบายใจกว่า เขาจะไปไหนเขาก็ไปได้ เราไปไหนไม่ได้ เป็นห่วงบ้าน เป็นห่วงนั่นเป็นห่วงนี่ ห่วงร้อยแปดเอามาผูกคอไว้จนหนักอึ้งเดินไม่ไหว ลุกขึ้นไม่ได้เลยติดอยู่ที่ข้างเซฟนั่นเอง เรียกว่าขามันติดเซฟลุกขึ้นไม่ไหว เดินไปไหนเซฟมันพันแข้งพันขาไว้ตลอดเวลา มีอย่างนี้มันเป็นทุกข์ไปเสียแล้ว

มีอย่าให้ต้องเป็นทุกข์ คือหมายความว่ามีไปตามเรื่อง ทำงานทำการไปตามหน้าที่ หาเงินหาทอง มีกิจการอะไรก็ทำไปตามหน้าที่ แต่ว่าอย่าทำให้มันเกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในจิตใจ อันนี้แหละคือจุดหมายสำคัญของศาสนา ของธรรมะต้องการจะช่วยคนไม่ให้เป็นทุกข์ในรูปอย่างนี้ ไม่ใช่เรื่องอื่น เราทำบุญสุนทานอะไรก็เหมือนกัน จะให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม เจริญภาวนา ก็เพื่อจะเอาสิ่งที่เรากระทำนั้นมาช่วยตัวเรา ให้พ้นจากความวุ่นวาย จากความทุกข์ ความเดือดร้อนในชีวิตนี้ ให้เข้าใจไว้อีกอันหนึ่งว่า **"ในชีวิตนี้"** ในทิฏฐธรรมคือ

เห็นกันได้ในปัจจุบันนี้ ธรรมะของพระพุทธเจ้าเขาเรียกว่าเป็น สันทิฏฐิโก สันทิฏฐิโก หมายความว่า ผู้ศึกษาผู้ปฏิบัติจะเห็นได้ในเวลานี้ในปัจจุบันนี้ ไม่ใช่ทำไปเอากันข้างหน้า พึงธรรมจะไปเอาข้างหน้า ให้ทานก็จะไปเอากันต่อโน้น เวลานี้จะไม่เอาจะไปเอาข้างหน้า ทำไว้ทำไว้ค่อยไปเอา เวลานี้นั่งกลุ้มใจค่อยเอาสบายเมื่อตายไปแล้ว มันจะสบายอย่างไร ตายไปแล้วไม่รู้ไปอยู่ไหน ต้องสบายกันเวลานี้ เอาชนะกันเวลานี้ ให้สงบสุขกันเวลานี้ ทีนี้ทำอย่างไรจึงจะเป็นสุขในเวลานี้ ? ทำอย่างไรจึงจะสงบใจในเวลานี้ จึงไม่วุ่นวาย ? นี่เป็นปัญหาสำคัญที่เราจะต้องเอาไปขบคิดว่าจะอยู่อย่างไร ถ้ามาถามพระ ก็ตอบได้ว่า **ให้ปล่อยวางเสียบ้าง** หมายความว่า **อย่าเข้าไปยึดถือมากเกินไปในเรื่องนั้น ๆ** ทำไปตามหน้าที่ แต่จิตให้รู้ว่าสิ่งนี้มันไม่ใช่ของเราแท้จริงหรอก เราทำไปตามเรื่องตามราวเกิดมาเป็นมนุษย์ก็ต้องมีหน้าที่ ทำไปตามหน้าที่ เลี้ยงลูกไปตามหน้าที่ แต่อย่าไปยึดถือว่าลูกของฉัน ให้เลี้ยงเหมือนกับพี่เลี้ยงที่เราจ้างมา คนที่เราจ้างมาเลี้ยงเด็ก มันเลี้ยงเรียบร้อยแต่มันไม่ได้ยึดถือว่าลูกของมัน เลี้ยงเท่านั้นเอง เราเป็นแม่ก็อย่าไปคิดว่าลูกฉัน นึกว่าฉันเลี้ยงคนไปตามหน้าที่ เลี้ยงให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ถ้ามันมีอะไรเกิดขึ้นเราอย่าไปเสียใจ เช่นมันป่วยก็อย่าไปเสียใจ แต่ว่าหาหมอมาเยียวยารักษาไปตามหน้าที่

ถ้าสมมุติว่ามันต้องตายลงไป เราจะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะความตายของลูกน้อย เพราะเรารู้ว่า เออ! มันตายด้วยกันทั้งนั้นแหละ ไม่มีใครจะหนีพ้นไปจากความตายได้ ไม่เฉพาะแต่ลูกแม่ก็อาจจะตายเมื่อไรก็ได้ นึกได้อย่างนี้ใจมันก็สบาย เพราะมีปัญญาเป็นเครื่องนำทาง ไม่ใช่มีอวิชชาคือความเขลาเป็นเครื่องนำทาง

คนที่อยู่ด้วยความเขลาก็คืออยู่ด้วยคิดว่า ของฉัน-ของฉันอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับนกเขาขัน ว่าขุกคูขุกคู ถ้าแปลก็หมายความว่าของกูๆ มันขันอย่างนั้น สำหรับความยึดถือถ้าเรายึดอยู่อย่างนั้นมันก็ยุ่งใจ ทีนี้ต้องหัดปล่อย หัดวาง หัดบอกตัวเองว่า ไม่ใช่ของฉัน ฉันใช้ชั่วครั้งชั่วคราวหรอก อาศัยเขาชั่วคราว บ้านเรือนนี้ก็อาศัยเขาไม่ใช่ของฉันหรอก พูดกับตัวเองบ่อยๆ มีอะไรก็บอกอย่างนั้น บอกบ่อยๆ จิตมันก็โอนเอียงไปในทางปล่อยวาง ทำให้ใจสบายได้ตามสมควรแก่ฐานะอันนี้แหละเป็นจุดมุ่งหมายในทางพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าวางหลักเอาไว้ให้เราเอามาปฏิบัติ เพื่อประโยชน์เพื่อความสุขในชีวิตนี้ ขอให้ญาติโยมได้เข้าใจตามนี้ ดังที่ได้กล่าวมาในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลา

ขอยุติการแสดงปาฐกถาไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๑๑

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ ตรงกับวันพระ แรม ๘ ค่ำ เดือน ๑๐ ตามปกติในวันพระนั้น เราชาวพุทธถือว่าเป็นวันพิเศษสำหรับชีวิต เป็นวันที่ควรจะได้ไปวัดเพื่อศึกษาธรรมะ เพื่อชำระชะล้างจิตใจให้หายยุ่งหายวุ่นวาย ตามสมควรแก่ฐานะของตน ๆ ญาติโยมพุทธบริษัทที่เป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ได้มาวัดอยู่ในวันพระรับอุโบสถศีลแล้วก็พักนอนอยู่ที่วัด ชั่วระยะวันหนึ่งคืนหนึ่ง สำหรับคนหนุ่ม ๆ ทั่ว ๆ ไปนั้น ไม่มีโอกาสจะทำเช่นนั้นได้เพราะว่าภาระหน้าที่การงาน อันเราจะต้องจัดต้องทำมีเป็นประจำอยู่

วันพระไม่ค่อยจะตรงกับวันอาทิตย์ จึงไม่สามารถจะมาในวันพระได้ ทางวัดนี้เห็นว่า ในวันอาทิตย์เป็นวันหยุดงานหยุดการของประชาชนทั่ว ๆ ไป จึงได้จัดให้มีการแสดงธรรมปาฐกถามาตั้งแต่เริ่มมีวัดมาจนกระทั่งบัดนี้ แล้วก็จะมีต่อไปเรื่อย ๆ ตราบเท่าที่วัดนี้ยังอยู่ การกระทำในรูปเช่นนี้ก็เพื่อให้คนที่สนใจในการศึกษาธรรมะ มีโอกาสมาฟังกันได้ในวันอาทิตย์ และก็เป็นความตั้งใจที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ในทางจิตใจแก่ประชาชนทั่วไป ท่านทั้งหลายที่ได้รู้ข่าวในเรื่องนี้ ก็ได้มากันเป็นประจำในวันอาทิตย์ ตลอดทั้งในพรรษานอกพรรษา

การที่เรามากันในวันพระก็ดี ในวันอาทิตย์ก็ดี ขอให้เราเข้าใจว่าจุดหมายสำคัญของการที่มานั้น เรามาเพื่อ**ศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจในธรรมะ**ก่อน แล้ว**ต่อไปเราก็มาเพื่อปฏิบัติ ชำระชะล้างจิตใจ**ของเรา ให้หายยุ่งหายวุ่นวาย เมื่อเราทำได้ด้วยตนของเราเองแล้ว เราก็จะได้มีโอกาสแนะนำชักจูงเพื่อนมิตรสหายที่ยังมืดยังหลงให้หายมืดหายหลง ให้ได้หันเข้าหาธรรมะของพระพุทธเจ้าตามสมควรต่อไป ถ้าเราทั้งหลายได้ช่วยกันในรูปอย่างนี้ กิจการด้านพระศาสนาก็จะเจริญขึ้นในจิตใจคน

ความเจริญของพระศาสนานั้น มันอยู่ที่การศึกษาการปฏิบัติของพุทธบริษัท ถ้าหากว่าพุทธบริษัทไม่ได้ศึกษาธรรมะให้เข้าใจ แล้วก็ไม่ได้ปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเข้าใจนั้นก็เรียกว่าศาสนายังไม่เจริญ แม้ว่าเราจะมีวัตถุทางศาสนามากมาย เช่น มีโบสถ์ใหญ่ ๆ มีพระองค์โต ๆ ทั้งยืนทั้งนั่งทั้งนอน นั่นก็ไม่ได้เป็นเครื่องหมายแสดงว่าศาสนาเจริญ เพราะว่าเป็นแต่เพียงเจริญในด้านวัตถุ อันเรื่องของวัตถุนั้น มีเงินมีทองก็สร้างได้ ใครมีอภินิหารมีปัญญาในการหาเงิน บางทีก็หาทางถูก ๆ บางทีก็หาทางผิด ๆ หลอกเขาบ้างอะไรเขาบ้างมันก็ได้เงินมา แล้วก็ไปสร้างกันได้ ไม่ยากเย็นอะไร แต่ว่าเมื่อเรามีวัตถุมากมายเช่นนั้น ถ้าหากว่าประชาชนคนที่นับถือพระศาสนา ไม่เข้าใจธรรมะของพระศาสนา ไม่ได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระศาสดาในชีวิตประจำวัน เราก็เรียกว่าศาสนาเจริญไม่ได้

วัตถุใหญ่ ๆ ที่เรามีกันอยู่ทั่ว ๆ ไปในเมืองไทยนี้ ก็เป็นประโยชน์ในทางจัดงานประจำปีเท่านั้น คือว่าพอถึงรอบปีก็จัดงานนมัสการกันเสียทีหนึ่ง แต่ความจริงคนที่ไปเที่ยวงานนั้นมีจำนวนน้อยเหลือเกิน ที่ไปนมัสการ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างถูกต้อง แต่ไปนมัสการกันแบบเด็ก ๆ คือว่าไป

ปิดทองบ้าง ไปจุดธูปบูชา ไปบนบานศาลกล่าว สั่นกระบอกติ้ว ที่เขาวางไว้ ตามพิธีรีตอง ไม่ค่อยจะได้ปัญญากลับไปบ้านเท่าไร นัก นอกจากได้ความหลงความเข้าใจผิดเพิ่มขึ้น นอกจากนั้น แล้ว ในงานทั่ว ๆ ไปที่เราเรียกกันว่า งานนมัสการพระนั้น มีแต่ มารเข้าไปอยู่เต็มวัดเต็มวา คือลิเก ละคร มอญรำ ตลอดจน ระบำของอะไร ๆ ที่เขามีแสดงกันอยู่ ยกโขยงกันไปแสดงอยู่ใน งานวัด เอาวัดเป็นสถานที่สำหรับทำมาหากินในทางที่เหลวไหล แล้วก็ส่งเสริมให้คนเข้าใจผิดหลงผิดในเรื่องของพระธรรมคำสอน ของพระพุทธเจ้า อันนี้เราจะเรียกว่าสิ่งนั้นเจริญก้าวหน้าไม่ได้ เป็นเด็ดขาด

ความเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริงในทางศาสนา นั้นอยู่ที่จิตใจคน เจริญด้วยศีลด้วยธรรม และก็อยู่กัน ด้วยความสุขความสงบ ไม่มีการเบียดเบียนกันในทางกาย ในทางทรัพย์ ในทางกาม ในทางอื่นใด อย่างนี้เรียกว่า ศาสนาเจริญ เวลานี้เราคุยไม่ได้ว่าศาสนาในบ้านเมืองเราเจริญ ทั้ง ๆ ที่พูดอวดกันอยู่บ่อย ๆ ว่าพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนี้ มั่นคง เขาพูดกันอย่างนั้น แต่ถ้าจะพูดกันอย่างไม่เกรงใจ หรือ พูดอย่างตรงไปตรงมาแล้ว ความจริงก็ไม่มั่นคงอะไร มั่นคง

ก็แต่เพียงในด้านรูปในด้านพิธีรีตองเท่านั้น แต่ความมั่นคงในทางหลักธรรมะอันซาบซึ้งถึงใจญาติโยม พุทธบริษัททั้งหลายนั้นยังไม่ค่อยจะมั่นคงเท่าใด ไม่ต้องเอาอะไรมากเพียงว่าเอาหลักง่าย ๆ เช่นศีลห้าประการนี้มาจับดูในความเป็นอยู่ของพุทธบริษัทเราในเมืองไทยนี้ เราก็จะเห็นว่า คนถือศีลห้านี้มีจำนวนไม่มากนัก แต่ที่ล่วงเกินศีลมีจำนวนมาก

ตัวอย่างเช่นศีลข้อห้า ในประเทศไทยเรานี้คนล่วงเกินมากกว่าคนถือ ผิดกับประเทศอื่นที่เขานับถือพระพุทธศาสนาเขาถือกันเคร่งครัดมากกว่าพวกเรา เช่นประเทศลังกา ประเทศอินเดีย โดยเฉพาะอินเดียนั้นไม่ได้ปฏิญาณตนว่าเป็นชาวพุทธแต่เขาถือศีลเคร่งกว่าพวกเรา การปฏิบัติในทางศีลธรรมนับว่าดีกว่า ในเมืองไทยเรานั้นยังไม่สูงถึงขนาดนั้น แต่เราก็มักจะพูดว่าศาสนาเจริญ การพูดเช่นนั้นเป็นการพูดหลอกตัวเองพอให้สบายไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง เราอย่ามาหลอกตัวเองกันเลยในรูปอย่างนี้ แต่เรามาศึกษาให้รู้สภาพของตัวเองว่า เวลานี้เรายังไม่เจริญในทางด้านจิตใจกันอย่างแท้จริง ในด้านปัญญาก็ยังไม่เจริญอย่างแท้จริง ยังไม่มีสัมมาทิฏฐิตามแบบคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่มีทิฏฐิในทางอื่นเสียมาก

ทีนี้ทำอย่างไรเราจะมีความเจริญก้าวหน้า ถูกตรงตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา? เราก็ต้องหมั่นศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ครั้นเมื่อมีความรู้ความเข้าใจแล้ว เราก็ต้องนำไปปฏิบัติแก้ไขตัวเราให้ดีขึ้น ในเรื่องของการปฏิบัตินี่อยากจะแนะนำว่า เราต้องกล้าหาญสักหน่อย กล้าหาญในรูปใด? กล้าหาญในการที่จะทำลายสิ่งผิด ๆ อันมีอยู่ในจิตใจของเราหลายเรื่องหลายประการ เพราะว่าเราเกิดมาในท่ามกลางความหลงท่ามกลางความเข้าใจผิดแห่งทิฏฐิด้วยประการต่าง ๆ อันมีอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองของเราก็ว่าได้ พอเราเกิดมา เราก็เห็นสิ่งนั้นและเรามีสิ่งนั้น เขากระทำกันอยู่อย่างนั้นๆ เราก็เข้าใจว่านั่นแหละเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา ยิ่งพระสงฆ์องคเจ้าเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ญาติโยมก็นึกว่าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา แล้วเราก็รับเอาสิ่งนั้นเข้ามาใส่ไว้ในใจ เอาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่ความจริงนั้นมีหลายเรื่องที่ไม่ใช่คำสอนในทางพระพุทธศาสนาไม่ใช่หลักปฏิบัติที่ถูกตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่มีความหลงมีความเข้าใจผิดไปในรูปต่าง ๆ

เมื่อวานซืนนี้มีครูคนหนึ่ง เป็นครูสตรี สอนในโรงเรียนรัฐบาล ก็เป็นครูที่มีความรู้อยู่พอสมควร มาหาพระที่วัด

องค์หนึ่งแล้วก็เอาหนังสือสำนักปู่สวรรค์มาถวายด้วย แล้วขอร้องพระรูปนั้นว่า ให้ท่านช่วยบอกข่าวให้ญาติโยมทั้งหลายได้รู้ได้เห็น แล้วให้ชักชวนกันไปที่สำนักปู่สวรรค์ จะได้รู้จักศาสนามากขึ้น พระที่ได้รับหนังสือนั้นก็ไม่เกรงใจ พูดคัดค้านออกไปทันทีว่า ครูนี่ท่าจะหลงใหญ่เสียแล้ว สำนักอย่างนั้นไม่ใช่เรื่องทางพระ-พุทธศาสนา การทรงเจ้าเข้าผีไม่ใช่เรื่องคำสอนของพระพุทธเจ้า มันเป็นเรื่องของการกระทำที่ไม่ถูกตรงตามหลักพระพุทธศาสนา แกกลับหาว่าพระนี่ไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่องไม่เคยไปเห็น แล้วก็พูดคัดค้านไปอย่างนั้นเอง พระก็เลยไม่พูดต่อไป เพราะเห็นว่าครูคนนั้นแกตกลงไปในร่องลึกเหลือเกินแล้ว จะดึงขึ้นมันก็ไม่ไหว เลยก็ปล่อยให้กระแสแห่งความเห็นผิดพัดพาต่อไป สุดแล้วแต่จะไปชนแก่งหินโสโครกที่ไหนตามเรื่องของแกเถอะ เลยก็ไม่คุยกันในเรื่องนั้นต่อไป ชวนคุยในเรื่องอื่นอีก

อันนี้เป็นตัวอย่างที่นำมากล่าวเพื่อให้เห็นว่า แม้ว่าคนจะมีการศึกษา ซึ่งเราเรียกว่าเป็นปัญญาชน แต่ก็ยังหลงใหลเข้าใจผิดอยู่ในเรื่องคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ไปเชื่อสิ่งที่ไม่ใช่พระพุทธศาสนามีอยู่จำนวนมิใช่น้อย แล้วไม่ใช่เชื่อเพียงคนเดียว ยังจะไปชวนใคร ๆ ให้มาหลงเชื่อต่อไปด้วย ให้ไป

ฟังผีเทศน์ แต่ไม่ชวนให้ไปฟังพระเทศน์ ทีนี้ผีที่เทศน์นั้นบางที ก็ไม่ได้เรื่องได้ราวอะไร เทศน์เลอะเทอะไปตามอำนาจของคนทรงเจ้าเข้าผี แต่คนเหล่านั้นก็อุตส่าห์ไปนั่งประนมมือฟังกันด้วยความตั้งอกตั้งใจ หารู้ไม่ว่าตนกำลังทำอะไร อันนี้เป็นเรื่องที่น่าสงสารมิใช่น้อย ถ้าเรามีโอกาสที่จะพูดจาแนะนำชักจูงคนเหล่านั้นให้เกิดความเข้าใจถูก มีความเห็นถูก เราก็ควรกระทำ

ญาติโยมควรจะมีหลักไว้ในใจว่า ในชาติหนึ่งชาติหนึ่งที่เราเกิดมาเป็นผู้เป็นคนนี้ ถ้าเราได้ทำให้คนที่มีความเห็นผิด ให้กลายเป็นคนมีความเห็นถูกขึ้นสักคนหนึ่ง ทำคนที่เดินทางผิด ให้ได้เดินในทางที่ถูกที่ชอบ ตรงกับคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสักคนหนึ่ง ก็นับว่าชีวิตนั้นใช้ได้ ไม่เสียชาติที่เกิดมาเป็นผู้เป็นคนกับเขา คนสมัยก่อนเมื่อยุคพระพุทธเจ้านั้นเขามีความรักเพื่อนรักฝูง มีครั้งหนึ่งเมื่อเขาได้ไปพบพระพุทธเจ้าได้ฟังพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วมีความเลื่อมใส ครั้นมีความเลื่อมใสแล้ว เขาก็มานึกว่าเพื่อนของเรายังไม่เลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ยังไม่เข้าใจธรรมะที่พระพุทธเจ้าสอน แล้วเพื่อนคนนั้นก็ไม่ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า เราจะปล่อยปละละเลยให้เพื่อนของเราหลงผิดเข้าใจผิดอยู่นั้นเป็นการไม่ชอบไม่ควร

เพราะคนเราเมื่อเป็นเพื่อนกับใคร ก็ควรจะเป็นเพื่อนแท้ เพื่อนแท้ก็หมายความว่า เป็นเพื่อนที่แนะนำชักจูงให้เพื่อนคนนั้นเข้าใจถูกมีความเห็นถูก ได้เดินในทางที่ถูกที่ชอบ จึงจะชื่อว่าเป็นเพื่อนแท้แก่กันและกัน เมื่อเขาคิดเช่นนั้นเขาก็ไปที่บ้านของเพื่อนคนนั้น ไปถึงก็บอกว่าเพื่อนเอ๋ย เวลานี้เราได้รับของที่ใหม่ที่ดีจากพระพุทธเจ้าแล้ว สิ่งที่เรานับถือมาก่อนนั้นไม่มีสาระไม่มีแก่นสาร เราเมื่อก่อนนี้ไม่รู้ไม่เข้าใจ เพราะยังไม่ได้พบปะสิ่งใหม่ แต่เวลานี้เราได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ฟังพระธรรมคำสอนของพระองค์ เรามีความเลื่อมใสศรัทธาในรสพระธรรมที่พระองค์แสดงเหลือเกิน และเรามาคำนึงถึงเพื่อนว่ายังไม่เข้าใจ ยังมีความเห็นผิดอยู่ การที่เรามาในวันนี้ เราอยากจะมาชวนเพื่อนให้ไปเข้าใกล้พระพุทธเจ้า ให้ได้ฟังคำสอน

เพื่อนคนนั้นบอกว่าเราไม่ไป เรามีคำสอนของเราอยู่แล้ว เราได้ปฏิบัติอยู่อย่างนี้แล้ว ครั้งแรกเขาชวนไม่ไป เขาก็กลับบ้าน ไปชวนเป็นครั้งที่สองเขาก็ยังไม่ไป ไปชวนกันอีกครั้งที่สาม เมื่อครั้งที่สามเพื่อนคนนั้นยังขัดขืนอยู่ ยังไม่ไป เขาก็เห็นว่า ชวนกันด้วยปากเห็นจะไม่สำเร็จ จะต้องออกกำลังกันสักหน่อยเถอะ เลยเขาก็ยกมือขึ้นจับมวยผมของเพื่อน แล้วก็ลาก

ไปเลย เพื่อนเห็นเช่นนั้นก็นึกในใจว่า เออ! เพื่อนเราคนนี้มันทำถึงขนาดนี้กับเรา มันไม่ใช่เรื่องย่อยเสียแล้ว คงจะเป็นเรื่องใหญ่เรื่องสำคัญ เพราะว่าเรารักกันชอบกัน ตั้งแต่รักกันชอบกันนี่ เพื่อนไม่เคยจับผมของเรา ไม่เคยจับหัวของเรา ไม่ทำกับเราอย่างนี้ แต่คราวนี้เพื่อนถึงกับจับมวยผมของเราลากไปอย่างนี้แสดงว่าเพื่อนนี่มีอะไรดีในใจแล้ว แล้วก็มีความหวังดีต่อเราอย่างสูง จึงได้กระทำอย่างนี้กับเรา เลยบอกว่าเพื่อนเอ๋ยไม่ต้องทำอย่างนี้กับเราหรอก เอาละ ตกลงเราจะไปกับท่าน จะไปฟังคำสอนของพระพุทธเจ้า เลยเขาก็พาเพื่อนไปได้ เมื่อไปถึงแล้วพระพุทธเจ้าก็เทศน์ให้ฟัง เพื่อนคนนั้นก็ได้ความรู้ใหม่ ได้ความเข้าใจใหม่ เรียกว่าได้ชีวิตใหม่ในด้านจิตใจก็ว่าได้ แล้วก็ปฏิญาณตนเป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้า

ในเรื่องนี้นำมาเล่าให้ญาติโยมทั้งหลายฟัง ให้เห็นว่าคนสมัยก่อนนั้น เขามีความตั้งใจแรงกล้าขนาดไหน ในการที่จะชักจูงเพื่อนฝูงมิตรสหายให้หันเข้าหาทางถูกทางชอบ ตรงกับหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ในสมัยนี้เราไม่ได้ทำกันถึงขนาดอย่างนั้นจริงจัง มักจะปล่อยปละละเลยตามเรื่องตามราวเพื่อนเราจึงยังหลงผิดเข้าใจผิดกันอยู่ อย่าว่าแต่เพื่อนซึ่งอยู่ห่าง

ออกไปเลย บางทีแม้คนในครอบครัวเดียวกัน เราก็ยังไม่มีโอกาสที่จะกลับจิตกลับใจให้หันเข้าหาความถูกความชอบ

เช่นในครอบครัวหนึ่งสมมุติว่าอย่างนั้น สามีมีความเห็นถูกตรงตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นสัมมาทิฏฐิชน มีความเชื่อหลักกรรม เชื่อการกระทำของพระพุทธเจ้า ไม่เชื่อสิ่งเหลวไหล ไม่เชื่อความเห็นผิดประเภทใด ๆ อันไม่ใช่เรื่องพระพุทธศาสนา แต่ว่าแม่บ้านนั้นไปอีกท่าหนึ่ง คือเชื่อหมดทุกอย่าง อะไร ๆ ที่มนุษย์เขาเชื่อกันก็เก็บมาใส่ไว้ในหัวหมดเลย มีความเชื่อสิ่งเหลวไหลนานาประการ สามีไปทางหนึ่งภรรยาไปอีกทางหนึ่ง แต่ก็ยังอยู่กันได้ฉันสามีภรรยา เพราะมีข้อผูกพันกันในทางครอบครัว ไม่มีเรื่องอะไรยุ่งยาก อันนี้ก็เรียกว่ายังไม่ได้ช่วยกัน คือสามีขึ้นจากหล่มแล้ว แต่ยังปล่อยให้ภรรยาติดโคลนติดหล่มอยู่อย่างนั้น จะเรียกว่ารักกันจริงได้อย่างไร

คนเราถ้ารักกันจริงก็ต้องช่วยกันดึง ช่วยกันลากให้ฝ่ายที่ตกอยู่ในหล่มในโคลนในตมนั้น ขึ้นจากโคลนจากหล่มให้จนได้ด้วยการพูดจาแนะนำชักจูงบ่อยๆ หรือว่านำมาหาพระ ให้ได้ฟังธรรมเทศนา ในเรื่องที่ถูกที่ตรงตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โน้มน้อมจิตใจเข้ามาเป็นลำดับๆ จนเขามีความ

เข้าใจถูก มีความเห็นถูกตรงตามหลักคำสอนในทางพระพุทธ-ศาสนา อย่างนี้เรียกว่าเราช่วยกัน สามีช่วยภรรยาในเมื่อภรรยาเดินทางผิด ฝ่ายภรรยาถ้าสามีเดินในทางผิด เราก็ดึงเช่นเดียวกันให้เข้ามาในทางถูกทางชอบ ถ้าเรามีเพื่อนฝูงมิตรสหาย เราก็คอยดึงกันต่อ ๆ ไปโดยลำดับ ถ้าหากว่าเราทุกคนช่วยกันดึง ช่วยกันลากญาติสนิทมิตรสหายให้หันเข้าหาความเห็นถูกตรง ตามทำนองคลองธรรมแล้ว เราก็จะเจริญขึ้นในทัศนะนี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง คนเรานี่ **ที่ไม่สามารถทิ้งอะไรซึ่งเป็นของดั้งเดิม ที่ได้ยึดได้ติดไว้ในใจแล้วนั้น ก็เพราะว่ามีความกลัวต่อสิ่งนั้น** มีความกลัวเพราะอะไร ? คือ**กลัวว่าสิ่งนั้นจะให้ทุกข์แก่ตน จะให้โทษแก่ตน** จะทำอันตรายให้ตนได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน เหมือนคนกลัวผี ก็กลัวว่าผีจะทำร้ายตน กลัวเทวดา ก็กลัวว่าเทวดาจะทำร้ายตน ถ้ากลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ ที่ใดที่หนึ่งแล้ว ก็นึกว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นจะมาทำร้ายตน หารู้ไม่ว่าความกลัวนั้นมันเกิดขึ้นในใจของตนเอง แล้วก็หลอกตนเองให้มีความหวาดความกลัวไปในรูปอย่างนั้น ไม่ใช่เกิดจากสิ่งภายนอกที่จะทำให้เรากลัว แต่ความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นในใจของเราเองนั่นแหละทำให้เราเกิด

ความกลัวขึ้นในรูปอย่างนั้น เราจึงต้องแก้ที่ความเห็นผิดนั้นเสีย ด้วยการถามปัญหาตนเองบ่อย ๆ ว่าสิ่งเหล่านั้นได้ช่วยอะไรเราบ้าง ช่วยในการทำมาหากิน ช่วยให้งานการเจริญก้าวหน้า ช่วยให้ฐานะเศรษฐกิจทางครอบครัวของเราดีขึ้นบ้างไหม

เราลองตั้งปัญหาถาม สมมุติว่าเราเป็นคนค้าขาย แล้วเราก็มีความเชื่อในเรื่องอะไร ๆ มากเรื่องมากประการ เช่นเชื่อโชคเชื่อลาง เชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างนั้นอย่างนี้ที่เขาสร้างขึ้น เช่นร้านค้าบางร้านก็มีไซหลวงพ่อวัดไหนก็ไม่รู้มาแขวน ให้แมลงมุมจับรุงรังอยู่ที่เพดาน หรือมียันต์นางกวักแขวนไว้ที่ร้าน หรือยังมีอะไร ๆ อีกหลายอย่างเอามาผูกมาแขวนไว้ โดยมีความเชื่อว่าสิ่งนี้แหละจะทำให้การค้าเจริญ จะทำให้การทำมาหากินดีขึ้น เพราะคนที่เขาทำขายเขาก็บอกอย่างนั้น บอกว่าถ้ามีรูปอย่างนี้ไว้ในบ้านทำมาค้าขึ้น ถ้ามีพระอย่างนี้ไว้ในบ้านจะทำมาค้าขึ้น

อยากจะบอกให้ญาติโยมทราบ อย่างตรงไปตรงมาว่าผู้ที่บอกกับญาติโยมอย่างนั้น ไม่ได้รักญาติโยมเลยสักนิดเดียว แต่ว่าตั้งหน้าตั้งตาหลอกให้ญาติโยมหลงตลอดเวลา ให้หลงผิดไปว่าสิ่งนั้นจะช่วยญาติโยมได้ จะทำให้ญาติโยมร่ำรวย ให้เจริญอย่างนั้นเจริญอย่างนี้ เราก็อุตส่าห์ไปลงทุนซื้อมาจากที่นั่นจากที่นี่

จากวัดนั้นวัดนี้ ซึ่งได้มีพิธีปลุกเสกลงเลขลงยันต์กันเรียบร้อยแล้ว เอามาไว้ที่บ้าน โดยเข้าใจว่า จะช่วยดลบันดาลให้ตนเจริญ ให้ตนก้าวหน้า อันนี้คือเราถูกหลอกโดยแท้ ถูกหลอกจากผู้ที่ทำกิจประเภทนั้น ทำไมเขาหลอกเรา เพราะเขาต้องการเอาเงินจากเรา เพื่อไปทำอะไร ๆ สักอย่างหนึ่ง แต่ว่าไม่รู้จะเอาอย่างไร ก็นึกว่าหลอกกันดีกว่า เลยก็โฆษณาในทางหลอกลวงว่า เป็นของขลังเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ได้ปลุกเสกด้วยอาจารย์จำนวนตั้งร้อยแปดองค์ ถ้าใครได้ไปประจำบ้านประจำเรือนแล้ว จะทำมาค้าขึ้นจะร่ำจะรวย จะเป็นอย่างนั้นจะเป็นอย่างนี้ อันนี้คือวาทะของผู้หลอกลวงทั้งสิ้น ไม่ใช่เป็นความจริงเช่นนั้น

ถ้าสมมุติว่าสิ่งนั้นเป็นจริง คนไทยนี่แหละจะเป็นชาติมหาเศรษฐี จะร่ำรวยกว่าชาติใด ๆ ในโลก เพราะว่าสิ่งเหล่านี้มีมากเหลือเกิน ทำกันเกือบทุกเดือนก็ว่าได้ ถ้าคิดเฉลี่ยแล้ว เดี๋ยววัดนั้นทำ เดี๋ยววัดนี้ทำ วัดโน้นทำ แต่ว่าเศรษฐกิจของคนไทยเป็นอย่างไร มันก็ยังขาดดุลอยู่อย่างนั้นแหละ ไม่เห็นจะไปสมดุลกับชาติอื่นสักทีหนึ่ง แล้วก็ยังยอบแยบกันอยู่ตาม ๆ กัน การเงินการทองก็ไม่ดีขึ้น ทั้ง ๆ ที่มีหลวงพ่อร้อยแปดเอามาไว้ในบ้านมากมาย สิ่งนั้นสิ่งนี้อะไรหลายอย่างมีอยู่ ความจริง

สิ่งเหล่านั้นช่วยเราไม่ได้ แต่ว่าเราถูกหลอกก็เชื่อไปอย่างนั้นเอง ใครจะช่วยเราได้

พระพุทธเจ้าท่านบอกไว้ชัดเจน ไม่หลอกลวงใคร บอกว่า **"ตนเองจะต้องช่วยตนเอง ตนเองจะต้องพึ่งตนเอง"** ใครจะอยากเป็นอะไรก็ต้องทำให้มันเป็นขึ้น ให้มันมีขึ้น เราต้องศึกษาสาเหตุของสิ่งนั้น ๆ ว่าสิ่งนั้นมันเป็นตัวผล มันเกิดจากเหตุอะไร เช่นความมั่งมีนี่เกิดจากอะไร ความยากจนนี่เกิดจากอะไร โรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นในร่างกายของเรามันเกิดจากอะไร อะไรเป็นพาหนะของโรคภัยไข้เจ็บ จึงได้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนขึ้นอย่างนี้ ในทางพระพุทธศาสนาท่านสอนให้ศึกษาเรื่องเหตุเรื่องผลให้เกิดความเข้าใจ ให้มีความเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายเกิดจากเหตุ ไม่มีเหตุ ผลจะเกิดขึ้นไม่ได้ แล้วเหตุที่เกิดนั้นไม่ใช่เหตุอยู่ที่ไหน อยู่ในตัวของเราเองเป็นเรื่องสำคัญ ให้พยายามค้นคว้าศึกษาจากภายใน เพื่อดูให้เห็นชัดว่ามีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดเรื่องนี้ขึ้น

อย่าไปว่าเรามันเคราะห์ร้าย เราดวงมันไม่ดี เราชะตามันตกอับ อย่าไปว่าอย่างนั้น ชาวพุทธไม่พูดลงโทษตัวเองในรูปอย่างนั้น แต่จะต้องพูดกับตนเองว่า เรามันบกพร่องอะไร เรามี

ความผิดอะไร ทำไมเรื่องอย่างนี้จึงเกิดขึ้น คนเกลียดเรานี่ ทำไมเขาจึงได้เกลียด อย่าไปนึกว่าเรามันดวงอย่างนั้น หมอเขาบอกว่าดวงอย่างนี้คนเขาไม่ค่อยชอบ ไปเชื่อดวงมันก็แก้ไม่ได้ แต่เราจะต้องพิจารณาตัวเองว่าทำไมเขาไม่ชอบ เรามันมีวาจาเป็นอย่างไร ท่าทางเป็นอย่างไร มีนิสัยใจคอเป็นอย่างไร

เมื่อเข้าสังคมกับคนอื่นนั้น เราทำตนเหมาะสมกับเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมที่จะให้คนเขาพอออกพอใจหรือไม่ เราต้องหันมาพิสูจน์ตัวเอง พิจารณาตัวเอง แล้วเราจะพบความจริงว่าเรามีการกระทำอะไรบกพร่องอยู่ เสียหายอยู่ แล้วเราก็จะไม่ไปโทษใคร ๆ แต่เราจะมาโทษตัวเราเอง ว่าเรามันบกพร่องเรื่องนั้นบกพร่องเรื่องนี้ เราก็จัดการแก้ไขตัวเราเอง ปรับปรุงตัวเราเองเสียให้เรียบร้อยต่อไป สิ่งเหล่านี้มันขึ้นกับตัวเอง ไม่ใช่ขึ้นกับอะไรอื่นนอกออกไปจากตัวของตัว ถ้าเราจำหลักนี้ไว้เอาไปใช้เราก็จะสบายมากขึ้น

ในเรื่องการทำมาหากินก็เหมือนกัน คนเราบางครั้งมันก็มีกำไร บางครั้งมันก็ต้องขาดทุนบ้าง เป็นเรื่องธรรมดาเพราะว่าความเป็นอยู่ของโลกนี้ พระท่านบอกไว้แล้วว่ามันไม่

เที่ยง มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สังคมโลกสังคมมนุษย์นี่มันเป็นไปตามกระแสของความเปลี่ยนแปลง แล้วความเปลี่ยนแปลงของคนหนึ่งประเทศหนึ่ง ก็อาจจะกระทบกระเทือนถึงประเทศหนึ่งชาติหนึ่งก็ได้ อันนี้เป็นเรื่องที่มีอยู่เป็นอยู่ หลักอนิจจังที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้นั้น เราต้องเอามาใช้ในชีวิตประจำวัน พิจารณาสิ่งทั้งหลายว่ามันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร การเป็นการอยู่ของมนุษย์นี่ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางไหนอย่างไรบ้าง

คนเราถ้าหากว่าไม่รู้เท่าไม่รู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น ๆ หรือไม่คิดการไว้ล่วงหน้า ในเมื่อสิ่งนั้นมันจะเปลี่ยนแปลงไปในรูปอย่างใดอย่างหนึ่ง เราก็กลายเป็นคนล้าหลังทำอะไรก็ไม่ทันเขา เรียกว่าตื่นที่หลังเขา ตื่นทีหลังเขาไปทำอะไรทีหลังเขานั้น เราจะไปทันเขาได้อย่างไร เหตุการณ์มันเปลี่ยนไปในทางอื่นเสียแล้ว เราเพิ่งไปลงมือทำมันก็ไม่ได้เรื่อง เหมือนน้ำกำลังลงแล้วเราจะไปตักน้ำ เราก็ได้แต่น้ำสกปรก ที่น้ำมันเอามาจากทางโน้น ทางนี้รวบรวมมามากมาย ไม่ได้อะไร พอน้ำขึ้นใหม่ ๆ พอขึ้นเต็มที่เราก็รีบตักเสีย เราก็ได้น้ำที่อุดมสมบูรณ์หน่อย คนไทยเราความจริงก็ไม่โง่ ได้สอนลูกสอนหลานไว้มากในเรื่องอย่างนี้ เช่นพูดว่า "น้ำขึ้นให้รีบตัก น้ำลงแล้ว

จะไปตักที่ไหน" บ้าง หรือพูดว่า "พายเถิดพ่ออย่ารั้งรอพายตลาดจะวายสายบัวจะเน่า" อันคำพูดเหล่านี้ก็ล้วนแต่เป็นคำเตือนจิตสะกิดใจ ให้เราได้มีความสำนึกในสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่แล้วเราก็วิ่งไปให้ทันกับสิ่งนั้น ไม่ใช่ไปนั่งดูมันเปลี่ยนแปลงเฉย ๆ แล้วไม่คิดว่าเราจะทำอย่างไร ถ้าสิ่งนี้มันมาถึงเรา เราจะทำอย่างไรก็เอาตัวไม่รอด เรื่องของบุคคลเรื่องของชาติประเทศก็เหมือนกัน ถ้ามัวแต่เฉื่อยชาชักช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์แล้วเอาตัวไม่รอด

คนที่จะเอาตัวรอดนั้นก็เพราะประพฤติธรรมในข้อหนึ่งของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์สอนไว้ว่า ให้ตื่นตัวให้ก้าวหน้ามีพระพุทธภาษิตบทหนึ่งในธรรมบทน่าฟังดี คือท่านสอนไว้ว่า "**เมื่อคนอื่นหลับขอให้เราตื่น เมื่อคนอื่นเดินช้า ๆ ขอให้เราเดินเร็ว ๆ เมื่อคนอื่นมัวเมาประมาทในอะไรอยู่ เราไม่มัวเมาประมาทในสิ่งนั้น เรารีบก้าวไปข้างหน้าเหมือนม้าฝีเท้าดีทิ้งม้ากระจอกงอกง่อย ไว้ข้างหลังฉะนั้น**" อันนี้ก็สำคัญอยู่ไม่ใช่น้อย ถ้าเราเป็นคนทำมาหากินอยู่ในสังคมของมนุษย์ เราเอาหลักของพระพุทธเจ้านี้ไปเป็นเครื่องเตือนใจ เมื่อเขาหลับเราตื่น เมื่อเขาเดินช้าเราเดินไว ๆ

เมื่อเขาประมาทอยู่เราเป็นผู้ไม่ประมาท รีบก้าวไปข้างหน้าเหมือนม้าฝีเท้าดีทิ้งม้าฝีเท้าง่อยไว้ข้างหลังฉันใดก็ฉันนั้น เราก็จะกลายเป็นคนก้าวหน้า

คนเราที่ไม่ก้าวหน้า เพราะมัวไปหลงในเรื่องโชคชะตาในเรื่องอะไร ๆ อยู่ จะทำอะไรก็ต้องไปดูว่าดวงมันเป็นอย่างไร จะลงมือได้แล้วหรือยัง มัวแต่ไปเที่ยวถามหมอ ผลที่สุดงานนั้นมันก็ผ่านพ้นไปเสีย พระพุทธเจ้าท่านจึงติไว้อย่างน่าฟังว่า **"คนพาลมัวแต่ไปดูดาวดูเดือนอยู่ ประโยชน์มันก็ผ่านพ้นไปเสีย ประโยชน์มันเป็นฤกษ์อยู่ในตัวแล้ว ดวงดาวในท้องฟ้าจะช่วยอะไรได้"** คือเมื่อเราจะคิดทำอะไร จะลงมือในเรื่องใด ก็เห็นเหตุเห็นผลว่าทำได้ ทำแล้วมันจะไม่ผิดพลาดเสียหาย ได้ใช้ปัญญาพิจารณารอบคอบรอบรู้แล้ว เราก็อย่าไปช้าจงรีบทำสิ่งนั้นทันที

ถ้าคนไทยเราปฏิบัติตามหลักของพระพุทธเจ้า เราจะไม่เป็นชาติล้าหลัง เราจะเป็นชาติก้าวหน้าเทียมทันกับชาวญี่ปุ่นซึ่งเขาปฏิบัติธรรมของพระพุทธเจ้ามากกว่าเราในการดำเนินชีวิตประจำวัน เขาไม่มัวแต่ไปยุ่งเรื่องเหลวไหล แต่เขาลงมือประกอบกิจการงานตามหน้าที่ของเขาอย่างแท้จริง *เขาเชื่อกรรมคือเชื่อว่า*

ทำดีได้ดี ทำชั่วเราจะได้ชั่ว อะไร ๆ ที่จะเกิดขึ้นมันก็เกิดขึ้น เพราะการกระทำของเรา ไม่ใช่เรื่องมาจากสิ่งใดดลบันดาลให้เป็นไป เขามีความเชื่อมั่นไว้ในรูปอย่างนี้ เขาก็ก้าวหน้าเรื่อย ๆ ไป ตามสมควรแก่ฐานะแก่เหตุการณ์

เราคนไทยในสมัยนี้ก็ควรจะเปลี่ยนหัว เปลี่ยนความคิดหันเข้าหาหลักธรรมะของพระพุทธเจ้า คือให้นึกว่าอะไรมันเกิดขึ้นจากการกระทำของเรา เราก็ต้องรีบเร่งกระทำสิ่งนั้น อย่ามัวชักช้า อย่ามัวเสียเวลาในเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ ความเชื่อประเภทเหลวไหลอันใดที่คอยถ่วง ทำให้เราชักช้าเสียเวลาในการทำมาหากิน เราก็ทิ้งความเชื่อนั้นออกไป โดยไม่ต้องมีความกลัวอะไร เพราะสิ่งนั้นมันทำอะไรเราไม่ได้ ที่ทำได้นั่นมันไม่ใช่สิ่งนั้นทำ แต่ความคิดของเรามันทำตัวเราเอง

ความคิดที่ผิดนั่นแหละ ทำให้เราเป็นทุกข์เอง ทำให้เราเกิดความกลัวขึ้นมาเอง เหมือนคนกลัวผี ผีไม่มี ไม่ได้มาหลอกใครที่ไหน แต่ว่าเรากลัวมันเอง สร้างภาพมันขึ้นแล้วก็มีความกลัว คนบางคนว่าได้เห็น ความเห็นของเรานั่นมันเป็นอุปาทาน เราสร้างขึ้นเรานึกขึ้น นึกอะไรมากก็เห็นภาพสิ่งนั้น นึกกลิ่นยังได้กลิ่น เช่นกลิ่นธูปกลิ่นจันทน์ บางทีเราก็ได้กลิ่นนั้น

ขึ้นมา มันก็สร้างขึ้นมาในใจของเราเหมือนกัน แล้วเราก็ได้กลิ่น พอได้กลิ่นก็นึกว่า คนที่ตายมาหาเรามาเยี่ยมเรา อะไรต่าง ๆ ไป ความจริงความคิดของเราเองมันสร้างขึ้นในใจ แล้วเราก็ได้รับสิ่งนั้นมา อันนี้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในใจของใครก็ได้ เมื่อคนนั้นคิดฝันในเรื่องอะไร ๆ มาก ๆ ถ้าเรารู้หลักความจริงอย่างนี้ เราก็ไม่ต้องหวาดไม่ต้องกลัวอะไร ๆ ต่อไป แต่ที่เราควรกลัวก็คือว่ากลัวความเห็นผิด อันเกิดขึ้นในใจของเราเป็นพอให้กลัวสิ่งนี้ให้มาก ส่วนเรื่องอื่นนั้นไม่ต้องกลัวหรอก แต่ควรกลัวว่าเราจะเป็นคนเห็นผิด เราจะเห็นไม่ตรงไม่ถูกตามคำสอนของพระพุทธศาสนา

ถ้าเราไปฟังพระเทศน์ก็ตาม อ่านหนังสือก็ตาม ที่เป็นหนังสือประเภทมุ่งเขียนให้คนเข้าใจถูก หรือว่าการเทศน์นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราไปฟังพระที่ท่านมุ่งเทศน์เพื่อแก้ไขเรา ทำให้เราเกิดความเข้าใจถูกแล้ว เราก็อาจจะได้ความรู้สึกว่าท่านพูดมันขัดกับเรา ขัดกับเราอย่างไร ขัดกับความคิดความเห็นดั้งเดิมที่เรามีมาก่อน ที่เรารับไว้ก่อน เราก็อาจจะไม่ชอบก็ได้ เพราะว่าเช่นว่าพระเทศน์ตรงไปตรงมาให้ญาติโยมเข้าใจถูก นี่ญาติโยมบางคนก็ไม่ชอบ หาว่าติเรื่องนั้นติเรื่องนี้ เช่นเขาบอกว่า

ท่านปัญญาเทศน์ที่ไรแล้วก็มักจะติศาลพระภูมิ ว่าอย่างนั้นว่าอย่างนี้ ที่พูดติออกไปอย่างนั้นไม่ใช่ริษยาพระภูมิเทวดาองค์ใดองค์หนึ่งอะไรก็หามิได้ แต่ต้องการให้ญาติโยมเข้าใจถูก ให้มีความเห็นถูก ไม่ให้ไปเที่ยวกลัวสิ่งที่ไม่ควรกลัว ไม่ให้ไปไหว้สิ่งที่ไม่ควรไหว้ แต่ให้ปฏิบัติธรรมะของพระพุทธเจ้า ถ้าเราปฏิบัติธรรมะแล้วเราก็มีสิ่งอันประเสริฐอยู่ในตัวเราแล้ว เราก็ไม่ต้องกลัวอะไร อันนี้เป็นเรื่องสำคัญอยู่ ขอให้ญาติโยมได้เข้าใจไว้อย่างนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อเราไปฟังใครเทศน์ อ่านหนังสือ เช่นหนังสือบางเล่มเขาเขียนตรงไปตรงมา อาจจะเป็นข้อความที่เรียกว่ารุนแรงในการแสดงความคิดความเห็น หนังสือประเภทอย่างนั้นไม่ใช่เจตนาร้าย แต่มุ่งในทางดี ต้องการให้คนเข้าใจถูกตลอดเวลา ครูบาอาจารย์สมัยก่อน ๆ ที่ตั้งศาสนาขึ้นมาได้ต้องเป็นคนประเภทพูดตรงไปตรงมาทั้งนั้น ไม่กลัวครูบาอาจารย์เก่า ๆ ไม่กลัวขนบธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ จึงตั้งศาสนาได้ เช่นพระพุทธเจ้าของเราเป็นตัวอย่าง

พระพุทธเจ้าเกิดในประเทศอินเดีย ก็คนในประเทศอินเดียนั้นนับถือเทวดา มีจำนวนมากมายก่ายกอง เที่ยวกราบ

เที่ยวไหว้ ชั้นที่สุดหนุมานก็ยังเป็นเทพเจ้าที่คนกราบไหว้กราบไหว้อยู่ตลอดเวลา ตามโบสถ์ตามเทวสถานมีรูปพระผู้เป็นเจ้าในที่บูชา ข้างหน้าก็มีรูปหนุมานไว้ด้วย คนก็ไปกราบไปไหว้ ความจริงเรื่องรามเกียรติ์นั้นเป็นเรื่องนิยายแท้ ๆ ไม่ใช่เรื่องจริงจังอะไร ฤาษีวาลมิกิแกเขียนขึ้นเป็นเรื่องนิยายให้คนอ่าน แต่ว่าคนอ่านกลายเป็นเรื่องจริงจังไป พระรามมีตัวมีตนไป หนุมานก็มีตัวมีตนมีฤทธิ์มีเดช เลยก็ไปนับถือกราบไหว้สิ่งเหล่านั้น ทำกันอยู่ในรูปอย่างนี้ตลอดเวลา

พระพุทธเจ้าท่านเกิดขึ้นในท่ามกลางความเห็นผิดของคนในประเทศนั้น ในสมัยนั้นในยุคนั้น ถ้าพระองค์กลัวต่อสิ่งต่าง ๆ เช่นกลัวพระพรหม พระอิศวร พระวิษณุ กลัวเทพเจ้าทั้งหลายจะมาลงโทษแล้ว จะสอนได้อย่างไร ไม่สามารถจะประกาศพุทธศาสนาลงไปได้ หรือว่าถ้ากลัวว่ามหาชนเขาจะไม่ชอบ ถ้าเทศน์อย่างนี้เขาจะไม่ชอบ พระองค์ก็เทศน์ไม่ได้ แต่พระองค์ไม่ได้กลัวอย่างนั้น พระองค์ต้องการให้คนเข้าใจถูก มีความเห็นถูกจึงได้ตรัสอย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้คนได้รู้ได้เข้าใจความจริง ตามหลักคำสอนที่พระองค์ต้องการสอน ศาสนาจึงตั้งอยู่ได้

พระเยซูคริสต์ก็เหมือนกัน เวลาไปเทศน์สอนนี่ก็ขัดกับความรู้ดั้งเดิมของคนชาติยิว ที่นับถือคัมภีร์เก่าอยู่ในสมัยนั้นมากมาย จนเขาพูดกันว่าพระเยซูนี่มาทำลาย พระเยซูก็บอกว่าเราไม่ได้มาทำลาย แต่เรามาทำให้มันเต็ม ให้มันสมบูรณ์ขึ้น เพราะว่าการเป็นอยู่ของพวกท่านทั้งหลายมันยังไม่สมบูรณ์ ก็มาแก้ไขมาช่วยทำให้สมบูรณ์ขึ้น แล้วก็เทศน์แก้ไขเรื่อยไปในรูปต่าง ๆ ถ้าเราอ่านแล้วจะเห็นว่าเทศน์อย่างกล้าหาญชาญชัยเหมือนกัน แต่ว่าความกล้าของพระเยซูนี่ลำบากตอนปลาย เพราะว่าคนจับไปตรึงไม้กางเขน ถึงแก่ความตายไป

พระนาบีโมหมัดอีกคนหนึ่ง ถ้าหากว่าเราอ่านดูเรื่องราวแล้ว ก็จะเห็นว่ากล้าเหมือนกันในการที่จะสอนความคิดความเห็นของท่าน ไม่ตรงกับความคิดเห็นของคนเก่าเลย ผู้ที่เป็นลุงมีความสงสารหลานชาย ที่จะสอนศาสนา เลยบอกหลานว่าหลานเอ๋ย อย่าไปเทศน์ไปสอนเลย ให้เขานับถือไปตามเรื่องของเขาเถอะ ถ้าไปสอนมันจะเดือดร้อนในภายหลัง พระนาบีบอกว่าให้เขาตัดหัวผม ผมก็ต้องสอน เพราะว่าคนมันหลงผิดเข้าใจผิดอยู่ ต้องแก้ไขความเข้าใจผิดของประชาชนชาวอาหรับให้เข้าถึงสิ่งถูกสิ่งชอบต่อไป แกก็กล้าพูดกล้าสอน

ในเมืองอาหรับที่เรียกว่าเมืองเม็กกะนั้น ชาวอาหรับดั้งเดิมก็นับถือเทวรูป มีรูปเทวดามากมายก่ายกองที่เขาทำด้วยศิลาด้วยหินเอาไว้กราบไว้ไหว้ พระนาบีโมหมัดเป็นผู้นำหมู่นำคณะ เอาเชือกผูกคอเทวรูปทั้งหลายลากออกไปนอกวิหารเลยเอาไปทิ้งเกลื่อนกลาดไว้ในทะเลทราย พวกคนที่ไปทำพิธีเขาเรียกว่า ฮัจยี คนอิสลามเขาไปกันทุกปี ไปถึงก็จะเห็นว่าเทวรูปเหล่านั้นกลิ้งเกลื่อนกลาดอยู่ในบริเวณนั้น ไม่มีใครเอาใจใส่ คนอิสลามทางภาคใต้บางพวกบอกว่า พระพุทธรูปที่โน้นก็มีเกลื่อนอยู่ในทะเลทราย นั่นคือแกไม่รู้เรื่อง ความจริงมันไม่ใช่ มันเป็นรูปเทวดา ซึ่งเขานับถือกันมาก่อน พระนาบีโมหมัดแกก็รื้อเทวดาออกทิ้ง ให้คนเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้าเพียงองค์เดียว ให้ปฏิบัติตนมุ่งไปสู่ทางเดียว ก็เรียกว่าเป็นการแก้ไขอย่างกล้าหาญไม่เกรงกลัวชาวบ้านจะทำร้ายท่านเหมือนกัน

อันนี้เป็นเรื่องที่สำคัญ คือคนเราจะสอนอะไรจะทำอะไรมันก็ต้องกล้าที่จะพูดที่จะแสดง เพื่อแก้ไขสิ่งเหล่านั้นในเมืองไทยเรานี้คนกล้าพูดกล้าแสดงมีน้อย แต่มีคนคล้อยตามความเห็นผิด ๆ ของญาติโยมมีเป็นจำนวนมาก ญาติโยมจะเอาอะไร ก็ทำให้ตามใจปรารถนา ไม่พยายามที่จะแก้ไขความนึก

ความคิด ให้เข้าในทางถูกในทางชอบ ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เราจึงยังได้หลงผิดกันอยู่

สำหรับญาติโยมที่มาที่วัดชลประทานฯ นี่ มาฟังกันบ่อยๆ ฟังกันหลายๆ ปีแล้ว อาตมาก็อยากจะแนะนำว่าทิ้งเสียบ้าง สิ่งที่เป็นฟางเป็นไม้ผุนั้นทิ้งมันเสียบ้าง เอาแต่ทองคำธรรมชาติใส่ไว้ในตัวเราดีกว่า เหมือนกับคนเดินทางไกลชั้นแรกก็หอบฟางไป แต่เมื่อหอบฟางไป ไปพบข้าวเปลือกทิ้งฟางเอาข้าวเปลือกไว้ หอบข้าวเปลือกไป ไปเจอข้าวสารก็นึกว่าข้าวสารนี่ดีกว่าข้าวเปลือก เพราะข้าวเปลือกต้องเอาไปซ้อมไปผัดไปทำอีกหลายอย่างจึงจะหุงกินได้ เอาข้าวสารไปดีกว่าเลยแบกข้าวสารไป เอาไปหุงกินได้ แบกข้าวไป ไปเจอเงินเข้าทิ้งข้าวสารแล้วเอาเงินไป แบกเงินไป ไปถึงเจอทองคำเข้าเลยทิ้งเงินเอาทองคำไป เพราะว่าทองคำมีราคามากกว่าเงินเขาก็เอาทองคำนั้นไป แต่ว่าคนบางคนไม่อย่างนั้น เหมือนท่านเล่าไว้ในปายาสิสูตร บอกว่า

คนๆ หนึ่งเอาขี้วัวใส่กระสอบไป แบกไป ไปเจอทองก็ไม่เอา เจอเงินก็ไม่เอา เจอเพชร ก็ไม่เอา เอาแต่ขี้วัวนั่นแหละแบกไปตลอดเวลา ทีนี้แบกไปๆ ฝนตก พอฝนตกขี้วัวมันก็

เละไหล ไหลลงมาแล้วก็เปื้อนตัว เดินเหม็นไปตลอดทาง ยังไม่ยอมวางลงไปเลย อันนี้เขาเปรียบเทียบว่า คนๆ นั้นยึดถืออะไรมากเกินไป แม้เจอของที่ดีกว่าก็ไม่ยอมวาง ไม่ยอมปล่อย ยังเอาของนั้นไว้

เราทั้งหลายอย่าเที่ยวแบกขี้วัวไปเป็นอันขาด ฝนตกมันจะเลอะไปทั้งเนื้อทั้งตัว ให้เราทิ้งของเหล่านั้นเสีย แล้วก็แบกสิ่งที่เหมาะกว่านั้นไป คือสิ่งที่ถูกที่ชอบ ตรงตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เราเอาพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง เอาพระ-ธรรมเป็นที่พึ่ง เอาพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง ทีนี้การพึ่งพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ นี้ก็เหมือนกัน อย่าพึ่งแบบเด็กๆ อมมือ เราโดยมากพึ่งแบบเด็กอยู่ พึ่งอย่างไรพึ่งแบบเด็ก? คือไปไหว้แล้วก็ขอให้พระช่วย วิงวอนขอร้องให้หลวงพ่อโต หลวงพ่อแก้วช่วย หลวงพ่อโสธรช่วยลูกช้างสักทีเถอะ ขอให้ช่วย แล้วเอาของไปถวาย เอาช้างไม้ไปถวายบ้าง อะไรต่ออะไรเอาไปถวายได้มากๆ แล้วเอาไปขายกันเสียทีหนึ่ง

พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่เราไหว้ ก็เรียกว่าเราไหว้อย่างชนิดที่เรียกว่าเข้าถึงแก่นแท้ ไหว้เข้าถึงแก่นแท้ไหว้อย่างไร? ถือแต่เพียงว่ารูปภาพทั้งหลายนี้เป็นเครื่องล่อตา

เท่านั้นเอง ล่อใจให้เราได้เห็น เห็นแล้วเราจะได้นึกไปถึงพระคุณของพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าพระองค์มีพระคุณอย่างไร พระองค์เป็นพระอรหันต์ไกลจากกิเลส หรือว่าดับเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์สิ้นเชิง เป็นผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและข้อปฏิบัติให้ถึงวิชชา เป็นผู้รู้แจ้งโลก เป็นผู้สั่งสอนบุรุษที่จะสั่งสอนได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นตัว เป็นผู้เบิกบาน เป็นผู้มีความเจริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์

เรารู้ความหมายของพระคุณ เราก็มานั่งที่พระพุทธรูปมานั่งใกล้ ๆ เพื่อจะได้นึก หรือเอาภาพนั้นเป็นกสิณ สำหรับเพ่งดูให้ใจเกิดสงบเป็นสมาธินิดหน่อย เสร็จแล้วเราก็ต้องส่งใจไปคิดถึงความงามความดีของพระผู้มีพระภาคเจ้า ว่าพระองค์มีดีอย่างไร เป็นผู้ไกลจากกิเลสอย่างไร เป็นผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เองอย่างไร เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวิชชาและข้อปฏิบัติอย่างไร เป็นผู้รู้แจ้งโลกอย่างไร เป็นครูของเทวดามนุษย์ในรูปใด เป็นผู้ตื่นตัวอย่างไร มีความเจริญอย่างไร พยายามนั่งคิดนั่งนึกตรึกตรอง มองให้เห็นพระคุณของพระองค์ แล้วก็เอาพระคุณนั้นแหละมาเป็นหลักปฏิบัติในใจเราต่อไป

ถ้าเราไปนั่งไหว้พระอย่างนี้ มองพระในรูปอย่างนี้ เราได้สิ่งที่เป็นเนื้อแท้ เนื้อแท้ก็คือว่าพระธรรมนั่นเอง หรือว่า

คุณงามความดีในองค์พระพุทธเจ้านั่นแหละ เราเรียกว่าธรรมะ เราได้ธรรมะมาใส่ไว้ในใจ คนมีธรรมะประจำใจนั้น ย่อมเอาตัวรอด ย่อมปลอดภัยด้วยประการทั้งปวง ไม่ว่าภัยใน ภัยนอก มันปลอดภัย แม้ใครจะมาทำอะไรเรา เรามีธรรมะ ธรรมะก็คุ้มครองรักษา เพราะเราไม่ได้ชั่วอย่างเขาว่า เราก็ปลอดภัย

ถ้าเราไม่มีธรรมะ ก็เรียกว่าไม่มีพระประจำจิตใจ มีอะไรเกิดขึ้นแก่เรา ก็เดือดร้อนวุ่นวาย หรือความเดือดร้อนวุ่นวายเกิดขึ้น เราก็ไม่มีธรรมะเป็นเครื่องสงบระงับจิตใจ ความร้อนนั้นมันก็เพิ่มมากขึ้นหลายเท่าทวีคูณ แต่ถ้าเรามีธรรมะเป็นเครื่องปลอบโยนจิตใจไว้ เราก็พอแบ่งเบาภาระความทุกข์ความเดือดร้อนนั้นได้ เราถึงพระนี่เราถึงอย่างนี้ ถึงพระพุทธเจ้าก็หมายความว่า มีใจบริสุทธิ์ ถึงพระธรรม ก็คือว่าเอาพระธรรมมาเป็นหลักรักษาใจ ถึงพระสงฆ์ก็หมายความว่าเราปฏิบัติตามหลักของพระสงฆ์ คือปฏิบัติดี ปฏิบัติให้มันตรงทาง ปฏิบัติเพื่อออกจากทุกข์ ปฏิบัติถูกตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า อย่างนี้เรียกว่า เรามีพระพุทธเจ้าอยู่ในตัว มีพระธรรม มีพระสงฆ์ อยู่ในตัวเรา การมีพระแบบนี้ ชื่อว่าคุ้มครองรักษาเราได้ เพราะธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า "ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจาริ" ธรรมแลย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

ผู้ใดประพฤติธรรม ธรรมย่อมรักษาผู้นั้น นั่นแหละคือองค์พระแล้ว พระที่รักษาเรา เราไม่ไปไหว้พระแบบอื่น ไม่ใช่ไปไหว้ด้วยบนบานศาลกล่าว ขอร้องวิงวอนติดสินบน ให้ทองสามแผ่น หัวหมูสามหัว เอาลิเก ละครให้หลวงพ่อดู นี่มันนอกเรื่องไปทั้งนั้น เสียเงินไปเปล่าๆ ไม่ได้เรื่องอะไรในการที่ไปบนบานศาลกล่าวอย่างนั้น ถ้าพระพูดได้ท่านคงจะด่าให้แล้ว ด่าว่ามาไหว้ข้าแต่ไม่รู้จักข้า ไหว้ให้ตายก็ไม่ได้พบข้าหรอก ไหว้อย่างนี้ พระพุทธรูปท่านคงว่าออกมาอย่างนี้ แต่นี่ท่านว่าไม่ได้หรอก เพราะเขาไม่ได้สร้างให้พูด สร้างให้เป็นภาพตัวอย่างให้เราดู แล้วจะได้เกิดความสำนึกเท่านั้นเอง หลักมันเป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้นขอให้ญาติโยมทั้งหลายได้เข้าใจ แล้วจะได้นำไปพิจารณา ปฏิบัติกวาดล้างสิ่งที่ไม่เหมาะไม่ควรที่อยู่ในใจของเรานี่แหละ ใครเอาอะไรมาให้ไม่ดี ไม่ตรง ไม่ถูก ทิ้งออกไปๆ ให้เหลือแต่สิ่งที่ถูกต้องตามหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ให้เราเป็นคนใจเดียว คือใจที่มีพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง มีพระธรรมเป็นที่พึ่ง มีพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง อย่าเที่ยวไปพึ่งตุ๊กตานั้น ตุ๊กตานี่ ศาลนั้น ศาลนี่ เสานั้นเสานี่ อันเป็นเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องของพระพุทธศาสนา

วันนี้ได้พูดมาก็พอสมควรแก่เวลา ขอยุติการแสดงปาฐกถาไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๑๒

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟัง ตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันพระ แรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เราเรียกกันว่าเป็นวันดับ และเป็นวันที่ตรงกับประเพณีของชาวไทยเราอันหนึ่งซึ่งเรียกว่า "วันสารท" การทำบุญตามประเพณีในวันสารทนี้เป็นธรรมเนียมที่ได้ทำกันมาตั้งแต่โบราณ ทั่วทุกภาคก็ว่าได้ การทำบุญบางอย่างอาจจะไม่มีในภาคหนึ่ง อาจจะมีในภาคหนึ่ง แต่ว่าการทำบุญเกี่ยวกับสารทนี้มีทุกภาคของประเทศไทย แต่ว่าอาจจะต่างกันบ้างเล็กๆ น้อยๆ ในเรื่องเกี่ยวกับพิธีการ จุดมุ่งหมายสำคัญนั้นเป็นอันเดียวกัน

โดยเฉพาะการทำบุญสารทในทางภาคใต้ เขาทำกัน ๒ วัน คือในวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๑๐ ครั้งหนึ่ง แล้วก็ในวันดับอีกครั้งหนึ่ง การทำในวันแรมค่ำ ๑ นั้น เขาเรียกว่าเป็นวันรับ การทำในวันดับนี้เรียกว่าเป็นวันส่ง ของที่นำมาทำบุญก็ไม่เหมือนกันต่างกันเล็ก ๆ น้อย ๆ การทำบุญในวันรับนั้นมีแต่พวกขนมของหวาน ซึ่งได้จัดทำกันขึ้นเป็นพิเศษ ตามปกติในสมัยโบราณนี้ไม่มีขนมขายทั่ว ๆ ไป พอใกล้ฤดูทำบุญสารท ชาวบ้านก็เตรียมตัวทำขนมเพื่อการบุญนี้ ในสมัยเด็ก ๆ เคยจำได้ว่า พอใกล้จะถึงวันสารทนี้ก็มีการเตรียมการ เริ่มต้นก็ไปหามะพร้าว มะพร้าวที่สุกเอามามาก ๆ แล้วเอามาเคี่ยวเป็นน้ำมันมะพร้าว เพราะว่าน้ำมันไม่มีขายต้องไปหามะพร้าวมาแล้วก็เคี่ยวเป็นน้ำมัน พอถึงวันใกล้จะทำบุญ ก็มีการเตรียมแป้งข้าวเหนียวข้าวจ้าว เพื่อเอาไปทำขนม ขนมที่ทำโดยมากก็เป็นขนมที่ทอดด้วยน้ำมัน เขาเรียกว่า "ขนมเจาะหู" ทำเป็นลูกกลม ๆ มีรูตรงกลางคล้าย ๆ กับขนมโดนัทที่ขายกันในตลาดกรุงเทพ ฯ อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า "ขนมลูกสะบ้า" เพราะทำเป็นแผ่นกลม ๆ คล้ายกับลูกสะบ้าที่เขาเอามายิงเล่นกันในวันสงกรานต์ อีกชนิดหนึ่งทำเป็นรูปกลมคล้ายกับลูกธนู เขาเรียกว่า "ขนมลูกธนู" อีกชนิดหนึ่งทำเป็นเส้นเป็นฝอย แล้วก็ทำเป็นแผ่น เขาเรียกว่า "ขนมลา" นอกจากนั้น

ยังทำข้าวเหนียวตากแห้ง แล้วทำเป็นแผ่น แล้วเอามาทอดน้ำมัน เรียกว่า "ข้าวพอง" ขนมประเภทอย่างนี้มีทำกันทั่วทุกบ้าน ทุกเรือน เพื่อเตรียมเอาไปทำบุญที่วัด ในวันสารทแรมค่ำ ๑ ซึ่งเป็นวันรับ

ที่เรียกว่าเป็นวันรับนั้น เพราะเขาถือเป็นธรรมเนียมว่า บิดามารดา ปู่ตา ย่ายาย หรือว่าสรรพสัตว์ทั้งหลายที่ไปได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน ทรมานอยู่ด้วยกรรมของตนเมื่อตายไปแล้ว ได้รับการปลดปล่อย คือมีการปลดปล่อย ๑๕ วัน ตั้งแต่วันค่ำ ๑ ไปถึงวันดับ เป็นระยะของการปลดปล่อย พวกเหล่านั้นซึ่งเขาเรียกว่าเป็นเปรต เมื่อได้รับการปลดปล่อยแล้วก็มาที่บ้านญาติของตนๆ ตามตำนานกล่าวว่า มายืนอยู่ที่ประตูบ้าน ตามสี่แยก สามแยก นอกฝาเรือน ไม่กล้าเข้าไปในบ้าน เพื่อรับเอาส่วนบุญที่พวกญาติกระทำอุทิศส่งไปให้ เพราะฉะนั้นเมื่อถึงวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๑๐ ก็ถือว่าเป็นวันรับญาติ เขาก็พากันไปวัดในตอนเช้า นำขนมประเภทต่างๆ กับข้าวจัดสำรับเอาไปที่วัด ทำบุญตักบาตรตามประเพณี เมื่อทำบุญตักบาตรเสร็จแล้วก็มีการฟังเทศน์กัณฑ์หนึ่ง โดยมากก็ท่านเทศน์อานิสงส์ การบุญสารทนี่เอง เป็นหนังสือโบราณที่เขาเขียนไว้เทศน์กันทุกๆปี อันนี้เรียกว่า "ทำบุญในวันรับ"

พอถึงวันแรมค่ำ ๑ เขาทำบุญวันส่ง หมายความว่าญาติที่ได้หลุดพ้นจากบาปจากกรรมมานั้น จะต้องกลับไปรับกรรมอีก ในการเดินทางกลับ ก็ต้องมีเสบียงอาหารไปบ้าง เขาจึงทำขนมเหมือนกับวันก่อน แต่ว่าในการทำบุญส่งนี้ เสบียงกรัง เช่น ข้าวสาร ปลาแห้ง ปลาเค็ม กะปิ น้ำปลา หอมกะเทียม เครื่องที่จะกินในครัวเรือนใส่เต็มกระจาด เขามีกระจาดทำด้วยไม้ไผ่ เอาข้าวสารอะไรต่ออะไรใส่ลงไปในนั้น เอาไปถวายพระที่วัด แล้วจะได้แผ่ส่วนบุญไปให้ญาติที่ตายไปแล้ว อันนี้เป็นการทำบุญตามแบบในทางศาสนา

นอกจากนั้นก็มีการทำพิเศษอีกอย่างหนึ่ง เขาเรียกว่า "ตั้งเปรต" คือบอกว่าพวกเปรตบางพวกนี่บาปหนักบาปหนาไม่เข้ามาในวัดเพราะว่าบาปมากเข้าวัดไม่ได้ เข้าไปในเขตกำแพงวัดก็ไม่ได้ ต้องเที่ยวเลาะกำแพงวัดอยู่ อยู่ข้างนอก ถ้าหากว่าไม่ได้เอาอะไรไปตั้งให้กิน ก็จะได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน เลยเขาทำบุญแบบตั้งเปรต หมายความว่า เอาไปตั้งไว้ที่หน้าวัด คล้ายเป็นของเซ่นสรวงบวงบน มีขนม มีอาหาร มีกับข้าว มีอะไรต่ออะไร มีเสื่อปูแล้วก็วางไว้บ้าง ทำเป็นร้านขึ้นไปสูงๆ เอาของไปวางไว้บนร้านนั้นบ้าง แต่ว่าโดยมากพอวางเสร็จ จุดธูป

จุดเทียนบูชา ว่าอะไร ๆ ตามประเพณีเสร็จแล้ว ก็มักจะมีคนประเภทหนึ่งมาชิงเอาไปกินกัน เขาเรียกว่า "ชิงเปรต" คือพวกเด็ก ๆ ส่วนมาก เด็กน้อย ๆ คนรุ่นหนุ่มก็สนุกกับเขาด้วย ไปแย่งขนมอะไรที่เขาวางไว้ เอาไปกินกันสนุกสนาน

อันนี้เป็นประเพณีการทำบุญทางภาคใต้ที่เขาทำกันอยู่ทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะในวันนี้ตามวัดต่าง ๆ ในภาคใต้นั้น จะเต็มไปด้วยสัปปุรุสสีกา ไปวัดไปวากันมากมาย คนหนุ่ม คนแก่ คนสาว แต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ไปวัดกันตามประเพณี เพื่อไปทำบุญดังที่กล่าว

ในภาคกลางเรานี้ทำบุญวันสารทเพียงวันเดียว คือวันสิ้นเดือน ๑๐ ขนมที่ทำกันมากในวันสารทก็คือ กระยาสารท กล้วยไข่ เพราะว่าฤดูนี้กล้วยมันสุกดี แล้วกินคู่กันกับกระยาสารท ทำกระยาสารทกับกล้วยมาใส่บาตรกัน ตามปรกติในวันนี้ ถ้าเป็นกรุงเทพ ฯ พระออกบิณฑบาตเดินไม่ถึง ๒๐๐ เมตร พ้นประตูวัดบาตรก็จะเต็มไปด้วยกระยาสารท ต้องกลับเข้ามาวัดถ่ายเสียทีหนึ่งแล้วออกไปใหม่ แล้วมันเต็มอีกกลับมาถ่ายอีก บางทีก็เดินเอาสองรอบสามรอบ แต่ว่าข้าวน้อยกระยาสารทกับกล้วยนี่มาก เอามาเก็บไว้ฉันไปได้หลายวัน

คนโบราณเขาทำบุญหน้าฝน เขารู้ว่าหน้าฝนนี่ต้องใช้ของที่เก็บได้นาน ๆ เช่นทางภาคใต้ทำขนมทอดด้วยน้ำมันเป็นของเก็บได้ เก็บเดือนหนึ่งก็ไม่เสีย บางทีเก็บไว้ตั้งสามเดือนก็ยังไม่เสีย เช่นขนมลา เขาเอาไปหมกกับน้ำตาลโตนด หรือน้ำตาลทราย ใส่ไหไว้พอถึงหน้าฝน คือเดือนอ้ายนี่ฝนตกชุก ไปบิณฑบาตอะไรก็ไม่สะดวก เก็บไว้ในเดือน ๑๐ เอาไปฉันในเดือนอ้ายได้ยังไม่เสีย เขาทำอาหารประเภทที่เก็บไว้นาน ๆ ถวายพระ เพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้ญาติที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว จะไปเป็นอะไรอยู่ที่ไหนก็ตามทีเถอะ ทำกันอย่างนี้ทั่ว ๆ ไป

ประเพณีการทำบุญ ในวันสารทนี้ ไม่ใช่ มีเฉพาะชาวไทยเท่านั้น ชาวจีนเขาก็มีเหมือนกัน แต่ว่าเขาทำก่อนเรา เพราะการนับวันทางจันทรคติไม่ตรงกัน ถ้าเราอยู่ใกล้วัดจีน ที่เป็นวัดใหญ่ ๆ หรือวัดญวน พอใกล้จะถึงวันสารทเราก็จะเห็นว่าเขาทำหอสูงขึ้นไป เหมือนกับหอดูดาวอย่างนั้น แต่ว่าไม่สูงมากนัก สูงประมาณสัก ๑๐ กว่าเมตร ทำเป็นร้านสูง แล้วก็มีบันไดปีนขึ้นไปได้ พอถึงกาลทำบุญสารทเขาเอาของมาไหว้พระที่ในโบสถ์ ตั้งโต๊ะบูชาหน้าพระมากมาย เป็นของต่าง ๆ ส่วนมากเป็นผักผลไม้ ขนม ไม่มีของคาวไปถวาย เพราะว่าพระทางฝ่าย

มหายานนั้นไม่ฉันอาหารประเภทของคาว ฉันแต่พวกผัก เครื่องเซ่นเครื่องไหว้โดยมากก็เป็นพวกผลไม้ กับขนมมีเป็นจำนวนมาก ชาวจีนชาวญวนเขาก็มีขนมของเขาเป็นพิเศษที่ทำขึ้นในวันสารทโดยเฉพาะ คือขนมเปี๊ยะนั่นเอง ทำเป็นแผ่นใหญ่ข้างในก็มีไส้เป็นถั่วเป็นผักทั้งนั้น ไม่มีหมูใส่สำหรับทำในวันสารท เมื่อเขาได้ทำการเซ่นบูชาในโบสถ์เสร็จแล้ว เขาก็เตรียมของเอาขึ้นไปบนหอสูง เรียกว่า "ทิ้งกระจาด" การทิ้งกระจาดก็หมายความว่าแจกทานนั่นเอง แต่ว่าแจกลงมาจากที่สูง คนก็ไปแย่งกัน ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปที่ยาก ๆ จน ๆ อยู่ใกล้กับวัดหรือว่าอยู่ห่างวัด ถ้ารู้ข่าวว่าวัดไหนจะมีทิ้งกระจาดในการทำบุญสารท คนก็ไปรอกันอยู่เป็นจำนวนมาก เขาก็ทิ้งของลงมา พวกนั้นก็แย่งกัน เอาไปกินไปใช้กันต่อไป อันนี้ก็เป็นสารทเขาเหมือนกัน เรียกว่า "สารทจีน" สารทญวนก็กระทำแบบเดียวกัน เขาทำกันในรูปอย่างนั้น

ชาวอินเดียเขาก็มีสารท ความจริงเรารับมาจากเขา เขาก็กระทำกันในเดือนนี้เหมือนกัน เพราะว่าฤดูนี้เขาเรียกว่า "สารทกาล" แปลตามตัวว่า ฤดูสะคร้อ คือฝนตกบ้างแดดออกบ้าง ทำให้เกิดอาการหนาว ๆ ร้อน ๆ ไปตาม ๆ กัน เขาก็มีการ

ทำบุญสารทเช่นเดียวกัน แต่ว่าไม่ได้เอาไปถวายพระ ไม่ได้เอาไปทำบุญกับคน เอาไปตั้งที่ป่าช้า เขามีสถานที่เป็นแห่ง ๆ สำหรับที่จะนำอาหารไปเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมไปแล้วในสถานที่นั้น ๆ

ที่พุทธคยาอันเป็นสถานที่ที่พระพุทธเจ้าของเราตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ มีต้นโพธิ์อยู่อีกต้นหนึ่ง ไม่ใช่ต้นโพธิ์ที่พระองค์นั่งภายใต้แล้วตรัสรู้ แต่ว่ามีอยู่อีกต้นหนึ่งต่างหาก มีลานปูนเป็นบริเวณกว้าง ที่เขาทำเป็นลานปูนกว้างไว้นั้นเพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือเวลาทำบุญสารทเขาก็เอาอาหารมาเซ่นไหว้บรรพบุรุษ อาหารที่เอามานั้นมันมากมาย โดยมากทำเป็นก้อน ๆ คือแป้งนี่เอง เพราะชาวอินเดียกินขนมปังบ้างกินข้าวบ้าง เขาทำเป็นแป้งแล้วทำเป็นก้อนกลมเล็ก ๆ ขนมก้อนกลม ๆ นี้เขาทำเท่าจำนวนญาติของเขา ถ้าญาติที่ตายไปเขานึกได้ว่ามีจำนวน ๑๐ คน ก็ทำขนม ๑๐ ก้อน เรียกว่าเป็นอาหารสำหรับอุทิศให้แก่ญาติ เอามาตั้งที่นั่นแล้วก็จุดเทียนบูชา มีศาสนาจารย์ คือพระฝ่ายฮินดูมาเป็นผู้นำกล่าวคำถวาย เป็นภาษาสันสกฤต พวกนั้นก็ว่าตามเสียงดัง ๆ ทำเสร็จแล้วอาหารนั้นก็ทิ้งไว้ที่นั่น คนยากคนจนไปเก็บเอาไปกินกันต่อไป หรือพวกนก

พวกกาก็เอาไปกินกันต่อไป ประเพณีอันนี้มันก็คล้าย ๆ กันทุกประเทศ ที่รับอารยะธรรมและศาสนาจากประเทศอินเดีย

การที่เขาทำกันในรูปอย่างนี้ก็เพราะมีความเชื่อว่า คนเรานี้ตายก็ยังไปเกิดอีก การไปเกิดอีกนั้นก็เป็นไปตามอำนาจของผลกรรมที่ตัวได้กระทำไว้ ถ้าทำกรรมที่ดี ๆ ไว้มาก ก็ไปเกิดในสุคติ คือไปเกิดที่ดี ถ้าทำกรรมชั่วไว้มากก็ไปเกิดในที่ชั่ว สถานที่ชั่วนั้นมีหลายอย่าง เช่น กำเนิดสัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย ตามที่เขากล่าวกันไว้ในเรื่องเกี่ยวกับคัมภีร์ศาสนาพราหมณ์เขา ที่นี้ตายไปแล้วไปเกิดในที่ลำบาก ก็ต้องอาศัยบุญที่ญาติทำแล้วอุทิศไปให้ จึงได้มีธรรมเนียมทำบุญในเมื่อมีคนตาย แม้ตายไปแล้วเป็นเวลานานก็ยังมีการทำบุญอุทิศอยู่ตามกาลตามสมัย เช่นในวันตายของบิดามารดา เราก็มีการทำบุญอุทิศไป หรือว่าในวันพิเศษ เช่นในวันสงกรานต์ เราก็ไปทำบุญกันเป็นพิเศษ ในวันเดือน ๑๐ วันสารท ก็มีการทำบุญกันเป็นพิเศษ

การทำบุญในเรื่องอย่างนี้ทั้งหมด เป็นการแสดงออกซึ่งน้ำใจ ว่าเรายังมีความกตัญญูรู้คุณของท่านเหล่านั้น เรายังนึกถึงว่าท่านยังประโยชน์แก่ชีวิตของเรา ได้ช่วยเหลืออุ้มชูเรา

ให้เป็นผู้เป็นคน ให้อยู่เย็นเป็นสุขมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ การกระทำในรูปอย่างนี้ก็เป็นการฝึกฝนจิตใจ ให้เป็นผู้มีความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ ลัทธิการนับถือบรรพบุรุษนี้ ความจริงก็เป็นของเก่า คนไทยเราเมื่อก่อนนี้ไม่ได้รับนับถือพระพุทธศาสนาก็มีลัทธินับถือบรรพบุรุษอยู่แล้ว คือนับถือพ่อแม่ ปู่ตา ย่ายาย เขาเรียกสั้น ๆ ว่า "ตายาย" ตายายก็คือบรรพบุรุษของเรานั้นเองที่ถึงแก่กรรมไปแล้ว เราทั้งหลายก็มานึกถึงบุญคุณของท่านเหล่านั้น จึงได้มีการบำเพ็ญบุญเป็นครั้งเป็นคราว

ในการบำเพ็ญบุญนั้นจึงต้องมีระเบียบตั้งไว้เพื่อให้ทุกคนได้ระลึกถึงแล้วจะได้มาทำบุญพร้อม ๆ กัน แต่ถ้ามองไปอีกแง่หนึ่งว่าในการมาทำบุญพร้อม ๆ กันมาก ๆ นี่ บางทีมันก็ฟุ่มเฟือยเกินไป คือข้าวของมันมากเกินไป เช่นอาหารนี่มันมากจนไม่รู้ว่าจะฉันอย่างไร ไม่รู้จะฉันจานไหน ขนมนมเนยมันก็มากเกินไป จนไม่รู้ว่าจะเอาไปทำอะไร ถ้ามีคนยากคนจนอยู่ใกล้ ๆ ก็จะได้เอาไปแจกกัน คือบางแห่งก็เอาไปแจกนักโทษในเรือนจำให้ได้รับประทานกันในวันนั้น อันนี้ก็มี

ถ้าจะเลิก ประเพณีเสีย มันก็ไม่ได้ เราต้องรักษาประเพณีไว้ มีเพียงแต่ว่าเราจะต้องรู้ความหมายของการกระทำ

ว่าเราทำเพื่ออะไร การกระทำบุญในรูปที่เรียกว่าแสดงความกตัญญูนั้น ก็เพื่อจะให้เราระลึกถึงคุณของพ่อแม่ ปู่ตา ย่ายายนี้อันหนึ่ง อีกอันหนึ่งก็เพื่อจะบำรุงกิจการพระศาสนาให้วัฒนาถาวรต่อไป เพราะว่าศาสนานี้เราถือว่าเป็นดวงประทีปส่องใจทำคนให้รู้ชัดเห็นชัดในเรื่องเกี่ยวกับชีวิต จะได้ปฏิบัติถูกต้องเรียบร้อยไม่เกิดความทุกข์ยาก อันนี้คือความมุ่งหมาย เมื่อเรารู้ความมุ่งหมายของเรื่องดังนี้แล้ว ความจริงเราจะทำในวันไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมาทำรวมกันในวันสารท แต่เราถือว่าเดือน ๑๐ ทั้งเดือนแห่งเดือนสารท เป็นเดือนนึกถึงบรรพบุรุษเป็นเดือนแห่งการบริจาคทาน เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้แก่บรรพบุรุษของเรา ถ้าหากว่าเราเข้าใจอย่างนี้แล้ว เราก็ทำทยอยกันไป ใครนึกจะไปทำในวันไหนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปทำพร้อมกันในวันเดียว เฮโลกันในวันเดียว แล้วถ้าจะทำในวันหยุดงานมันก็มีในวันเสาร์ ๔ วันอาทิตย์ ๔ วันในเดือน ๑๐ นี้ เราจะไปในวันเสาร์ไหนก็ได้ ไปในวันอาทิตย์ไหนก็ได้ หรือว่าไม่ไปในวันอาทิตย์ เราสะดวกในวันไหนเราก็ไปทำได้ เพียงแต่ให้นึกได้ว่าในเดือน ๑๐ นี้ เป็นเดือนที่พุทธบริษัทมีจิตระลึกถึงบรรพบุรุษของตนแล้วกระทำอะไร ๆ สักอย่างหนึ่งเพื่ออุทิศส่วน

บุญไปให้แก่ท่านเหล่านั้น แล้วเราก็ตั้งหน้าตั้งตามาทำกันเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้ได้

ถ้าเปลี่ยนกันมาทำในรูปดังกล่าว ของก็จะไม่เหลือเฟือ มันพอดีพอดี ก็เหมือนกับการตักบาตรที่สนามหลวงในวันปีใหม่ นัดกันไปในวันเดียว ตักกันใหญ่จนไม่รู้ว่าจะเอาไปไหน ต้องเอาไปกองไว้ที่โคนต้นมะขาม แล้วของนั้นมันสูญไปเสียเปล่า อาหารมากมายสูญไปโดยไม่ได้ประโยชน์ ถ้าเราจะนึกว่าปีใหม่ของเรานั้นคือเดือนมกราคม เดือนมกราคมทั้งเดือนเราควรจะถือว่าเป็นเดือนของปีใหม่ เมื่อเป็นเดือนของปีใหม่เราจะไปทำบุญในวันไหนก็ได้ ทำบุญในวันที่ ๑ มันมากเกินไป เราไปทำในวันที่ ๓ ที่ ๕ ที่ ๗ วันที่อะไรก็ได้ นึกขึ้นว่า ตั้งแต่ย่างเข้าปีใหม่นี้ยังไม่ได้ทำบุญ ยังไม่ได้เลี้ยงพระ เราก็แอบไปเลี้ยงวันใดวันหนึ่ง ถ้าเราผ่อนทำกันในรูปอย่างนั้น อาหารที่ถวายกับพระตามวัดจะไม่เหลือเฟือ จะไม่เป็นของสูญเสียไปโดยไม่ได้ประโยชน์ แต่ว่าพอเหมาะพอดี เราเองก็สบายใจ

ญาติโยมบางคนเวลาทำบุญที่วัด อาหารเหลือมาก ตั้งใจแกงอย่างประณีตให้อร่อยทีเดียว แต่พอมาถึงวัดเหลือทั้ง

หม้อ พระไม่ได้ฉัน แล้วก็มีความเสียใจ เสียใจว่าแหมแกงเหนื่อยเกือบตาย ไม่ฉันสักหน่อยเลย อันนี้เป็นความเสียใจที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ เพราะการทำอาหารด้วยความตั้งใจ แต่ว่าจะทำอย่างไรได้ เพราะว่าท้องมันมีเนื้อที่จำกัด ของมันมากเต็มที่ใส่นี่นิดใส่โน่นหน่อยมันก็เต็มแล้ว ของก็เหลือมาก โยมก็ไม่สบายใจ ถ้าหากว่าจะให้สบายใจแล้วละก็สืบดูว่า วันไหนไม่มีคนมาเลี้ยง หรือว่าไม่ค่อยมีอาหาร เราก็แอบย่องมาในวันนั้น ไม่มาเอง แกงเสร็จแล้วให้คนขับรถเอามาถวายพระที่วัด อาหารของโยมหนึ่งหม้อนั้นจะเกลี้ยงไม่เหลือเลย เพราะว่ามันไม่มีอะไรจะฉัน

โดยมากโยมมาทำบุญที่วัดนี่ มาเห็นทีไรก็อุดมสมบูรณ์ เพราะมาในวันที่เขาทำบุญกันมาก ๆ มันก็อุดมสมบูรณ์ทุกวัน แต่ถ้าเราแอบย่องมาในวันที่ไม่ใช่วันพิเศษ ไม่ใช่วันทำบุญอะไรพิเศษนั้นจะเห็นว่าน่าทำ ของที่เรานำมาถวายนั้นมันได้ประโยชน์เหลือเกิน เพราะท่านฉันได้ ท่านฉันหมด อันนี้น่าคิด

จึงใคร่จะขอฝากไว้ให้ญาติโยมนำไปคิดบ้าง ว่าในการทำบุญทีละมาก ๆ พร้อม ๆ กันนั้น ไม่ช่วยเศรษฐกิจของเราให้ดีขึ้น แต่เป็นการทำอาหารให้สูญเสียไปโดยไม่ได้ประโยชน์

คุ้มค่า เราจึงควรเลือกเวลาที่เหมาะแก่การบริจาคทาน เพราะว่าการบริจาคทานนี่เขาไม่ได้จำกัดเวลา ไม่ได้จำกัดอะไรทั้งนั้น เราจะไปทำเมื่อไรก็ได้ ข้อสำคัญทำแล้วให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับ ให้ผู้รับได้ใช้สิ่งนั้น แล้วเราเองก็สบายใจ ถ้าเราเอาอะไรไปให้เขา เขารับแล้วไม่ใช้ เราก็ไม่สบายใจ แต่ถ้ารับแล้วเอาไปใช้ เราเห็นก็ชื่นใจ

สมมุติว่าโยมเอาย่ามไปถวายพระใบหนึ่ง แล้วท่านใช้อยู่เราเห็นทีไรก็สบายใจ แต่ถ้าเราถวายแล้วคอยจ้องดู เออ! หลวงพ่อท่านเอาไปใช้หรือเปล่า ไม่เห็นใช้สักที ก็นึกว่าเออให้แล้วไม่เห็นใช้ หรือว่าเอาไปไหนเสียก็ไม่รู้ ทีหลังก็ไม่อยากถวายเพราะว่าไม่มีประโยชน์ นึกอย่างนั้น ทีนี้ถ้าเราจะทำให้ได้ประโยชน์ ก็ต้องดูเวลาให้พอเหมาะกับเรื่องที่เราจะทำ คือในการให้อะไรแก่ใครนั้นต้องพิจารณา ว่าสิ่งนั้นจำเป็นแก่ผู้รับหรือไม่ ถ้าเห็นว่าเหมาะและจำเป็น เราก็ให้ไป สิ่งนั้นก็เกิดประโยชน์

อันนี้เป็นข้อคิดนึกในการทำบุญ เกี่ยวกับประเพณี เพราะว่า เรามีการทำบุญตามประเพณีกันอยู่ มากมายหลายเรื่องหลายประการ ถ้าเราจะทำให้เกิดประโยชน์เราก็เลื่อนไปได้ตาม

เวลาที่เหมาะ เช่นว่าในวันปีใหม่เราไม่ได้ตักบาตรกับเขา แต่เราไปทำในวันอื่น มันก็ได้เท่ากัน หรือในวันสารทคนเขาไปวัดกันมาก เราไม่ไป เราจะไปในวันอื่น แม้เราจะไม่กระทำด้วยข้าวกระยาสารทกล้วยไข่ มันก็ได้เหมือนกัน อะไรก็ได้ที่พระฉันได้ ที่มันเป็นประโยชน์แก่ร่างกายก็ทำได้ทั้งนั้น หรือเราจะไม่ถวายของสดที่ฉันได้เพียงชั่วเช้าถึงเพล แต่เรานึกว่าในการทำบุญวันสารทนี้เราจะหาของอื่นไปถวาย ของที่เก็บไว้ได้ เช่นว่าสมมุติว่า เป็นเครื่องกระป๋อง ท่านก็จะได้เก็บไว้ฉันในเวลาที่ไม่มี เพราะว่าวันไหนไม่มีอะไร ขึ้นไปค้นหาในห้องเก็บของมีอะไรบ้าง มีเครื่องเค็มเครื่องดองอะไร เอามาเปิดถวายพระไปก็ได้ประโยชน์สำหรับในโอกาสต่อไป อันนี้จึงขอฝากให้ญาติโยมนำไปคิดด้วย

อีกประการหนึ่งในการทำบุญที่เรียกว่า "ทำบุญสารท" ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเรานับถือบรรพบุรุษ เรานึกถึงคุณงามความดีของท่าน แล้วเราก็ทำดีเท่าที่โอกาสจะทำได้ พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ว่า "ในขณะใดที่เรานึกถึงญาติของเราที่ตายไปแล้ว เราควรจะกระทำดี" ท่านว่าไว้อย่างนั้น เช่นนึกถึงบิดามารดาที่ตายไปแล้ว พอนึกถึง เราควรจะทำดีทันที นึกถึงครูบาอาจารย์ที่

สั่งสอนอบรมเรา เราพอนึกถึงก็ทำดีทันที นึกถึงใครก็ตามที่เป็นคนดีมีประโยชน์แก่ประเทศชาติ พอเรานึกถึงเราก็ทำดี การกระทำอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นคุณ

การทำบุญนั้นมันมีหลายแบบ **ทำบุญด้วยการให้ทาน**ก็ได้ **ทำบุญด้วยการรักษาศีล**ก็ได้ **ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา**ก็ได้ **ทำบุญด้วยการฟังธรรม** อย่างนี้ก็ได้ **ทำบุญด้วยการพูดธรรมะให้ผู้อื่นฟัง**ก็ได้ **ทำบุญด้วยการแผ่ส่วนบุญให้ผู้อื่น**ก็ได้ **ทำบุญด้วยการรับอนุโมทนาส่วนบุญ**ที่คนอื่นแผ่มาให้เราก็ได้ **ทำบุญด้วยการช่วยเหลือบุคคลอื่น**ในทางกาย ทางวาจา เช่น ช่วยยกข้าวยกของ ช่วยแนะนำพร่ำเตือน อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นการทำบุญอีกแบบหนึ่ง **ทำบุญด้วยการประพฤติตนเป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตน** ก็เรียกว่าเป็นบุญ ในประการสุดท้ายท่านบอกว่า **แม้การทำจิตของตนให้ถูกให้ตรง ให้มีความเห็นตรงตามทำนองคลองธรรม ก็เรียกว่าเป็นการทำบุญ**เหมือนกัน บุญมีวิธีที่จะทำถึง ๑๐ เรื่อง เราจึงควรจะเลือกว่า อันไหนมันเหมาะแก่เหตุการณ์แก่บุคคล เราก็ทำบุญอย่างนั้น

บางครั้งเราอาจจะทำบุญด้วยการให้ทาน เพราะว่ามีผู้ต้องการด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ในเวลานี้มีน้ำท่วมอยู่ในบาง

จังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรานึกถึงบรรพบุรุษ คือ ปู่ตา ย่ายาย เราก็ทำบุญด้วยการบริจาควัตถุสิ่งของให้แก่คนที่ได้รับความทุกข์เหล่านั้นได้

ในการบริจาคนั้นถ้าสมมุติว่าบริจาคเสื้อผ้า เราอย่าเอาเสื้อผ้าที่เราใช้แล้วไปบริจาค เพราะว่าเอาไปแล้วก็เอาไปใช้ไม่ได้ เพราะว่าสมัยนี้ของใครของใคร รูปร่างไม่เท่ากัน บางคนก็ผอม บางคนก็อ้วน แล้วก็เป็นเสื้อผ้าสมัยใหม่ คนตามบ้านนอกเขาไม่ค่อยจะใช้เสื้อผ้าอย่างเรา ถ้าเราจะบริจาคให้มันเป็นประโยชน์ มีเงินมากก็ซื้อผ้าถุงจำนวนเท่านั้นถุง เอามาเย็บเป็นถุง ๆ ไป หรือว่าซื้อผ้าเสื้อ ผ้าห่ม ผ้าซักน้ำ หรือว่าผ้าห่มนอน จำนวนเท่าที่เราจะบริจาคได้เอาไปให้เขา เขาได้รับแล้วเอาไปใช้ได้ทันทีบังเกิดความสบายใจ แต่ถ้าเรามีอะไรเก็บใส่ ๆ ลงไปในกล่องกระดาษ มอบกรมประชาสงเคราะห์ แล้วก็บอกว่าบริจาค ๕๐ ชิ้น ความจริงนั้นเป็นผ้าที่ไม่ใช้แล้วทั้งนั้น คือมันล้าสมัยมันเก่าไปบ้าง เอาไป เมื่อเอาไปแจกญาติโยมได้รับแล้วนุ่งไม่ได้ นอกจากเอาไปเก็บ ๆ ไว้ดูเล่นเท่านั้นเอง อันนี้เคยมีอยู่

คราวที่ปากพนังเมืองนคร ฯ แหลมตะลุมพุก เกิดพายุใหญ่ อาตมาก็ไปแจกกับเขาด้วยเหมือนกัน แต่ได้ซื้อผ้าถุง

ผ้าลายปะเต๊ะ ซื้อผ้าถุงไป ๒-๓๐๐ ถุง แล้วก็ซื้อผ้าเสื้อผ้าห่มไป เอาไปแจก พอแจกญาติโยมที่ได้รับแจกแกดีใจเหลือเกิน บอกว่าแหมของที่พ่อท่านเอามาแจกนี่ดีได้นุ่งทันที ใช้ได้ ได้ประโยชน์เลย ถามว่าก็เขาเอามาแจกกันเยอะเยะแล้ว ทางราชการก็เอามาแจกมาก เขาบอกว่า แจกแล้วแต่มันใช้ไม่ได้ ถามว่ามันเป็นอย่างไร เขาบอกว่า เป็นกระโปรง สะเก๊ตอะไรๆ ที่เขาใช้กันในบางกอก รับมาแล้วเอาไปนุ่งไม่ได้ อาตมาก็บอกว่า เอามาตัดออกแล้วก็ต่อกันเข้า แล้วก็เอาไปนุ่ง เขาก็บอกว่าเหมือนกับนุ่งผ้าม่าน มันจะไปนุ่งอย่างไร มันหลายสี กระโปรงมันหลายสี เอามาต่อกันเข้าก็เหมือนกับนุ่งม่าน ดูน่าเกลียด เลยก็เก็บๆ ไว้อย่างนั้น อันนี้เป็นเรื่องน่าคิด

อาตมาไปทีหลังก็ได้ความคิดว่า ควรจะบริจาคผ้าที่ชาวบ้านนุ่งได้ เช่นคนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือก็นุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อธรรมดาๆ เราก็ซื้อผ้าถุง ซื้อเสื้อที่เป็นเสื้อโหลของผู้ใหญ่ที่ชาวไร่ชาวนาเขาใช้ เพราะคนที่ถูกน้ำท่วมนี่เป็นชาวนาชาวไร่ ไม่ใช่คนในเมือง คนในเมืองนี่ไม่เดือดร้อน ในตัวตลาดหนองคายไม่เดือดร้อน น้ำท่วมไม่ได้ท่วมในตลาด ริมแม่น้ำก็ไม่ได้ท่วม มันท่วมห่างแม่น้ำออกไปคือเป็นนา ทำไมจึงท่วมอย่างนั้น

คือน้ำมันล้นคันกั้นแม่น้ำ แล้วมันไหลมาทางหลังเมือง ตรงไหนเป็นที่นาเป็นที่ลุ่มก็ไปท่วม ส่วนในตัวเมืองริมแม่น้ำจริงๆ ไม่ได้ท่วมมากมายอะไร ยังอยู่กันได้ พวกที่เดือดร้อนคือพวกชาวนา เพราะฉะนั้นเมื่อเราจะทำบุญกับชาวนาก็ต้องรู้ว่าชาวนานุ่งอะไรห่มอะไร เราก็ทำให้พอเหมาะกับเหตุการณ์ของคนเหล่านั้น

อาหารการกินนี่ก็เหมือนกัน เราจะให้ทานแก่ใคร เราก็พิจารณาว่าเป็นเรื่องเขากินได้ไหม เขากินกันได้ไหมอาหารประเภทนั้น ถ้าหากว่ากินได้ใช้ได้ก็เป็นประโยชน์ เราให้ทานในรูปอย่างนั้น การให้ทานต้องนึกถึงผู้รับ ว่ารับไปแล้วจะใช้ได้หรือไม่ เรียกว่า "เป็นทานของสัตบุรุษ" สัตบุรุษมีปกติเลือกเฟ้นแล้วจึงให้ เลือกของที่จะให้ เลือกเวลา เลือกบุคคลที่จะรับ เพื่อให้เหมาะกับสิ่งของนั้นๆ การทำทานแบบนั้นเรียกว่า "เป็นทานของสัตบุรุษ" เป็นทานที่เป็นคุณเป็นค่าเกิดประโยชน์แก่ผู้รับอย่างมากมาย อันนี้เป็นข้อที่น่าคิดอยู่

ถ้าเรานึกถึงบรรพบุรุษ เราก็ให้ทานเมื่อใดก็ได้ บางครั้งเรานึกถึงบรรพบุรุษขึ้นมา เราก็ว่าเออเราไปรักษาศีลเสียทีเถอะ เพราะว่าเรามีความประพฤติเหลวไหลโลเลออกไปนอกเรื่อง

มากแล้ว เราก็ตั้งใจไปรักษาศีล การรักษาศีลมีจุดมุ่งหมายก็เพื่อบังคับตัวเองให้อยู่ในระเบียบของศีล เช่นเรารับศีล ๕ ข้อ ก็เพื่อจะบังคับตัวเองด้วยระเบียบ ๕ ประการ คือ ไม่ให้ไปฆ่าใครเบียดเบียนใคร ไม่ให้ไปลักล้วงเอาของใคร ๆ ไม่ให้ประพฤติผิดในทางกาม ไม่ให้พูดโกหกหลอกลวงใคร ไม่ให้ไปดื่มกินของมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็เรียกว่า เอาระเบียบ ๕ อย่างนี้มาเป็นคอกล้อมตัวเราไว้ ไม่ให้ออกไปนอกคอกนอกทาง

ถ้าเราถือศีลอุโบสถก็เรียกว่า สูงขึ้นไปอีกหน่อย อยู่ที่ประพฤติพรหมจรรย์ การประพฤติพรหมจรรย์ก็คือ การพยายามรักษาจิตของเราไว้ ให้อยู่ในสภาพที่สงบ ไม่ให้วุ่นวายไม่ให้ยุ่งในวันอุโบสถที่เรามารักษาศีลอุโบสถนี้ เราก็ควรจะอยู่ด้วยความสงบ ควรจะพูดกันแต่น้อย ๆ ไม่มีเรื่องจำเป็นอะไรก็อย่ามาพูดกัน อย่าพูดมาก เรื่องทักทายปราศรัยกัน การค้าเป็นอย่างไรการขายเป็นอย่างไร ดินตรงนั้นขายได้แล้วหรือยัง อะไรเหล่านี้ไว้พูดกันในเวลาอื่น ไม่ใช่จะมาคุยกันขณะที่มาพบกันที่ศาลามันกลายเป็นเอิกเกริกเฮฮาไป ศาลาวัดก็ดี โบสถ์วิหารก็ดีไม่ใช่สถานที่สำหรับโฆษณาสินค้า ไม่ใช่สถานที่ติดต่อการค้าการขาย แต่ว่าเรามาเพื่อชำระชะล้าง มาเพื่อให้เกิดความสงบ

ในทางจิตใจ อยู่บ้านนี่มันวุ่นวายกันทุกคน ทีนี้เมื่อมาถึงวัดอยาก จะนั่งนิ่ง ๆ เงียบ ๆ อย่าเที่ยวไปพูดกันให้มันวุ่นวายยุ่งไป เพื่อนฝูงที่รู้จักกันเห็นกันก็ยิ้ม ๆ กันพอแล้ว ไม่ต้องทักทายกัน ให้มากความเกินไป ไม่อย่างนั้นมันก็วุ่นวาย ไม่ค่อยสงบ

ตามวัดทั่ว ๆ ไป เคยไปดูเขาวุ่นวายกันอย่างนั้น กว่า พระจะได้ขึ้นเทศน์นี่ เสียงเอ็ดเชียวเหมือนกับนกกระจาบจะเข้ารัง ความจริงคนทั้งนั้น ไม่มีนกกระจาบอยู่ในโบสถ์สักตัวหนึ่ง แต่ว่า เสียงจ๊อกแจ๊ก ๆ คุยกันไม่สงบ ไม่ได้ไปหาพระ แต่ไปหาอะไรอื่น ไปเสีย อย่างนี้มันก็ไม่ถูกเรื่อง เมื่อเรามาถึงที่วัด ที่ศาลา ที่โบสถ์ ที่วิหาร เราก็นึกว่าเรามาหาพระ เรามารักษาศีล เช่น รักษาอุโบสถ เราก็นั่งเงียบ ๆ ไม่มีเรื่องอะไรจะคุย เราก็นั่ง เฉย ๆ พระพุทธเจ้าท่านบอกว่า "พระอริยสาวกเมื่อมาพบกัน ทำได้เพียง ๒ ประการ คือนิ่งอย่างพระอริยะเจ้า พระอริยะเจ้า ท่านชอบนิ่ง หรือหากจะพูดกัน ก็พูดแต่เรื่องธรรมะ ไม่พูด เรื่องอื่น" พูดธรรมะก็พูดกันค่อย ๆ ต้องเกรงใจคนอื่นเขาบ้าง คนที่เขาไม่อยากจะฟังก็มี ไม่อยากจะพูดก็มี เราจะพูดอะไรกัน ก็พูดค่อย ๆ ถ้ามีเรื่องที่จะพูดดัง ๆ ก็ออกไปนอกศาลา ไปยืน กลางสนามแล้วก็คุยกันเสียสักพักหนึ่ง เสร็จแล้วค่อยมานั่ง ฟังเทศน์กันใหม่ต่อไป

การพูดมากนี่ก็ยุ่งเหมือนกัน ทำให้เกิดความไม่สงบวุ่นวาย ถือศีลอุโบสถต้องพูดแต่น้อย ๆ อย่าพูดกับคนอื่น แต่พูดกับตัวเองให้มาก การพูดกับตัวเองนั้นทำอย่างไร? คือพิจารณาตัวเอง ตักเตือนตัวเอง แล้วก็บอกตัวเองว่าควรทำอย่างนั้นควรทำอย่างนี้ ควรเลิกสิ่งนั้นควรละสิ่งนี้ ควรปฏิบัติตนอย่างนั้นปฏิบัติตนอย่างนี้ อย่างนี้เรียกว่าพูดกับตัวเอง คนเรานี่ถ้าพูดกับตัวเองมันไม่ดัง ต่างคนต่างพูดกับตัวเองนี่ นั่งเงียบหมดเลย แต่ถ้าพูดกับคนอื่นแล้วดังทุกคน เสียงมันมาก เป็นเหตุให้เกิดความรำคาญแก่กันและกัน แต่ว่าคนไทยเรานี้มีปกติดีอยู่อย่างหนึ่งอดทนไม่ค่อยบ่นค่อยว่า แต่ถ้าใครบ่นขึ้นว่า เออหนวกหูเต็มทีคนนั้นก็ผสมโรงด้วย ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วไม่มีหรอก เรียกว่าไม่มีผู้นำ คนไทยเรานี่ต้องมีผู้นำ ถ้าไม่มีผู้นำแล้วอยู่กันเฉย ๆ อยู่ได้ไม่มีอะไร

ตัวอย่างเช่นว่า เขามีงาน เปิดเครื่องขยายเสียงดังก้องไปหมด ความจริงก็รำคาญกันทุกบ้านที่อยู่ในบริเวณนั้น แต่ไม่มีใครพูด ถ้าใครไปเอ่ยขึ้นสักคนว่า แหม! มันหนวกหูจริงนั่นซิครับ มันดังอยู่อย่างนี้นานแล้วผมมันหนวกหูรำคาญเต็มทีคนโน้นก็รำคาญคนนี้ก็รำคาญ ความจริงก็รำคาญมานานแล้ว

แต่พูดไม่ได้ เกรงใจ ทีนี้ต้องหัดเกรงใจคนอื่นที่เขาต้องการเงียบ เพราะฉะนั้นต้องไม่พูดอะไรกันดัง ๆ ให้นั่งเงียบ ๆ

ถือศีลอุโบสถนี่ต้องเงียบ เขาเรียกว่าเก็บตัว อยู่ในสภาพนิ่ง นอกจากนิ่งแล้วเราต้องหัดภาวนา คือทำจิตให้สงบ ให้มีสติอยู่ที่ความรู้สึกนึกคิด ให้คอยดูตัวเอง ว่าเวลานี้จิตเรามันมีกุศลหรืออกุศลเกิดขึ้น ถ้าความคิดที่เป็นกุศลเกิดขึ้นรักษาไว้ให้มันเจริญต่อไป ถ้าความคิดที่เป็นอกุศลเกิดขึ้นต้องทำลาย

ความคิดที่เป็นอกุศลนั้นคิดอย่างใด ? ความคิดไปในกามวิตก คือคิดไปในเรื่องกาม เรื่องความสนุกเรื่องความเพลิดเพลิน เรื่องกินเรื่องเที่ยวเรื่องเล่น นี้เรียกว่าคิดไปในกามวิตก เป็นอกุศลประเภทหนึ่ง **คิดไปในเรื่องเบียดเบียนคนอื่น** ในรูปใดก็ตาม เป็นอกุศลอีกประเภทหนึ่ง **คิดไปในการพยาบาทปองร้าย** คนนั้นคนนี้ ก็เป็นเรื่องประเภทอกุศล ถ้าความคิดประเภทอย่างนี้เกิดขึ้นในใจ ก็ให้รู้ รู้ว่านี่อกุศลวิตกประเภทกามวิตก ประเภทวิหิงสาวิตกคือการเบียดเบียน ประเภทพยาบาทเกิดขึ้นในใจของเรา ความคิดสามอย่างนี้เกิดขึ้นแล้วมันจะเป็นอย่างไร มันเป็นไปเพื่อความวุ่นวาย เป็นไปเพื่อความเร่าร้อน เป็นไปเพื่อความทุกข์ ถ้าเราหล่อเลี้ยงมันไว้ก็เหมือน

กับเราใส่เชื้อเพลิงลงไปในกองไฟ ทำให้ความร้อนเพิ่มขึ้น ไม่ดีไม่เหมาะ เราควรจะเลิกจากความคิดนี้เสีย แต่ว่าใจของคนเรานั้นมันต้องทำงาน อยู่นิ่งไม่ได้ คือว่ามันหยุดคิดไม่ได้ แต่เราต้องหางานให้มันคิด คือคิดไปในด้านกุศล คิดออกจากกามคิดในอันไม่เบียดเบียนใคร คิดด้วยเมตตา คิดในทางไม่พยาบาทปองร้ายใคร อันนี้เรียกว่า เป็นกุศล

เราควรจะกลับความคิดที่เป็นอกุศลนั้น ให้เป็นกุศลแล้วก็คิดต่อไป หรือว่าเราคอยสังเกตดูว่า ความคิดอื่นมันเกิดขึ้นหรือไม่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความริษยา ความพยาบาทอะไรก็ตาม ถ้ามันเกิดขึ้นในใจของเรา เรารู้ ถ้ารู้มันก็ไม่ยืน คือพอรู้มันก็หายไป แต่ถ้าเราไม่รู้เท่ามันก็คิดเรื่อยไปที่เราเรียกว่า คนนั่งคิดนั่งฝัน หมายความว่าไม่รู้ตัวว่านั่งคิดอะไร นั่งนึกอะไร ถ้าปล่อยใจไปในรูปอย่างนี้แล้วก็ไม่มีสมาธิไม่มีกำลังใจที่เข้มแข็งพอ เสียกำลังไป เสียเปล่าๆ โดยไม่ได้ประโยชน์อะไร เราจึงต้องควบคุม

ในวันอุโบสถอย่างนี้เราควบคุมตัวเอง ไปนั่งผูกความคิดของเราไว้ด้วยสติ ให้คิดแต่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือว่าถ้าเราจะมอบงานให้มันทำสักอย่างหนึ่ง เช่นว่านั่งเจริญอานาปานสติ

คอยกำหนดลมหายใจเข้าออก เพราะว่าเรามีลมเข้าลมออกอยู่แล้ว เราก็คอยกำหนดเวลาหายใจเข้าก็รู้ตามเข้าไป เวลาหายใจออกก็รู้ อย่าให้มันไปนึกเรื่องอื่น ให้นึกอยู่เฉพาะลมเข้าลมออกตลอดเวลา การทำอย่างนี้เรียกว่า ฝึกจิตของเรา

ให้เราจำไว้ง่าย ๆ ว่า การไปรักษาศีลอุโบสถนั้น คือการไปฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น ไม่ให้วุ่นวายไม่ให้เร่าร้อน ไม่ให้ยุ่ง เพราะฉะนั้นเมื่อไปอยู่ในโบสถ์ในวิหาร แม้คนจะอยู่กันสัก ๕๐๐ ก็เหมือนกับไม่มีคน เพราะว่าต่างคนต่างทำหน้าที่ของตัว พระผู้มีพระภาคท่านตรัสว่า "เรานั่งอยู่ในหมู่คนมาก แต่เรานั่งเจริญภาวนา ก็เหมือนกับนั่งคนเดียว ถ้าเรานั่งอยู่คนเดียวในป่า แต่จิตใจฟุ้งซ่าน ก็เหมือนกับนั่งอยู่ในหมู่คนมากหลาย" อันนี้น่าคิด เพราะฉะนั้นเมื่อเราไปนั่งอยู่ในหมู่คนมากก็ให้เหมือนกับเรานั่งอยู่คนเดียว นั่งคนเดียวก็คือนั่งทำจิตของเราเอง ไม่ยุ่งกับใคร อย่าไปเอาใจใส่เรื่องของคนอื่นเขา แต่ยุ่งกับตัวของเรา เพราะว่า ๖ วันที่ผ่านมานั้น เรายุ่งกับเรื่องอื่นมามากพอแล้ว แต่ไม่ได้ยุ่งกับตัวเองเลย พอถึงวันที่ ๗ เราจะยุ่งกับตัวเรา เราจะจัดกับตัวเรา เราไม่มองใคร ไม่ดูใครทั้งนั้น แต่จะดูตัวเราเอง จัดการกับตัวเราเอง

ชำระสะสางเรื่องอะไรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเราเอง ให้เป็นการเรียบร้อย เราจึงได้ปลีกตัวมาวัด

การปลีกตัวมาวัดก็เพราะว่าที่บ้านมันยุ่ง เลยมาหาความสงบ แต่ถ้ามายุ่งที่วัดอีกก็เรียกว่า ยกเอาบ้านมาวางไว้ในวัดด้วย มันก็ไม่ได้เรื่องอะไร เราอย่าเอาบ้านมาไว้ที่วัด ถ้าเอาวัดไปไว้ที่บ้านนี่ไม่เป็นไร ถ้าเอาบ้านมาไว้ที่วัดแล้วมันวุ่นวาย ทีนี้มาวัดก็เรียกว่าให้มาที่วัด ทำจิตใจให้เป็นชาววัด การพูดการจาก็เป็นเรื่องของวัด เป็นไปในความสงบ อย่างนี้จะได้ประโยชน์ขึ้น

การพักผ่อนในวันอุโบสถในทางร่างกาย ญาติโยมที่มารักษาอุโบสถโดยมากเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ก็ต้องมีบ้าง เอนหลังเอนอะไรไปตามเรื่อง นอนหลับไปเสียบ้างพอสมควรแก่เวลา แต่ถ้าตื่นขึ้น ก็ทำหน้าที่ของเราต่อไป อย่างนี้เรียกว่ารักษาศีลถูกต้องได้ประโยชน์จากการรักษา แม้คนที่ไม่ใช่คนแก่ก็ควรหาโอกาสมารักษาบ้าง คือมาพักเสียบ้าง เหน็ดเหนื่อยจากงานการประสาทตึงเครียดหาโอกาสมาพักเสียที่วัด มานั่งเงียบ ๆ ตัดภาระกังวลออกหมดจากจิตใจ มาหาความสงบใจ ถ้าเราทำได้อย่างนี้

จิตใจก็ดีขึ้น กำลังใจก็เพิ่มขึ้น เราออกไปต่อสู้กับโลกได้ด้วยความเข้มแข็ง

เราจะไม่อยู่อย่างคนแพ้ แต่อยู่อย่างผู้รู้เท่ารู้ทัน ผลที่สุดเราก็ชนะอารมณ์โลกได้ คนที่อยู่กันด้วยความชนะอารมณ์นี่มันสบาย เช่นสามีภรรยาต่างคนต่างประพฤติธรรมะ ต่างคนต่างชนะธรรมชาติฝ่ายต่ำ การอยู่กันก็สงบเรียบร้อย ต่างคนต่างทำหน้าที่ของตัวในครอบครัวก็ไม่มีเรื่องยุ่ง ความยุ่งยากในครอบครัวเกิดขึ้นเพราะว่าไม่ประพฤติธรรม ต่างคนต่างปล่อยไปตามอำนาจของกิเลส เลยก็ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้น ในระหว่างคนในครอบครัว ถ้าเราใช้ธรรมะ ธรรมะก็จะช่วยให้เกิดความสงบได้ นาน ๆ ก็มาพักอบรมจิตใจ ๗ วันก็มาครั้งหนึ่ง อันนี้จะช่วยได้ เรื่องการรักษาศีลมีความมุ่งหมายอย่างนี้

การเจริญภาวนาก็เรียกว่าเป็นบุญ เราทำเมื่อไรก็ได้ อยู่บ้านก็ทำได้ ถ้ามีเวลาว่างเงียบ ๆ เข้าไปในห้องพระเราก็เจริญภาวนา เหมือนอย่างที่เคยอธิบายให้ฟังแล้ว ส่วนการแสดงธรรมหรือการฟังธรรมนั้น แสดงธรรมนี่ทำได้สำหรับบางคนแต่ก็ทำได้ทั่วไปสำหรับคนที่รู้ธรรมะ เช่นมารดาบิดาควรทำบ่อย ๆ ทำกับใคร เราทำกับลูกของเราในครอบครัว สอนลูกนั่นเอง

เอาธรรมะที่เรารับไปจากพระ จากที่เราอ่านหนังสือ สอนลูกเสียบ้าง เวลานี้ดูเหมือนว่าจะละเลย ไม่ค่อยได้อบรมบ่มนิสัยลูกเต้า คืออยู่กันไปตามเรื่อง ปล่อยให้มันเติบโตขึ้นตามเรื่องตามราว ไม่ได้มีการอบรมสั่งสอนเป็นกิจลักษณะ ความจริงควรทำให้เป็นกิจลักษณะ ให้มีการเทศน์ประจำบ้าน ตัวเราเองนั้นแหละเทศน์กันเอง มารดาเทศน์บ้างบิดาเทศน์บ้าง สุดแล้วแต่ว่าง สุดแล้วแต่ตกลงกันว่าจะเทศน์เรื่องอะไร

เช่น มารดาอยู่กับลูกเห็นความบกพร่องของลูกอย่างนั้นอย่างนี้ เราก็ประชุมกันตอนเย็นๆ ไหว้พระสวดมนต์หลังอาหารเสร็จแล้วก็นั่งอบรมสั่งสอน ให้เด็กได้รู้คุณค่าของชีวิต ให้เขาเข้าใจว่าเขาเกิดมาเพื่ออะไร มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร สิ่งที่ดีที่งามนั้นเป็นอย่างไร อะไรที่ไม่ดีไม่งามบ้างที่มีอยู่ในสังคมของมนุษย์นี้ เราชี้ให้เขาเห็น อย่าให้เขารู้เองเห็นเองมันจะลำบาก เพราะว่าจิตใจของเด็กยังไม่มีปัญญา ยังไม่รู้จักวิเคราะห์ว่า อันใดผิดอันใดถูก อันใดควร อันใดไม่ควร ชอบทำอะไรไปตามใจอยากใจปรารถนา อยากเที่ยวก็ไป อยากกินก็กิน อยากเล่นก็เล่นอยากจะคบกับใครก็ไปกันตามประสา ถ้าเราปล่อยเขาโดยไม่มีการเตือนเสียเลย บางทีก็เสียหาย และเสียหายมากเสียด้วย ที่เป็นเป็น

กันอยู่ในเวลานี้ เป็นเด็กเสียคนก็เพราะเรื่องอย่างนี้ เนื่องจากว่าไม่ได้อบรมสั่งสอน เลี้ยงแต่อาหาร ให้เสื้อผ้า ให้สตางค์ไปกินขนมที่โรงเรียน แต่ไม่มีการเตือน ไม่มีการบอกว่า อะไรถูกอะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร

จึงใคร่จะขอแนะนำญาติโยมที่เป็นมารดาบิดา เป็นย่าเป็นยาย ให้สอนธรรมะเสียบ้าง คือให้พูดธรรมะให้เด็กฟัง ให้เหตุให้ผลเขาว่าอย่างนั้นดี อย่างนี้ไม่ดี อะไรที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ ถ้าเราเห็นว่ามันไม่เหมาะไม่ควร เราก็พูดก็เตือนให้เขาเห็นว่าไม่เหมาะ การกระทำอย่างนั้นไม่เหมาะกับคนไทยไม่เหมาะกับเด็กที่เป็นผู้หญิงผู้ชาย ไม่เหมาะแก่คนเพศนั้นเพศนี้ เราพูดให้เด็กเข้าใจวันละเล็กละน้อย ให้เขาได้เกิดความสำนึกในการเป็นตัวของตัวเอง แล้วก็จะไม่ไหลไปตามสิ่งที่มาจากต่างประเทศ

เวลานี้เด็กของเรารับอะไร ๆ ที่มาจากต่างประเทศมากจนไม่รู้ว่าควรหรือไม่ควร เหมาะหรือไม่เหมาะ เรียกว่าทำตามชอบใจ ถือว่าเป็นเสรีของเขา เราไม่ได้สอนให้เข้าใจเสรีภาพที่ถูกต้อง เด็กของเราก็เลยไหลไปตามเรื่อง พอเป็นหนุ่มขึ้นก็เดือดร้อน กลายเป็นหนุ่มจิ๊กโก๋ไป พ่อแม่ก็เดือดร้อน ความ

เดือดร้อนนี้เกิดจากใคร เกิดจากความผิดพลาดที่เราไม่ได้สอนธรรมะให้เขา เพราะฉะนั้นควรแนะนำตักเตือนสั่งบกพร่องวันละเล็กละน้อย หรือถ้าไม่ทำทุกวัน อาทิตย์หนึ่งทำสักครั้งหนึ่งในคืนวันเสาร์ เพราะว่าหยุดงานกัน เราไม่ไปเที่ยวไปเตร่ก็สอนได้ หรือว่าไปเที่ยวพาลูกไปด้วย ไปนั่งสอนกันชายหาดก็ได้ชี้ให้เขาดูอะไรที่มันไม่เหมาะไม่ดีให้เขาเห็นเป็นตัวอย่าง

แม้จะดูโทรทัศน์ก็สอนธรรมะได้ เพราะว่าในเรื่องนั้นมันมีทั้งบุญทั้งบาป มีทั้งสิ่งที่เป็นบัณฑิตเป็นพาล เราก็สอนสรุปท้ายได้ หนังฉายจบลงแล้วก็แนะนำว่า ดูเถอะคนประพฤติธรรมนี่มันเช่นนี้ คนไม่มีธรรมะก็เป็นผู้แพ้ คนนั้นถูกยิงตายนั้นเพราะอะไร เพราะว่าไม่มีธรรมะ ไม่มีคุณงามความดีเป็นหลักรักษาจิตใจจึงต้องพ่ายแพ้ แม้ว่าจะใช้กลโกงหลายแบบแต่ก็เอาตัวไม่รอด เพราะว่าไม่มีอะไรเป็นเครื่องคุ้มครอง ชีวิตมนุษย์นี้ต้องมีพระ มีธรรมะ มีศาสนา เป็นเครื่องคุ้มครอง

เราสรุปให้เขาฟังบ้าง พูดให้เขาเข้าใจบ่อย ๆ เด็กก็เกิดความรู้สึกนึกคิด แนะให้เขาคิดเขาเกิดปัญญา อย่างนี้ก็เรียกว่า แสดงธรรม เป็นบุญเป็นกุศลแก่ผู้ทำ ในบางโอกาสเราไม่เป็นผู้แสดง แต่เราเป็นผู้ฟัง เช่นในขณะนี้โยมเป็นผู้ฟัง

อาตมาเป็นผู้แสดง ก็เรียกว่าทำบุญกันทั้งสองฝ่าย ผู้แสดงก็ทำบุญด้วยการแสดงธรรม ผู้ฟังก็ทำบุญด้วยการฟังธรรม เราต้องหาธรรมะเพิ่มเติมด้วยการฟังบ่อย ๆ ฟังแล้วเอามาสอนคนอื่นต่อไป ถ้าทำคู่กันไปอย่างนี้ ความรู้ก็จะสมบูรณ์ จะได้บุญเพิ่มขึ้น เป็นบุญอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม ด้วยการแสดงธรรม

การแผ่ส่วนบุญกับการรับส่วนบุญนั้น เป็นบุญในรูปใด คือในทางธรรมะท่านสอนไม่ให้ติดในอะไร ๆ แม้ในบุญก็ไม่ให้ติดไม่ให้หลง เราทำบุญเพื่อช่วยเหลือคนอื่น เพื่อขูดเกลาจิตใจให้สะอาดผ่องใส ไม่ใช่ทำเพื่อจะเอามาก ๆ คือว่าถ้าเอาแล้วมันไม่ได้ ได้นั่นคือไม่เอา ถ้าเราไม่เอาแล้วก็ได้ เช่นทำบุญอะไรถ้าเราคิดจะเอามากแล้วก็ไม่ได้ เป็นการเพิ่มกิเลสไป ทีนี้ถ้าเราไม่เอา เรียกว่ากิเลสหมดไป กิเลสหมดไปนั่นแหละคือการได้กำไรกำไรที่เป็นกุศลเกิดขึ้นในใจของเรา เพราะฉะนั้นเมื่อเราทำอะไรแล้วเราแผ่ให้แก่คนอื่น การแผ่ก็เท่ากับบอกให้เขาทำบุญอย่างเรานั่นเอง เช่นเราไปทำบุญให้ทานมา บอกว่าเราไปทำบุญบริจาคทานที่วัดโน้น รับเอาส่วนบุญด้วยนะ นี่ก็เท่ากับบอกเขาว่าช่วยกันทำทานต่อ ๆ ไปเถอะ เรียกว่า ให้ความคิดที่เป็น

บุญแก่คนเหล่านั้น คนนั้นพอได้รับก็ยกมือสาธุ หมายความว่าเห็นดีด้วยกับการทำดี คือยอมรับความดีของคนอื่น

คนเรานี่ลำบากใจเหมือนกัน ดีบดันใจตรงที่ไม่ยอมรับความดีของคนอื่น ทำไมจึงไม่ยอมรับ ก็เพราะมีความคิดริษยาอยู่ในใจ ไม่อยากให้ใครได้ดีมีความเจริญ นี่เขาเรียกว่าริษยา ถ้ามีความริษยาเป็นรากฐานอยู่ในใจแล้ว ยกมือไม่ขึ้น แม้จะกล่าวคำว่า สาธุ นี่ก็ยาก ใจมันไม่ยอม กิเลสมันขวางไว้ เมื่อเราเห็นคนอื่นทำดีแล้วเห็นดีด้วยบ่อย ๆ ก็เป็นเหตุให้เราทำดีต่อไป คือให้อยากทำดีบ้าง ความดีมันก็แพร่หลายออกไป เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนว่าให้แผ่ส่วนบุญ อย่าทำคนเดียว ทำแล้วบอกให้คนอื่นรู้ด้วย ให้เขาได้ทำกัน

การแผ่ส่วนบุญนี้ อย่าแผ่แบบที่เรียกว่าไปคะยั้นคะยอให้เขาทำกับเรา เราปล่อยให้เขาคิดเอาเอง อย่าไปพูดล่อให้มากเกินไปจนน่าเกลียด เช่นเราทำอะไรก็ไปพูดอย่างนั้นอย่างนี้ หรือบางทีก็พูดเลยไปจนเป็นการยั่วกิเลสให้คนนั้นเกิดมานะขึ้นมาแล้วก็อยากจะทำบ้าง เพราะว่าคนนั้นเขาทำแล้ว ทีนี้บางคนไม่เกิดมานะแต่เกิดอารมณ์ขึ้นมา ว่านี่จะมายั่วให้ฉันทำด้วยเอากิเลสมาอวดกัน เขาก็เลยไม่ทำ ก็ไม่ได้อะไร เราเพียงแต่บอก

เฉยๆ บอกว่าฉันไปทอดกฐินมารับเอาส่วนบุญเถอะ เขาก็สาธุ มันก็หมดเรื่องเท่านั้น อันนี้เรียกว่าแผ่ส่วนบุญเป็นบุญ

ถ้าไปแผ่ส่วนบุญแล้วอยากให้เขาอนุโมทนา ใช้วิธีการพูดจายืดยาว อย่างนั้นอย่างนี้ ก็เรียกว่าคะยั้นคะยอกันมากเกินไปไม่ดี เราเอาแต่พอเหมาะพอควร เราผู้ทำก็สบายใจ ไม่ลำบากใจ จะให้ใครทำบุญอะไรอย่าให้เขาลำบากใจ บางทีเขาลำบาก เช่น การเรี่ยไร ถ้าเราไปเรี่ยไรเฉพาะหน้า บางทีเขาให้ด้วยความเกรงใจลำบากใจ ถ้าไม่ให้ก็เกรงใจ เลยให้ ถ้าให้ด้วยความเกรงใจไม่เป็นบุญ จิตใจไม่เสียสละ ขอให้ให้ด้วยความเต็มใจ เราผู้ไปบอกให้เขาทำ ก็ให้เขาเกิดความเต็มใจ ไม่ต้องพูดมาก ไม่ต้องเอาตัวอย่างมาอวด ว่าคนนั้นทำเท่านั้น คนนี้ทำเท่านี้ เราเอาแต่พอเหมาะพอดี อย่างนี้ก็สบายใจกันทั้งสองฝ่าย คือทั้งผู้ขอและผู้ถูกขอ เรื่องขอนี้ก็สำคัญเหมือนกัน ในนิทานในพระวินัยท่านเล่าไว้ว่า

มีฤษีสองตนเป็นพี่น้องกัน นาคมาหาฤษีบ่อยๆ นาคตัวหนึ่งมีสร้อยคอ คือแปลงตัวมา เวลามามีสายสร้อยเพชรอย่างดีมาเฝ้า ฤษีผู้น้องพอเห็นนาคแล้ว ขนพองสยองเกล้ากลัวไม่สบายใจ นาคนั่งอยู่แล้วไม่สบายใจเลย เลยบอกพี่ชายว่า

ทำไมนาคมาบ่อยๆ ผมไม่สบายใจเลย เห็นนาคทีไรแล้วไม่อยาก ให้มา ฤษีผู้พี่บอกว่าถ้าไม่อยากให้มา ฉันจะบอกอุบายให้ ทำเถอะแล้วมันจะไม่มา ถามว่าทำอย่างไร ขอแก้วที่คอ มาทีไร แล้วขอทุกที พอนาคมาแกก็ขอ ขอแก้วที่คอ แก้วนี้มันสวย เหลือเกินอยากได้ นาคก็หวงไม่อยากให้ แกก็ขอทุกวัน มา แล้วขอ นาคเลยหายไปเลย ไม่มาอีกแล้ว

ตอนที่จากกันนาคบอกว่า "ผู้ขอไม่เป็นที่รักของผู้ ถูกขอ ผู้ถูกขอเมื่อไม่ให้ก็ไม่เป็นที่พอใจของผู้ขอ คนย่อมเป็นที่ เกลียดชัง เพราะขอจัดเกินไป" ขอมาก คนเขาไม่ชอบ มันยุ่ง นาคนั้นก็เลยไม่มา เพราะว่ามาทีไรถูกขอทุกที เลยก็ไม่มาต่อไป อันนี้เป็นตัวอย่าง

คนเราจะขออะไรกับใครนั้น อย่าขอให้เขารำคาญ ขอให้เขาสบายใจ คือบอกให้รู้นิดๆหน่อยๆ ให้เขาไปคิด ให้เขาทำด้วยความเต็มใจ บัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น เหมือนกับแมลงภู่ ไปเอาน้ำหวานที่เกษรบัว บัวไม่ช้ำเอาแต่น้ำหวานที่เกษร พระสงฆ์องค์เจ้าเราก็ดี ญาติโยมก็ดี เมื่อจะต้องขออะไรกับใคร ให้ทำเหมือนกับแมลงภู่ อย่าให้ดอกบัวมันช้ำ เอาแต่น้ำหวาน นิดๆหน่อยๆไป คือว่าให้เป็นเรื่องเป็นราว อย่าขอมากเกินไป

อย่าขอบ่อยเกินไป อย่าทำให้ญาติโยมอิดหนาระอาใจในเรื่องการถูกขอ อย่างนี้ก็สบาย

เรื่องการบอกบุญนี่ก็เหมือนกัน นี่ก็ใกล้ฤดูกฐินแล้ว ญาติโยมที่ไปวัดเดือดร้อน เดือดร้อนเรื่องฎีกากฐิน คนนั้นเอามาแจก คนนี้เอามาแจก ไปวัดก็เอาใส่ย่ามไปเกือบทุกราย พวกที่ไปวัดบ่อย ๆ รู้จักพระสงฆ์องคเจ้ามาก องค์นั้นก็โยมช่วยหน่อย องค์นี้ก็โยมช่วยหน่อย โยมก็เอาไป พอไปถึงก็แจกใบฎีกากัน โยมนั้นก็แจกกับโยมนี้ โยมนี้แจกกับโยมนั้นแจกกันไปเรื่อย อันเป็นเรื่องที่น่ารำคาญ ที่แจกกันอย่างนั้นคนที่ไปวัดก็รำคาญ รำคาญเรื่องใบฎีกา จนพูดกันว่า ท่านเจ้าคุณ ท่านพระครู ท่านปลัด ก็ไม่กลัว กลัวองค์เดียวเท่านั้น ถามว่ากลัวใคร บอกว่า กลัวท่านใบฎีกา องค์อื่นไม่กลัว กลัวองค์เดียวคือท่านใบฎีกา กลัวนักกลัวหนา นี่หมายความว่าฎีกามากนี่วุ่นวาย ทำให้ญาติโยมลำบากเดือดร้อน

การขอมากมันไม่ดี นาน ๆ ขอสักทีเท่าที่จำเป็น ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ขอ โยมก็ไม่เดือดร้อน แล้วโยมก็ให้ด้วยความสบายใจ นี่เป็นเรื่องของการทำบุญทำกุศล ที่เรา ๆ ทำกันอยู่ก็ให้รู้เหตุรู้ผลของเรื่องว่า เราทำเพื่ออะไร ทำแล้วจะได้อะไร

ทำเวลาใดเหมาะ เวลาใดไม่เหมาะ ให้พิจารณาด้วยปัญญาของเราเอง การทำบุญจึงจะมีอานิสงส์ชำระชะล้างจิตใจได้สมความปรารถนา

ดังที่ได้กล่าวมาเพื่อชี้แนะแนวทางแก่ญาติโยม ในเรื่องการทำบุญ ในเรื่องประเพณี ในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๑๓

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ของเดือน ๑๑ ข้างขึ้น เป็นวันขึ้น ๗ ค่ำ อีก ๘ วันก็เป็นวันกลางเดือน แล้วก็ออกพรรษา พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีระเบียบการอยู่จำพรรษาตลอด ๓ เดือน คือตั้งแต่วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ จนถึงวันกลางเดือน ๑๑ พ้นจากนั้นแล้วก็เป็นวันออกพรรษาไป เมื่อออกพรรษาแล้ว ญาติโยมพุทธบริษัทได้มีการทำบุญกันเป็นพิเศษเรียกว่า " ทำบุญทอดกฐินหรือทอดผ้าป่า" ควบคู่กันไป การบุญที่เรียกว่าผ้าป่า

หรือกฐินนี้ เป็นธรรมเนียมที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณ วันนี้ใคร่ที่จะทำความเข้าใจกันในเรื่องบุญประเภทนี้ กับญาติโยมทั้งหลายสักเล็กน้อย

ในเบื้องต้นจะพูดเกี่ยวกับเรื่อง **ผ้าป่า** เสียก่อน ว่าเพราะอะไรจึงได้มีการทอดผ้าป่ากัน คือในสมัยก่อนโน้น เมื่อพระพุทธเจ้าของชาวเราทั้งหลายได้ตรัสรู้แล้ว ไปสอนธรรมะแก่ประชาชนในที่ต่าง ๆ ทั่ว ๆ ไป มีคนเลื่อมใสศรัทธาออกบวชในพุทธศาสนา ปฏิบัติตามแบบพระภิกษุในพระพุทธศาสนา การดำรงชีวิตของนักบวชในพระพุทธศาสนานั้น พระผู้มีพระภาคสอนให้เป็นอยู่อย่างง่าย ๆ เช่นเรื่องเกี่ยวกับจีวรเครื่องนุ่งห่มก็ให้หาผ้าบังสุกุลมาใช้ผ้าบังสุกุลนี่คือผ้าเปื้อนฝุ่น แปลตามตัวว่าผ้าเปื้อนฝุ่น คือผ้าที่ชาวบ้านเอาไปทิ้งไว้ตามกองขยะมูลฝอยหรือว่าผ้าที่ห่อศพ พระเราไปเห็นผ้าเช่นนั้นเข้า ก็ถือเอามาใช้ในฐานะผ้าบังสุกุล

การเผาศพของชาวอินเดียนั้นเขาเอาผ้าห่อศพ แล้วเอาไปวางไว้ในป่าช้า ยังไม่ได้เผาทันที การเผาเป็นหน้าที่ของสัปเหร่อที่จะจัดการตามธรรมเนียม ญาติโยมของศพนั้นเมื่อเอาศพไปมอบให้แล้ว เขาก็กลับบ้าน ไม่มีความห่วงใยในเรื่องการ

เผา เป็นหน้าที่ของสัปเหร่อจะเอาไปเผา เสร็จแล้วเป็นขี้เถ้าก็เอาไปทิ้งไปฝังตามเรื่อง เขาไม่ได้เก็บกระดูกมาไว้บูชาสักการะ ถ้าอยู่ใกล้แม่น้ำก็เอาไปทิ้งในแม่น้ำเสียเลย ก่อนที่จะเผา มีผ้าห่ม ถ้าเป็นศพผู้ชาย ส่วนมากเขาใช้ผ้าขาวนุ่งห่มศพ ถ้าเป็นศพผู้หญิงก็ใช้ผ้าที่เป็นสี สุดแล้วแต่จะมีจะได้

พระภิกษุสงฆ์เราเมื่อเดินไปพบศพเช่นนั้นเข้า เห็นผ้าเป็นผืนยังใช้ได้ ท่านก็ไปถือเอาผ้านั้นในฐานะเป็นผ้าบังสุกุล ใช้คำในภาษาบาลีว่า "อิมํ ปํสุกุลจีวรํ อสฺสามิกํ อชฺช มยฺหํ ปาปุณาติ" ผ้าผืนนี้เป็นผ้าบังสุกุลไม่มีเจ้าของ เราถือเอาไปใช้ได้ แล้วท่านก็เอาไปซักตากแห้ง ตัดเย็บย้อมทำเป็นจีวร อันนี้เป็นธรรมเนียมของพระในสมัยนั้นที่ใช้กันอยู่ทั่วๆไป เมื่อพระบวชใหม่ๆ พอบวชเสร็จท่านก็บอกว่า "ปํสุกุลจีวรํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย". บอกว่า เมื่อเธอบวชแล้ว ต้องอาศัยผ้าบังสุกุลเป็นเครื่องนุ่งห่มจนตลอดชีวิต นี่เป็นเรื่องเก่าที่มีมาในยุคต้นสมัยพุทธกาล

ทีนี้ ชาวบ้านอยากจะถวายผ้าแก่พระ จะทำเป็นรูปผ้าจีวรอะไรไปถวายไม่ได้ เพราะไม่มีพระพุทธานุญาตให้รับผ้าจากชาวบ้าน ชาวบ้านก็ไม่รู้จะทำอย่างไร เมื่อต้องการจะถวาย

ผ้าแก่พระก็เลยเอาผ้านี้ไปเที่ยวพาดไว้ตามป่า รู้ว่าพระเดินผ่านทางไหน ก็เอาผ้าไปเที่ยวพาดไว้ตามกิ่งไม้ หรือว่าทิ้งไว้ตามกองขยะมูลฝอยที่พระท่านจะเดินผ่านไป การทำอย่างนี้เรียกว่า "ทอดผ้าป่า" พระสงฆ์ท่านมาเห็นผ้าเช่นนั้นเข้า ท่านก็ถือเอาในฐานะเป็นผ้าบังสุกุล เอาไปใช้นุ่งห่มต่อไป ธรรมเนียมการทอดผ้าป่าจึงได้เกิดขึ้น ให้จำง่าย ๆ ว่า เกิดขึ้นเพราะชาวบ้านไม่มีโอกาสจะถวายผ้าแก่พระด้วยมือได้ ต้องเอาไปเที่ยวทิ้งไว้ตามป่า พระจึงจะเอาผ้านั้นไปใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มได้ จึงได้มีการทอดผ้าป่า การทำอย่างนี้เขาทำกันมานานเหมือนกัน จนสมัยต่อมามีพระพุทธานุญาตให้พระรับผ้าจากชาวบ้านได้

เรื่องที่จะรับผ้าจากชาวบ้านได้นี่ ก็เพราะว่ามีเหตุมีเรื่อง คือหมอชีวกโกมารภัจจ์ เป็นนายแพทย์ใหญ่ในสมัยนั้น มีความรู้เชี่ยวชาญในหยูกยารักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยชำนาญมาก พระเจ้าแผ่นดินในเมืองอุชเชนี ชื่อพระเจ้าจัณฑปัชโชติทรงพระประชวรปวดในพระเศียรมาเป็นเวลานาน ยังรักษาไม่หาย มีคนไปกราบทูลว่า หมอชีวกโกมารภัจจ์เป็นแพทย์ประจำพระองค์พระเจ้าพิมพิสาร เป็นผู้มีความชำนาญในการรักษาโรค ควรจะเชิญมาตรวจแล้วทำการรักษา เลยพระเจ้าแผ่นดินส่งทูตนั้นไปเชิญหมอ

มาที่กรุงอุชเชนี หมอได้ตรวจดูแล้วเห็นว่ารักษาได้ แต่ว่าพระเจ้าจัณฑปัชโชติมีเรื่องแปลกกว่าคนอื่นอยู่อย่างหนึ่ง คือไม่ชอบเสวยนมเพะ ทรงเกลียดนักกับนมเพะ

ยาที่จะให้เสวยนั้นต้องเข้านมเพะจึงจะหายโรคได้ หมอรู้ว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่ชอบนมเพะ จึงได้ขอพรก่อนที่จะรักษาสองข้อ คือ ๑ จะมีธุระออกไปนอกเมืองทางประตูไหน ในเวลากลางคืนดึกดื่นเมื่อไรก็ตาม มีบัตรพิเศษให้นายประตูเปิดให้ได้ นี้ข้อหนึ่ง ข้อที่ ๒ ขอช้างที่มีฝีเท้าดีไว้เชือกหนึ่ง เพื่อต้องการไปเก็บยาในเวลากลางค่ำกลางคืนจะได้สะดวกสบาย อันนี้เป็นอุบายของหมอ เพื่อจะหนีเมื่อให้พระองค์เสวยยาแล้วนั่นเอง เลยก็ทำยาให้เสวยเข้าน้ำนมเพะ แต่เอายาอื่นมากลบนมเพะเสียไม่ให้กลิ่นปรากฏ แต่ว่าพระเจ้าแผ่นดินเสวยเข้าไปแล้ว สักชั่วโมงก็เรอรู้สึกว่ามีนมเพะอยู่ในท้องก็ทรงกริ้ว แต่หมอชีวกโกมารภัจจ์ก็ได้หนีไปไกลเสียแล้ว จึงสั่งคนใช้ที่เดินเร็วให้ไปตาม ไปพบกันในตอนเช้าที่ชายแดน หมอก็ต้อนรับคนใช้ด้วยการให้กินลูกมะขามป้อมลูกหนึ่ง เอามีดทายาไว้แล้วก็ผ่ามะขามป้อมให้กิน นายคนนั้นพอกินมะขามป้อมตกไปถึงท้องไม่เท่าไร ก็เป็นโรคท้องเดิน ถ่ายกันเป็นการใหญ่ หมอบอกว่าไม่เป็นไรหรอกไม่ต้องกลัว ถ่ายแล้ว

จะหมดโรคหมดภัย เลยสั่งไปบอกพระเจ้าแผ่นดินว่า โรคนั้นจะหายเด็ดขาดไม่เป็นอีกต่อไป เราจะลา แล้วขึ้นช้างหนีไปกรุงราชคฤห์

คนใช้นั้นพอหยุดท้องเดินก็กลับไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินกราบทูลให้ทรงทราบ พระเจ้าแผ่นดินหายโรคหายภัยก็สบายพระทัย เลยคิดว่าควรให้รางวัล ก็ให้พระราชทานผ้าไหมอย่างดี ๓๐ พับไปให้แก่หมอชีวก หมอชีวกได้ผ้าอย่างดีมาก็นึกในใจว่า มันมากเกินไป เราจะใช้กันไม่ไหว จะทำอย่างไรดี ก็นึกถึงพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ว่าท่านไม่ค่อยจะมีผ้าใช้ ถ้าเราได้ถวายผ้าไหมอย่างดีแล้วละก็จะได้ใช้ไปนาน ๆ แต่ว่าพระพุทธองค์ยังไม่ทรงอนุญาต จะทำอย่างไร หมอก็เลยไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลขอพร ว่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ขอให้พระองค์อนุญาตให้พระภิกษุรับผ้าจากชาวบ้านได้ โดยไม่ต้องไปเก็บผ้าบังสุกุลมาใช้เสมอไป พระองค์ก็ถามว่าเพราะเหตุอะไร หมอก็อธิบายเหตุผลให้ทรงทราบ พระองค์ก็ทรงอนุโมทนาให้พรข้อนั้น

นับตั้งแต่นั้นมาชาวบ้านก็มีโอกาสที่จะถวายผ้าแก่พระได้ โดยไม่ต้องเอาไปทิ้งไว้ที่กองขยะมูลฝอย แต่ว่าธรรมเนียมการทอดผ้าป่าซึ่งได้มีมาตั้งแต่ในสมัยนั้น ก็เหลือมาจนถึงทุกวันนี้ เรามักจะทอดผ้าป่ากันที่วัดนั้น วัดนี้ ว่าผ้าป่าเดี๋ยวนี้ ไม่ได้มุ่งจะ

เอาผ้าไปถวายวัดเท่านั้น ผ้านั้นมันเล็กเหลือเกิน ที่เอาไปถวายไม่ใช่เรื่องสำคัญ สำคัญอยู่ที่ปัจจัยบำรุงวัด ถ้าญาติโยมได้รับใบฎีกาวัดไหนก็หมายความว่าวัดนั้นต้องการเงิน เพื่อเอาไปซ่อมแซมบำรุงเสนาสนะ เราก็ไปทอดผ้าป่ากัน ต้นผ้าป่านั้นมักจะมีไม่มากมีต้นเดียว จัดไว้หรูหราพอสมควร ส่วนแก่นของผ้าป่าในสมัยนี้นั้นอยู่ที่ปัจจัย เพื่อเอาไปบำรุงวัดวาอารามเท่านั้นเอง อันนี้เป็นธรรมเนียมของการทอดผ้าป่า

เรื่องกฐิน ที่เราทำกันทุกปี กฐินนี้ทำได้เฉพาะฤดูกาล คือถวายกฐินได้ตั้งแต่วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๑๑ จนถึงกลางเดือน ๑๒ เราเรียกว่า "กาลทาน" ทานที่ถวายเฉพาะเวลา เพราะพ้นนั้นไปแล้วไม่ชื่อว่ากฐิน แต่เป็นเรื่องอื่นไป **ทำไมจึงได้มีการทอดกฐินขึ้น** ก็เพราะว่า **พระในสมัยก่อนมีผ้าใช้น้อย เพียงสามผืน** เท่านั้นเอง ผ้าสามผืนคือ ผ้าสังฆาฏิ สบง จีวร

ผ้าสังฆาฏิ ที่เราเห็นพระท่านเอามาพาดบ่าเวลานี้ เรียกว่าผ้าสังฆาฏิ ผ้าสังฆาฏินี้พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ใช้ถึงสองชั้น ชั้นเดียวก็ได้ แต่ทรงอนุญาตพิเศษให้ใช้สองชั้น เผื่อหนาวในหน้าหนาว ผ้าสังฆาฏินี้มีไว้สำหรับทำอะไร? มีไว้สำหรับใช้

หลายอย่าง ใช้ปูนั่งก็ได้ ใช้ปูนอนก็ได้ ใช้คลุมหัวก็ได้ เวลาเดินทางพระไม่มีร่ม ก็ใช้ผ้าสังฆาฏินั่นแหละคลุมหัวไป จะไปนั่งในดงในป่าก็เอาผ้าสังฆาฏินั่นแหละปูนั่ง เวลาจะนอนถ้าเป็นหน้าร้อนไม่ต้องห่มคลุม ก็ใช้ผ้าสังฆาฏินั่นแหละปูนอน เราจะเห็นได้ในตอนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน เมื่อเสด็จไปถึงสวนสาละ พระองค์ก็บอกพระอานนท์ว่า อานนท์ จงปูผ้าสังฆาฏิสี่ชั้นให้แก่เรา เราจะนอน ณ บัดนี้ พระอานนท์ก็ปูผ้าสังฆาฏิถวาย แล้วพระองค์ก็ประทับบรรทมบนผ้าสังฆาฏินั้น เป็นการประทับบรรทมครั้งสุดท้าย คือนิพพานนั่นเอง ผ้าสังฆาฏิใช้อย่างนี้ แต่มาสมัยนี้เราอยู่กันเป็นวัดวาอาราม ไม่ค่อยจะได้เดินทางไปไหนๆ การใช้ผ้าสังฆาฏิก็ใช้เฉพาะเวลาทำสังฆกรรม เอาพับเรียบร้อยพาดบ่าลงโบสถ์ ลงทำกิจเกี่ยวกับสังฆกรรมในโบสถ์ หรือว่าลงฉันในศาลาเวลามีกิจนิมนต์ ก็พาดผ้าสังฆาฏิด้วย ใช้เพียงเท่านั้น นี่เป็นผ้าผืนหนึ่งที่พระท่านมีใช้

อีกผืนหนึ่งก็คือ **จีวร คือผ้าห่ม** เรียกตามภาษาพระว่า "อุตตราสงฆ์" เป็นผ้าสำหรับห่มโดยเฉพาะ อีกผืนหนึ่งคือ **สบง สำหรับนุ่ง** ผ้าสามผืนนี้เป็นบริขารจำเป็น คนที่จะมาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา ต้องมีครบสามผืน คือมี สบง สังฆาฏิ

จีวร เวลาพระคู่สวดท่านถามในโบสถ์ถามว่า บริขาร คือ จีวรกับบาตรมีครบแล้วหรือยัง ถ้าไม่ครบต้องหาให้ ถ้าครบแล้วก็เป็นอันว่าบวชได้ตามพระวินัย ผ้าสามผืนนี้เป็นของใช้ประจำสมัยก่อนนั้นไม่มีผ้าซับเหงื่อที่เราใช้กันอยู่เดี๋ยวนี้ แล้วก็ไม่มีผ้าแถมพิเศษ มีเพียงสามผืนเท่านั้น ถ้าสมมติว่าซักสบง ก็นุ่งจีวรเอาจีวรพับเข้าให้ได้ขนาดสบงแล้วก็นุ่ง ถ้าซักจีวรก็ห่มผ้าสังฆาฏิใช้กันอยู่อย่างนั้น เพียงสามผืน ไม่เกินไปกว่านั้น จะมีใช้พิเศษอีกผืนหนึ่งก็ในฤดูฝน คือผ้าอาบน้ำฝน ที่ญาติโยมมักจะถวายกันในวันก่อนเข้าพรรษา การมีผ้าอาบน้ำฝนใช้ก็เป็นเรื่องของพรเหมือนกัน นางวิสาขาได้ไปขอพรพระพุทธเจ้า ให้พระได้มีผ้าอาบน้ำฝนใช้สักผืน

เรื่องก็มีว่า คราวหนึ่งนางวิสาขานิมนต์พระสงฆ์ไปฉันที่บ้าน พอถึงเวลาก็บอกแก่สาวใช้ บอกว่าได้เวลาแล้วให้ไปนิมนต์พระจากวัดมาที่บ้าน เพราะบ้านของนางก็อยู่ใกล้วัด นางสาวใช้ก็ไปที่วัด พอดีวันนั้นฝนมันตก น้ำมาก พระก็อาบน้ำกัน นางสาวใช้ไปเห็นพระอาบน้ำ ก็เลยกลับมาบอกนางวิสาขาว่าไม่เห็นมีพระสักองค์หนึ่ง มีแต่พวกชีเปลือยกำลังอาบน้ำกันอยู่ นางวิสาขาก็รู้ว่าพระท่านอาบน้ำ เลยบอกว่าไปใหม่ พอไปอีก

ทีหนึ่งพระอาบน้ำเสร็จ พระนุ่งห่มเรียบร้อยนั่งกันอยู่ ก็ไป นิมนต์มาฉันได้ พระพุทธเจ้ามาด้วย ฉันอาหารเสร็จแล้ว นาง วิสาขาก็เข้าไปเฝ้า ณ ที่ใกล้ แล้วกราบทูลว่า พระสงฆ์อาบน้ำ ไม่มีผ้านุ่งน่าเกลียด อยากจะให้มีผ้าใช้อีกสักผืนหนึ่ง เรียกว่า ผ้าอาบน้ำฝน พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่าดีแล้ว อนุญาตให้ใช้ได้

ตั้งแต่นั้นมาก็เลยมีผ้าแถมสำหรับอาบน้ำอีกผืนหนึ่ง สมัยก่อนเป็นอย่างนั้น แต่ว่าผ้าอาบน้ำฝนสมัยก่อนใช้เฉพาะใน ฤดูฝนเท่านั้น พอพ้นฤดูก็ไม่ใช้ เพราะว่าพระสมัยก่อนไม่ได้อยู่ วัด ออกพรรษาแล้วท่านก็เดินทางท่องเที่ยวเรื่อยไป เพื่อเทศนา สั่งสอนประชาชน ส่วนมากท่านอยู่ตามในป่า ออกไปหาคนเมื่อ จะไปเทศน์ หรือคนมาฟังเทศน์ในเวลาเย็นในเวลาพลบค่ำ การ ใช้ผ้าก็ไม่ต้องมากผืนเกินไป นับว่าสะดวก เวลาไปไหนก็ไม่ต้อง หอบหิ้วกระเป๋ารุงรัง เพราะว่าไม่มีผ้าหลายผืน

แม้แต่ผ้าสังฆาฏิสองชั้นนี่มันก็หนักเหมือนกัน สมัย ก่อน เพราะว่าผ้าฝ้ายมันก็หนัก พระองค์บอกกับพระมหากัสสปะ ว่า กัสสปะเวลานี้เธอแก่ชราแล้ว อย่าใช้ผ้าสังฆาฏิสองชั้นที่เป็น ผ้าบังสุกุลเลย ให้ใช้ผ้าที่ชาวบ้านถวายเถอะ แต่พระมหา กัสสปะท่านกราบทูลว่า ข้าพระองค์ได้เคยปฏิบัติอย่างนี้มานาน

แล้ว ก็ขอปฏิบัติตลอดไป เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ภิกษุในรุ่นหลัง เห็นว่าพระเถระในสมัยก่อนนั้นมีความเคร่งครัดปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างไร ท่านก็คงใช้ผ้าสังฆาฏิหนา ๆ ตลอดไป ในบางครั้งก็ใช้เปลี่ยนกับพระผู้มีพระภาคได้ เพราะผ้าสังฆาฏิขนาดเดียวกัน มีของใช้เพียงจำกัดอย่างนี้ โดยเฉพาะผ้า

ในฤดูฝน ฝนตกตลอดเวลา ในประเทศอินเดีย พระตื่นเช้าก็ออกไปบิณฑบาต ต้องไปทุกวันเรื่องบิณฑบาต ไม่เหมือนเดี๋ยวนี้ เดี๋ยวนี้ฝนตกหนักจะไม่ไปก็ได้ เพราะว่ามีโรงครัวหุงหาอาหารขบฉันได้ แต่สมัยก่อนพระไม่มีโรงครัว ไม่มีของเหลือไว้ฉันในเวลาอื่น หาเฉพาะมื้อเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นตื่นเช้าก็ต้องไปบิณฑบาต ฝนตกก็ต้องไป จีวรก็เปียกโชก เมื่อเปียกแล้วก็เอามาตาก หน้าฝนนี้ตากผ้าไม่แห้ง มันหมาด ๆ เท่านั้นเอง เมื่อไม่แห้งตั้งสามสี่เดือนในฤดูฝน มันก็ผุ พอออกพรรษาจะเดินทางท่องเที่ยวไปเทศนาสอนประชาชน ก็ลำบากด้วยเรื่องผ้าสำหรับนุ่งห่มใช้สอย พระผู้มีพระภาคเห็นว่าเป็นการไม่สะดวก จึงได้อนุญาตในเรื่องเกี่ยวกับกฐินนี้ขึ้น มูลเหตุที่ได้มีการถวายกฐินก็เนื่องว่า:–

คราวหนึ่งมีพระภิกษุชาวเมืองปาไฐยรัฐ ๓๐ รูป เดินทางจะมาเฝ้าพระพุทธเจ้า แต่ว่ายังไม่ทันถึง ก็ถึงวันเข้าพรรษาเลยต้องหยุดอยู่จำพรรษาที่เมืองสาเกต ห่างจากเมืองสาวัตถี ๓๐ โยชน์ พระเหล่านั้นมีความคิดถึงพระผู้มีพระภาคเป็นกำลังแต่ก็ไปไม่ได้ ครั้นพอออกพรรษาก็รีบเดินทางไปเฝ้า ทุ่งนามันยังไม่แห้ง ฝนก็ยังไม่ขาดเม็ดดี พระที่ไปนั้นก็มีผ้าเปียกเปื้อนโคลนเปื้อนตมไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงเห็นว่าไม่เหมาะเดือนท้ายฤดูฝนนี้ยังมีฝนอยู่ไม่ควรจะไปไหน จึงได้อนุญาตไว้ว่า ต่อนี้ไปเมื่อออกพรรษาแล้วให้อยู่ทำกฐินกันเสียก่อนจึงออกเดินทาง เพราะฉะนั้นในเดือนท้ายฤดูฝนหนึ่งเดือน คือฤดูฝนตั้งต้นตั้งแต่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ถึงกลางเดือน ๑๒ รวมเป็น ๔ เดือน อยู่จำพรรษาเพียง ๓ เดือน อีกเดือน ๑ นั้นเหลือไว้สำหรับทำจีวร ฤดูเดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ไปถึงกลางเดือน ๑๒ จึงเรียกว่าเป็นฤดูทำจีวรของพระ พระท่านทำจีวรนุ่งห่มใช้เอง

ในการทำจีวรนั้น ต้องเอาไม้มาผูกเข้าเป็นรูปสะดึงเหมือนกับเด็กเรียนการช่าง มีไม้สะดึงถือไปด้วยสำหรับเย็บปักถักร้อย พระเราจะทำจีวรสมัยก่อนทำเอง ตัดเอง เย็บเอง ย้อมเอง

ไม่มีจีวรขายเหมือนที่เสาชิงช้าสมัยนี้ จึงต้องพึ่งตัวเองทั้งนั้น เพราะฉะนั้นในบริขารที่จะใช้จึงมีกล่องเข็มด้วย มีด้ายด้วย สำหรับไว้เย็บจีวร ปะจีวรนั่นเอง พอถึงเวลาทำก็เอาไม้มาขึงเข้าเป็นรูปจีวรขนาดใด จีวรนี่มันมีผ้าเล็กผ้าน้อยเป็นผืนสั้น ๆ ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ที่ทำเป็นรูปเช่นนั้นก็ทำตามแบบคันนาของชาวมคธ คือคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ แล้วก็มองลงไปในที่ต่ำเห็นคันนาของชาวมคธเป็นแปลง จึงได้เรียกพระอานนท์มาแล้วก็บอกว่า อานนท์ เธอจะตัดทำผ้าจีวรให้เป็นรูปเหมือนกับรูปคันนาของชาวมคธได้ไหม พระอานนท์ก็เลยเป็นผู้ออกแบบจีวร ที่เราใช้อยู่เดี๋ยวนี้ ทำเป็นช่องเล็กช่องใหญ่เขา เรียกว่า "ขัณฑ์" คือผ้าผืนเล็กก็เอามาต่อช่องเล็ก ผ้าผืนใหญ่ก็เอามาต่อช่องใหญ่เป็นรูป เวลาจะทำก็เอาไม้มาทำเป็นรูปเข้าก่อน ไม้ที่เอามาทำเป็นรูปเข้านั่นแหละ เขาเรียกว่า "กฐิน"

คำว่า "กฐิน" เป็นชื่อของไม้สะดึงที่ขึงออกเพื่อกางจีวรเย็บนั่นเอง พระท่านก็เอาผ้ามาตัดวางลงตามช่อง แล้วเอาเข็มเย็บเนายาว ๆ ให้ติดกัน แล้วต่อไปก็เย็บล้มตะเข็บให้ติดกันเรียบร้อย ช่วยกันทำ ทุกรูปช่วยกันจัดช่วยกันทำให้เสร็จ เรียกว่าเป็นการ

ทำกฐิน ในฤดูการทำกฐินของพระ ชาวบ้านก็ถือโอกาสไป ทอดกฐิน คือเอาผ้าไปถวาย ในสมัยก่อนนี้เอาผ้าทั้งพับทั้งผืน ไปถวาย พระท่านเย็บของท่านเอง เมื่อเอาไปถวายในตอนใด ก็ตาม พระต้องช่วยกันจัดช่วยกันทำ ต้องทำให้เสร็จในวันนั้น คือภายใน ๒๔ ชั่วโมง ก่อนรุ่งอรุณ สมมติว่าทอดกฐินในวันนี้ ตอนเช้าก็ต้องช่วยกันตัด ช่วยกันเย็บ ย้อมตากแห้ง ให้เป็นผ้า จีวรใช้ได้ก่อนรุ่งของวันนี้ อันนั้นจึงจะเรียกว่าเป็นการทำกฐิน ชาวบ้านก็ได้เอาผ้าไปถวายกัน เป็นธรรมเนียมสืบมาจนกระทั่ง บัดนี้

ตกมาในสมัยนี้จีวรมันสมบูรณ์ พระก็ไม่ค่อยจะขัดข้อง ในเรื่องสบงจีวรมากนัก การทอดกฐินก็เรียกว่า ทอดกันตาม ประเพณีที่ทำกันทุกปีๆ ส่วนมากก็มุ่งหมายไปในทางหาเงิน บำรุงวัดมากกว่าที่จะหาผ้าไปถวายพระ เว้นไว้แต่ตามวัดบ้าน นอกบางแห่งซึ่งพระขัดข้องจีวร เราได้จีวรไปถวายท่านก็สบายใจ แต่สำหรับพระในเมืองทั่วๆ ไปที่เจริญนั้น ความจริงจีวรก็ยังไม่ ขัดข้องอะไร ยังมีใช้อุดมสมบูรณ์อยู่ทุกวัดวาอาราม แต่ญาติโยม ทอดกฐินตามธรรมเนียม ที่เราพูดกันว่า ให้พระท่านได้อานิสงส์ กฐินบ้าง อานิสงส์กฐินก็คือว่าได้รับผ้า แล้วก็ได้รับยกเว้นจาก พระวินัยบางข้อบางประการในฤดูกาลนั้น เราจึงได้ทำกันอยู่

สมัยนี้ กฐินทั่ว ๆ ไปก็มุ่งหาเงินให้วัดเป็นใหญ่ จะได้ยินคำพูดที่ถามกันในฤดูกฐิน ว่าวัดนี้ทอดกฐินแล้วหรือยัง ถ้าตอบว่า ทอดแล้ว มักจะถามต่อไปอีกว่า ได้เงินเท่าไร ถามกันอย่างนั้นทั้งหมดเดี๋ยวนี้ เพราะว่าธรรมเนียมมันกลาย กลายเป็นเรื่องหาเงินเข้าวัด ความจริงก็ดีไปอีกเหมือนกัน เพราะว่าวัดส่วนมากก็ต้องการปัจจัยสำหรับซ่อมแซมเสนาสนะ หรือว่าสร้างนั่นสร้างนี่ เช่นวัดชลประทาน ฯ นี่ก็ยังต้องการปัจจัยสำหรับจะก่อสร้าง ในวัดอื่นทั่ว ๆ ไปก็มีสภาพเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น เดี๋ยวนี้กฐินจึงมุ่งไปในรูปเช่นนั้น แต่ว่าบางทีเราไปทอดกฐินเพื่อให้วัดได้ปัจจัยบำรุงวัด บางรายวัดกลับขาดทุนไป ขาดทุนในเรื่องอะไร เพราะว่ายกขบวนไปกันมาก เดินทางไปกันเป็นขบวนใหญ่ เหมารถหลายคัน หรือว่าเหมาเรือเป็นลำ ๆ ไป ไปในนั้นก็เลี้ยงกันไป เล่นไพ่กันไป อะไรกันไปตามเรื่อง ไปทอดกฐินแต่ว่าก่อนจะถึงวัดเล่นไพ่กันไปก่อน พอเรือออกจากท่าก็เปิดเป็นวง ๆ ล้อมวงเล่นไพ่กัน

อาตมาเคยไปกับเขาครั้งหนึ่ง นั่งนึกไปในใจว่า นี่เขาไปทำอะไรกัน ไปทำบุญหรือว่าไปทำอะไรกัน พอเรือออกก็เล่นไพ่กัน เล่นกันจนโน้นกลางคืนเด็กดึก สว่างถึงวัดจึงจะ

เลิกกัน แล้วก็ไปทอดกฐินกัน ทีนี้ทางวัดที่เป็นเจ้าภาพก็เตรียมต้อนรับขับสู้แข็งแรง มีดนตรี มีลิเก อะไรต่ออะไรหลายอย่าง หักไปหักมาเงินที่ทอดกฐินหักกันจนเกลี้ยง วัดก็เลยไม่ได้อะไร ได้แต่กองขยะมูลฝอย ซึ่งญาติโยมเอาไปทิ้งไว้มากมายก่ายกอง อันนี้มันผิดวัตถุประสงค์มาก ไม่เป็นการทำบุญแบบประหยัด

ถ้าหากว่าเราจะทำบุญให้เกิดประโยชน์แก่วัดจริง ๆ ก็ต้องประหยัดกันหน่อย ใช้เท่าที่จำเป็น อะไรที่ไม่จำเป็นก็อย่าไปซื้อไปหามาเลย ความจริงควรจะไปถามทางวัดเสียก่อน ว่าวัดมีความต้องการอะไรบ้าง ในคราวที่จะไปทอดกฐินคราวนี้จะได้จัดซื้อหามาถวาย อย่างนี้พระท่านก็จะได้บอกโดยไม่ต้องเกรงใจว่าต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ ถ้าท่านบอกว่าอันอื่นก็ไม่ค่อยต้องการเท่าไหร่หรอก หอสวดมนต์มันยังไม่เสร็จอยู่ ถ้าได้เงินมาสักก้อนจะได้สร้างหอสวดมนต์ต่อก็จะดี เราไม่ต้องยุ่งเอาผ้าสักไตรหนึ่งก็พอแล้ว ไม่ต้องมากมายหลายไตรหรอก พระท่านก็ไม่ขัดข้องด้วยจีวร เอาตามธรรมเนียมผ้าไตรหนึ่ง แล้วนอกนั้นก็เอาเป็นปัจจัยไปบำรุงวัด อาหารการบริโภคเราก็เตรียมไปเลี้ยงดูกันเอง อย่าให้ต้องใช้จ่ายเปลืองในเรื่องหลายเรื่อง อย่างนี้ก็จะเป็นการที่เรียกว่าช่วยยกฐานะของวัดนั้น ๆ ให้ดีขึ้น ด้วยการทอดกฐินที่เป็นประโยชน์เป็นบุญเป็นกุศล

อาตมาชอบให้ญาติโยมทอดกฐินแบบประหยัด เพื่อเอาไปสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ การทำแบบประหยัดก็คือไม่ฟุ่มเฟือยในเรื่องใช้จ่ายเงินทองอะไรมากเกินไป แต่เดี๋ยวนี้กฐินแบบทัศนาจรมีมากขึ้น วัดใดที่อยู่ในเส้นทางไปน้ำตกนางรองหรือว่าสาริกาได้ มักจะได้รับการทอดบ่อย ๆ หรือว่าเส้นทางที่จะผ่านไปได้ไกลโน้นถึงยันฮีจังหวัดตาก หรือว่าจะไปเที่ยวหาดใหญ่แล้วก็โฆษณาว่าจะพาญาติโยมไปปีนังด้วย อย่างนั้นแล้วก็คนไปกันมาก ทอดกฐินเสร็จแล้วจะได้ไปเที่ยวปีนัง ไปซื้อข้าวซื้อของ หรือว่าได้ไปเที่ยวทางโน้นทางนี้ ถ้าไปทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็นำไปทอดหนองคาย เสร็จแล้วจะให้ญาติโยมไปเที่ยวเวียงจันทน์ ความจริงก็ไม่มีอะไรจะไปดูนัก แต่ว่าก็อยากจะข้ามไปหน่อย ไปซื้อน้ำโอดิโคโลนคนละขวดแล้วกลับก็ยังชื่นใจ เอามาอวดว่านี่แหละ ซื้อมาจากเวียงจันทน์ ถามไปถามมาราคาก็เหมือนกรุงเทพ ฯ นั่นเองไม่ได้แปลกอะไร แต่ก็ให้ได้ซื้อ อย่างนี้เขาเรียกว่า "กฐินทัศนาจร" ไปเพื่อเที่ยวเตร่เฮฮาสนุกสนาน วัดที่จะได้ประโยชน์ก็ไม่ค่อยได้

บางทีก็แผลง เช่นคราวหนึ่งเขาเรียกว่า "กฐินเหินฟ้า" ขึ้นเรือบินไปทอดที่หาดใหญ่ ชาวบ้านพัทลุง สงขลา ตรัง

นคร ฯ มากันใหญ่ จะมาดูกฐินเหินฟ้าว่ามันมากันอย่างไร ทอดกันอย่างไร เขาก็ไปกันจากกรุงเทพ ฯ เรือบิน ๒ ลำไปกันใหญ่ ไปถึงชาวบ้านมากันมาก ทางวัดก็ต้องเลี้ยง วัดที่รับกฐินต้องเลี้ยงเอง หุงข้าวตั้ง ๑๐–๒๐ กะทะต่อมื้อ ไม่ใช่ต่อวัน แกงก็เป็นการใหญ่ ปลูกโรงเลี้ยงยืดยาวคนกินเยอะ สองสามมื้อเข้าไปแล้วก่อนจะถึงกฐิน พอถึงวันกฐินเข้าเรือบินก็บินไปร่อนเหนือวัดแล้วก็โยนผ้าไตรผูกร่มลงมา เรียกว่า "กฐินเหินฟ้า" ให้ลอยลงมาจากฟ้าเลยทีเดียว แล้วเรือบินไปลงสนามสงขลา เจ้าภาพมาทีหลังให้ผ้าลงไปก่อน ทีนี้เจ้าภาพมา มาถึงก็ถวายผ้ากฐิน

ถวายผ้ากฐินอะไรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางวัดไม่ได้อะไร นอกจากผ้าคลุกฝุ่นไตรเดียว แล้วทางวัดยังเป็นหนี้อีก เป็นหนี้ค่าข้าวสาร ค่าผัก ค่าปลา ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าเครื่องขยายเสียง เป็นหนี้รุงรัง แล้วคนที่ไปทอดก็เป็นหนี้เหมือนกันคือเป็นหนี้ค่าเรือบิน ไม่ได้ให้ค่าเรือบินแก่เขา เรียกว่าเดือดร้อนไปตาม ๆ กัน พระที่มาจากปักษ์ใต้ที่มาศึกษาอยู่ในกรุงเทพฯ เวลานั้น ต้องเป็นหนี้ทุกรูป รูปละ ๑,๕๐๐ บาท เพื่อนอาตมาองค์หนึ่งสึกไปเสียแล้วเวลานี้ สมัยนั้นมาอยู่วัดวิเศษ ฯ อาเจียนออกเป็นโลหิตเลย พอทอดกฐินเสร็จแล้วอาเจียนออกเป็นโลหิต

เหมือนกับจิวยี่ แต่ว่าไม่ถึงกับตายเท่านั้นเอง ที่ได้อาเจียนออกโลหิตก็เพราะนึกว่า แหม! เรานี่มันเสียท่าเสียแล้ว เสียท่าคนที่ทอดกฐินเสียแล้ว เลยอาเจียน แล้วก็ต้องเป็นหนี้เขา ๑,๕๐๐ บาท ค่าเรือบินงานกฐินนั้นสนุกกันใหญ่ แต่ว่ายุบยับไปตามๆ กัน ยังไม่เข็ดไม่หลาบ

คราวหลังจะไปทอดที่เชียงใหม่อีก วัดดอยสุเทพ ไปทอดอีก ที่นี้เรือบินอีกเหมือนกัน แต่ครั้งหลังนี้บริษัทเรือบินฟ้องให้พระผู้จัดการทอดกฐินเป็นพระล้มละลาย ความจริงฟ้องพระล้มละลายนี่มันล้มอะไร พระมีแต่จีวรจะไปล้มอะไร ล้มละลายก็ไม่ได้อะไรสักอย่างหนึ่ง แต่ว่าเสียชื่อเท่านั้นเอง เสียชื่อว่าทอดกฐินล้มละลาย เรียกว่าทำบุญแบบพุ่มเพ่อย หรือว่าถ้าพูดตามสมัยนี้ก็เรียกว่า "อยากดัง" นั่นเอง แต่ว่าดังแล้วมันไม่ไหว มันดังแบบลูกโป่ง คือดังแล้วก็แตก เลยเดือดร้อน

เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะทำบุญกฐินนี้ก็เรียกว่า "ทำแบบประหยัดให้เกิดประโยชน์" จะไปทำบุญวัดไหนก็นึกว่าเอาเงินไปช่วยบำรุงวัด เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่วัดนั้น อย่าสุรุ่ยสุร่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น ถ้าใครจะไป ก็เรียกว่าใช้จ่ายของตัว ต่างคนต่างจ่าย สมมติว่าไปรถก็ต่างคนต่างจ่าย อาหารการกินก็ต่างคน

ต่างจ่าย อย่ามาชักทุน อย่าชักเอาเงินที่เรี่ยไรมาได้ไปเป็นค่ารถ ค่าอาหาร ค่าดนตรี ค่านั่นค่านี่ บางทีถวายเสร็จแล้ว ความจริงถวายเสร็จแล้ว เป็นของสงฆ์แล้วชักไม่ได้แล้ว แต่ก็ไปกราบว่าเห็นใจผมเถอะครับ แหม ! จัดกฐินคราวนี้แย่ ชักหน้าไม่ถึงหลัง ให้หลวงพ่อช่วยอีกสัก ๕,๐๐๐ บาทเถอะ หลวงพ่อก็ให้ลูกศิษย์หยิบมือสั้นเชียว เอาคืนไป เสียดาย ไม่ใช่เรื่องอะไรหรอกเสียดายว่า แหม ! เข้าปากแล้วมันยังล้วงเอาไปเสียอีก อย่างนี้มันก็ไม่ไหว ทำอย่างนั้นวัดวาอารามขาดทุนไปตาม ๆ กัน เราอย่าไปทำให้วัดขาดทุนในรูปอย่างนั้น แต่ว่าทำมุ่งเอาประโยชน์แก่วัดอย่างแท้จริง จึงจะชื่อว่าเป็นกฐินที่ประหยัดแล้วก็เกิดประโยชน์

คราวหนึ่งอาตมาไปทอดที่พัทลุง ไปทอดกฐินสร้างโรงเรียนครั้งหนึ่ง ช่วยศาลาวัดครั้งหนึ่ง ก็ประกาศให้ญาติโยมในกรุงเทพ ฯ ให้ช่วย ก็ช่วยกันมาก ได้เงินไปแสนกว่า ไม่ได้จ่ายอะไร แล้วก็ไม่มีใครไป โยมจะไปก็บอกว่าอย่าไปเลย ฤดูนี้ไม่ไหว ทางปักษ์ใต้ฝนตกเที่ยวไม่ได้ จะเที่ยวอะไรฝนตกจะไปเที่ยวอย่างไรหน้าฝน เลยบอกว่าไม่ต้องไป อาตมาไปก็ซื้อดราฟท์ไปใบเดียว ลงที่สถานีรถไฟนี่เขามารับกันเยอะ รถยนต์

ตั้งหลายคันทั้งพระทั้งชาวบ้าน พวกมารับหน้าซีดไปตามๆกัน ว่าแย่แล้ว ท่านปัญญาต้มแล้วคราวนี้ มาองค์เดียวเท่านั้นจะมาทอดอะไรกฐิน ที่วัดเขาจัดโรงไว้ จัดอะไรต่ออะไรไว้ อาหารเตรียมไว้ใหญ่

บอกเขาว่าไม่ต้องยุ่งอะไร ไม่ต้องเลี้ยงอะไร ไม่ต้องเลี้ยงมากเพราะว่าองค์เดียว พระสามองค์ไปด้วยกัน พอถึงวันทอดก็ประกาศบอกยอดเงินให้เขารู้ ญาติโยมหายใจดังเฮือกไปตามๆกัน หายใจออก โล่งใจว่าไม่เป็นไร แล้วเงินนั้นก็เอาไปสร้างโรงเรียน เอาไปสร้างศาลาเป็นประโยชน์ แม้ไตรจีวรก็ไม่ได้ซื้อ เพราะว่าเตรียมการไว้ล่วงหน้า รู้ว่าพระมีจำนวนเท่าใด ผ้าไตรที่ญาติโยมถวายเก็บไว้ๆไม่ต้องซื้อ บริขารอื่นก็ไม่ต้องซื้อ เพราะว่าไม่จำเป็น ต้องการแต่ปัจจัยไปบำรุงวัด ไปสร้างโรงเรียน ก็ได้สำเร็จ ได้เงินไปก็สร้างเสร็จเรียบร้อย มันหมดเรื่องกันไป

ทอดกฐินแบบนั้นเรียกว่า "ทอดกฐินแบบประหยัดเพื่อให้เกิดประโยชน์" อันนี้ดี แต่ถ้าเราทอดกฐินแบบพุ่มเพือยญาติโยมก็เดือดร้อน ภายหลังทอดกฐินแล้ว ทางวัดก็เดือดร้อนเป็นหนี้เป็นสิน อันนี้ไม่เป็นบุญเป็นกุศล จึงอยากจะขอฝาก

ความคิดไว้กับญาติโยมทั้งหลายในวันก่อนออกพรรษา เพราะว่าเราเตรียมกันอยู่ เตรียมจะไปทอดกฐินวัดนั้นวัดนี้อะไรต่ออะไร จะได้มีหลักการประจำจิตใจว่า เราจะไปทอดเพื่ออะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์ เพื่อเป็นกิจบำรุงพระศาสนา อย่างนี้ก็จะดีขึ้น

อีกประการหนึ่งในการทำบุญสุนทาน ทอดผ้าป่าก็ดี ทอดกฐินก็ดี ความจริงก็เรียกว่า เป็นเรื่องทานนั่นเอง แต่ว่ากฐินทานนั้นมันมีวงจำกัดทำได้เพียงเดือนเดียว พ้นนั้นแล้วก็ไม่เรียกว่าเป็นการถวายกฐิน เป็นการถวายผ้าป่าไป จุดมุ่งหมายสำคัญของเราที่ผู้ทำก็เพื่อจะช่วยเหลือกิจการพระศาสนา เรียกว่าให้กำลังแก่พระ ให้พระได้มีกำลังที่จะศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จะได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ญาติโยมชาวบ้าน แล้วจะได้สั่งสอนญาติโยมให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในสิ่งที่ควรรู้ควรเข้าใจกันต่อไป นี้อันหนึ่ง

ทีนี้เราผู้ให้ต้องการผลอะไร ถ้าพูดกันโดยเนื้อแท้อันเป็นธรรมะในส่วนลึกจริงแล้ว **เราผู้ให้นี้ไม่ควรจะต้องการอะไรตอบแทน เพราะเราให้เพื่อชำระกิเลสที่มีอยู่ในใจของเราให้มันเบาบางไป** เพราะตามปกติคนเรานี่มีแต่เรื่องสะสมกองกิเลส คือเอาเข้ามาเป็นฝ่ายบวกตลอดเวลา ไม่มีการ

ลบออกไป ในชีวิตวันหนึ่ง ๆ นี่คิดแต่เรื่องเข้า เรื่องจะเอาเข้ามา อยากได้นั่นอยากได้นี่ มีนั่นมีนี่เรื่อยไป ไม่จบไม่สิ้น ทีนี้บางทีความอยากที่มันเกิดขึ้นในใจนั้น ทำให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนแก่คนอื่น เพราะมันเป็นความอยากที่เกินขอบเขต ล่วงล้ำกรรมสิทธิ์ของคนอื่นเข้าไป เช่นคนที่ไปฉ้อเขา เอารัดเอาเปรียบเขา หรือไปปล้นไปสดมภ์เขาอย่างนี้ ก็เรียกว่ามีความอยากเกินขอบเขต ล่วงกรรมสิทธิ์ของคนอื่น เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในสังคม ในทางธรรมะท่านสอนให้เราขูดเกลาสิ่งเหล่านี้ออกไปจากจิตใจ เพื่อให้ใจสะอาดขึ้น สว่างขึ้น สงบขึ้นเท่าที่เราสามารถจะกระทำได้

การปฏิบัติกิจในทางศาสนาทุกอย่าง จะเป็นเรื่องทานเรื่องศีล เรื่องภาวนา เรื่องการฟังธรรม เรื่องการแสดงธรรม หรือเรื่องอะไรอื่น ที่เรียกว่าเป็น **บุญกิริยาทั้งหมด จุดมุ่งหมายสำคัญก็อยู่ที่การขูดเกลาจิตใจของเราให้สะอาดขึ้นนั่นเอง** อันนี้เป็นหลักสำคัญที่ญาติโยมควรจะได้จำใส่ใจไว้ว่าเราทำทุกอย่างเพื่อการขูดเกลา ให้จิตใจของเราผ่องใสขึ้นตามสมควรแก่ฐานะของการกระทำ **โดยเฉพาะในเรื่องการให้ทานก็ต้องการขูดเกลากิเลส** กิเลสบางอย่างที่เกิดขึ้น

เช่น ความโลภ หมายถึงความอยากได้ในทรัพย์สมบัติของคนอื่น ความตระหนี่ คือเป็นคนเหนียวไม่ยอมจ่ายในสิ่งอะไร ๆ ไม่เห็นอกเห็นใจใคร ไม่คิดช่วยเหลือใคร แต่ต้องการจะเอาเข้ามาท่าเดียว เอาเข้ามาแล้วตัวเองก็ไม่กินไม่ใช้ เอาไว้ดูเล่น ๆ อย่างนั้นเอง ถ้ามีแล้วก็สบายใจ ไว้ดูเพลิน ๆ

เคยมีคนหนึ่งแกมีทรัพย์สมบัติมาก เวลาไปวัดแล้วแกบอกว่า แหม! วันนี้ผมสบายใจ ถามว่าสบายใจเรื่องอะไร สบายใจว่าเมื่อนับเงินแล้วมันมากขึ้น เปิดตู้เซฟแล้วก็นับเงิน นับอยู่คนเดียว นับเสร็จแล้วก็สบายใจ เปิดดูเครื่องทองเครื่องหยองที่เขาเอามาจำนำไว้แล้วมันก็ขาดกรรมสิทธิ์ไป ดูแล้วมันเพิ่มขึ้นก็สบายใจแต่ไม่กินไม่ใช้ ไปไหนก็เดินเรื่อยไป แล้วบอกว่าผมชอบเดินออกกำลังดี ไม่ค่อยกินค่อยใช้อะไร ถ้าจะทำอะไรสักทีก็เรียกว่าประหยัดที่สุดอย่างดีทีเดียว คราวหนึ่งแกนึกขลังขึ้นมา เอานมไปเลี้ยงพระ นมตราแหม่ม ๑ กระป๋อง แกเลี้ยงพระ ๒๐ องค์ ต้มน้ำร้อนขึ้นปีบ ๑ แล้วเอานม ๑ กระป๋อง น้ำตาลทราย ๑ กิโล ละลายลงในกะละมังใบใหญ่ แล้วแจกองค์ละแก้ว ๆ เลี้ยงนม ๑ กระป๋องนี่คุยอยู่ ๖ เดือน ไปนั่งที่ตรงไหนแล้วแกคุยเรื่องเลี้ยงนม ๑ กระป๋องนี่ แหม! วันก่อนทำบุญเลี้ยงนม ๑ กระป๋อง

พระ ๒๐ องค์ คุยให้ใครต่อใครฟัง คือแกภูมิใจว่าแกทำบุญด้วยนม ๑ กระป๋องแล้ว ที่จริงนม ๑ กระป๋องกับพระ ๒๐ องค์ เราคิดดูแล้ว ขออภัยเถอะ ก็น้ำล้างกระป๋องของเราดี ๆ นี่เอง ฉันเข้าไปมันก็ไม่ได้เรื่องอะไรเลย นี่คือความตระหนี่ขี้เหนียวของคนเป็นอย่างนี้ ไม่เอาออก มีแต่จะเอาเข้าท่าเดียว แม้ว่าตัวเจ็บหนักจะตายแล้ว ก็ยังไม่คิดจะเอาออก ยังคิดว่าทรัพย์ของฉันทรัพย์ของฉันเรื่อยไป อันนี้ตายเปล่า ไม่ได้ทำอะไรที่เป็นสาระเป็นแก่นสารของชีวิต

คนเราเกิดมาแล้วอยู่ในโลก พระพุทธเจ้าท่านบอกว่าให้แสวงหาทรัพย์เท่าที่เราจะพึงหาได้ มีปัญญามีความรู้ก็ประกอบกิจการงานตามสมควรแก่ฐานะ เมื่อได้ทำงานตามสมควรแก่ฐานะถูกต้องตามกาละเทศะ เราก็ได้เงินได้ทอง มั่งมีเงินทองของกินของใช้ เมื่อได้มีเงินทองแล้ว ก็ควรคิดต่อไปว่า สิ่งที่เราทำมาหากินได้มันไม่ได้อยู่กับเราตลอดไป เวลาเราตายเราก็เอาไปไม่ได้ เพราะว่าใคร ๆ ที่ตายไปไม่เห็นเอาอะไรไป มีแต่ว่าไปตัวเปล่ากันทั้งนั้น

เวลาตายเขาอาบน้ำศพเสร็จแล้ว เอาเงินใส่ปากให้บาทสองบาทสามบาทใส่ลงไปเถอะ ใส่ไปทำอะไร เขาไม่ได้ใส่ให้

เอาไปใช้จ่ายอะไร เพราะว่าเมื่อตายแล้วไม่มีการใช้อะไร ใช้กันในเมื่อเป็นมนุษย์เป็น ๆ ตายแล้วไม่ได้ใช้ แต่ที่เขาใส่ไว้เช่นนั้นก็เพื่อสอนจิตสะกิดใจ เพราะเวลาไปเผาศพ สมัยก่อนเขาเผากลางแจ้ง ไม่ได้เผาในเตาอย่างนี้ เผากันกลางแจ้ง แล้วสัปเหร่อในสมัยก่อนนี้ก็ซื่อสัตย์ต่อศพ ไม่ล้วงเอาไปเสียก่อนเดี๋ยวนี้ไม่ได้ สัปเหร่อพอเปิดโลงก็ล้วงเอาไปเสียก่อนแล้ว รู้ว่ามีสตางค์เอาไปกินเหล้า ทีนี้เวลาเผาเสร็จแล้วเงินนั้นมันก็ตกอยู่ในกองฟอนนั่นเอง เวลาไปเก็บกระดูกก็เจอ ใครเจอเข้าก็ดีใจ

ถ้าเผาคุณปู่ หลานไปเจอเข้าก็ดีใจว่าปู่ให้หนู แต่ความจริงปู่ไม่ได้ตั้งใจให้ ปู่เอาไปไม่ได้ เลยต้องทิ้งไว้ ก็เท่ากับว่าเป็นบทเรียนนั่นเอง สอนใจว่า นี่แหละดูเถอะ ตายแล้วคุณปู่ตาย คุณพ่อตาย คุณแม่ตาย เงินใส่ปากให้เอาไปไม่ได้ต้องทิ้งไว้ในกองฟอนเป็นขี้เถ้าขี้ถ่าน นี่เป็นบทเรียนให้เรารู้สึกตัวว่า อะไร ๆ ที่เรามีนั้นเอาไปไม่ได้

เมื่อเอาไปไม่ได้เราจะเก็บไว้เฉย ๆ มันก็ไม่ได้เรื่องอะไร คนโบราณเขาพูดว่า **"เก็บไว้สูญเปล่า ให้เขาไม่สูญ"** ว่าไว้ดี ว่าเก็บไว้สูญเปล่า ให้เขาไม่สูญ อะไร ๆ ที่เราเก็บไว้สูญไปเสียเปล่า ๆ เช่นเรามีกล้วยหนึ่งหวี เอามาวางไว้เฉย ๆ วางไว้

จนมันเน่า กินก็ไม่ได้ นี่มันสูญไปเสียเปล่าๆ แต่ถ้าเราพอมีขึ้น เออ! เอาไปให้เขากิน ให้เขากินเข้าไปเถอะ กล้วยนั้นมันก็เป็นประโยชน์ต่อไป เงินทองข้าวของนี่ก็เหมือนกัน เรามีเราเก็บไว้ๆ ไม่ให้ใคร ลูกก็ไม่ให้ เวลาจะตายนี่ก็ยังไม่ยอมให้ เมื่อไม่ให้ ลูกก็เลยเถียงทะเลาะกัน ว่าใครจะเอาอะไร ควรจะได้เท่าไร บางทีไม่ตกลงก็เป็นถ้อยร้อยความขึ้นโรงขึ้นศาล ทรัพย์เหล่านั้นแทนที่จะได้ก็กระจัดกระจายหมด เป็นของทนายความบ้าง คนนั้นคนนี้บ้าง หมดเกลี้ยงไม่มีเหลือ ว่ากันสามศาล ผลที่สุดก็พอหมดพอดี พอตัดสินว่าชนะ ก็ไม่มีอะไรจะได้ นี่เป็นตัวอย่างไม่ได้เรื่องอะไร

ถ้าหากว่าเราให้เขา มันไม่สูญ ของนั้นเป็นประโยชน์แล้วเราก็ยังได้รับความสบายใจว่า ได้ทำอะไร ๆ เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์แล้ว เราก็ให้เขาไป คนที่คิดได้ในรูปอย่างนี้จึงใช้ทรัพย์ให้เป็นประโยชน์ในทางที่เหมาะที่ควร เช่นตัวมีเงินแล้วก็เอาไปใช้จ่าย สร้างโรงเรียนบ้าง สร้างโรงพยาบาล ตั้งเป็นทุนมูลนิธิ อุดหนุนการศึกษาของนักเรียนที่ยากจน สงเคราะห์คนพิการ เช่นตั้งเป็นมูลนิธิโรงเรียนคนหูหนวก โรงเรียนตาบอด โรงเรียนเด็กพิการ เอาไปสร้างตึกให้โรงพยาบาล ให้ตึกแล้วยัง

ให้เงินเป็นทุนไว้อีก เพื่อใช้จ่ายบำรุงกิจการในโรงพยาบาลนั้นต่อไป หรือในส่วนพระศาสนาก็ตั้งทุนให้แก่วัดวาอารามที่มีการศึกษาเล่าเรียน ให้มีทุนสำหรับบำรุงการศึกษาของภิกษุสามเณรต่อไป คนเหล่านี้มีเงินเขาเรียกว่า ใช้เงินเป็น ไม่สูญเปล่าแม้ตัวจะตายไปทุนนั้นมันก็ยังอยู่ ชื่อเสียงเกียรติยศมันก็ยังอยู่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ตลอดกาลนาน ได้อ่านหนังสือรายชื่อทุนที่เขาตั้งไว้ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ มีจำนวนมากหลายสิบเรียกว่าเป็นจำนวนร้อยทุน อ่านดูชื่อทุนเหล่านั้น มีชื่อสกุลต่าง ๆ ปรากฏอยู่อ่านแล้วพลอยสบายใจ คือสบายใจว่าคนเหล่านั้นรู้จักคุณค่าของชีวิต รู้จักคุณค่าของทรัพย์สมบัติเงินทอง แล้วก็ใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนแก่ท่าน

คนเรา ตัวเราเองลำพังคนเดียวจะกินสักเท่าไร ความจริงไม่เท่าไร กินก็ไม่เกินอิ่ม ที่หลับที่นอนเครื่องนุ่งห่มใช้สอยก็ไม่เท่าไร ใช้แต่พอประมาณ ส่วนที่เหลือเราก็ควรแบ่งกันในเพื่อนมนุษย์ ให้เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายได้รับส่วนแบ่งจากสิ่งที่เรามีเราได้ **โลกอยู่ได้ด้วยการให้ ถ้าไม่มีการให้เมื่อใดความยุ่งยากเกิดขึ้นเมื่อนั้น** ชีวิตของเราแต่ละคนที่ได้มีชีวิตอยู่ได้เราลองคิดดูว่าอยู่ได้ด้วยอะไร ถ้าคิดดูตั้งแต่เราเกิดมาจนกระทั่ง

ปัจจุบันนี้ เราก็จะพบความจริงว่า เราอยู่ได้ด้วยการให้แท้ ๆ เริ่มต้นด้วยการให้ของมารดาบิดา ท่านให้ชีวิตเลือดเนื้อแก่เรา ให้อาหารการเลี้ยงดู ให้การศึกษาเล่าเรียน ให้ที่อยู่อาศัย ให้ทรัพย์สมบัติ จนเราเป็นผู้เป็นคน ตั้งเนื้อตั้งตัวได้เป็นหลักเป็นฐาน มีความสุขความสบายอยู่ในปัจจุบันนี้ คือผลของการให้ พ่อแม่เป็นผู้ให้แก่เรา เรามีวิชาความรู้ รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด สามารถจะเอาความรู้นั้นมาเป็นอาชีพเลี้ยงตัวเองได้ ก็โดยอาศัยครูบาอาจารย์ เป็นผู้เสียสละสั่งสอนให้เราเกิดความรู้ความเข้าใจ และถ้าเรามองไปให้ละเอียดแล้ว ธรรมชาติที่เราอยู่อาศัยนี่ แม้แต่ต้นหมากรากไม้ต้นหญ้าพื้นดิน มันก็ให้อยู่ตลอดเวลา ต่างถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มนุษย์ให้ ต้นไม้มันก็ให้ ต้นหญ้ามันก็ให้ แผ่นดินมันก็ให้ เช่นเราอยู่บนพื้นแผ่นดิน เรามีน้ำกินน้ำใช้ เรามีพืชผักสำหรับบริโภค มีเสื้อผ้าสำหรับนุ่งห่ม สิ่งเหล่านี้เราก็ได้มาจากแผ่นดิน เราก็ควรจะนึกว่าเราอยู่ได้ด้วยการให้

เมื่อเราได้รับอะไรจากใครแล้ว เราก็ควรคิดต่อไปว่าเราต้องให้เขาบ้าง คือให้ตอบแทน การรับกับการให้เป็นของคู่กัน อยู่ด้วยกัน เรียกว่า แยกกันไม่ออก

ถ้าขืนแยกออกจากกันเมื่อใดก็เอาเปรียบกันเมื่อนั้น เช่นมีคนให้เรารับแล้วไม่ให้ตอบก็เรียกว่าเอาเปรียบ แต่ที่อยู่กันได้อย่างสนุกเป็นสุขสบายสะดวกก็เพราะให้สืบต่อกันมา เรารับมาจากพ่อแม่ เราก็ให้กับลูกสืบต่อไป ให้แก่คนข้างเคียง แก่เพื่อนฝูงมิตรสหาย อยู่ได้ด้วยการให้กันทั้งนั้น ที่ใดมีการให้มาก ที่นั้นมีความสุข ที่ใดตระหนี่ถี่เหนียวไม่มีการให้ ที่นั้นมีความทุกข์ความเดือดร้อน ในพระสูตรหนึ่งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาบอกว่า "เกิดโจรชุกชุมนี่เพราะอะไร" แล้วก็มีคำตอบว่า "เพราะไม่มีการให้แก่กันและกัน" คือสังคมเกิดความเห็นแก่ตัวเห็นแก่พวกของตัว ไม่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งแจกแก่คนอื่นเท่าที่ควรจะแจกจะแบ่ง คนก็ขาดของที่จะกินจะใช้ เมื่อขาดของที่จะกินจะใช้ก็เดือดร้อน แล้วก็ไปทำการขโมยกัน เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนในสังคม

ถ้ามีการแจกการให้กันอยู่ตราบใด ความสุขความเจริญ ในสังคมก็มีอยู่ตราบนั้น แต่ว่าในเรื่องการให้นี่ เราก็ต้องพิจารณา ไม่ใช่ว่ามีอะไรก็ให้ไป ๆ อย่างนั้น หามิได้ แต่เราควรจะพิจารณาว่าควรจะให้แก่ใคร ควรให้อะไร ควรให้เมื่อใด แล้วสิ่งที่เราให้ไปนั้น มันเป็นประโยชน์แก่เขาหรือไม่ ให้

พิจารณาด้วยปัญญา พิจารณาเลือกเฟ้นก่อนจึงให้ พระสุคตเจ้าสรรเสริญ คนเราก่อนจะให้อะไรจึงควรจะได้คิดว่า มันเหมาะแก่ผู้รับหรือไม่ เขาเอาไปแล้วมันได้ประโยชน์ตามสมควรแก่ของนี้หรือไม่ ให้ใช้ปัญญาพิจารณาอย่างนี้ ถ้าให้ด้วยอาการอย่างนี้ สิ่งนั้นก็จะเกิดประโยชน์มากขึ้น

ประเทศไทยเรานี้ พูดกันไปแล้วก็อยู่ได้ด้วยการให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความมีน้ำใจดีงามของคนไทย รักษาชาติรักษาประเทศให้อยู่มาได้จนถึงทุกวันนี้ ถ้าหากว่าเราจะรักษาตัวรอดต่อไป รักษาบ้านเมืองของเราให้อยู่เย็นเป็นสุขต่อไป ก็จงพอใจในการแจกการแบ่งการให้ตลอดเวลา ซึ่งเรียกว่า การทำทานนั่นเอง สุดแล้วแต่โอกาสกาละเทศะ ที่เราสามารถจะแจกจะแบ่งได้ให้เราได้มีความภูมิใจอุ่นใจ ว่าเราเกิดมามีชีวิตอยู่ในโลกเป็นหนี้สังคมเป็นหนี้ธรรมชาติ เราไม่เป็นหนี้เขาเปล่า ๆ ได้จ่ายดอกเบี้ยให้เขาตามกาละเทศะ แล้วก็ได้จ่ายต้นทุนคืนให้เขาแล้ว ถ้าเราตายจากโลกนี้ไปเมื่อใด ก็สบายใจอุ่นใจว่า ได้กระทำกิจอันสมควรแก่การเกิดมาเป็นมนุษย์ เราก็สบายใจ ชีวิตมีคุณมีค่าอย่างนี้

วันนี้พูดในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องผ้าป่าผ้ากฐิน เพราะว่าใกล้ฤดูกาล เพื่อทำความเข้าใจกับญาติโยมเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็พอสมควรแก่กาลแก่เวลา จึงขอยุติการแสดงธรรมะปาฐกถาไว้แต่เพียงนี้

ปาฐกถาธรรม ครั้งที่ ๑๔

พระปัญญานันทมุนี

แสดงวันอาทิตย์ที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๑๔

ญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลาย

ณ บัดนี้ถึงเวลาของการฟังปาฐกถาธรรม อันเป็นหลักคำสอน ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟัง ตามสมควรแก่เวลา

วันนี้เป็นวันอาทิตย์ที่ ๓ ตุลาคม ตรงกับขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ พรุ่งนี้ก็เป็นวันเพ็ญเดือน ๑๑ วันเพ็ญเดือน ๑๑ นี้ ในทางพระวินัยของพระพุทธศาสนา เรียกว่าเป็นวันมหาปวารณา หรือเป็นวันออกพรรษาของพระภิกษุผู้อยู่จำพรรษานั่นเอง

ที่เรียกว่า ปวารณา นั้น หมายถึงการบอกกล่าวเพื่อนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ร่วมกัน เพื่อให้แนะนำตักเตือน หรือแสดง

ความรู้สึกในใจในเรื่องอะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่อยู่จำพรรษา เพราะว่าในระหว่างที่อยู่จำพรรษากันนั้น อยู่กันมากรูปในที่ใกล้เคียงกัน ย่อมจะมีเรื่องอะไรๆเกิดขึ้นบ้าง แล้วก็มีรังเกียจกินแหนงแก่กันและกัน หรือว่ารูปใดรูปหนึ่งทำอะไรไม่เหมาะไม่ควร พระภิกษุรูปอื่นเห็นเข้าแต่ก็ยังไม่ได้ว่ากล่าวในเรื่องนั้น ครั้นเมื่อจะออกพรรษาแล้วก็จะเดินทางท่องเที่ยวไปเพื่อสั่งสอนประชาชนในต่างถิ่น ถ้ามีอะไรเป็นเครื่องกินแหนงแคลงใจแก่กันและกันอยู่ ก็เป็นเสมือนหนึ่งหนามยอกอก เป็นเรื่องไม่เหมาะไม่ควร ในทางพระพุทธศาสนานั้นสอนให้เราพุทธบริษัทเป็นคนเปิดเผยตรงไปตรงมา เมื่อผิดก็ยอมรับว่าผิดแล้วก็จะได้สำรวมระวังต่อไป เช่นการปลงอาบัติของพระ ในทางพระพุทธศาสนา ก็เพื่อจะได้สารภาพในเรื่องที่ตนได้กระทำความผิดต่อพระวินัย แล้วจะได้สำรวมตนไม่กระทำความผิดนั้นต่อไป

การอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก อาจจะมีเรื่องอะไรที่กินแหนงแคลงใจกันอยู่บ้าง ถ้าหากว่าไม่บอกกล่าวให้เตือนกันก็จะเป็นการไม่เหมาะ เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้บัญญัติเป็นระเบียบไว้ว่า เมื่อออกพรรษาให้ภิกษุที่อยู่ร่วมกันนั้น

ทำการปวารณา คำที่กล่าวปวารณานั้นคือกล่าวว่า *"ข้าแต่สงฆ์ ถ้าหากว่าท่านรังเกียจแก่ข้าพเจ้า ด้วยเรื่องทางกาย ทางวาจา หรือแม้แต่ความคิดความเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ขอให้กล่าวบอกกล่าวเตือนข้าพเจ้าในเรื่องนั้น ข้าพเจ้ามองเห็นโทษแล้วจะได้กระทำแก้ตัวต่อไป"* อันนี้นับว่าเป็นเรื่องที่ดีมีประโยชน์มากทีเดียว เพราะว่าเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นวิพากษ์วิจารณ์ตนเองได้ ให้พิจารณาว่าตนเองมีความผิดความเสียในเรื่องอะไรก็ได้ คนเราที่จะเปิดโอกาสให้คนอื่นวิพากษ์วิจารณ์ตนเองนั้นหายาก การกระทำในรูปเช่นนั้น จึงถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบ เป็นคุณธรรมที่ควรจะสร้างให้เกิดขึ้นในใจของเรา เพราะว่าคนเราทั่ว ๆ ไปนั้น มีความเห็นแก่ตัว และไม่ยอมรับว่าตัวผิด แม้ว่าได้ทำอะไรเป็นการผิดพลาดลงไป ก็ไม่ยอมรับในสิ่งนั้น ว่าตัวได้กระทำความผิด

การไม่ยอมรับว่าตัวทำผิดนั้น ไม่เป็นการขูดเกลาจิตใจให้สะอาด แต่เป็นการเพิ่มสิ่งเศร้าหมองให้เกิดขึ้นในใจ เพราะถ้าเราเก็บความผิดความชั่วไว้ในใจ ก็เท่ากับเราสะสมของบูดเน่าไว้ในตัวเราเอง เหมือนกับกองขยะมูลฝอยที่กองอยู่ใกล้ ๆ บ้านของเรา เราเทมันลงไป ทับถมมันลงไป การบูดเน่าของสิ่งนั้น

ก็เพิ่มขึ้น เราก็ได้รับกลิ่นเหม็นจากสิ่งนั้น เกิดโรคาพยาธิ จากของเน่าของเหม็นนั้นฉันใด ในเรื่องเกี่ยวกับจิตใจของคนนี้ ก็เหมือนกัน ถ้าหากว่าเราทำอะไรผิด แล้วเรานึกว่าเราถูก เรา ไม่พยายามที่จะแก้ไขความผิดนั้น ด้วยการบอกกล่าวกับคนอื่น ว่าตนเป็นผู้กระทำผิด แล้วจะคิดแก้ไขต่อไป ก็เท่ากับว่าเก็บ ความผิดความชั่วไว้ในตัวตลอดไป ตราบใดที่เรายังไม่รู้สึกตัว ว่าเราผิด ยังเก็บความเห็นผิดการกระทำผิดไว้ในจิตใจ เราก็ ไม่มีทางก้าวหน้าไปสู่ความดับทุกข์ดับร้อนได้ เรียกว่าเป็นสิ่งขัด ขวางจิตใจไม่ให้บรรลุพระนิพพาน คือการพ้นจากกิเลสอย่างเด็ด ขาดได้ เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาค จึงสอนให้ภิกษุสามเณร ทั้งหลาย ตลอดถึงอุบาสกอุบาสิกาให้เป็นผู้ยอมรับ ในสิ่งที่ตัว กระทำลงไป ว่าเป็นความผิดพลาด ก็ให้เป็นความผิดพลาดไป จะได้แก้ไขในสิ่งนั้นให้เป็นไปในทางที่เรียบร้อย เพราะฉะนั้น ระเบียบของการปวารณาของพระภิกษุในวันออกพรรษา ก็เท่ากับ ว่าเปิดโอกาสให้เพื่อนภิกษุที่อยู่ร่วมกันนั้น กล่าวบอกกล่าวเตือน ในเรื่องความผิดพลาดของตนได้ แล้วก็จะได้แก้ไขกันต่อไป

คนเรา ตามปกตินั้น มองไม่ค่อยเห็นโทษ ของตัว แต่ว่าโทษของคนอื่นแม้เล็กน้อยก็เห็นได้ง่าย

ถ้าไม่เปิดให้คนอื่นติโทษของเรา เราก็ไม่รู้ว่าเราผิด เราเสียหาย การกระทำในรูปที่เรียกว่า ปวารณากันนั้น ก็เท่ากับว่าเปิดโอกาสให้เพื่อนภิกษุที่อยู่ร่วมกัน ได้วิพากษ์วิจารณ์หรือแนะนำในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ทีนี้การวิพากษ์วิจารณ์หรือการแนะนำนั้น ต้องพูดกันแบบตรงไปตรงมา มีอะไรผิดก็บอกว่า คุณมันผิดในเรื่องนั้น มีความไม่ดีในเรื่องนี้ บอกกันอย่างตรง ๆ ไม่ใช่ไปพูดกันลับหลัง เพราะการพูดลับหลังนั้นไม่มีประโยชน์อะไร ไม่มีช่องทางที่จะให้ผู้ถูกพูดนั้นสำนึกตัวในเรื่องความผิดนั้น

ในทางพระพุทธศาสนา พระผู้มีพระภาคต้องการให้พูดกันเฉพาะหน้า มีเรื่องอะไรเกิดขึ้นก็เรียกว่าพูดกันเฉพาะหน้า ผู้ถูกพูดก็ไม่ควรจะโกรธเคืองใคร แต่ควรจะดีใจว่ามีคนคอยบอกคอยชี้ให้ ว่าเรามันเป็นผู้ผิดในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ในที่แห่งหนึ่งท่านกล่าวว่า บุคคลใดมาชี้โทษให้แก่เรา ก็เหมือนกับว่าบุคคลนั้นมาชี้ขุมทรัพย์ให้แก่เรา เราควรจะดีใจในคำบอกเล่าของผู้นั้น ควรจะรับฟังด้วยดี เอาไปปฏิบัติแก้ไขตัวเรา ให้เป็นไปในทางที่เรียบร้อยดีงาม อันนั้นนับว่าเป็นการกระทำที่ชอบที่ควร เพราะฉะนั้นพระเราอยู่จำพรรษาจะจากกัน ก็ได้ทำการปวารณากันในรูปอย่างนั้น แต่ว่าถ้าไม่รู้ความหมาย ก็ทำกัน

สักแต่ว่าพอเป็นพิธี คำที่กล่าวนั้นก็เป็นภาษาบาลี ไปทำกันในโบสถ์ ซึ่งถ้าไม่รู้ความหมายของเรื่อง ประโยชน์อันแท้จริงก็จะไม่เกิดขึ้น

ความหมายของเรื่องนั้น อยู่ที่**ให้เกิดความสำนึกในเมื่อผู้อื่นแนะนำตักเตือน** แล้วผู้อื่นก็เหมือนกัน เป็นหน้าที่ที่จะต้องบอกต้องเตือนแก่กันและกัน ถ้าเรารักกันชอบกันก็ควรจะได้บอกกัน ในเมื่อผู้นั้นได้กระทำความผิดความเสียหาย คนที่อยู่ด้วยกันเมื่อเห็นใครทำผิดก็ไม่แนะนำตักเตือน ไม่บอกกล่าว ก็เรียกว่าไม่รักไม่ชอบกัน ไม่มีความปรารถนาดีต่อกัน ปล่อยให้คนนั้นกระทำความผิดเรื่อยไป อันนี้ก็ไม่ดี ทางที่ดีนั้นเมื่อเห็นใครบกพร่องในเรื่องอะไร ก็รีบบอกรีบเตือนกัน ไม่ได้บอกในเวลาอื่น เมื่อถึงคราวออกพรรษาปวารณา ก็ควรจะได้บอกกล่าวแนะนำตักเตือนกัน เป็นการประพฤติชอบอย่างหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา

ในเรื่องเกี่ยวกับการปวารณานี้ เราชาวบ้านก็เอาไปใช้ได้ คือใช้ทุกโอกาสที่เราอยู่ร่วมกัน เช่นสามีภรรยาที่อยู่ร่วมกัน ก็ควรจะได้ตักเตือนแนะนำกัน ในเรื่องอะไร ๆ ต่าง ๆ แม่บ้านมองเห็นความผิดของพ่อบ้าน ก็ควรจะได้แนะได้เตือน

พ่อบ้านเห็นความบกพร่องของแม่บ้าน ก็ควรจะได้กล่าวแนะกล่าวเตือน **เมื่อถูกกล่าวเตือนด้วยเรื่องอะไร เราอย่าไปโกรธ อย่ามีทิฏฐิมานะในเรื่องนั้น ๆ** แต่เราควรจะรับฟังด้วยดี แล้วก็นำมาพิจารณาเตือนใจตนเอง แก้ไขเรื่องนั้นเสีย ความเป็นอยู่ก็จะเรียบร้อยดีงาม ไม่มีความยุ่งยากในชีวิตประจำวัน

คนที่ทำงานในองค์การห้างร้านบริษัท อยู่ด้วยกันมาก ๆ หลาย ๆ คน เรามีเพื่อนฝูงมิตรสหาย เมื่อเป็นเพื่อนกัน ก็ควรจะบอกกันไว้ บอกว่านี่เรามาเป็นเพื่อนเป็นมิตรกัน ไม่ใช่เป็นเพื่อนกินอาหารเที่ยวเล่นสนุกสนานเพียงอย่างเดียว แต่ว่าขอให้เป็นหูเป็นตา คอยเตือนคอยบอกกัน ในเรื่องที่ใครทำอะไรผิดพลาดลงไป เพื่อนเมื่อได้รับคำขอร้องจากเพื่อนในรูปเช่นนั้นก็ไม่ควรจะทำเมินเฉย ในเมื่อเห็นเพื่อนกระทำอะไรไม่เหมาะไม่ควรด้วยประการใดประการหนึ่ง ก็ควรจะกล้าหาญในการที่จะบอกจะเตือนแก่บุคคลนั้น เราควรจะได้กล่าวบอก กล่าวเตือนเพื่อนฝูงเหล่านั้น เพื่อให้เพื่อนเกิดความสำนึกรู้สึกตัว แล้วจะได้แก้ไขกันต่อไป การปฏิบัติในรูปอย่างนี้ ก็เรียกว่าเป็นการปฏิบัติตามหลักของการปวารณาตนในทางพระพุทธศาสนา เป็น

เรื่องที่ควรจะได้ทำกันให้ทั่วถึง ถ้าได้กระทำกันในรูปอย่างนี้บ่อย ๆ สิ่งทั้งหลายก็จะดีขึ้น เพราะคนเราตามปกตินั้นยังเป็นปุถุชน

คำว่า "ปุถุชน" หมายความว่า ยังมีสติปัญญาน้อย ยังขาดความอุดมสมบูรณ์ในทางสติปัญญาอาจจะทำอะไรเผลอไผลลงไปเมื่อใดก็ได้ และเมื่อเราทำผิดแล้วบางทีก็ไม่รู้ ว่าเราได้กระทำความผิดในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ถ้ามีใครคอยบอกคอยเตือนเราก็จะดีขึ้น อย่าว่าแต่คนธรรมดาสามัญเลย แม้พระราชามหากษัตริย์ท่านก็มีคนคอยกล่าวเตือนท่านเหมือนกัน ผู้ที่กล่าวเตือนพระราชานั้น ในสมัยก่อนเขาเรียกว่า "ปุโรหิต" ปุโรหิตนี้เป็นตำแหน่งที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนมากก็เป็นผู้เฒ่าผู้แก่มีอายุแก่กว่าพระเจ้าแผ่นดิน เป็นคนที่ทำงานรุ่นเสด็จพ่อของพระเจ้าแผ่นดิน เมื่อเสด็จพ่อสวรรคตไปแล้ว ก็ได้รับตำแหน่งที่ปรึกษา ปุโรหิตที่มีหน้าที่ตำแหน่งที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดินนั้น ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงกระทำอะไรไม่เหมาะไม่ควร อันเป็นเหตุให้กระทบกระเทือนต่อความสุขทุกข์ของประชาชน ท่านปุโรหิตก็มักจะถือโอกาสเข้าไปกราบทูลในเรื่องนั้น ในที่รโหฐานคือในที่ลับ ให้พระเจ้าแผ่นดินมีความสำนึกแล้วก็แก้ไขการกระทำนั้นเสีย

ในเรื่องชาดกมีมากมายหลายเรื่อง ที่ปุโรหิตได้เข้าไปแนะนำพระเจ้าแผ่นดิน ในเมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงทำอะไรผิดพลาดลงไป แล้วก็ในเรื่องนั้นปรากฏว่าพระราชาไม่ได้กริ้วโกรธเลยในเรื่องการตักเตือนนั้น แต่ทรงขอบพระทัยในการที่ปุโรหิตนั้นมากล่าวแนะกล่าวเตือน อันนี้ก็เป็นเรื่องชี้ให้เห็นว่าแม้เป็นผู้ใหญ่มีอำนาจเด็ดขาดในแผ่นดิน ท่านก็ยังเปิดโอกาสให้คนอื่นแนะนำตักเตือนได้

คนเราบางครั้งบางคราว เวลาเป็นใหญ่เป็นโต มีอำนาจ เขามักจะพูดกันว่ามีวาสนาด้วย แต่บางทีอาจจะไม่มีก็ได้ คือมีแต่อำนาจ ใครจะไปแตะต้องไม่ได้ ใครจะไปแนะนำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ในการกระทำใดๆนั้นไม่ได้ คือว่าเมื่อใครพูดอะไรขึ้นก็ขุ่นข้องหมองใจ ไม่พอใจในคำบอกคำเตือนนั้นๆ คนเราถ้าไม่ยอมรับฟังคำแนะนำตักเตือนของคนอื่นแล้ว ก็กล่าวได้ว่าเป็นผู้อยู่ในโมหจริต มีความหลงผิดอยู่ในจิตสันดาน อาจจะเผลอตัวทำอะไรๆในทางที่ผิดก็ได้ เพราะว่าคนเรามันล่อแหลมต่ออันตรายในการประพฤติปฏิบัติ อาจจะทำอะไรผิดลงไปก็ได้ แต่ถ้ามีคนคอยแนะคอยเตือน แล้วเราก็รับฟังเอามาพิจารณาถึงการกระทำของตัวเราเอง จะไม่เกิดการผิดพลาด แล้วควรจะ

ขอบใจคนเหล่านั้น ที่มาแนะนำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์เรา เราควรจะขอบใจเขาว่าเขาเป็นหูเป็นตาให้ มาแนะนำตักเตือนให้ คนประเภทนี้เรียกว่าเป็นคนใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น

ที่เราเรียกว่า "ประชาธิปไตย" นั้นต้องรูปนี้ คือรูปที่รับฟังความคิดความเห็นของคนอื่น ไม่เอาแต่ความเห็นของตัวเป็นใหญ่ ใครเสนอแนะอะไรก็เอามาคิด ไม่ใช่ว่าจะเชื่อเสมอไป แต่เราก็เอามาคิดมาตรองว่ามันเข้าทีเข้าท่าไหม ในเรื่องที่คนนั้นได้กล่าวออกมา ถ้าเห็นว่าเขาพูดดีมีประโยชน์ เราก็รับเอาไปปฏิบัติ ถ้าเห็นว่าไม่เหมาะไม่ควร เราก็เฉย ๆ ไม่แสดงอาการอะไรต่อบุคคลเหล่านั้น ยิ่งมีอำนาจมากเท่าไร ความผิดพลาดก็อาจจะเกิดมากขึ้นเท่านั้น เพราะอะไร ก็เพราะว่างานมันมาก ความผิดพลาดก็จะมากขึ้น ถ้าไม่มีใครแนะนำตักเตือน จะเสียผู้เสียคน แต่ถ้ายังรับฟังความคิดความเห็นของคนอื่นแล้ว คนนั้นก็เรียกว่ายังเป็นผู้เป็นคนอยู่ อันนี้ก็น่าคิดเหมือนกัน เป็นเรื่องสำคัญ ที่เราควรคิดนึกเตือนจิตสะกิดใจได้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง ในวันเข้าพรรษา ได้กล่าวแนะนำตักเตือนญาติโยมทั้งที่นี่ และทางวิทยุกระจายเสียง ว่าฤดูกาล

เข้าพรรษา เป็นฤดูกาลที่เราควรจะได้ขะมักเขม้นในการประกอบกิจอันดีงาม เพื่อยกระดับจิตของเราให้สูงขึ้นจนพ้นระดับของความชั่วความร้าย ให้มีสัจจะ คือการกระทำจริง ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อันเป็นเรื่องเครื่องมือที่จะช่วยขูดเกลาจิตใจของเราให้ดีขึ้น การกล่าวเตือนอย่างนั้นก็เพื่อจะให้ญาติโยมทั้งหลายได้มีความสำนึกในหน้าที่อันจะต้องปฏิบัติในฤดูกาลเข้าพรรษา ครั้นพอถึงเวลาออกพรรษา เราก็อย่าออกจากพรรษา คือจากธรรมะจากความดีความงามที่เราเคยประพฤติปฏิบัติ เพราะถ้าเราออกเสียแล้ว เราก็จะกลับไปสู่สภาพเดิม เหมือนกับคนบางคนที่พอถึงฤดูกาลเข้าพรรษาก็หยุดไม่ดื่มสุราตลอด ๓ เดือน แต่ว่าวันพรุ่งนี้เตรียมงานใหญ่ พอวันแรมค่ำ ๑ ออกพรรษา ก็เมากันคุ้มกับที่ไม่ได้เมามา ๓ เดือน อันนี้เขาเรียกว่า ถอยหลังเข้าคลอง หรือว่ากลับไปสู่สภาพเดิม เหมือนคนโบราณเขาพูดว่า "เป็นหมาตามเดิม" ภาษาไทยง่าย ๆ พูดอย่างนั้น คือกลับไปสู่สภาพเดิมของตนเอง ทีนี้สภาพเดิมที่ทำในรูปอย่างนั้นนั่น มันนานเดือนานถึง ๙ เดือน เพราะออกพรรษาเวลามัน ๙ เดือน ในพรรษาเพียง ๓ เดือนเท่านั้น ถ้าในปี ๑ เราทำดีเคร่งครัดเพียง ๓ เดือน แล้วก็ทำไม่ดีถึง ๙ เดือน เอามาขึ้นตาชั่งดูแล้วมันหนักข้างไหน ญาติโยม

ก็รู้ได้เอง ว่ามันหนักข้างฝ่ายอกุศลจิต ใจเราเจริญอยู่ด้วยอกุศล ไม่ได้เจริญด้วยกุศล

คนเราถ้าหากว่าจิตใจเจริญอยู่ด้วยบาป ด้วยอกุศล จะเป็นคนมีค่าได้อย่างไร ชีวิตจะไม่มีราคา ไม่มีความหมาย เพราะฉะนั้นเมื่อเราได้ปฏิบัติดีในฤดูกาลเข้าพรรษาอย่างไรต้องให้ปฏิบัติอย่างนั้นต่อไป พระผู้มีพระภาคท่านตรัสไว้ว่า **"ชิตญฺจ รกฺเข อนิเมสโน สิยา"** บอกว่าเมื่อชนะแล้วอย่ากลับไป**เป็นผู้แพ้เข้าอีก** ในฤดูกาลเข้าพรรษานั้นเราเป็นผู้ชนะ ชนะอะไรๆหลายอย่างด้วยการประพฤติธรรม ครั้นเมื่อออกพรรษาแล้ว เราจะไปแพ้เขาได้อย่างไร เราจะต้องรักษาสิ่งที่เราชนะนั้นไว้ ถ้าเปรียบด้วยทหารที่ออกไปรบในสมรภูมิ เมื่อยึดพื้นที่ได้เท่าใดแล้ว ก็ควรรักษาพื้นที่นั้นไว้ไม่ให้ข้าศึกกลับมายึดกลับไปเป็นอันขาดฉันใด คนเราในทางด้านจิตใจนี้ก็เหมือนกัน ถ้าได้ก้าวหน้าไปในทางดีทางงาม ยกระดับจิตใจของเราให้สูงขึ้นแล้ว เราไม่ควรถอยกลับมาเป็นผู้แพ้แก่สิ่งนั้น เราจะรักษาความชนะนั้นไว้ให้ได้ตลอดไป

ในการที่เราจะรักษาความชนะไว้ได้นั้น เราจะทำอย่างไร เราก็ควรจะได้พิจารณาในวันที่ออกพรรษา ว่าตั้งแต่เริ่ม

เข้าพรรษามาจนถึงบัดนี้ เราได้ตั้งใจประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีที่งาม ในรูปใดบ้าง และผลที่เกิดขึ้นในการปฏิบัตินั้นเป็นอย่างไร สภาพทางด้านจิตใจของเราดีขึ้นไหม มีความสงบมีความสบายมากกว่าก่อนหรือไม่ ให้พิจารณา เมื่อพิจารณาไปเราก็จะมองเห็นด้วยตัวของตัวเอง ว่ามันแตกต่างจากเมื่อก่อน เรามีความสุขสงบขึ้น มีความเข้มแข็งขึ้น มีความอดทนขึ้น มีสติปัญญาพอที่จะบังคับตัวเอง ไม่ให้ไหลไปตามอำนาจของกิเลสมากขึ้น ถ้าพูดถึงในเรื่องโลก ๆ เช่นว่าปัญหาในทางเศรษฐกิจในครอบครัว ตั้งแต่เราเริ่มบังคับตัวเอง ไม่ปล่อยจิตใจไปตามอำนาจอะไร ๆ อันทำให้ยุ่งเราก็มีการประหยัดขึ้นในครอบครัว การใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายก็น้อยไป การเที่ยวเตร่สนุกสนานก็ลดไป ตัดไป การเงินของเราก็เหลือขึ้นบ้าง ไม่ต้องใช้จ่ายในเรื่องที่ไม่ควรใช้ควรจ่าย สุขภาพทางกายถ้าพิจารณาแล้วก็จะรู้สึกว่าดีขึ้น เพราะว่าเมื่อเราได้ปฏิบัติธรรม จิตใจของเราสงบสบาย อาการทางกายก็ดีขึ้นด้วยเป็นธรรมดา อันนี้คือผลกำไรที่เราได้รับจากการประพฤติธรรมตลอดกาลพรรษา

หรือว่าอีกแง่หนึ่ง เช่นว่าเรามาฟังเทศน์กันอยู่ในฤดูกาลเข้าพรรษา ๓ เดือนทุกวันอาทิตย์ ๆ ครั้นเมื่อออกพรรษา

แล้ว เราหายหน้าไป ไม่ได้มาสดับตรับฟัง การที่ไม่ได้มาฟังนั้น ก็เท่ากับว่าไม่ได้รับคำแนะคำเตือน เราอาจจะเผลอไผลไปทำอะไร ๆ เข้าก็ได้ เพราะห่างจากสิ่งเตือนจิตสะกิดใจ แต่ถ้าหากว่าเรายังปฏิบัติเหมือนเราทำในพรรษา เรามาฟังเป็นปกติทุกวันอาทิตย์ ก็ยังได้รับคำกล่าวแนะกล่าวเตือนอยู่ เผลอไปบ้างแต่พอมาได้ฟังคำเตือนเข้าก็สำนึกตัวได้ เปลี่ยนแปลงชีวิตเข้าหารอยเก่าที่เราทำอยู่ในพรรษาต่อไป อันนี้ก็เรียกว่าได้ประโยชน์จากการประพฤติอย่างนั้น เพราะฉะนั้นแม้ออกพรรษาแล้ว เราก็ควรจะตั้งใจว่า จะไม่ออกจากคุณงามความดีที่เราได้เคยประพฤติปฏิบัติมาในฤดูกาลเข้าพรรษา เราเคยได้ทำอะไรเป็นสัจจะทำจริงตลอดกาลเข้าพรรษานั้น เราจะรักษาสิ่งนั้นไว้ต่อไป

ให้ถือว่าธรรมะนี่ เป็นเหมือนกับอาหารที่เราจะต้องรับประทานทุกมื้อ อาหารทางร่างกายต้องรับประทานกันหลายมื้อต่อวัน แล้วขาดไม่ได้ ถ้าขาดไปเมื่อใดก็จะรู้สึกอ่อนเพลีย ไม่มีความต้านทานเพียงพอต่อโรคภัยไข้เจ็บ เราก็จะเกิดความทุกข์ยากเดือดร้อน อาหารใจคือธรรมะก็เป็นสิ่งจำเป็นที่เราจะต้องเอามาหล่อเลี้ยงใจของเราเหมือนกัน ญาติโยมอยู่บ้านอยู่เรือนมีภาระที่จะต้องจัดต้องทำมาก ไม่ค่อยจะได้ว่างสำหรับจะได้รับประทาน

อาหารใจ เจ็ดวันเขาวางไว้เหมาะดีแล้ว เป็นวันหยุดงานหยุดการ ในทางพุทธศาสนาในสมัยก่อนเขาหยุดงานกันในวันพระก็เจ็ดวันเหมือนกัน ถึงวันพระเข้าทีหนึ่ง พอถึงวันพระก็ไปรับเลี้ยงที่วัด คือเลี้ยงอาหารใจ ได้รับคำสอนคำเตือนเป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจ เอามาพิจารณาเปรียบเทียบกับตัวเราเอง ก็ได้ความสำนึกรู้สึกผิดชอบชั่วดีขึ้น มาในสมัยนี้วันพระไม่ได้หยุดงาน ทางวัดจึงได้จัดแสดงธรรมในวันอาทิตย์ขึ้น เพื่อจะให้ญาติโยมที่หยุดงานในวันอาทิตย์ ได้มารับอาหารใจในตอนเช้าๆ อย่างนี้ เราทั้งหลายก็ได้มาฟังกันอยู่เป็นประจำ แม้ออกพรรษาไปแล้ว การหุงหาอาหารให้ญาติโยมรับประทานในด้านจิตวิญญาณนี้ ในสถานที่นี้ก็ไม่ได้หยุดชะงัก คือจะแสดงเรื่อยไปทุกวันอาทิตย์ตลอดปี ไม่มีการหยุด ญาติโยมในฤดูกาลเข้าพรรษา ความจริงงานก็อย่างนั้นแหละทำอยู่ตามปกติ ออกพรรษาแล้วก็อย่างนั้นแหละทำงานอยู่ตามปกติในงานฝ่ายกาย แต่บางทีก็ละเลยในงานฝ่ายจิตใจ จึงใคร่จะขอแนะนำว่าอย่าละเลยในเรื่องงานทางด้านจิตใจ เราเคยทำมาอย่างใดก็ทำไปอย่างนั้น ให้ถือว่าเป็นหน้าที่อันหนึ่ง ที่เราจะเข้าไปใกล้พระเพื่อรับฟังคำสอนคำเตือนเอามาเป็นหลักเตือนใจต่อไป อันนี้ก็เรื่องที่ควรจะได้กระทำอันหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง เมื่อครบรอบ ๓ เดือนของการเข้าพรรษา เราก็ควรจะได้ตรวจสอบบัญน้ำบัญชีของเราเอง ว่ามันมีการขาดทุนหรือว่าได้กำไรอย่างไร คำว่าบัญชีในที่นี้ไม่ได้หมายเอาบัญชีเงินทองอันเป็นของนอกกาย แต่ว่าหมายเอาบัญชีทางจิตทางวิญญาณของเราทุกคน ว่าเราได้กำไรหรือว่าเราขาดทุน เรามีบัญชีเพียง ๒ หน้าเท่านั้นไม่มากมายอะไร หน้าหนึ่งเรียกว่าฝ่ายกุศล หน้าหนึ่งเป็นฝ่ายอกุศล บัญชี ๒ บานนี้เราต้องตรวจให้ละเอียด ว่าในฝ่ายกุศลเรารับมาเท่าไร ในฝ่ายอกุศลนั้นเรามีเท่าไร ให้รู้ให้เห็นด้วยตัวเอง ถ้าเห็นว่าฝ่ายกุศลมาก ควรภูมิใจว่าเราก้าวหน้า แต่ถ้าเห็นว่าฝ่ายอกุศลมันชักจะมาก เราก็ควรจะคิดกับตัวเองว่าไม่ไหว ในรอบ ๓ เดือนที่ผ่านมานี้ อกุศลมันเจริญ แต่กุศลมันเสื่อมไป ก็หมายความว่าเดินถอยหลัง ไม่ได้เดินไปข้างหน้าเหมือนอย่างที่ใคร ๆ เขาเดินกัน เมื่อรู้สึกตัวว่าเดินถอยหลังอย่างนี้ เราก็เป็นคนล้าสมัยไป ไม่ทันสมัยตามแบบธรรมะ

แม้ว่าจะเป็นคนทันสมัยแบบชาวโลก ที่เขาว่าเป็นคนสมัยใหม่ แต่ในด้านธรรมะนั้นคร่ำครึเต็มที ไม่ทันสมัยกับเขาเสียเลย เมื่อมองเห็นสภาพเช่นนี้แล้ว เราก็ควรจะได้ปรับปรุง

ตัวเอง ในรอบ ๓ เดือนต่อไป คือให้ตั้งโครงการไว้ เรียกว่า "โครงการ ๓ เดือน" ปีหนึ่งมี ๑๒ เดือน เรามีโครงการ ๔ โครงการ ก็เหมือนกับโครงการพัฒนาที่เขาทำ ๆ กันอยู่นั่นแหละ เราก็มาวางโครงการ ๓ เดือน สำหรับตัวเราเอง นี่โครงการ ๓ เดือนนี้เรียกว่าโครงการ ๓ เดือนระยะต้น ในพรรษาผ่านพ้นไปแล้ว ทีนี้เราวางโครงการ ๓ เดือนระยะ ๒ ต่อไป ตั้งแต่วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๑๑ ไปจนถึงกลางเดือน ๔ เอาเพียง ๓ เดือนนั้น ใน ๓ เดือนนั้นเราจะทำอะไรบ้าง เราจะประพฤติธรรมในรูปใด เราจะขูดเกลาจิตใจของเราในเรื่องอะไร ให้พิจารณาแล้วให้ตั้งโครงการไว้ แล้วก็จัดการกับตัวเราในเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่เรามีความบกพร่อง มีความเสียหาย ให้แก้ไขปรับปรุงในรอบ ๓ เดือนต่อไป ครั้นครบ ๓ เดือนแล้ว ก็พิจารณาต่อไปอีก ว่าเรามีอะไรจะต้องทำต่อไปอีก เราได้ชนะเท่าไร เราแพ้ไปเท่าไร ให้ตรวจสอบต่อไปทุก ๆ รอบ ๓ เดือน ปีหนึ่งก็เรียกว่าทำกัน ๔ ครั้ง เราก็จะมีความก้าวหน้าในชีวิตในการงานได้ นี่ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง เรื่องเกี่ยวกับปัญหาในชีวิตประจำวันที่เราเป็น ๆ กันอยู่นี้ มีความทุกข์ความเดือดร้อนด้วยปัญหา

ร้อยแปดพันประการ เพราะคนอยู่บ้านนี่เรื่องมันมาก ไม่เหมือนกับคนที่อยู่วัด ความจริงคนอยู่วัด เดี๋ยวนี้เรื่องมากเหมือนกัน เพราะวัดเดี๋ยวนี้ก็คล้าย ๆ กับบ้านไปทุกวัน ๆ มันขาดเพียงแต่ว่าไม่มีแม่บ้านเท่านั้นเอง แต่ว่าเรื่องอื่นมันก็มากขึ้น เช่นเป็นสมภารเจ้าวัดก็เหมือนกับพ่อบ้าน เขาจึงพูดไว้ว่า "ทุกข์กษัตริย์ ทุกข์เจ้าวัด ทุกข์แม่เรือน" ไม่ว่าทุกข์พ่อเรือนก็ไปว่าแม่เรือน เพราะว่าพ่อเรือนมีความทุกข์ ก็วิ่งออกไประบายข้างนอก แม่บ้าน นี่ก็ทุกข์กลุ้มอยู่ในบ้าน เขาจึงเปรียบว่า "ทุกข์กษัตริย์ เจ้าวัด แม่บ้าน" มีความทุกข์แบบเดียวกัน

คนที่เป็นสมภารเจ้าวัดในสมัยนี้ ก็มีภาระกังวลเหมือนกับแม่บ้าน เหมือนกับกษัตริย์ครองเมือง คือ ครองวัดนั่นเอง ทีนี้การครองวัดก็เรียกว่าไปแบกภาระ แต่ว่าได้เปรียบหน่อยเป็นพระนี่ได้เปรียบ ได้เปรียบตรงที่ว่ารู้จักปลงรู้จักวาง อะไรควรปลงอะไรควรวางก็รู้สำหรับบางท่าน แต่บางองค์ก็ไม่รู้ปลง ไม่รู้วางเหมือนกัน แบกอยู่ตลอดชาติ มันก็ลำบากอยู่ ทีนี้ ถ้าหากว่าเรารู้จักปลงรู้จักวาง มันไม่ทุกข์มาก ทำงานไปตามหน้าที่ มีอะไรก็ทำไปตามเรื่อง แต่ก็ต้องเอาใจใส่ต่อเรื่องที่จะต้องจัดต้องทำ เรื่องนั้นเรื่องนี้ตั้งแต่ประตูวัดถึงหลังวัด ตั้งแต่ด้านเหนือ

ด้านใต้ ตั้งแต่โบสถ์จนกระทั่งไปถึงถาน (ส้วม) ต้องดูแลทั้งนั้น เอาใจใส่ดูแล แล้วก็ยังต้องบริการค่าน้ำค่าไฟ อะไร ๆ จิปาถะ ลงบนหัวสมภารท่านเจ้าวัด ถ้าหากว่ามีอะไรดีคนเขาไม่ว่าอะไรหรอกเฉย ๆ แต่ถ้ามีอะไรชั่วขึ้นเขาว่าแล้ว สมภารไม่ดี เขาก็ติ ติก็ไม่เป็นไร เราเป็นสมภารก็รับฟัง ใครติก็รับฟังไว้ ถ้าใครชมก็รับฟังไว้ อย่าไปเหลิงอย่าไปเมากับคำชมคำติเหล่านั้นเข้า เดี๋ยวจะเสียผู้เสียคน -- มันก็ลำบาก

ญาติโยมที่อยู่บ้านก็เหมือนกัน มีภาระมีหน้าที่ ชั้นแรกอยู่กัน ๒ คน ต่อมาก็มีสมาชิกเพิ่มขึ้น ๑-๒-๓-๔ เป็นสมาชิกในครอบครัว คนที่รับหน้าที่เป็นพ่อเป็นแม่ ถ้ามีมนุษยธรรม มีความสำนึกในความเป็นพ่อ มีความสำนึกในความเป็นแม่อย่างแท้จริงแล้ว ก็ย่อมจะมีปัญหาอย่างไม่ต้องสงสัย ปัญหานั้นคืออะไร คือความคิดถึงอนาคตของครอบครัวตัวเองนั่นไม่เป็นไรแล้ว เพราะว่าผ่านมาแล้ว แต่ยังคิดถึงอนาคตของลูกเต้าที่จะเติบโตขึ้นในกาลต่อไปข้างหน้า เรื่องการศึกษา เรื่องการงาน เรื่องการเป็นการอยู่ต้องเอาใจใส่ตรวจตราอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สิ่งทั้งหลายเป็นไปด้วยความเรียบร้อย คนที่เป็นลูกเสียอีกสบาย ไม่ต้องยุ่งอะไร ไม่ต้องใช้สมองในการคิด

ในเรื่องงานเรื่องการ เพราะว่าสมองที่จะต้องคิดนั้นมีคนใช้แทนแล้ว คือพ่อและแม่ บางครอบครัวก็หนักอยู่ที่พ่อ บางครอบครัวก็หนักอยู่ที่แม่

ที่เรียกว่าหนักอยู่ที่พ่อที่แม่นั้นคือ ในบางครอบครัวพ่อจัดหมดทุกอย่าง ในเรื่องการเป็นการอยู่ พ่อเป็นผู้บงการให้ทำสิ่งนั้นอย่างนั้นอย่างนี้ แม่เป็นแต่เพียงผู้ช่วยเหลือ ในครอบครัวอย่างนี้แม่บ้านสบาย ไม่ค่อยจะเดือดร้อนอะไรมากนักเพราะภาระหน้าที่นั้น พ่อบ้านเหมาไปหมดแล้ว แต่ว่าในบางครอบครัวไม่อย่างนั้น พ่อบ้านไม่เอาไหน มอบให้แม่บ้านทั้งนั้นสุดแล้วแต่แม่บ้านจะจัดจะทำไปตามเรื่อง แม่บ้านที่ต้องรับหน้าที่อย่างนี้ ความจริงก็ไม่เดือดร้อนอะไรหรอกเพราะว่าในใจถือว่าเป็นหน้าที่ สิ่งใดที่เรียกว่าแม่นี่มันต้องหนักเป็นธรรมดา ของอะไรที่เรียกว่าแม่ต้องรับภาระหนักทั้งนั้น ให้เราสังเกตดูจะเป็นวัตถุสิ่งของอะไรก็ตาม ที่เขาเรียกว่าแม่ขึ้นหน้าแล้วต้องรับภาระทั้งนั้น หนักทั้งนั้น หน้าที่ของแม่ก็คือต้องรับภาระในครอบครัวไม่เดือดร้อนในทางจิตใจ ถ้าหากว่าพ่อบ้านไม่เป็นคนเหลวไหลอยู่ในระเบียบในวินัย กลับบ้านตามเวลา มาอยู่กับลูกกับเต้าดูแลลูกเต้าช่วยแม่บ้าน แม่เข้าครัว พ่อเลี้ยงลูก ทำอะไรช่วยกัน

อย่างนี้แม่บ้านก็ไม่เดือดร้อนใจ สบายใจ ทำหน้าที่ไปด้วยอารมณ์เบิกบานแจ่มใส

ถ้าทุกข์ของแม่บ้านอยู่ที่ตัวนี้ คืออยู่ที่พ่อบ้านไม่เอาเรื่องเห็นแก่ตัว ชอบเที่ยว ชอบเล่น ชอบสนุกเพลิดเพลินไปกับอำนาจของสิ่งแวดล้อม ยิ่งในกรุงเทพฯ เราด้วยแล้ว สิ่งแวดล้อมที่ยั่วคนให้เพลินนั้นมันมีมาก ทีนี้ พ่อบ้านมักจะหลงใหลมัวเมาไป เพราะว่าผู้ชายพ่อบ้านนี้ไม่แก่ ผู้หญิงนี่แก่ ผู้หญิงพออายุ ๔๐ ปีกว่านี่แก่ แต่พ่อบ้านนั้นอายุ ๕๐ ก็ยังไม่แก่ บางคน ๖๐ ปีแล้วก็ยังไม่แก่ ยังหนุ่มตลอดเวลา ยังทำตนเป็นเด็กอยู่ ยังชอบสนุกชอบเที่ยว เป็นคนทันสมัย ยังเต้นเหยงๆ อยู่ได้ตามไนท์คลับ อย่างนี้ก็ลำบาก แม่บ้านก็เดือดร้อน ไม่รู้จะพูดอย่างไร จึงเรียกว่าเป็นปัญหาในครอบครัว เพราะพ่อบ้านเป็นไปในสภาพอย่างนี้

เราจะอยู่ให้มันเป็นสุขในครอบครัวนั้น ต้องสำนึกในหน้าที่ พ่อบ้านก็รู้หน้าที่ของพ่อบ้าน แม่บ้านก็รู้หน้าที่ของแม่บ้าน ต่างคนต่างทำหน้าที่ของกันและกันให้เรียบร้อย เพื่ออนาคตของครอบครัว คือของลูก ให้ทุ่มเทความรักไปที่ลูกไม่ต้องเอาไปให้ใครอีกแล้ว เพราะว่าพ่อกับแม่บ้านรักกันมา

ก็นานแล้ว เอาไปให้ลูก ทีนี้พอมีลูกเราก็เทความรักนั้นไปที่ลูก สองคนจะต้องมาช่วยกัน ปั้นลูกของเราให้เป็นคนดีพร้อมทั้งกายวาจาใจ การที่จะปั้นลูกของเราให้ดีนั้น มันอยู่ที่การปั้นตัวของบุคคลที่เป็นตัวอย่างให้ดู คือปั้นพ่อเองให้ดี ปั้นแม่เองให้ดี ทำหน้าที่ดี เป็นตัวอย่างของลูก ลูกก็จะถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามจากพ่อแม่ไป

สังเกตดูในครอบครัวบางครอบครัว พ่อบ้านเรียบร้อย แม่บ้านเรียบร้อย ลูกก็เรียบร้อยหมดทุกคน ไม่เกเรเกตุง ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน รู้จักหน้าที่ของตัวดีว่าควรจะทำอะไร อันนี้มันเป็นผลของใคร ก็เป็นผลของพ่อบ้านแม่เรือนที่เป็นผู้ประพฤติธรรมนั่นเอง เขาเป็นคนเรียบร้อย ลูกก็เรียบร้อย ทีนี้เราไปดูอีกครอบครัว ลูกไม่ค่อยเอาถ่านในการศึกษาเล่าเรียน ชอบเที่ยวชอบเล่น ประพฤติตนเป็นคนไม่อยู่บ้าน คบเพื่อนฝูงอะไร ๆ ต่าง ๆ ในทางเสียหาย อันนี้ก็เนื่องจากว่าพ่อกับแม่นั้นไม่ค่อยเอาเรื่องเหมือนกัน คือชีวิตของพ่ออยู่นอกบ้าน ชีวิตของแม่บางทีก็ไปนอกบ้านเหมือนกัน คือไปล้อมวงสมาคมกับญาติทั้งหลายที่คุ้นเคยกัน ไม่ใช่ญาติสืบสายโลหิตอะไร แต่เป็นญาติกันในทางกระดาษ ไปมาหาสู่กันมาก ทีนี้ลูกก็ว้าเหว่ ไม่รู้

จะไปหาใคร ก็เลยออกไปนอกบ้าน ไปคบเพื่อนฝูงมิตรสหายเข้า แล้วก็เสียผู้เสียคนไป อันนี้เป็นความผิดของผู้ใหญ่ ไม่ใช่เป็นความผิดของเด็ก มีหลายรายที่เอาลูกมาวัด แล้วก็บอกว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ อาตมาก็เลยบอกว่าอย่าไปโทษลูก แต่ควรจะโทษตัวเราเอง ว่าไม่เอาไหนมาตั้งแต่เริ่มต้น ให้พิจารณาดูเถอะ ก็รับรองว่ามันเป็นเช่นนั้น อันนี้คือความยุ่งยากในครอบครัว

ครอบครัวที่ดีนั้น ต้องมีธรรมะเป็นรากฐานในทางด้านจิตใจ ทั้งฝ่ายมารดาและบิดา ประพฤติดีประพฤติชอบอยู่ สิ่งทั้งหลายก็จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีความยุ่งยากเสียหาย นี่อันหนึ่ง

อีกปัญหาหนึ่ง **เรื่องคนแก่ในครอบครัว** วันก่อนนี้ไปแสดงธรรมที่จังหวัดหนึ่ง แล้วก็มีคนถามปัญหาขึ้นว่า ในบ้านมีคนแก่ แล้วก็ลูก ๆ ก็พยายามเอาใจว่าอย่างนั้นเถอะ เลี้ยงดูตามสมควร แต่ว่าคนแก่นั้นอยากจะไปอยู่ที่อื่น พวกลูก ๆ ก็ไม่อยากให้ไป บางทีก็ใช้ถ้อยคำรุนแรงเอาบ้าง เขาถามว่า การพูดจารุนแรงกับพ่อแม่จะเป็นโทษเป็นบาปไหม อาตมาก็เลยอธิบายให้ฟังว่า เรื่องคนแก่นี่เรามันต้องรู้หน่อย คือรู้จิตวิทยา

ของคนแก่ คนแก่กับเด็กนี่คล้ายกัน ต่างกันที่ว่าคนหนึ่งอายุมากคนหนึ่งอายุน้อยเท่านั้น แต่จิตใจนั้นคล้าย ๆ กัน คือคนแก่นี่ต้องการปลอบโยน ต้องการพี่เลี้ยง เราจะให้อาหารกิน ให้ที่หลับที่นอน ให้อะไร ๆ พร้อม แต่ว่าเราไม่เข้าไปใกล้ จัดอาหารให้คนใช้ยกไปให้กิน กินแล้วตามใจจะนั่งจะนอนในรูปไหนก็ตามใจ อย่างนี้เขาเรียกว่าเลี้ยงแต่กายคนแก่ ไม่มีการเลี้ยงทางด้านจิตใจ ท่านก็รู้สึกเหงา แล้วบางทีก็นึกว่าเรามันแก่แล้วไม่มีใครเขาสนใจ ลูกเต้ามันก็ไม่สนใจไม่เหลียวแล เกิดมีความน้อยเนื้อต่ำใจ เมื่อเกิดการน้อยเนื้อต่ำใจเช่นนั้น ถ้าสมมติว่ามีใครมาพูดจาสนทนาด้วย ก็ชอบคนนั้น อยากจะไปอยู่กับคนนั้นหรือบางทีก็อยากจะไปอยู่วัดเสียเลย ให้มันพ้น ๆ ไป เพราะลูกเต้าไม่เอาใจใส่ อันนี้เป็นปัญหาอยู่

ก็เลยแนะนำว่าเราที่เป็นลูกนี่ ถ้ามีคนแก่ ๆ อยู่ในบ้านแล้วละก็ อย่าเพียงแต่ให้อาหารตามเวลา เพราะการให้อาหารตามเวลานั้น คนเลี้ยงหมูเขาก็ให้ตามเวลาเหมือนกัน เราเลี้ยงหมูไว้ในเล้า ถึงเวลาก็เอาไปให้ แล้วหมูมันกินแล้วก็อ้วนไปตาม ๆ กัน นี่คนไม่ใช่หมู เราต้องรู้ว่าคนนั้นไม่ใช่ต้องการแต่เพียงอาหารเสื้อผ้า แต่ว่าต้องการคำปลอบโยนจิตใจ เราเป็นเด็ก

นี่ยังไม่รู้ เพราะว่ามันยังไม่แก่ ทีนี้ต้องรู้ว่าคนแก่นั้นต้องการความปลอบโยนในบางครั้งบางคราว

แนะนำว่า ต่อไปอย่าไปพูดคำรุนแรงกับท่าน ท่านจะไปไหนทำอะไรก็อย่าไปพูดคำรุนแรง แต่เราควรจะพิจารณาตัวเราเอง ว่าเรานี่ได้ทำหน้าที่ต่อพ่อผู้แก่ชรานั้นเพียงไหน ให้พิจารณาแล้วก็ให้เอาใจบ้าง การเอาใจนั้นคือเราต้องหมั่นไปเยี่ยมเยียนไต่ถาม สมมติว่ามีบ้านน้อย ๆ ให้คุณพ่อคุณแม่อยู่ทางโน้น เช้าขึ้นตื่นนอนล้างหน้าแล้วรีบไปหน่อย ไปถามดูว่าเป็นอย่างไร คุณพ่อหลับสบายดีไหมเมื่อคืนนี้ มีอะไรเป็นทุกข์เดือดร้อนมั่ง วันนี้ต้องการจะเอาอะไรบ้าง จะกินข้าวต้มหรือว่าจะกินข้าวสวย จะกินกาแฟหรือว่าจะกินน้ำชา จะเอาขนมปังหรือว่าจะเอาไข่ลวก ไปถามหน่อย การไปถามเช่นนั้นมันไม่ยากอะไร ไปถามเท่านั้น ถามเสร็จแล้วถ้าท่านบอกว่าต้องการสิ่งนั้น ก็ให้คนใช้จัด ถ้าเรามีคนใช้จัดเอาไปให้ เอาไปให้แล้วให้ท่านรับประทานไป รับประทานแล้ว ก็ควรจะไปดูเสียหน่อยว่า ท่านรับประทานได้เท่าไร อะไรเป็นที่พอใจไม่พอใจ

กลางวันถ้าว่างก็ไปถามเสียหน่อย เพราะเกี่ยวกับอาหารกลางวัน กินอาหารทางกาย ๓ มื้อ เราก็ควรเอาอาหาร

ความสบายใจไปให้ด้วยทั้ง ๓ มื้อ แต่ถ้าไม่มีเวลาเพราะออกไปทำงานนอกบ้านก็ไม่เป็นไร ตอนเย็นกลับบ้านนี่ต้องแวะไปถามอย่าไปถอดเครื่องก่อนแล้วจึงไป ให้เห็นว่าเราเอาใจเหลือเกินพอลงจากรถก็พุ่งเข้าไปถามเลย คุณพ่อเป็นอย่างไรวันนี้สบายดีไหม ถ้าหากว่ามีอะไรจะฝาก ซื้อมาฝากบ้างก็ได้ ท่านชอบอะไรชอบกล้วยน้ำละว้า หรือว่าชอบกล้วยไข่ หรือว่าชอบขนมชนิดใดเราก็แวะซื้อมา ขับรถผ่านร้านตรงนั้นอันนี้คุณพ่อชอบ เลยซื้อมาฝาก เท่านี้แหละ เพียงแต่ทำเท่านี้

เวลานอนก็ไปเยี่ยมเสียหน่อย ท่านเข้านอนแล้ว เราก็เดินเตร่ไปดู ไปถึงถามว่าคุณพ่อหลับแล้วหรือยัง ถ้าบอกว่ายังไม่หลับ ผมนึกเป็นห่วง มีอะไรต้องการบ้างไหมครับ ถามบ่อยๆ เมื่อไปถามบ่อยๆ อย่างนี้ ท่านก็สบายใจ สบายใจว่าลูกเอาใจใส่ ไม่ใช่เลี้ยงเหมือนหมู ดังที่กล่าวแล้ว เลี้ยงคนคนนี้ต้องการอาหารใจ เราต้องเอาใจใส่ต่อคนแก่เหล่านั้น ท่านก็ไม่เหงา

ว่างๆ เราพาท่านไปเที่ยวบ้าง สมมติว่าไปวัด เอ้า! วันนี้ไปวัดกันหน่อย พาไปวัด ไปวัดพระแก้ว ไปวัดไหนก็ตามใจที่เราไป พาท่านไปด้วย ว่างๆ ก็พาท่านไปสวนลุมพินี

บางแสน บางปู ไปดูถนนที่เขาตัดใหม่ พาไปตากอากาศ แล้วก็แวะนั่นแวะนี่ให้ท่านสบายใจ การกระทำอย่างนี้เป็นการปฏิบัติตามจิตวิทยา ช่วยคนแก่ให้สบายใจ ได้ตอบปัญหาเขาไปในรูปอย่างนั้น

พอตอบปัญหาเขาไปแล้ว ประเดี๋ยวเดียว คนแก่ก็มาถึงก็เลยรู้ว่าคนแก่คนนี้ที่เขาถามปัญหา เลยก็ถามว่าเป็นอย่างไรโยมสบายดีหรือ ร่างกายมันก็ปกติดีแต่ว่ามันขัดข้องในทางใจอยู่บ้างก็เลยแนะนำว่า เราเป็นคนแก่นี้ต้องอยู่เหมือนพระ ให้เลี้ยงง่ายเขาให้อะไรก็กินเข้าไปตามเรื่อง บอกคนแก่ต้องบอกอย่างนั้นให้เลี้ยงง่ายไม่จู้จี้จุกจิก อยู่กับเขาอย่าให้เขาลำบากใจ คนแก่ก็ต้องปฏิบัติอย่างนั้น แต่ว่าลูกต้องปฏิบัติอีกแบบหนึ่งต่อคนแก่ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

ถ้าเราทำได้ดังกล่าวนี้ปัญหาคนแก่ ๆ ที่อยู่ในบ้านจะไม่มีเรื่อง ลูก ๆ บางทีไม่ค่อยคิดในปัญหาเหล่านี้ เพราะว่าตัวยังไม่แก่ เลยไม่รู้ว่าคนแก่นี้ต้องการอะไร แต่พอตัวแก่ลงรู้ลูกมันไม่ทำกับเราอย่างนี้แล้ว เพราะฉะนั้นเราทำกับคนแก่ของเราเสียเช่น พ่อแม่ คุณตา คุณย่า คุณยาย เราปฏิบัติต่อท่านเสีย แล้วลูกหลานของเราจะปฏิบัติต่อเราต่อไป คือมันกลายเป็นจริยธรรม

ในครอบครัวไป เป็นประเพณีประจำครอบครัวไป สืบต่อกันมาโดยลำดับ การเป็นอยู่อย่างนี้ก็เป็นความสุขความสบายในชีวิตครอบครัวประการหนึ่ง ซึ่งเราสามารถจะกระทำได้กับคนแก่ทั่ว ๆ ไป คนแก่บางคนอยู่บ้านไม่ได้ ต้องไปอยู่บางแค เพราะเรื่องนี้ เรื่องไม่เข้ากัน คนแก่ก็ไม่เข้ากับเด็ก ๆ เด็ก ๆ ก็ไม่เข้ากับคนแก่ ฝ่ากับตัวมันผิดกัน ผิดขนาดกัน ทีนี้เราจะต้องปรับให้เข้า ให้อยู่กันได้ด้วยความสุขความสงบ อันนี้ก็เป็นการปฏิบัติธรรมอันหนึ่งในชีวิตของครอบครัว ถ้าเราทำได้ก็จะอยู่กันด้วยความสุขความสบาย ไม่มีความเดือดร้อน

ปัญหาอีกอันหนึ่ง คือ ว่า **สิ่งใดที่มันไม่เป็นไปในอำนาจของเรา เราก็ต้องปล่อย ปล่อยวางเสียบ้าง** ไม่ว่าเรื่องอะไร คือว่ามันเหลือวิสัยแล้วเข็นไม่ไหว เราก็นึกว่าช่างมันเถอะ ปล่อยไปตามเรื่องเขา เรานึกอย่างนี้จะช่วยให้ใจสบาย สบายที่ว่าเราไม่สนใจในตัวบุคคลนั้น สุดแล้วแต่เขา เรามีหน้าที่ของเรา เราก็ทำไปตามเรื่อง แต่เรื่องของเขานั้นเราต้องปล่อยไป เพราะว่าพูดกันไม่เข้าใจแล้ว ฟังภาษามนุษย์ไม่รู้เรื่องแล้ว ไม่รู้ว่าจะพูดภาษาอะไรกับคนคนนั้น เราก็ต้องนึกว่าวาสนาบารมีที่เราได้อยู่ร่วมกันมันมีเพียงเท่านี้ แล้วก็หมดวาสนากันเพียงเท่านี้ หมดปัจจัยกันเพียงเท่านี้ ปล่อยเขาไปตามเรื่อง

ตัดทิ้งไปจากดวงใจ แต่ถ้าเขามาเราต้อนรับตามหน้าที่ เอาใจใส่ตามเรื่อง แต่ว่าเขาจะไปก็ไปตามหน้าที่ ให้นึกว่าคนคนนั้นมันไม่ใช่ของเราปล่อยเขาไป ถ้าพูดคำภาษาคนเลี้ยงไก่ก็ว่า "ตัดหางปล่อยวัดไปเลย" ไก่สมัยก่อนนี้ถ้าเขาเลี้ยงไม่ได้เขาตัดหางปล่อยวัด เอาไปทิ้งที่วัด หมูก็เอาไปปล่อยที่วัด สุนัขก็ไปวัด แมวก็ไปวัด เขาจึงพูดว่าตัดหางปล่อยวัด เมื่อปล่อยแล้วก็ไม่สนใจกันต่อไป คนบางคนก็ควรจะอย่างนั้น

เมื่อพูดกันไม่รู้เรื่องแล้ว เราควรจะนึกว่า เออ! ตัดหางปล่อยในสนามไปเลย ปล่อยวัดไปเลย ตามใจจะไปไหนไม่ใช่เรื่องของฉัน เราก็หมดความกังวลความห่วงใย ความทุกข์มันเกิดเพราะยังนึกว่าของเรา **ถ้าอะไรก็ตามเรายังนึกว่าของเราแล้ว มันก็เป็นทุกข์กับสิ่งนั้น** ทีนี้ถ้าหากว่าสิ่งนั้นมันจะไม่เป็นของเราแล้ว โดยนัยไหนก็ตาม เราก็นึกว่าปล่อยตามเรื่อง ตามใจเขา เรามีหน้าที่ทำอะไรเราก็ทำของเราไป มีลูกมีเต้าเราก็เลี้ยงลูกของเราไป แต่คน ๆ นั้นเรานึกว่าไม่ใช่ของเราแล้ว

เหมือนกับคน ๆ หนึ่งแกพูด แกพูดดี แกบอกว่า "ถ้าอยู่บ้านนี่ผัวฉัน แต่ถ้าออกจากบ้านแล้ว ฉันไม่รู้ว่าเป็น

ผัวใคร" แกว่าอย่างนั้น อันนี้แกพูดถูก พูดอย่างนี้เขาเรียกว่าปลงตกแล้ว คนๆนั้นปลงตก พูดหน้าเฉยตาเฉย แล้วแกก็ไม่เป็นทุกข์เป็นร้อน บอกว่าไม่ทุกข์ร้อนเรื่องนี้ ทุกข์ร้อนอะไรมันต้องปล่อยเขาบ้างตามเรื่องของเขา เลยก็พูดอย่างนั้นออกมา อันนี้ทำให้จิตใจสบาย เพราะไม่ได้นึกว่าของเรา แต่ถ้ายังยึดถือว่าของเราอยู่แล้วมันยุ่งใจ กังวล ไปเดินกับใครเราก็เป็นทุกข์ ไปเที่ยวที่ไหนเราก็เป็นทุกข์ ทีนี้ คนเรานั่งนอนให้เป็นทุกข์ดี หรือว่านั่งนอนให้มีความสุขใจดี

เราตั้งปัญหาอย่างนี้ เราก็ตอบตัวเองได้ว่า อยู่อย่างเป็นสุขดีกว่า ทีนี้อะไรที่จะทำให้สุขใจเบาใจ เรามาคิดเรื่องนี้ สิ่งใดที่จะทำให้เรากลุ้มใจอย่าเอามาคิด ปล่อยมันไปเสีย ต้องคอยกำหนดดูใจของเราไว้ อันนี้ยุ่งพึงปล่อย อันนี้ไม่ยุ่งไม่เป็นไรให้มันคิดไปได้ คิดด้วยปัญญารู้เท่ารู้ทัน ถ้าอยู่ด้วยอาการอย่างนี้ เราก็จะมีความสุขสงบตามสมควรแก่ฐานะ ปัญหายุ่งๆยากๆ ทั้งหลายก็จะไม่เกิดขึ้นในใจของเรา อันนี้เป็นข้อเตือนใจแก่ญาติโยมทั้งหลาย ในฤดูกาลออกพรรษา

พูดมาในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลา ขอยุติไว้แต่เพียงนี้.

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร 92 - 94 ถนนบุญศิริ พระนคร โทร. 212337, 221674
นายบุญธรรม สุนทรวาที ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2516